

Kitabı Karanlaşla Oxuyanlar

Kitabı Karandaşla Oxuyanlar

Qeydlər Toplusu - I

Təsisçilər: *Lamiyə Göycəyeva
Sevinc Məmmədova*

Redaktorlar: *Aynur Axundova
Aysel Məmmədova
Aysel Şərifova*

Tərcüməçilər: *Aynur Allahverdiyeva
Azərbaycan Yaziçilar Birliyi
Elçin Kərimov
Emil Bağırov
Könül Təhməzova
Tehran Vəliyev
Vilayət Quliyev*

KKO kids: *Mehin Şərifova
Şəms Rzayeva*

Dizayner: *Orxan Rzayev*

Kitabı Karandaşla Oxuyanlar - KKO
16 İyun 2011 - Bakı, Azərbaycan

Mündəricat

Albert Kamyu	
<i>Tau</i>	7
Artur Qolden	
<i>Geyşanın xatirələri</i>	11
Cek London	
<i>Əcdadların harayı</i>	15
Cerom Selincer	
<i>Çövdarlıqda uçurumdan qonşyan</i>	19
Cülyetta Bençoni	
<i>Mavi ulduz</i>	35
Ceyn Ostin	
<i>Inandırma</i>	39
<i>Mensfield Park</i>	44
Emili Bronte	
<i>Uğurlulu aşınmlar</i>	47
Erix Mariya Remark	
<i>Göyərin sevimliyi yoxdur</i>	53
<i>Zəfər Tağı</i>	74
<i>Üç dost</i>	94
Ernest Heminquey	
<i>Əlvida silah</i>	109
Etel Lilian Voyniç	
<i>Ovod</i>	115
Əbdürəhimbəy Haqverdiyev	
<i>Hekayələr</i>	119
Əziz Nesin	
<i>Bir sərgünün xatirələri</i>	125

Fransuaza Saqan	
<i>Salam kədər</i>	129
Georq Ebers	
<i>Uarda</i>	133
Haruki Murakami	
<i>Norveç meşəsi</i>	139
Xaled Xosseyni	
<i>Çərpələng Ovçusunu</i>	157
<i>Şəfəq saçan min günəş</i>	162
İrvinq Stoun	
<i>Yaşamayaq yanğısı</i>	165
Jorj Sand	
<i>Indiana</i>	171
<i>Konsuelo</i>	174
Qabriel Qarsiya Markes	
<i>Yüz illik tənhalıq</i>	177
Qurban Səid	
<i>Əli və Nino</i>	183
<i>İstanbullu qız</i>	200
Lev Tolstoy	
<i>Dirilmə</i>	207
<i>Etiraflarım</i>	212
Məmməd Əmin Rəsulzadə	
<i>Toplu</i>	215
Mixail Lermontov	
<i>Əsrimizin qəhrəmanı</i>	245
Nikolas Sparks	
<i>Sevimli Con</i>	255
Onore De Balzak	
<i>Qorio ata</i>	259

Oskar Uayld	
<i>Dorian Grey'in portreti</i>	263
Paulo Koelo	
<i>Brida</i>	275
<i>Məktub</i>	280
<i>On bir dəqiqə</i>	284
<i>Zair</i>	288
<i>Veronika ölmək qərannanə gəlib</i>	292
Rabindranat Taqor	
<i>Koçəri quşlar</i>	294
<i>Qora</i>	300
Rey Bredberi	
<i>451 farenheyit</i>	303
Sesilia Ahern	
<i>P.S. Mən səni sevirdəm</i>	311
Stefani Mayer	
<i>Alatoranlıq Saqası</i>	315
Stefan Sveyq	
<i>Qəlbin sabırsızlığı</i>	323
Susanna Tamaro	
<i>Ürəyimin çağırduğu yerdə get</i>	327
Tomas Hardi	
<i>D'erbervill nəslindən olan Tess</i>	335
Uilyam Foulkner	
<i>Avqust işığı</i>	339
Viktor Hüqo	
<i>Səf illər</i>	355
Yanus Vişnevski	
<i>Şəbəkədə yalnızlıq</i>	367

ALBERT KAMYU

TAUN

“Taun” (fransızca *La peste*) Albert Kamyu tərəfindən yazılmış bu roman 1947-ci ildə nəşr edilib. Faşistlərin Fransam işğal etdiyi dövrdə, işğalın təsirilə qələmə alınıb. Müləllifin sözünə görə bu, faşizmə qarşı avropa müqavimətidir. Gözəl Oran şəhərində taun baş qaldırıb. O, yaşına, cinsinə, sosial fərqiñə baxmadan hamını öldürür. Şəhər bağlıdır; sakinlər öz bələləri ilə tək qalıblar. İnsanlar belə şəraitdə özlərini necə apara-caq? Kamyu bu fonda bir neçə adamın tanışlığını (hətta dostluğunu) təsvir edir. Hər bir qəhrəman bütöv bir xarakterdir, hər biri həyatın onların qarşısına qoyduğu suala cavab tapmağa çalışır.

Əsərdən seçilmiş qeydlər

Bələni insan təyin etmir və adam fikirləşir ki, o mücərrəd bir məfhumdur, qorxulu yuxu kimi bir şeydir və keçib gedəcək. Lakin bəla həmişə keçib getmir, qorxulu yuxular bir-birini əvəz edir və keçib gedən adamlar olur.

Sevgilisinin xəyalı ilə söhbət edən adam başqa fikrə macəl tapmadan torpağın süküfuna qovuşur, başqa heç nəyə vaxtı qalmır.

Bəzən adam çəkdiyi əzabdan da xəbərsiz olur.

Əgər o hər şeyə qadir olan bir allaha inanmış olsa, xəstələri müalicə etməz və onları Allahın ixtiyarına verərdi. Allaha inandığımı güman edənlərin heç biri, lap Panelunun özü də tam inama malik deyil.

Bir halda ki, həyat məsələsini ölüm həll edir, bəlkə elə allahın özünə də sərf edir ki, adamlar ona inanmasın, əllərini göyə açıb kömək gözləməkdənsə, var qüvvələrini toplayıb, ölümə mübarizəyə girişsinlər.

Yadına sal ki, bir qol vurmaq üçün neçə fənd qurub, neçə top ötfürməli olursan.

Hamı eyni tale ilə yaşayır və eyni hissələri keçirirdi. Ən böyük hiss isə ayrılıq və əsir düşmə hissi idi, qorxu və etirazı yaranan da elə o idi.

İlk həftələr adamlar ayrı düşdükləri məhəbbətin uzaq, gözəl bir kölgəyə döndüyündən şikayətlənlərlər, sonralar həmən kölgənin də uzaqlaşış rəngini və gözəlliyyini itirdiyini duyular.

Kök salmaqda olan ümidsizlik adəti ümidsizliyin özündən də pisdir.

Onlar səmanın boşluğundan başqa heçnə görə bilmir, boşluqdan asılıb qalır, sonra isə tauna bürünüb yatırlılar.

Hər şeyi inkar etməmək namına hər şeyə inanacaq.

“Bu məsələni anlayıram, o birisini qəbul etmirəm” demək olmaz, insan gərək anlaşılmayanı da öyrənib qəbul etməyə çalışın.

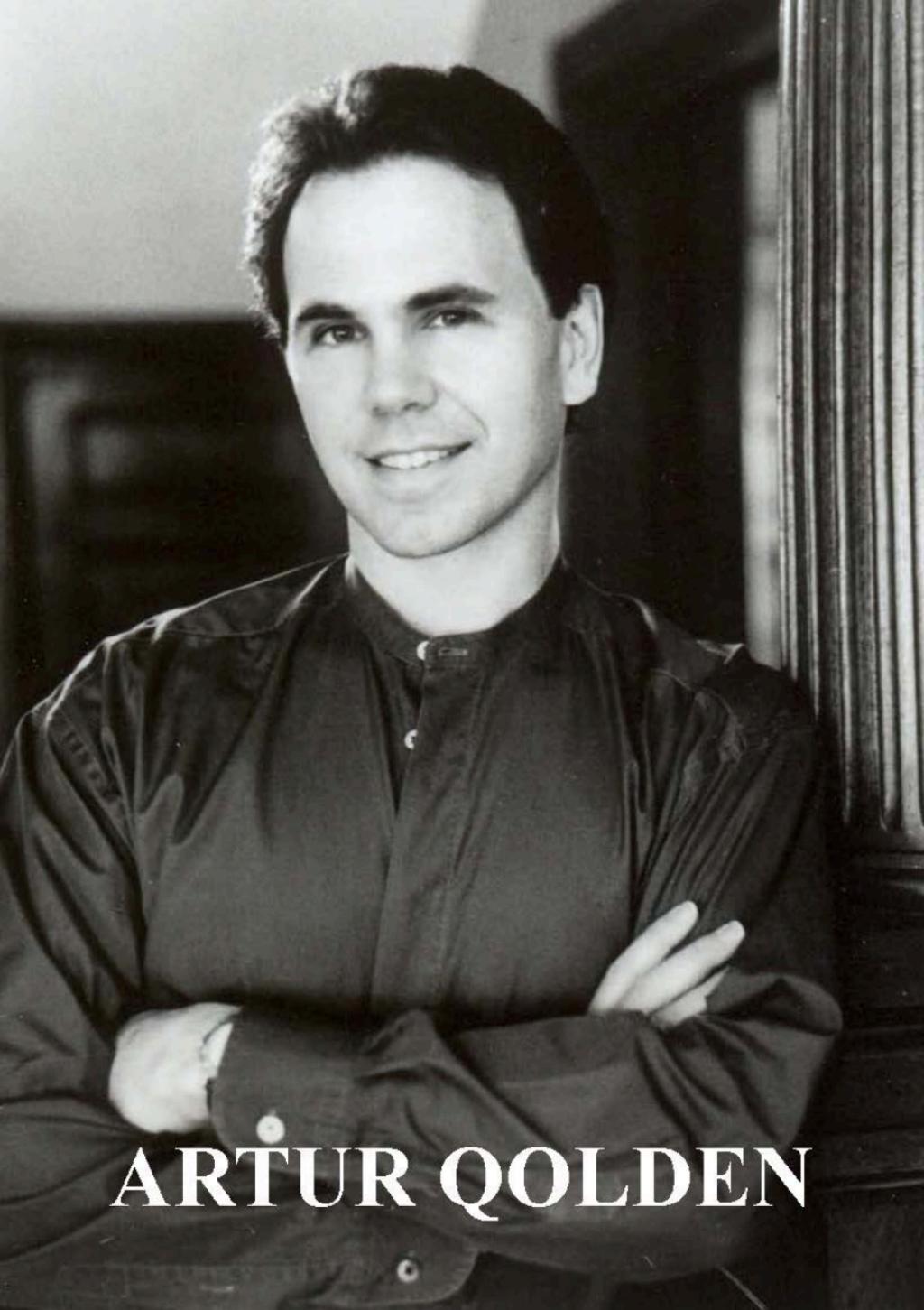
Taun adamlar arasında bərabərliyi bərpa etməkdənən həqsizliyi daha da artırılmışdı. Doğrudur, ölümde bərabərlik qalırdı, amma belə bərabərliyi heç kim arzulamırırdı.

Anası ilə o bir-birini həmişə beləcə sükut içində sevəcəklər. Günlərin birində ya anası, ya da onun özü dünyadan köçəcək və onlar heç vaxt bir-birini sevdiklərini dilə gətirə bilməyəcəklər.

Adam ancaq öz bildikləri və xatirəleri ilə yaşayır və onları qazanc sayırsa, arzulardan təcrid olunursa bu çətin bir həyat olmalıdır.

Həyat qaynarlığı və ölüm stükutu – bu da bir dərs idi.

O taundan öyrəndiyi bir dərsi başqlarına da çatdırıb demək istəyirdi ki, insanın gözəlliyi eybəcərliyindən artıqdır.

ARTUR QOLDEN

GEYŞANIN XATİRƏLƏRİ

12

“Geyşanın xatirələri” – (ingiliscə “Memoirs of a Geisha”) Artur Qolden tərəfindən 1997-ci ildə qələmə alınmışdır. Romanda İkinci Dünya Müharibəsindən sonra Yaponiyamın Kiyoto şəhərində qeyşa kimi fəaliyyət göstərən Nitta Sayuridən danışılır.

Roman tamamilə başqa həyatdandır, kişilərə məxsus fərqli dünyaya açılan qapıdır. Bu dünyada qadınlar heç vaxt fikirləşdiklərini demir, yalnız onlardan gözlenilənləri və onlara icazə verilənləri dila gətirirlər. Onların nə arzusu olur, nə seçimi. Onlar mövcuddurlar, amma tam etibarılə yaşamlar, çünki özləri kimi yalnız tənhaçıda ola bilirlər, lakin bunu da onlara verən yoxdur. Kənardan baxdıqda qeyşanın işi – gözəllik və incəsənətdir. Daxildən isə ağır, ikiüzlü, yorucu əməkdir. Və bundan başqa heç nə yoxdur. Tamamilə heç nə.

Əsərdən seçilmiş qeydlər

Həyat-bir saniyə əvvəl aydın olan bir şeyi həmişə darmadağın edib tanınmaz xarabalığa çevirən tufana bənzəyir.

Özümü bütün gün üzərinə şəlalə çırılılan qaya kimi hiss edirdim.

Yeməyim var, amma onu yeməyə vaxtım yoxdur.

Yəqin özün, səni əhatə edən mühitin gözəlliyini görməyəcək qədər gözəlsən.

Bu dünyada heç birimiz layiq olduğumuz xeyirxahlığa rast gəlməyəcəyik.

Onu necə yola gətirəcəyin haqda yox, onu razı salmaq üçün uyğun vaxtı necə seçəcəyin haqda düşün.

Hər insanın öz taleyi var. Onda falçı yanına getmək nəyə gərəkdir?! Məgər mən ac olub-olmadığımı bilmək üçün aşpzə yanına gedirəm?

Həyat həyəcan və mübarizə ilə dolu idi. Ancaq elə onlar onu həqiqi edirdi.

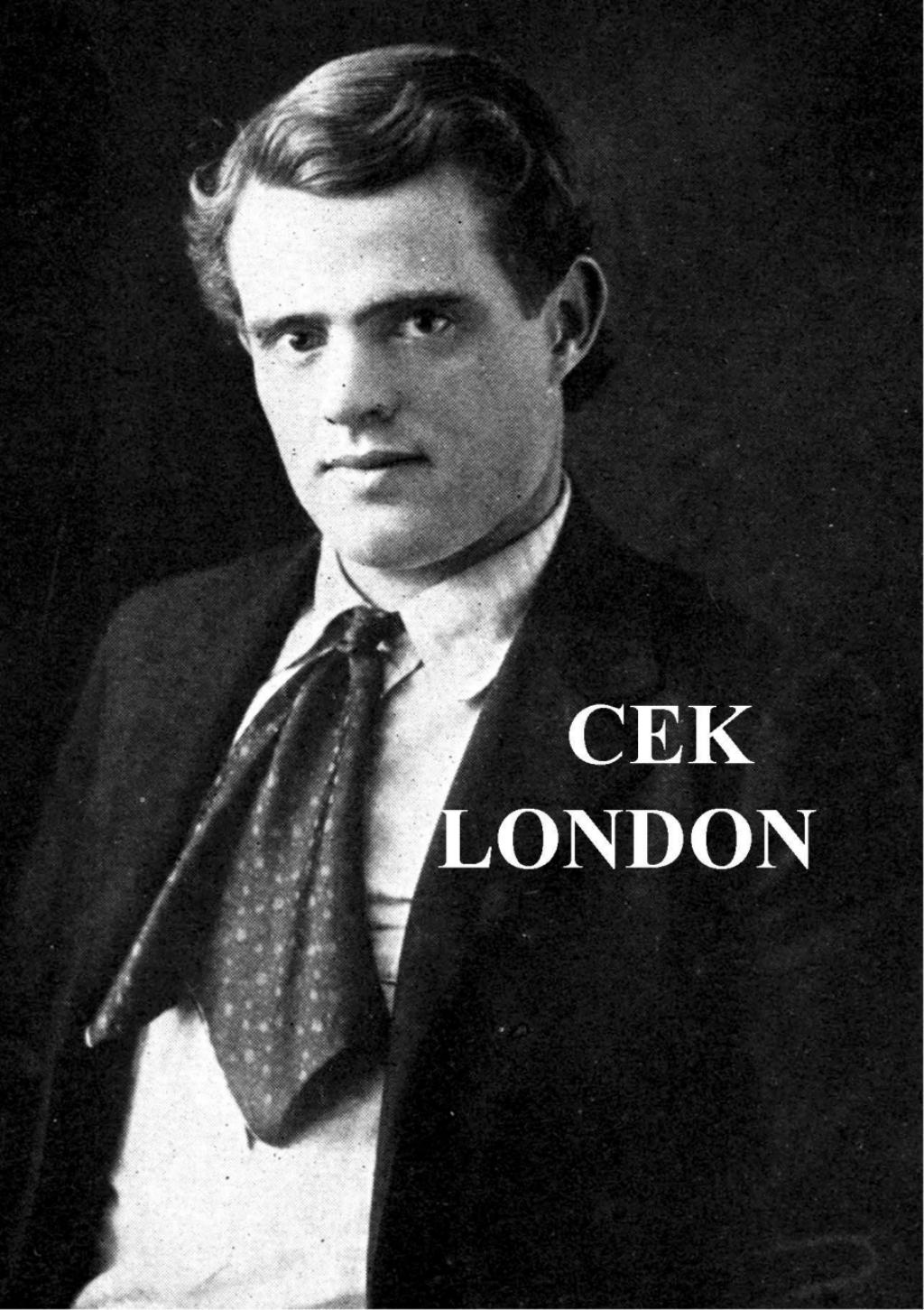
Axmaq kimi hərəkət edən qadın elə axmaqdır!

Yalnız yaxanı qurtardıqdan sonra ağrı-acı haqda sakit və mehribanlıqla danışa bilərsən.

Bədbəxtlik güclü küləyə bənzəyir. O demək deyil ki, o bizi tutduğumuz yoldan uzaqlaşdırır. O deməkdir ki, o əynimizdə olan nə varsa hamisini cirib tökürlə və biz görünmək istədiyimiz kimi yox, olduğumuz kimi görünürük.

Biz həyatda dağ əleyi boyu axan çaya bənzəyirik. İstiqamətimizi kəskin dəyişəcək maneaya rast gəlməyinə bir yerə axırıq.

A black and white studio portrait of a young man with dark hair, styled back. He has a serious expression and is looking directly at the camera. He is wearing a dark suit jacket over a light-colored dress shirt and a patterned necktie. The background is a solid, dark color.

CEK
LONDON

ƏCDADLARIN HARAYI

16

Alyaskada qızıl əldə etmək üçün güclü əzələli və six xəzi olan itlərə ehtiyac olduğundan Bak adlı gözəl iti oğurlayırlar. Vəhşi təbiətin amansız guşələrində Bak və Cek Tompson əsas sərgüləşət qəhrəmanlarına çevrilirlər. Əcdadların harayı Bakı canavarlara tərəf səsləyir, ancaq yanında can verən sahibi var. Bu xeyirxah heyvan hansı seçim üzərində dayanacaq?

Əsərdən seçilmiş qeydlər

Qədim sərsəri duyğular

Qırır adət zəncirini.

Vəhşi qalxıb yuxusundan

Tutur yenə öz yerini.

Demə, həyat beləymış! Onda ədalət deyilən şey yox imiş! Birçə dəfə yixildin, qurtardı getdi,
deməli, axırm çatdı. Odur ki, möhkəm dayanmaq lazımdır!

Ancaq axmaq adam risk edər. Axmağınkı işə həmişə gətirir.

Dəlini dəlilik etməkdən çəkindirmək faydasız şeydir.

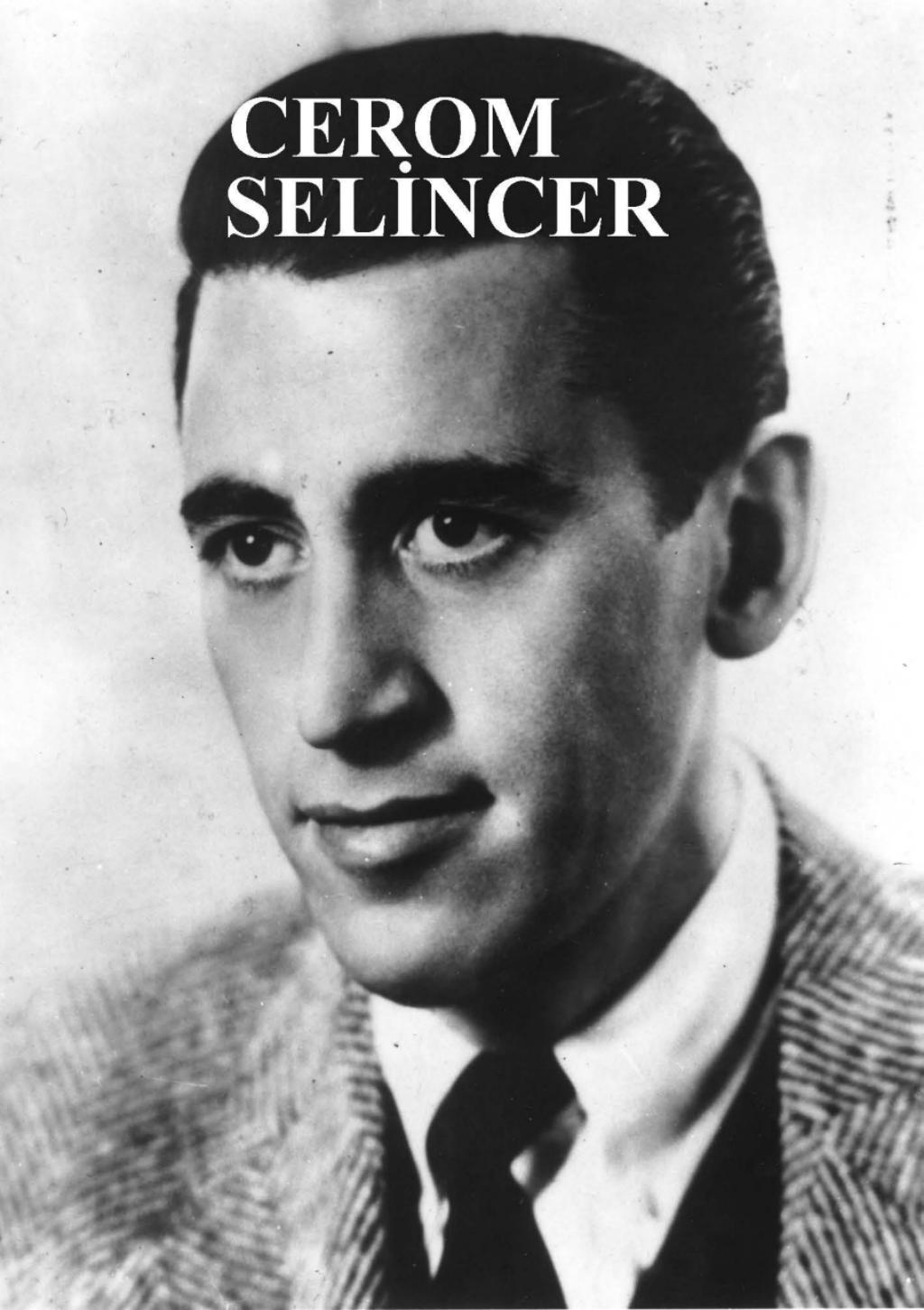
Düşmənə rəhm etmək zəiflik əlamətidir.

Ürəyi yumşaqlığın arxasında ölüm durur.

O, ölümün nə olduğunu bilirdi. Bilirdi ki, bu vaxt insan hərəkət etməkdən qalır, sonra işə
dirilərin cərgəsindən əbədi ayrıılır.

CEROM SELİNÇER

ÇOV DARLIQDA UÇURUMDAN QORUYAN

20
20

“Çovdarlıqda uçurumdan qoruyan” (ingiliscə “The Catcher in the Rye”) – roman amerikan yazarı Cerom Selincer tərəfindən 1951-ci ildə qələmə alınmışdır. Əsərdə on altı yaşı Holden adlı gənc tərəfindən çox açıq şəkildə amerikan həqiqətlərinin dəqiq dərk edilməsindən və müasir cəmiyyətin ümumi qayda və əxlaqının qəbul edilməməsindən səhbət açılır. Roman əsasən cavalar arasında roman böyük populyarlıq qazanmış və XX əsrin ikinci yarısında dünya mədəniyyətinə əhəmiyyətli təsir göstərmişdir.

Selincer 9 il bunun üzərində işləmişdir. 1981-ci ildə 40 yaşı ABŞ prezidenti Ronald Reyqana sui qəsd etmiş Con Hinklinin ən sevimli əsəri imiş. Kumiri Con Lennona beş dəfə atəş açandan sonra qatil Mark Çepmen küçə fonaının altına əyləşmiş və bu kitabı oxumağa başlamışdır.

Əsərdən seçilmiş qeydlər

Özü də həmişə eyni, rəngli bir şəkildə: sir-sifətindən sırtıqlıq yağan bir oğlan uşağı iriş-irişə, at belində hasarın üstündən uçur. Guya ki, Pensidə sənин bütün günü işin-güçün at çapmaq, polo oynamaq olacaq. Amma mən o xarabanın nəinki özündə, heç həndəverində də ata-zada rast gəlmədim. O şəkin altında isə həmişə eyni şeyi yazırlar: «1888-ci ildən bəri bizim məktəbdə cəsur və dərrakəli oğlan uşaqları tərbiyə olunur».

Açığımı deyim ki, mən tez-tez təngnəfəs oluram. Çünkü, birincisi, möhkəm siqaret çəkənəm, daha doğrusu, çəkən idim. Bu sanatoriyada bunu mənə tərgitdirdilər. İkincisi də, keçən il boyum altı dýüm yarım uzanıb. Yəqin, elə ona görə vərəmə tutulduğum və ona görə də məni bu çərdəyimiş sanatoriyaya müayinəyə və müalicəyə göndərdilər

Hərəsinin yetmiş, yetmişdən çox yaşı olardı. Bir ayaqları gorda olsa da, hələ də həyatdan doymamışdır.

Əslində, xəstə adamlara o qədər də ürəyi yanana deyil. Elə indi də məni mütbəssir eləyən mister Spenserin xəstəliyi deyil, onun əynindəki nimdaş, cındırı çıxmış xalat oldu, bu xalata baxanda elə bilirdin, zalim oğlu bu cındırı anadan olduğu gündən bəri heç əynindən çıxarmayıb.

- Bilirsən, oğul, əgər özümü azca babat hiss eləsəydim, həkimə gedərdim.

– Həyat, həqiqətən də, bir oyundur, oğul. Elə bir oyundur ki, gərək, onun qaydalarına tabe olasan.— Bəli, ser. Mən də bilirəm. Bilirəm ki, belədir. Söz tapıblar da. Oyundur. Yox bir... Yenə güclü olan tərəfə düşsən, bir təhri var, onda, doğrudan da, deyərsən ki, oyundur, mən razı. Bəlkə, o biri, zəif tərəfə düşdün, bəs onda necə olsun? Onda it də getdi, ip də.

Başımı buladım. Özü də lap çox buladım. Artıq vərdiş eləmişəm. Səbəbi də budur ki, söz ehtiyatım zəifdir. Bir səbəbi də budur ki, yaşım artsa da, ağlım artmayıb.

Başımı buladım. Özü də lap çox buladım. Artıq vərdiş eləmişəm. Səbəbi də budur ki, söz ehtiyatım zəifdir. Bir səbəbi də budur ki, yaşım artsa da, ağlım artmayıb.

Camaata həmişə elə gəlir ki, hər şeyi düz bilirlər. Bu, mənim vecimə də deyil, ancaq onlar mənə: "Yekə oğlansan, uşaqlıq elemə," – deyəndə xətrimə dəyir. Bəzən isə özüm qəsdən yaşından böyük görünmək istəyirəm, – ciddi sözümüzü, – amma nədənsə heç kəsin gözü bunu görmür. Bu camaat heç vaxt yaxşı şeyi görmək istəmir.

Bu, camaatın qanındadır, elə ki, onların dedikləri ilə dərhal razılaşdırın, onu iki dəfə təkrar etməkdən ləzzət alırlar.

O, dəftəri elə bir əda ilə tutmuşdu ki, elə bil, əlindəki dəftər deyil, mal təzəyi, yaxud buna bənzər bir şey idi.

– Bax, biz noyabrın dördündən dekabrin iki sinə kimi "Misir tarixi" dərsini keçmişik, – dedi. – İmtahan işi üçün sən özün bu mövzunu seçmişən. Burada yazdıqlarına qulaq asmaq istəyirsənmi?

– Yox, ser. Nəyə lazı? – dedim. Ancaq yenə oxudu. Bir müəllimin ki ağlına bir şey girdi, onu bu fikirdən daşındırmaq müşkül məsələdi. Hökmən öz bildiyini eləyəcək.

"Qədim misirlilər qədim Qafqaz ırsinə mənsub olub, Afrikanın şimal əyalətlərində yaşamışlar. Afrika isə, biz bildiyimiz kimi, Şərqi yarımkürəsində ən böyük qitədir." Bir ayağın gorda ola, özün də bu qədər acıdıl olasan!

– Doğrudanım, sən öz gələcəyin barədə heç nə fikirləşmirsən?

– Niyə ki aradabir fikirləşirəm. Əlbəttə, fikirləşirəm. – Bir anlığa bu barədə fikrə getdim. – Ancaq o qədər yox. O qədər də yox, mənə.

– Fikirləşəcəksən! – Qoca Spenser hökm verdi. – Hökmən, fikirləşəcəksən. Ancaq onda çox gec olacaq.

Yaman yalançıyam. Ömründə mənim kimisinə rast gəlməzsiniz. Təhərsiz yalançı. Məsələn, qəzet köşkünə qəzet-zad almağa gedəndə soruşalar ki, hara gedirən, bir də gördün, qayıtdım ki, operaya.

Mənə ən çox təsir edən kitab o kitabdır ki, onu oxuyub qurtarandan sonra ürəyində deyəsən ki, kaş bunu yanan mənim çox yaxın dostum olaydı, kefim istəyəndə telefonu götürüb ona zəng vura biləydim.

– Salam, – dedim, amma başımı kitabdan qaldırmadım. Ekli kimisinə görə işini yarımcıq qoydunsa, onda batdın. Onsuz da zəhləni tökcəcək, amma başını qaldırmasan, heç olmasa bir az vaxt udarsan.

— Sən içəri girəndən mən bu andırı qalmış cümləni düz iyirmi dəfədi oxuyuram.

Çox tərs gədəydi, əger ondan adam kimi xahiş eləsən, desən ki, işğımı kəsmə, ömründə durduğu yerdən tərəpənməz. Əzəl-axır çəkiləcək, amma sən xahiş eləyəndən çox-çox sonra.

— Oxuduğun nədir elə? — soruşdu.

— Görmürsən, kitabdır! Əyilib kitabı çevirdi, adına baxdı.

— Yaxşı şeydi? — dedi.

— Bu bayaqdan oxuduğum cümlə ki var, dəhsət şeydir.

Bu andırı qalmış Pensidə gah soyuqdan ölürsən, gah da istidən.

Ona görə Stredleyterdən xoşun gəlmir ki, o sənə həmişə «heç olmasa bu dişlərini arada bir yu» deyir. Özü də bunu sənə sataşmaq üçün demir.

Özünə bu cür siğal çəkməyinin bir səbəbi vardı, dəhsətli dərəcədə özünə məftun adamdı. Bu fikirdəydi ki, bütün Qərb yarımkürəsində onun qədər gözəl oğlan yoxdu.

Ancaq onun gözəlliyyi elə bir gözəllik idi ki, əgər şəkli sizin məktəb albomunuzda olsaydı, valideynləriniz onu görən kimi, hökmən, soruşacaqdılar: «Bu oğlan kimdir?» Yəni onun gözəlliyyi albom gözəlliyyi idi.

Gədə elə bir adam idi, şayət dənizdə boğulsayı və sən də bir qayıq götürüb onu sudan çıxarmaq istəsəydin, yenə də yanındakı qayıqçının kim olduğunu soruşub bilməmiş o qayıqa qalxmazdı.

Ona görə də götürüb qardaşım Allinin beysbol əlcəyindən yazdım. Bu, elə əsl inşa mövzusu idi. Zarafatsız. Alli həmişə bu əlcəyi sol əlinə geyərdi. Çünkü solaxay idi. Bu əlcəyin inşalığı da ondaydı ki, qardaşım onun hər yerini, həttə barmaqlarının üstünü belə şeirlə yazış doldurmuşdu. Özü də yaşıl mürəkkəbə. O, bunu ona görə eləmişdi ki, meydancada topsuz qalanda bekarlıqdan oxumağa bir şey tapa bilsin.

Hələ də yumruğumu sixa bilmirəm,ancaq qalan vaxtlar vecimə də deyil. Bir də ki mən nə cerrah olanam, nə də skripkaçı. Ümumiyyətlə, heç nə olan deyiləm.

Dedim ki, əyyaşın, pozğunun birisən, girinə kim keçəsə, buraxan deyilsən. Yaxşı qızdır, pis qızdır, vecinə də deyil. Çünkü gönün qalındı, qanmazın, heyvanın yekəsişən. Ona heyvan deyəndə yaman əsəbileşirdi. Qanmazların hamısı belədir, onlara qanmaz deyəndə özlərində çıxırlar.

Ömrüm də ikicə dəfə dava eləmişəm, ikisində də döyülmüşəm.

Birdən-birə özümü yazıq və tənha hiss elədim. Bundansa, ölmək yaxşıydı.

Qorxma, burada yatan deyiləm. Sənin bu nəcib qonaqpərvərliyinə xələl gətirmərem.

- Bura bax, monastırı necə düşmək olar? – Birdən-birə beynimə monastırı getmək düşmüştü.
- Gərək, hökmən, katolik olasan, hə?
- Əlbəttə, katolik olmaların. Ay heyvan, belə bir adı şeydən ötəri də adamı yuxudan oyadalar?
- Yaxşı, yaxşı, yixıl yat, – dedim. – Onsuz da monastır-zada gedən deyiləm. Bu bəxt ki məndə var, orada da gicbəsər rahiblərlə bir yerə düşərəm. Kütbein, sarsaq rahiblərə. Ya da elə dəyyus rahiblərlə.

24 Şeylərimi qablaşdıranda bir şey məni yaman dilxor elədi. Anamın ikicə gün bundan qabaq gəndərdiyi konkiləri çəm adana qoyanda qphərləndim. Anam bu konkiləri almaq üçün necə idman məlları mağazasına ayaq döyüb, satıcılarla min cür dil töküb, mənə budur, yenə də məktəbdən qovulmuşam. Lap gözlərim yaşardı. Düzdür, anamın allığı konkilər onsuz da mən istəyəndən deyildi, çünkü mənə buzda sürüşmək üçün konki lazımlı idi, o işə xoxkey konkisi almışdı. Ancaq yenə də mənə təsir elədi. Bəxtim həmişə belədir, kimse mənə bir şey hədiyyə verəndə axırı bu cur pis qurtarır.

- Adınız necə oldu, əzizim?
- Rudolf Şmidt, – dedim. Burada öz tərcüməyi-halımı ona danışmayacaqdım ki? Rudolf Şmidt bizim yataqxananın qapısının adıydı.

Diqqətlə göz qoydum bu xanıma. Görkəmindən o qədər də küt adama oxşamırı. Üzünə baxanda adama elə gəldi ki, bu qadın öz oğlunun necə dəyyus olduğunu səndən yaxşı bilir. Ancaq qəti demək çətinidir, hər halda, anadır. Anaların da hamısı başdan bir az seyrək olur.

Ancaq qorxdum ki, telefonu anası götürə. O işə anamı yaxşı tanırıv və təsəvvür eləyirəm ki, o, qızlarına yazıçı gəlmədən necə dərhal telefona cumub mənim Nyu-Yorkda olduğumu anama xəbər verir.

Səfəh adamlı, gərək, səfəh dilində danışasan.

Bu boyda mehmanxanada bircə normal adam var idisə, o da, yəqin, elə mən idim, bu da çox azdi. Az qaldı, Stredleyterə telegram vurub bildirəm ki, durma, elə birinci qatarla Nyu-Yorka gəl. Gəlsəydi, bu mehmanxananın padşahı olardı.

İndi on yaşı var, xeyli böyüküb, amma yenə də hamının sevimlisidir, əlbəttə, mən ağıllı adamları nəzərdə tuturam.

– Deyirəm, qarşınızdakı qızın əla rəqs etdiyini bilirsiz nədən bilmək olur?

– Aha....

– Bax, mən əlimi sizin kürəyinizi qoymuşam. Əgər adam əlinin altındakının nə olduğunu, kürəkmi, qıçımı, ayaqını və ya nə bilim nə olduğunu hiss eləmirə, deməli, bu qız əla rəqqasədir.

Qızların hamısı belədir, onlardan baş çıxarmaq olmur. Hər dəfə elə bir qəşəng hərəkət eləyirlər ki, sırsifətdən eybəcər, başdan bir az xarab olsalar da, az qalırsan, onlara eşq elan eləyəsən.

Sonra da istədim ağıllı bir söhbət eləyəm, mümkün olmadı. Zorla baş tutan iş deyildi. Bu üçündən hansının daha yelbeyin olduğunu özünü öldürsən də, müəyyən edə bilməzdin.

Onunla oynamaq Azadlıq heykəli ilə rəqs eləmək kimi bir şey idi. Onu daş kimi arxamca sürünməməkdən ötrü bir bəhanə tapmaq lazımdı.

Adamı bu cür aldatmaq heç yaxşı deyil. O, buna layiq olsa belə.

Hətta bir dəfə az qalmışdı qısametrajlı filmə də çəkiləm, amma son anda razılıq vermədim. Fikirləşdim ki, əgər mənim qədər kinoya nifrat eləyən bir adam da kinoya çəkilməyə razılıq verərsə, dünyada bundan eybəcər ikiüzlülük olmaz.

Həmişə, ələlxüsus də zərbə vuranda və ya kitab oxuyanda ağızı açıla qalır. Elə gün olmazdı ki, kitab oxumasın, özü də yaxşı kitablar oxuyurdu. Şeiri daha çox xoşlayırdı.

O qızdan ki, həqiqətən, bir balaca xoşum gəlir, ona çox girişə bilmirəm.

Buna görə də o, niyə ağıladı, heç cür başa düşə bilmədim. Nə onda, nə də indi. Elə qızlar var ki, onların neylədiklərini ömründə başa düşmək olmur.

Ceynlə bir yerdə olanda əlimin tərlayıib-tərləməməyi də vecimə deyildi. Bir onu bilirdim ki, xoşbəxtəm. Xoşbəxtəm, vəssalam.

Dəhşətli dərəcədə yekəxanadır, tanınmış, ya da varlı adam olmasan, sənə salam da verməz, amma piano çalmağına söz ola bilməz. Bəzən o qədər gəzəl çalır ki, istər istəməz iyrənirsən. Özüm də bilmirəm, bunu necə izah eləyim, ancaq, doğrudan da, belədir. Hərçənd ki, onun piano çalmağı mənim də xoşuma gəlir, amma bəzən az qalır gedəm o pianonu onun başına çırpmam. Bəlkə də, ona görə ki, o lap zilə çıxanda onun dəhşət yekəxana olduğunu, tanınmış və ya varlı adamlardan başqa heç kimə salam vermək istəmədiyini hətta qulaqlarınıla eşidirsən.

Əgər siz də balıq olsaydınız, ana təbiət, hökmən, sizin də qayğınıza qalardı.

Bapbalaca stolda idbar bir oğlanla idbar bir qız oturmuşdu. Elə mən yaşda olardılar, bəlkə, bir az məndən böyük. Qəribə şeyd: əllərinəkə qədəhləri çox ehtiyatla, qurtum-qurtum içirdilər, elə bil, tez qurtaracağından qorxurdular. Bir anlığa onların səhbətinə qulaq verdim, çünki bekarçılıqdan bilmirdim neyləyim. Oğlan ona həmin axşam baxdığı hansısa futbol oyunundan danışındı. Özü də bitdə-bitdə, əvvəlindən axırına kimi. Zarafatsız, ömründə bunum qədər zindiq, zəhlətökən səhbət eşitməmişdim. Hiss eləyirdim ki, bu andıra qalmış oyun heç qızın da vecimə deyil, yazıq qız oğlandan da betər eybəcər idi, yəqin, buna görə də qulaq asmağa məcburdur.

Çünki hiss eləyirdim ki, bu qız Hollivudda işləməyi böyük bir fəxr hesab eləyir. Elə hamı belə bilir. Onun həkayələrini ömründə bir dəfə də açıb oxumayanların hamısı.

Çünki həmişə kiməsə “Sizinlə tanış olduğuma çox şadam” desəm də, əslində, buna şad-mad ola bilmirəm. Amma çarə nədir, bu insan deyilən məxluqla bir yerdə yaşamaq istəyirsənə, gərək, belə deyəsən.

Ona görə piyada qayıtmadım ki, könlümə gəzmək-zad düşmüdü. Yox, sadəcə, taksilərə minib-düşməkdən bezmişdim. Bəzən adam liftə girib-çixmaqdan necə bezirə, taksiyə minib düşməkdən də o cür bezir, istəyirsən öz ayağınla gedəsən, – yolun nə qədər uzaq və ya yoxuş olsa da.

Əlcəklərimi yataqxanada çırpışdırın əclaf kaş indi əlimə düşəydi? Çünkü əllərim soyuqdan tamam donmuşdu. Düşsəydi də, bir şey eləyən deyildim. Əlimdən heç nə gəlmir. Təbiətən qorxağın biriyəm. Özümü o yerə qoymasam da qorxağam.

Bəla burasındadır ki, mən itkiyə qarşı çox biganə adamam.

Və işdi-şayət, əgər birinin ağızını vurub əzmək lazımdırsa, bu həm də sənin ürəyincədirə, onda, gərək, vurasan. Amma mən vura bilmirəm. Ondansa, onu götürüb pəncərədən atar, ya da baltayla başını kəsərəm. Mənim üçün bu daha asandır.

Özü də sarsaqlığımdan onu ağılli, savadlı bir qız bilirdim. Ona görə ki, teatrdan, tamaşalardan, ədəbiyyatdan – bir sözlə, belə şeylərdən çox həvəslə danışırı. Belə şeylərdən dəm vuran adamların, əslində, küt olduqlarını mən haradan biliydim? Buna vaxt lazımdır: Sallı də beləydi. Onun da kütün, yelbeyinin biri olduğunu neçə ildən sonra başa düşdüm. Mənəcə, biz onunla bu qədər çox öpüşüb-eləməsəydik, bəlkə də, xeyli tez başa düşərdim. Mənim yeganə nöqsanım varsa, o da elə budur: kiminlə öpüşürəmə, elə bilirəm ondan ağılli, bılıkl adam yoxdur.

Katoliklər həmişə sənin katolik olub-olmadığını bilmək istəyirlər.

Oğlan qızı tutmuş olsa, çovdarlıdan keçən zaman...

Bir şey pisdir ki, pyesi özüm əvvəlcədən oxumasam, heç bir tamaşa könlümə yatmur.

Soyuq olmağın soyuq deyildi, ancaq hələ də gün çıxmamışdı və ətrafdı qar üstündə it-pişik izlərindən, tüpürçək lopalarından və siqaret kötüklərindən başqa heç nə gözə dəymirdi.

Elə şeylər var ki, onlar necə var, elə qalsa, yaxşıdır. Onları da iri bir şüşə vitrinə qoyub birdəfəlik olduğu kimi saxlasayırlar, çox yaxşı olardı. Özüm də bilirom, bu mümkün olan iş deyil, amma elə bədbəxtcilik də bundadır.

Amma o biri yandan da onlara baxanda dilxorçuluq basırdı adamı, çünkü iştir-istəməz fikirləşirdin ki, bunların sonrası necə olacaq. Yəni məktəbi, kolleci bitirəndən sonra. Fikirləşdim, yəqin ki, çoxu zırrama, qanızın gədələrə əre gedəcəklər. O gədələrə ki işi-peşələri bir bak benzincə öz çərdəymış maşınlarını necə mil qova bildikləri ilə qurralənməkdir. O gədələrə ki onları qolfa və yaxud bu pinq-ponq kimi avara bir oyunda udsan, uşaq kimi cırnayıb özlərindən çıxırlar. O gədələrə ki ömürlərində bir dənə də kitab oxumayıblar. O gədələrə ki çox zəvzəkdirlər.

Guya, qızlar görünüş gecikəndə tində gözləyən oğlanlar qəzəbdən dil-dodaqlarını gəmirirlər, onlara inanmayın, başdan-ayağa cəfəngiyatdır. Əgər qız qəşəngdirse, o gəlib çıxandan sonra gecikdiyi kimin yadına düşür? Heç kimin.

Bilirsiz, bir adam bir işi həddən artıq gözəl bilirse, o işi görəndə hər dəfə özünə nəzarət eləməsə, başlayır öz bacarığını gözə soxmağa. Bununla da hər şey korlanır.

28

Birinci pərdə qurtaranda biz də buradakı piyonların dalınca siqaret çəkməyə çıxdıq. Əsl dəsgah buradaydı. Ömrümüzdə bundan izdihamlı, qəlp, yekəxana adam yiğinına rast gəlməmişdim. Əllərindəki siqaretin tüstüsündən boğula-boğula tamaşadan danışanda hər biri qəsdən səsini ucaldır, qraqdan eşidənlərə öz dərrakəsini nümayiş etdirməyə çalışırı.

Amma mən nifret eləyirəm. İlahi, bilirsən necə nifret eləyirəm. Özü də yalnız tək ona yox. Hər şeyə, Nyu-Yorkda yaşamağıma da. Taksilərə də, Medison Avenyudakı avtobuslara da, o avtobuslardakı adamın üstünə qışqırıb, "arxa qapıdan döş" deyən sürücülərə də.

Lantlara «mələk» deyən özündən müştəbeh oğlanlarla tanış olmağıma da, bayırda çıxməq əvəzinə, liftdə qalıb aşağı-yuxarı yellənməyə də, gecə-gündüz "Bruks"da əyninə kostyum ölçdürməyə də.

Elə maşınları götürək, – çox astadan, lap sakitcə dedim. – Camaatın çoxunun başını xarab eləyib bu maşınlar. Bir balaca böyüri cızılanda bunu özləri üçün əsl faciə hesab edirlər, iş-gücləri də bir qallon benzinə neçə mil yol getmək üstündə mübahisə ələməkdir, bir təzə maşın alan kimi, onu ən yeni markalı maşınla dəyişmək üçün dəri dən-qabıqdan çıxırlar. Mən heç köhnə maşınları da xoşlamırıam. Yəni onlar da məni maraqlandırırmı. Mənim üçün, lənət şeytana, at hamisindən yaxşıdır. Axi at heç olmasa, insan kimi canlıdır.

Bütün günü də qızlardan, içki dən, seksdən savayı ayrı səhbətləri yoxdur. Hərəmin də öz dəstəsi, öz murdar bandası var. Basketbolçuların öz dəstəsi, katoliklərin öz dəstəsi, mənənəs intellektualların öz dəstəsi, bric oynayanların öz dəstəsi. Hətta bu sarsaq kitab klubu abunəçilərinin də öz dəstəsi var.

Əzələ çox, ağıllı yox.

Məsələ ondadır ki, bu qızların bir oğlan xoşuna gəldi, qurtardı getdi, istəyir o milyon qat əclaf olsun, yenə də deyəcəklər ki, onda utancaqlıq kompleksi var. Yox, əger xoşları gəlmirsə, o oğlan nə qədər yaxşı, nə qədər utancaq olsa da, dəxli yoxdur, yenə də deyəcəklər ki, ondan yekəxanası yoxdur. Hətta ağıllı qızlar da belədir.

Əqli inkişaf səviyyəsi əmsalma görə tayı-bərabəri yox idi.

Sonra da üst qata qalxır, bir yerdə əyləşib Çarlı Dikkensdən səhbət eləyirlər. Məlum olur ki, o, hər ikisinin ən çox sevdiyi yazıçıymış. Hətta oğlan cibindən “Oliver Twist”i çıxaranda, qız da həmin kitabı çıxarıı. Burasına baxanda lap qusmağım gəldi.

Ancaq bizim D.B.-nin bir işinə acığım tutur, özü müharibəyə bu qədər nifrat eləssə də, keçən yay “Ölvida, sīlah” kitabını mənə gətirib ki, oxu.

Bu savadlıların hamısı belədir. Kefləri olmayıanda, adamla bir kəlmə də ciddi şeydən səhbət ələmək istəməzlər.

– Eləmi? Özü haradandır?

– Təsəvvür eləyirsən – Şanxaydan.

– Yalan demə! Yəni deyirsen çinlidir?

– Yüz faiz.

– Yalan deyirsen! Deyirsen çinlidir, özü də sənin ondan xoşun gəlir, hə?

- Yüz faiz.
- Nəyə görə? Ciddi sözümüzdür, bunu bilmək mənim üçün çox maraqlıdır.
- Bunu bilmək sənin üçün bu qədər vacibdirse, onda bunu deyə bilərəm ki, sadəcə olaraq, mən Şərq fəlsəfəsinə Qərb fəlsəfəsindən daha üstün tuturam.
- Necə? «Fəlsəfə» deyəndə axı nəyi nəzərdə tutursan? Seksual məsələlərimi? Yəni deyirsin, çinlilər bu sahədə daha irəli gediblər? Belə demək istəyirsən?
- Təkcə çinlilər yox! Mən bütün Şərqi deyirəm.

Bircə şeydən qorxurdu. Qorxurdu ki, birdən kimsə ondan da ağıllı bir şey danışar.

Sonra da çalışdım onu görünə dəvət eləyəm, —əlbəttə, işini qurtarandan sonra — ancaq heç cır razılaşmadı. Dedi ki, o, mənim anam yerindədir. Saçlarımın ağını göstərdim, dedim qırıq yaşım var. Məlumdur ki, zarafat eləyirdim. Qəşəng qız idi, çox qəşəng. Mənim həftə o sarsaq qırmızı ovçu kepkam da onun xoşuna gəldi.

Sonra da xalalarımla — əlli dən çox xalam var — gicbəsər xalauşaqlarım töküllüşüb gələcəkdir. Bir sözlə, nəhəng bir insan sürüşü.

30 Ancaq hələ də ümidvaram ki, mən öləndə, ağıllı bir adam tapılacaq və mənim cəsədimi götürüb, çaya-zada tullayacaq. Hara olur-olsun, yalnız bu andira qalmış qəbiristanlıqdan başqa. Yoxsa, sənin qarnının üstünə gül-ciçək qoymaq üçün hər bazar töküllüb bura gələcəklər. Cəfəng-cəfəng şeylər danışacaqlar. Öləndən sonra gül-ciçək kimin nəyinə lazımdır? Heç kimin.

Atəmin başına stulu da vursayıdın oyanan deyildi, amma anam dəhşətdir, lap gedib Sibirdə də öskürsən, o, bunu burada eşidəcək.

Qəribə işdir: böyükər ağızlaçıq halda yatanda adəmin onlara gülməyi tutur, amma uşaqlara yox.

Allahın vəzifəsini həkim öz boynuna götürməməlidir.

- Alli ölüb, sən elə həmişə belə eləyirsən! Əgər biri ölübsə və onun ruhu indi orada, göylərdədirse, onu necə sevmək olar?
- Mən də biliyəm ki, ölüb. Elə bilirsən bilmirəm? Nə olsun, mən yenə onu sevirəm! Demək, biri ölübsə, daha onu sevmək lazımdır, hə? Axı, lənət şeytana, əgər bu ölen sən tanyan sağlardan min qat yaxşı olubsa, onda necə, hə?

— Vəkil olmaq pis olmazdı, ancaq... O da mənlik deyil, — dedim.

— Bilirsən, onlar məhz günahsız adamların həyatını xilas eləsəyidilər, bu heç də pis olmazdı, ancaq iş ondadır ki, vəkil olandan sonra bu heç adamın yadına da düşmür.

Sən deyəni dinileyirlərsə, elə bu da qənimətdir.

“Qız oğlana ürcəh olsa, çovdarlıqdan keçən zaman...” — Fibi dedi. — Özü də bu mahni yox, şeirdir. Robert Burnsın şeiridir.

Bütün günü işim ancaq bu olur: çovdar düzündə uşaqları uçurumdan qorumaq!

Əla rəqs etməyi adama özgəsi öyrədə bilməz, gərək, özün öyrənəsən.

Evdən xəlvət çıxməq, ora xəlvət girməkdən çox asandır.

Qısa, bir qədər çeynənmış pedaqqi sual: sənə elə gəlmirmi ki, hər şeyin öz vaxtı, öz yeri var.

Adam çox vaxt maraqsız bir şey barəsində danışmağa başlamayanacaq, nəyin daha maraqlı olduğunu özü də ayırd edə bilmir.

Mənəcə, bir adam əgər maraqlı bir şey danışmağa başlayıbsa və getdikcə buna daha çox aludo olursa, ona mane olmaq lazımdır deyil, qoy ürəyini boşaltsun. Biri bir şey barəsində çox ehtirasla danışanda bu, mənim çox xoşuma golur. Bu, yaxşı haldır.

Adamın həvəsi olmayanda bu camaat mübahisə üçün öltür də.

O uçurum ki sən ona doğru gedirsen, çox qorxunc və çox dəhşətli bir uçurumdur. Oraya düşən adam heç vaxt gedib onun dibinə çatmış. Bütün ömrü boyu üzülaşğı yuvarlana-yuvarlana qalır. Bilirsən, o adamlar ki ömrü-günlərin hansi bir anında içində yaşıdları adı mühitdə mümkün-süz bir şey axtarmağa başlayırlar, onların hamisının aqibəti bu cür olur. Daha doğrusu, onlar elə fikirləşirlər ki, yaşıdları mühitdə özləri üçün yararlı heç nə tapa bilməyəcəklər. Ona görə ruhdan düşürlər. Hətta heç axtarmağa başlamamışdan əvvəl ruhdan düşürlər.

“İnsanda kallıq, qeyri-yetkinlik əlaməti onun hər hansı bir iş uğrunda fədakarcasına qurban getmək, yetkinlik əlaməti isə bu iş naminə yaşam aq istəməsidir.”

Sənin indi keçirdiyin mənəvi və ruhi sarsıntıları çoxları, çox-çox adamlar keçiriblər. Xoşbəxtlikdən, bəziləri bu sarsıntıları yazıya köçürü bilərlər. İstəsən, onlardan çox şey öyrənə bilərsən. Sonra da vaxt gələr, başqaları bu cür səndən öyrənər. Əlbəttə, şayət sənin də onlara deməyə sözün olsa. Qarşılıqlı yardım gözəl şeydir. Özü də təkcə təhsildə yox. Bu tarixdə də belədir, poeziyada da.

Sənə zorla təlqin etmək istəmirəm ki, – dedi, – yalnız savadlı və elmlı adamlar bu dünyaya xeyir verə bilər. Elə deyil. Onu demək istəyirəm ki, həqiqətən də, əsl istedadı və yaradıcılıq ehtirası olan – təəssüf ki, həyatda belələri olduqca azdır – savadlı və elmlı adamlar adı yaradıcı adamlardan fərqli olaraq özlərinən sonra bu dünyada daha qiymətli və daha faydalı işs qoyub gedirlər. Onlar öz fikirlərini daha aydın ifadə etməyə çalışır və öz ideyalarını daha inadkarasına, daha əzmlə axıra çatdırırlar. Ən vacibi də odur ki, bu cür elmlı adamların onda doqquzu elmsiz, amma dərin düşüncəli adamlardan daha təvazökar olurlar.

Dərin fikrə getmiş bir adamın haçansa nə isə tapıb deyəcəyini gözləmək mənim üçün əsl cəhənnəm əzabıdır.

32 Akademik təhsilin sənə bir xeyri dəyə bilər. Əgər bu dərslərlə ciddi məşğul olsan, onda öz əqlinin gücünü yaxşı bilərsən. Bilərsən ki, onun gücü nəyə çatar, nəyə yox. Hətta bir müddətdən sonra əqli imkanlarının hansı düşüncə tərzinə daha müvafiq olduğunu da öyrənə bilərsən. Bunun da sənə o xeyri olar ki, öz əqli imkanlarına uyğun gəlməyən hər hansı bir düşüncə formasını zorla özünə qəbul etdirməkdən uzaq qaçarsan. Yəni, sən öz əqlinin əsl ölçülərini dəqiqli biləndən sonra, ona məhz həmin ölçüdə paltar biçdirəcəksən...

Ancaq bu andira qalmış məqaləni oxuduqca halim yaxşılaşmaq əvəzinə, daha da pisləşdi. Başdan-ayağa hormonlar haqqındaydı. Hormonları qaydasında olan adamın görkəmi, sıfat və göz əlamətləri təsvir olunurdu. O əlamətlərin heç biri məndə yox idi. Belə çıxır ki, mən daha çox hormonları pozulmuş adama oxşayıram.

Özü də o yemək, hökmən, vitaminlı olmalıdır. Buna görə də üzümü şərqə, ucuz restoranlar olan tərəfə tutdum. Çünkü çox pul xərcləmək istəmirdim.

Fikirləşdim ki, yeməyimi də özüm bişirəcəm və hətta sonralar, birdən evlənmək fikrinə-zadına düşsəm, yəni təsadüfən gözəl bir lal-kar qızə rast golib evlənəsi olsam da, dəxli yoxdur, öz yeməyimi yena də özüm bişirəcəm.

Bircə uşaq, qara bir oğlan uşağı cibindən taxta nömrəsi sallana-sallana, ayaqyoluna sarı qaçırdı. O nömrələrdən vaxtı ilə bizi də verirdilər: dərs vaxtı bir şey üçün bayır çıxanda icazə alıığınızı sübuta yetirmək üçün.

Adamın milyon il də ömrü olsa bu dünyanın divarlarına yazılan biadəb sözlərin heç yarısını silib qurtara bilməz.

Bu dünyanın heç yerində sakit bir guşə tapmaq mümkün deyil. Çünkü elə yer yoxdur. Hərçənd, bəzən elə bilirsən ki, var, amma sən ora gedib çatanacaq hansı əclafsa səni qabaqlayır, ağızına gələn biadəb sözləri ora yazar.

Belə bir qayda qoyacaqdım: mənim evimdə heç kəs saxta, qəlp işlə məşğul ola bilməz. Kim ki azacıq da olsa riyakarlıq, saxtakarlıq eləməyə başladı, ona dərhal qapını göstərəcəkdir.

Çoxları, illah da burada bir psixoanalist həkim var, o, məndən soruşur ki, sentyabrda məktəbə gedəndə dərslərimi canla-başa oxuyacağımı? Mənəcə, çox sarsaq sualdır.

Məndən sizə məsləhət, heç kimdən heç kimə heç nə danışmayın. Yoxsa, sonra siz də mənim kimi o, adamlar üçün dərixacaqsınız.

CÜLYETTA BENÇONİ

MAVİ ULDUZ

Düma yaradıcılığının vurgunu olan fransız yazarı Cülyetta Bençoni
əksər əsərləri tarixi-romantik ruhda qələmə alınıb.
“Mavi ulduz” da məhz belələrinindəndir. Əsərdə daş-qas
mütəxəssisinin başına gələn macəralardan söhbər açılır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Həyat yoldaşınız olmaqla içimdə kədərinizi bölmək kimi məsuliyyət hiss edəcəm. Halbuki, sizinlə xoşbəxtlikdən başqa heç bir şey yaşamamı istəməzdəm.

- Deməli, artıq məni sevmirsiniz?

- Sevinəm, ancaq düzünə qalsa, bunun artıq əhəmiyyəti yoxdur.

Sevgini çılik-çılik olmuş parçalardan yiğmaq olmaz.

Məgər onu xatırələri ilə yaşayacaq qədər çox sevmirdi?

Bilirəm, bu dəlilikdir. Ancaq mən buna dəymərəm ki?!

- Neçə yaşımız var?

- Bədbəxtlik yaşı... on doqquz.

Aşıq olmuş qadın çox şeye qadirdir. Hətta deyərdim, hər şeyə.

Bu dünyada çox tez-tez sadəlövh qəlbələr qurbana çevrilir.

- Həmişə fikirləşmişəm ki, bəxtin yaxşı gətirib. Onu seçməklə düzgün qərar vermisən.

- Onu mən seçməmişəm ki...bu taledir.

Pis xəbərləri gecə öyrənmək səhər öyrənməkdən daha ağırdır.

İndi isə sadəcə unutmalısınız! Bacaracaqsınız... bundan yana sizə bir az vaxt və böyük sevgi lazımdır!

CEYN
OUSTİN

40

İNANDIRMA

Ceyn Ostin romanı 1815-ci il avqustun 8-i başlamış və 1816-ci ilin iyuluna başa çatdırılmışdır. Romanın “İnandırma” adının verilməsi yazarının ölümündən sonra baş tutmuşdur. Əvvəllər o, “Elliotlar” adlamırdı.

Roman sevginin təbii gedişatının olması, gənclər arasındakı məhəbbətin maddi rifah yox, qarşılıqlı hissələr əsasında qurulması haqqındadır. Ceyn Ostinin bütün əsərləri avtobiografik səciyyə daşıyır. Ancaq onların içində onun həyatına tam uyğun gələn bu əsər sayıla bilər. Baxmayaraq ki, yazıçı öz qəhrəmanı Anna Eliotu xoşlamır və onu “çox yaxşı biri” adlandırırırdı. İlk dəfə “İnandırma” “Nortenqer abbatlığı” ilə birlikdə 1817-ci ilin dekabrında çap edilmişdir. Nəşri Henri Ostin həyata keçirmiş, ön sözü də o yazmışdır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Xoşladığımız şeylərə bərət qazandırmaq üçün necə də tez səbəb tapırıq!

Daha sakitcə sizin diniyə bilmirəm. Necə olursa olsun sizinlə mütləq danışmalıyam. Siz mənim qəlbimi qırırsınız. Mən yarı ölüm, yarı ümidiñdəyəm. Deməyin ki, mən gecikmişəm və bu cür əziz, dəyərli hissələr həmisişlik yox olub. Mən özümü səkkiz il yarım əvvəl mənim qəlbimi qırıldıñız zaman sizə qarşı olan sevgimdən daha böyük ürəklə sizin ixtiyarımıza verirəm.

-Nə cürətlə deyirsiz ki, kişi qadından tez unudur və onun sevgisi daha tez olur. Mən sizdən başqa heç kimi sevməmişəm. Bəlkə də mən haqsız olmuşam, bəlkə də zəif və küskün olmuşam, amma heç vaxt sevgimə döñük olmamışam. Yalnız sizə görə mən Bata gəlmışam. Mənim bütün fikirlərim və gələcəyim yalnız sizinlə bağlıdır. Axi siz bunu görmürsünüz?

Bəlkə mənim istəyimi başa düşmürsünüz? Əgər sizin hissələrinizi oxuya bilsəydim, heç bu on günün gözləməzdim. Artıq yaza bilmirəm. Hər an sizin dediklərinizi eşitdikcə həyəcanlanıram. Səsesini aşağı salırsınız, ancaq onu başqa səsərdən seçə bilirəm. Ən yaxşı, ən gözəl məxluq! Siz həqiqətən bize inanırsınız. Siz inanırsınız ki, kişilər də sevgidə həqiqi bağlılıq və daimilik göstərə bilərlər. İnanın ki, bu hissələr ən coşqun, ən qəti....F.V

Mən getməliyəm, öz bəxtimdən xəbərsiz. Lakin qayıdacam, ya buraya, ya da tez bir zamanda axşamkı ziyaftə. Bir söz, bir baxış mənim bu axşam sizin atanız evinə gəlməyim və ya həmisişlik tərk etmək üçün kifayət olacaq.

Bəzən elə olur ki, qadın 29 yaşında 10 il əvvəl olduğunu daha gözəl görünür və ümumiyyətlə, əgər ciddi xəstəlik və ya narahatlılıq olmayıbsa, bu yaşda heç bir qadın öz gözəlliyyini itirmir.

Hamımız yaxşı agahıq ki, birilərinin hərəkətlərini və məqsədlərini o birilərinin diqqətindən və marağından gizlətmək nə qədər çətindir!

Aşıq olmaq üçün hər iki tərəfə cazibənin tam yarısı kifayət etmiş olardı, cünki onun (oğlan) başını qatmağa işi yox idi, onun (qız) isə sevməyə kiməssə...

Kimin o birində daha çox mükəmməllik gördüyüünü və ya kimin daha çox xoşbəxt olduğunu demək çətin id: Anne-nin ondan sevgi etirafları və təkliflərini eşitməsində, yoxsa Frederick-in hissələrinin qarşılıqlı olmasında...

Belə kədərli və qısa hekayənin bitməsindən yeddi ildən çox zaman ötmüşdü: və zaman ona (oğlan) olan bağlılığı demək olar ki, azaltmışdı. Lakin o (qız) zamanın özündən asılı qalmışdı.

Gəncliyində onu ehtiyatlı olmağa məcbur etmişdilər, yaşlılaşdırıqla o əsl hissərin nə olduğunu öyrənmişdi: qeyri-təbii başlangıçın təbii sonu.

Bir kəs üçün yaxşı olmaq, hətta xoşagelməyən tərzdə belə, ən azı yaxşı qəbul olunmayaraq rədd edilməkdən yaxşıdır.

Ann hesab edirdiki, o artıq utanmaq və qızarmaq dövrünü çoxdan keçib: lakin əlbəttə ki, o, hələ hiss-həyəcan dövrünü keçməsi qədər yaşılı deyildi.

Ərlər və arvadlar müqavimət göstərməyin nə vaxt mənəsiz olduğunu adətən tez başa düşürərlər.

Uşağıın qayğısına qalmaq kişi işi deyil: bu onun sahəsi deyil. Xəstə uşaq hər zaman ananın mülkiyyətidir – bunu müəyyən edən isə onun hissələridir.

Bir zamanlar onlar bir-birləri üçün hər şey idilər! İndi isə, heç nə!

Onlar qədər belə açıq olan iki ürək, oxşar zövqlər, fikirlərin eyniliyi, gözoxşayan görünüş ola bilməzdi.

Əminəm ki, o, Xanım Rasselin xoşuna gələcək. O, xanimin xoşadığı tipdəndir. Ona kitab ver, bütün günü oturub oxusun.

Başqa şəylərdə olduğu kimi səs-küydə də hər kəsin öz zövqü var. Və səslerin zərərsiz və ya zərərlı olması onların məqdarından çox növündən asılıdır.

- Cənab Elliot, mənim üçün yaxşı kompaniya – ağıllı, savadlı və ünsiyyətə meylli olan insanlar toplusudur. Bax buna mən yaxşı kompaniya deyərəm”

-Siz səhv edirsiniz, xanım, siz dediyiniz yaxşı deyil, əla kompaniyadır. Yaxşı kompaniyamın olması üçün ad-san, təhsil və davranış yetərlidir və təhsilə gəldikdə bu o qədər də vacib deyil. Ad-san və yaxşı davranış qaydaları əsasdır.

Bir insanın düşüncəsi başqasının qədər yaxşı ola bilər, lakin biz hər birimiz öz fikirlərimizi daha üstün tuturuq.

Sınağa çəkilən zaman insan bəzən özünün yaxşı cəhətlərini nümayiş etdirir. Amma, ümumiyyətlə, onun gücündən çox zəif tərəfləri nəzərə çarpar. Biz adətən iradə və səxavət haqqında yox, xüdbinlik və səbirsizlik haqda eşidirik. Bu dünyada əsl dostlar nə qədər də azdır! O qədər insan var ki, iş-işdən keçmədən ciddi fikirləşməyi unudur.

Cənab Elliot ağıllı, dərrakəli, ehtiyatlı idi, lakin o açıq deyildi. Onun heç vaxt hissələrini bürüze verdiyini, başqlarının yaxşı və ya pis olması haqqında öz hiddətini və ya heyrətini bildirməsini müşahidə etmək mümkün deyildi. Anne üçün bu, qeyri-mükəmməllik idi... O, insanlarda səmimilik, səxavət və canlı xarakterə üstünlük verirdi. İstilik və şövq hələ də onun üçün əsas idi. O hiss edirdi ki, ehtiyatsızlıq və ya tələsiklik ucbatından xoşagalmışın, lakin səmimi söz deyənlərə, fikri heç zaman dəyişməyən, dili heç vaxt çəşməyənlərdən daha çox etibar edə bilər.

Annın xoşbəxtliyini onun bacısının xoşbəxtliyi ilə müqayisə etmək təhqir olardı: birinin sevinc mənbəyi xüdbin şöhrətpərəstlik idi, digərininki isə səmimi bağlılıq.

Kamden Pleysə çoxdandır ki, baş çəkməmişəm və xanım Ann Elliot haqqında yeni xəber bilməmək məni çox üzür. Ona hörmətim böyükdür, çünki o, ümumilikdə öz yaxşı cəhətlərinin ən azı yarısı haqqında bixəbər olmaq qədər təvazokardır və onun o qədər yaxşı cəhətləri var ki, onun təvazökarlığı başqa qadınlardan fərqli olaraq təbii hal kimi görünür.

Biri dünyada kifayət qədər uzun yaşadıqda, qadın və ya kişinin pul üçün evlənməsi onu təəcübəndirməyəcək qədər adı hal alır.

- Bütün dikkət cənab Elliotun üstündə olacaq. Nəzərə al ki, o mənim atamın varisidir: ailəmizin gələcək nümayəndəsi...

- Mənə varisər və nümayəndələr barədə danışma" Çarlıq qışkırdı. "Mən yeni doğan günəş baş əymək üçün hakimiyyətə etimadsızlıq göstərənlərdən deyiləm. Əger sənin atanın xatirinə ziyafətə getmirəməsə, onun varisinin xatirinə getmək gülünc olardı.

MENSFIELD PARK

İngilis malikanəsinin sakinlərinin həyatı heç nə ilə insani cəlb etmir, onların maraqları – şəxsi istəkləri, şöhrətpərəstliyi, pulları – ciliz və əhəmiyyətsizdir. Yalan, ikiüzlülük, riyakarlıq Mensfield-Park evinin qayda və rifahını dağdırır. Ev sahiblərini, övladlarını və qohumlarını birlikdən, qarşıltılıq anlaşmadan məhrum edir. Necə yaşamalı? Ümumi narazılıq xaosuna necə ağılli başlangıç qoymalı? Bu suala romanın əsas qəhrəmanı gözəl Fanni Prays obrazını yaratmaqla Ceyn Ostin cavab verir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

- Heç kim heç vaxt mənə qiymət verməyəcək.
- Buna nə mənə olur?
- Hər şey... vəziyyətim... axmaqlıqım... yönədməsizliyim...

Tez başa düşən, tez həll edib və tez də hərəkət edəcək.

Amma, düzü, dünyada imkanlı kişilərin sayı, onlara layiq olan qadınların sayından olduqca çoxdur.

Qavramadığına qulaq asmaq, vecivə olmayan şeyə heyran olmaq – ümumiyyətlə götürsək, bundan darıxdırıcı heç nə yoxdur.

İnsanlar gözləyəndə zamanı düzgün mühakimə etmirlər. Və hər yarım dəqiqə onlara beş dəqiqə kimi gəlir.

Anladığım qədərilsə, xanım Prays tez-tez layiq olduğu tərifi, elə də tez-tez eşitmır.

O, həqiqi hissələrin dəf edə biləcəyi çatışmamazlıqlara malikdir.

O daha çoxuna layiq olsaydı, daha çoxunu da əldə edərdi.

Məni ən çox əsəbləşdirən şey – səndən nəsə soruşub, seçim təklif etmələri dir. Həqiqətdə isə sənə ona görə belə müraciət edirlər ki, səni öz istəklərinə uyğun hərəkət etməyə məcbur etsinlər.

- Həqiqətən, yorulmamışam. Buna da çox təəccüb edirəm. Axi gərək ki, biz bu meşə boyu nə az, nə çox bir milə yaxın yol getdik. Sizə də elə gəlmirmi?
- Yarım mildən az. – Edmund qəti cavab verdi. Qadın etinəsizliyi ilə məsafə ölçüb, vaxt hesablamaq üçün o hələ kifayət qədər aşiq olmamışdı.

Görməmək üçün gözlərini yuman, düşünəcə dəlillərinə güzəşə getməmək üçün onlara qulaq asmayan hər kəs özünü sevimli “nəsə” ilə sakitləşdirir.

Bir ailənin, bir qanın, eyni ilk xatirələrin və vərdişlərin uşaqları heç bir növbəti münasibətlərin vərə bilməyəcəyi sevinc bəhanələrinə malikdir; və yalnız uzun, qeyri-təbii ayrılıq, heç bir sonrakı münasibətlərin bərəət qazandırı bilmədiyi qırılmalardan sonra bu ilkin bağlılığı qalıqları qorunub saxlanılır.

Əlbəttə, o(qız) onun(oğlan) üçün çox yaxşıdır;ancaq hər kəs özünə görə çox yaxşı olana sahiblənməyə etiraz etməz.

O, admiralın qadınlara qarşı mənfi rəyini tamamilə dağıtmağa qadir biridir. Axi, o, admiralın fikrincə heç vaxt mövcud olmayanlardandır. Admiral öz düşüncələrini nəzakətli şəkildə ifadə etməyi bacarsaydı, onu “mümkünsüzlüyün özüdür ki, var” deyə təsvir edərdi.

EMİLİ BRONTE

UĞULTULU AŞIRIMLAR

48

Emilin Brontenin yeganə və ən məşhur əsəri. Nümunəvi şəkildə hazırlanmış süjet, bir neçə hekayə söyləyəndən müasircəsinə istifadə, kənd həyatının detallı təsvirinin təbiət hadisələrinin romantik ab-havası ilə uyğunlaşması, qotik romanlardan xeyli uzaqlaşması “Uğultulu aşırımları” i romantizmin sonrakı mərhələsində klassik erkən viktorian romanı edir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Özüm başqasına narahatlıq yaşada biliyim müddətçə, həmin narahatlığı mənə yaşatmalarına icazə vermərəm.

Qicimmiş dişlər arasından "Buyurun" elə deyildi ki, "Cəhənnəm olun" kimi səsləndi.

O həm sevgisini, həm də nifrətini gizli saxlayacaq. Və əger o, özünə qarşı hər hansı bir şəxs tərəfindən sevgi, yaxud nifrət hiss etsə, bunu ədəbsizlik kimi qiymətləndirəcək.

İcazə verin, könül xəzinəmin təkrarsız olduğunu güman edim.

İldən əl çəkin. Ərköyünlüyə öyrədilməyib. Ona görə saxlamırıq.

Əzab çəkməyi öyrəndiyim vaxtdan indiyə kimi bu gecə ilə müqayisə edilə biləcək daha birini xatırlaya bilmədim.

Dərrakəli insan özü olan cəmiyyət ilə kifayətlənməlidir.

Həmişə səni görmək kimi iğəncə üçün cavab verməli olacaqsan.

Qəribədir, insanlar bu dünyada bir kəsləri olmadığı halda necə xəsis ola bilitlər.

Ölkə üçün onun mümkün qədər tez bir zamanda, təbiətinin nəinki simasında, həmçinin əməllərində eks olunmasına qədər, edamı yaxşılıq sayılmazmı?!

Qürurlu adamlar özləri öz hırslı kədərlərini yemləyirlər.

- Eyib olsun, Xitklif! Qoy Allah pis insanlar özü cəzalandırsın. Biz isə onları bağışlamağı öyrənməliyik.

- Yox, Allaha mənim qədər ləzzət etməyəcək.

Xindli öz rəzil varlığından bizim canımızı tez-tez qurtarmırıdı.

Böyük məmənniyyətlə öz qəlbimi onu yaradana cəza olaraq məhvə göndərə bilərəm.

Öz utancıverici hərəkətinə görə xəcalət çəkir? Bu yenilikdir!

Mən onun ayağı altdakı torpağı sevirəm, başı üzərindəki havanı, toxunduğu hər şeyi, dediyi hər sözü. Hər baxışını sevirəm, hər hərəkətini və bütövlükə onun özünü.

O heç vaxt onu necə sevdiyimi bilməyəcək! Onu gözəl olduğuna görə yox, məndən, mənim özümən çox olduğu üçün sevirəm. Qəlbərimiz nədən hazırlanıb hazırlanısm, onun ürəyi və mənimki – BİRdir.

Hər bir kəsədə bizim “MƏN” imizin yalnız bizlərdə deyil, hardasa başqasında da mövcudluğu haqda hissi var və ya olmalıdır.

Əgər hər şey məhv olub, O qalsa – hələ mövcud olacam. Yox əgər, hər şey qalıb, O məhv olsa, kainat mənimçün böyük və yad bir şeyə çevriləcək. Və artıq mən o dünyanın bir hissəsi olmayıacam.

Lintona olan məhəbbətim meşədəki yarpağa bənzəyir : bilişəm, qış ağacları dəyişdiyi kimi, zaman da onu dəyişəcək. Xitklisə duydugum məhəbbət işə yerin təkindəki qədim daş layları xatırladır. O – açıq-aşkar həzz yaşıdan, gözlə görünə biləcək mənbə deyil. Bununla belə, çox zəruridir. Mən elə Xitkləm! O həmişə sevinc, ya da özümən çox ona görə sevinə biləcəyim biri kimi deyil, bütün varlığım kimi fikrimdədir.

Əgər bütün bu mənasızlıqla zərrə qədər mənə varsa...

Müqavimət və soyuqluq görməyən kəs qəddar və qıcıqlandırıcı biri ola bilərmi?

Onların xoşbəxtliyi, şərait məcbur edib, birinin maraqlarının digəri üçün əsas olmadığını hiss etdirdiyi andaca bitdi.

Sevinc o qədər böyükdür ki... Qorxuram ki,o birdən həqiqət olmaya!

Lintonun sevgisinə o qədər inanram ki. Mənə elə gəlir, onu öldürə bilərdim, ancaq O can verərkən belə mənə pislik arzulamazdı.

Artıq müləyimlik hərdən ziyan vura bilər.

Ətrafında soyuq simalar olanda ölümü qarşılamaq nə qəribədir!

Sən heç lazımlı olmayanda gəlib əl altına düşən, ehtiyac olanda isə heç cür tapılmayan əşyalar
kimisən.

Vəfat edənin əşyaları ölenənən sonra o vaxt qiymətli olur ki, o yaşayanda da bizi dəyərlə olsun.

O, məndə nifrət oyatmaq üçün göstərdiyi bütün cəhdərdə yorulmazlıq və bacarıqlılıq nümayiş
etdirirdi.

Belə ki, cazibədarlığı nə qədər az olarsa, bir o qədər bu evə yaraşacaq.

Əqli qabiliyyətinin bütün gücünü səfərbər etdikdən sonra, nəhayət, başa düşdü ki, mən onu
sevmirəm.

Ketrin, və sən onu yaxşı bilirsən ki, özümü unudaram, amma səni yox!

Sən məni sevirdin. Onda nə haqla məni qoyub getdin? Fəlakət, təhqir, ölüm – Allahın və İblisin
gəndərə biləcəyi bu kimi şeylər bizi ayrı bilmədiyi bir vaxtda, bunu sən özün kənəllü surətdə
etdin. Sənin ürəyini mən qırmamışam, onu özün etdin. Və onu qırmaqla mənimkini də çilik-
çilik etdin.

Yaşatdığını bütün əzablara görə səni bağışlayıram! Öz qatılımı sevirəm... amma səninkini...
Onu necə sevə bilerəm?

Sevgidə nə qədər ehoitslik var imiş.

Nə özünə, nə ətrafdakılara rəhm etməyənlərə hərdən bizim yazığımız gəlir.

Həyatım olmadan yaşaya bilmərəm! Qəlbim olmadan yaşaya bilmərəm!

Satqınlıq və zorakılıq – hər iki ucu itilənmiş nizədir. Onu işə salanın özünü düşmənidən daha
çox yaralayır.

Satqınlıq və zorakılıq- satqınlıq və zorakılıq laiyiqli cavabdır.

O, gözlədiyimdən də pisdir. Mən isə, şeytan şahiddir, optimistlərdən deyiləm.

Utanıb qızarmağının qanının ağ olmamasını sübut etməkdən başqa bir xeyri yoxdur.

Bəd xəber gözləmək yaxşı əlamət deyil.

Belə xoşagelməz iş üçün ən uyğun əhval-ruhiyyəyə köklənmişdim : küsgün və əzgin idim.

Sən məndən daha xoşbəxtən. Sən daha mehriban olmalıdır.

Öz vəzifəsini icra edən əvvəl-axır mükafatlandırır.

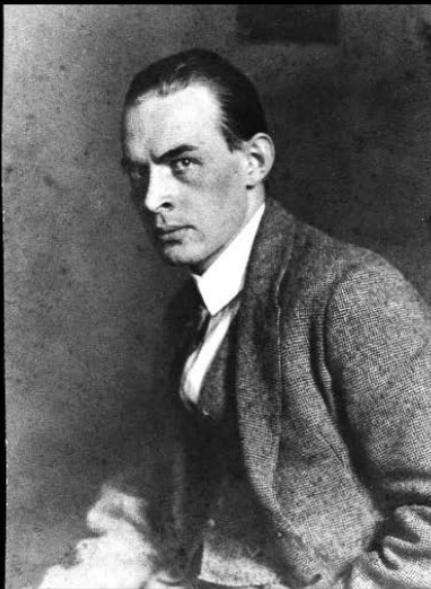
Belə ki, onların hər ikisinin qüvvələri bir məqsədə yönəlmüşdür – çünki biri sevir və sevdiyinə hörmət etməyi arzulayır, digəri isə sevir və diləyirdi ki, ona hörmət etsinlər – nəticədə, istədiklərinə müvəffəq oldular.

Sadəcə xaraba qoyduqlarından həzz alma qabiliyyətimi itirmişəm. Boş-boşuna dağıtmaq üçün isə çox tənbələm.

52 Bütün dünya – nə vaxtsa onun mövcud olduğunu və mənim onu itirdiyimi sübuta yetirən dəlillərlə dolu olan qorxunc bir panoptikumdur.

Nəfəs almalı olduğumu yadına salmağa məcbur idim. Az qala ürəyimə döyünməyi xatırladacağım kimi!

Mən çox xoşbəxtəm; amma yenə də kifayət qədər xoşbəxt deyiləm.

ERİX MARIYA REMARK

GÖYLƏRİN SEVİMLİSİ YOXDUR

Erix Maria Remark “Göylərin sevimlisi yoxdur” (almanca “Der Himmel kennt keine Günstlinge”). Roman 1959-cu ildə yazılmışdır. İsvəçrəyə köhnə dostuna baş çəkməyə gələn avtomobil yürüşçüsü Klerfe vərəm sanatoriyasından Lilian adlı ölümçül xəstəni özü ilə aparıır. Yaşamağa çox az vaxtı qalan Lilian son günlərini parlaq və fərqli keçirmək istəyir... Əsərin fərqli xüsusiyyəti onda siyasi kontekstin tamamilə yoxluğu və psixoloji məzmunlu olmasıdır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Mərhəmət pis yolçudur. Lakin o, səyahətin məqsədində çəvriləndə daha da pis olur.

Pullara nəvazişli adlar verilən ölkədə heç vaxt faşizm ola bilməz.

Burada, dağlarda iki söz tabudur: xəstəlik və ölüm. Onlardan biri çox köhnəlmış, digəri isə həddindən artıq anlaşılır.

Bilirdi ki, onun dediyi düz çıxacaq. Amma başqasının haqlı olduğunu bilməyin nə faydası? Ağıl adam a ona görə verilib ki, anlaşın: Ancaq ağılla yaşamaq olmaz! İnsanlar hissələrə yaşayır, hissələr üçün isə kimin haqlı olmasının fərqi yoxdur.

Ölüm hələlik hələki olmayıb.

Səadət? Bir vaxtlar arzularında şəfəq saçan bu hadsiz söz necə də daralmışdı.

- Nə bədəbin təxəyyülün var sənin?

- Təxəyyül? Mənim təcrübəm bədəbindir.

- Niyə bu sağlamlıq keşikçiləri xəstəxanaya düşmüş insanlarla elə dözümlü lovgalıqla davranırlar ki, sanki onlar körpə uşaqlar yaxud axmaqdırlar?

- Onlar öz peşələrinin heyifini çıxırlar. Əgər kelnerlər və tibb bacılarının əllərindən bu imkanı alsalar, onlar natamamlıq kompleksindən ölürlər.

Qismətdən qaçmaq olmaz,... və heç kim bilmir ki, onun əcəli nə vaxt çatacaq. Zamanla alver etməyin nə mənəsi var? Və belə baxanda uzun ömür nədir ki? Uzun keçmiş. Gələcəyimiz hər dəfə ancaq növbəti nəfəse kimi davam edir. Heç kəs də bilmir sonra nə olacaq. Hər birimiz bir dəqiqə ilə yaşayırıq. Bu dəqiqədən sonra bizi gözləyən hər nə varsa – təkcə ümidi və xəyallardır.

Adam sağlam olanda, ona öz üstünlüyünü hiss etmək asan gəlir.

Atam deyir ki, insanlar ölümə hörmətlərini itiriblər. Bu da iki dünya müharibəsinə görə baş verib.

Biz bir-birimizi çox yaxşı başa düşürük. Sən məni çox yaxşı başa düşürsən, mən də səni, bütün bələmiz də bundadır.

- Mən yasaq olanın xeyrinə inanıram. Bu da bir terapiyadır. -Klerfe dedi – İnanmirsız?
- Başqları üçün inanıram.

- Sizə çox gözəl qadın olduğunuzu artıq deyiblər?
- Bəli, özüdə primitivliyi daha az ifadələrlə.

Özümüzü heyvanlardan üstün hesab etdiyimiz hər şeydə – bizim daha şəxsi və daha çox tərəflili xoşbəxtliyimiz, bizim daha dərin biliklərimiz və daha qəddar ruhumuz, bizim mərhəmətli ola bilməyimiz və hətta bizim Allahu dərk etməyimiz – bunların hamısının hesabı bir yolla ödənməmişdir. Bizi, insanların qonaqtına görə, heyvanlar üçün mümkün olmayan bir şeyi – ölümün mütləq olduğunu dərk etmişik.

İnsanlar həmişə gülündürirlər. Bunu dərk etsək, həyat daha yüngül görünər.

- “Məni incitmə”, – o, fikirləşirdi. – Onlar həmişə belə deyirlər, bu qadınlar – başqasını incitdikləri barədə birçə dəfə də olsa düşünməyən bu acizlik və xudbinlik mütəssimələri.

Axı başqa bir, mənə tanış olmayan həyat – kitabların, rəsmilərin və musiqinin dilində danışan, mənə həyəcanlandıran, özünə çəkən həyat da olmalıdır.

Kim ki tutub saxlamaq istəyir – itirir. Kim ki üzündə təbəssümə buraxmağa hazırır – onu saxlamağa çalışırlar.

- Əlvida, Lilian, – dedi.
- Bağışla məni, Boris.
- Sevgidə bağışlanması bir şey yoxdur.

Özünü sanki uzun zaman gözlədikdən sonra nəhayət həcüm əmri almış əsgər kimi hiss edirdi. Geriye yol yox idi. Qaçılmaqliq artıq onun bir parçasına çevrilmişdi, həcüm əmri artıq həm əsgər forması, həm qarşidakı döyüşü, həm də ölümü özündə saxladığı kimi...

- Bəs biz kimik? Öküz yoxsa matador?
- Həmişə öküz olmalı olursan. Ancaq elə bilirsən ki, matadorsan.

Elə adamlar var ki, həmişə və hər yerdə nəsə yeyirlər... Hətta cəhənnəmə də onlar özləri ilə yemək götürəcəklər.

- O, hələ də hesab edir ki, mənim on altı yaşım var.
- Doğrudan, neçə yaşıınız var ki?
- İyirmi dörd üstəgəl seksən.

Sizə həsəd aparmaq olar. Hər şeyi yenidən başlayacaqsınız. Gəncliyin alovunu saxlayıb, acizliyini itirərək...

İnsan belədir – o, öz ölümünü axtarır.

Xöşbəxtlik elə budur – səni gözləyən şeydən əvvəlki sükut daqiqəsi...

“Yorulmuşam! -düşündü – Darixıram! Doğrudanmı yanında oturan bu sap-sağlam adam necə titrədiyimi hiss etmir? Doğrudanmı, mənə nələr olduğunu anlamır? Hiss etmir ki, içimdə donmuş dünyamın xəyalı birdən əriməyə, tərəpnməyə və mənimlə danışmağa başlayıb, hiss etmir ki, həm yağış, həm nəm qayalar, həm düzənlilik və onda olan kölgələr, həm işıqlar və yollar danışmağa başlayıblar? Doğrudanmı anlamır ki, bir də heç vaxt təbiətlə bu qədər həməhəng olmayıacam, indiki kimi, sənki görünməz tanrının qolları arasında beşikdə uzanmış kimi, hələki türkək, ancaq bütün bunların bir anlıq davam edəcəyini artıq dərk etmiş balaca quşcuğaz kimi, anlamır ki, dünya mənim olmamışdan onu itirəcəm, bu küçəni, bu ağacları, kənd mehmanxanalarının yanındakı yüksəklərini, pəncərələr önungüki mahnları, gitaranın danqlıtlısını və bu adları: Osoniya, Kreşiano, Klaro, Kastione və Bellintsona. Peyda olan andaca yox olan, sənki heç vaxt olmamış kölgələr kimi yox olan bu adları. Doğrudanmı görmür ki, ələk kimiyəm, hər şeyi itirirəm? Heç nəyi uzun müddət saxlamaq iqtidarında deyiləm?”

Hər şeyi uduzulmuş müharibənin üstünə atmağı məsləhət görürəm.

Oradan ona görə çıxıb getmədim ki, indi tək qalam.

Fransız dili olduqca rahatdır... “sən”-dən “siz”-ə və əksinə keçmək asandır və bunda heç bir qəbahət olmur, oyun kimidir.

Ümumiyyətlə elə yaşamaq istəyirəm ki, heç bir məsləhətə qulaq asmadan, heç bir mövhümət olmadan. Lazım olduğu kimi yaşamaq...

Hələ çox pəncərə qarşısında dayanacam – onlar həyata baxan pəncərələr olacaq.

Bu mənim müalicəm idi. Ona ehtiyacım vardi. Avaraçılıq, günəş və daş divarlarında qızınan kərtənkələlərlə müalicə olunurdum. Onunla müalicə olunurdum ki, saatlarla səmaya və gölə baxırdım, hər şeyi unutmağı çalışırdım və nəhayət gözlərim daha yol çəkməyəndə başa düşdüm ki, təbiət iyimi illik insan ağlışlığını heç hiss etməyib də. Salyut!

Çox az zamanı var idi. O, heç gələn il kimin prezident olacağını, parlamentdə hansı partiyamın çoxluq əldə edəcəyini bilməyəcəkdi. Bu onu maraqlandırmırıdı. Onu ancaq bir şey – həyat narahat edirdi. Onun öz həyatı...

- Qaston dayı, deyirlər bizim vaxtmızda pulları iki cür havaya sovurmaq olar. Bunlardan biri – pulları yığmaq, sonra inflyasiya vaxtı itirmək, o biri isə – xərclemək.

Onun, çox güman ki, səksənə yaxın yaşı var, ancaq özünü elə aparır, sanki səksən il qabağa hər şeyi nəzərə almalıdır.

Özümü əbədi yaşamağa hazırlaşan insanların arasındaydım şam kimi hiss edirəm. Hər halda, onlar özlərini belə aparırlar. Pulu o qədər çox düşünürler ki, həyat yadlarından çıxıb.

58 Bu çox nadir hallarda baş verir. Əksər qadınlar xoşadıqları geyimləri alır, siz isə sizə yaraşanı alırsınız.

- Bəlkə səni məhz buna görə sevirəm?

- Sevmirsən. Sevsəydin, mənə bu haqda deməzdim.

- Elə isə, niyə səni sevirəm?

- Ona görə ki, yanındayam. Və ona görə ki, həyatı sevirsən. Mən isə səninçün həyatın adsız hissəciyyəm. Bu təhlükəlidir.

- Kim üçün?

- Adı olmayan biri üçün. Onu istənilən anda əvəz etmək olar.

- Məni də.

O, paltarların və ayaqqabıların içində özünü şərab zirzəmisinə düşmüş əyyaş kimi hiss edirdi.

- Azadlıq nədir ki?

- Özüm də bilmirəm. Bir şeyi bilişəm: Azadlıq məsuliyyətsizlik və məqsədsiz həyat deyil.

Onun necə olduğundan çox, nə cür olmadığını dərk etmək daha asandır.

Geyimə bu qədər pul tökmək günahdır. Elə bil onları qızıldan tikiblər.

Şərab içəndən sonra səndə insani kəyfiyyətlər əmələ gəldi.

- İndi gözəl qız olmusan, Lili. Ancaq sərtsən! Sərt! Atan da belə idi.

- Sərt - Lilian düşündü - Onun sərt dediyi nədir? Və məgər mən sərtəm? Bəlkə mənim sadcə acı həqiqəti qızıl suyunu çəkilmiş saxta ədəb qaydaları ilə ört-basdır edərək nəzakətlə aldatmağa vaxtım yoxdur?

Qoy onun hayatı kölgəsiz işıq kimi, təessüfsüz xoşbəxtlik kimi, külsüz alov kimi olsun.

- Qaston dayı mənim şərəfimə kiçik mərasim təşkil etmək arzusundadır.

- Doğrudan?

- Hə, məni ərə vermək istəyir.

- Hələ də?

- Həmişəkindən də çox. Qorxur ki, paltar almağa son qoymasam nəinki mən, hətta özü də müflis olacaq.

Bundan sonra sevimli restoranlarla ehtiyatlı olmaq lazımdır.

Axı ən adı hissələr elə ən güclü hissələrdir. Qısqanlıq da onlardan biridir.

Lidiyanın qırx yaşı vardı, gündüzlər ona otuz yaşı vermək olardı, axşamlar isə münasib işıqlandırımda iyirmi beş. Li diya getdiyi restoranlarda işıqlandırma həmişə münasib olardı.

- Bu mənasız fikir hardan ağlına gəldi?

- Məhz onun mənasızlığına görə...

Lilian onun əlindən çıxdı, özüdə ən təhlükəli şəkildə - mübarizəsiz.

Sevgi? - Bu çox geniş anlayışdır! Onun arxasında nələr gizlənmir...

- Səni sevirəm!

- Ona görə ki, başına oyun açıram?

- Yox - Klerfe dedi. - bu dəhşət olardı. Səni ona görə sevirəm ki, başına tamam gözləmədiyim bir oyun açdın.

- Bir şeylər söylə! Bir şeylər et! Yaxşısı məni qov! Şillə vur! Bircə daş heykəl kimi durma.

Öləcəyimi biliyəm. Bunu səndən də yaxşı bilirəm, bütün məsələ elə bundadır. Elə buna görə, sənə xoatik səsler yığını görünən mənimcün ağlama, qışkıraq, həm də şənlilikdir. Buna görə sənə adı görünən günləri mən xoşbəxtlik, taleyin bəxşishi kimi qəbul edirəm.

- Bugün bir şeyi bayram etmək istəyirəm.

- Nəyi?

- Hisslər partlayışını.

- Mühəribə vaxtı çox şeyi öyrənmisən, hə?

- Lap çox şeyi. Axı hər zaman mühəribədir.

Bəlkə elə hər ikisi haqlı idi və bir-birlərini sadəcə tamamlayırdılar?

- Artıq məni heç nə təəccübləndirmir. Özümü elə hiss edirəm, elə bil bu gecəni həmişə gözləmişəm. Portyenin sarımsaq iyi verən kontorunun arxasındaki bütün bu dünya məhv olub gedib. Təkcə icimiz xilas ola bilmmişik.

- Yəni bacarmışıq?

- Hə. Qulaq as, ətraf necə səssizlikdir.

- Sən özün səssiz oldun. Çünkü istədiyinə nail olmusan.

- Yürüşlər orada keçiriləcək. Amma mənim udmaq şansım yoxdur.

- Həmişə qalib olmaq istəyirsən?

- Hərədən bu lap yerinə düşür. İdealistlər pul xərdləməyə yer tapırlar.

- Bunu dünən gecə geyinmişdim.

- Harda?

- Burda.

- Tək idin?

- Tək.

- Bir də tək olmayıacaqsan.

Qadına yalan söyləmirsə, hər bir kişi cəfəngiyat danışır.

- Nəyi qoxulayırsan? Nə iyi gəlir məndən?
- Sarımsaq, ay və heç cürə ayırd edə bilmədiyim yalan iyi.
- Çox şükrür onda. Gəl yeni dən yərə enək. Axı göyə uçmaq çox asandır.

- Bugün Qaston dayı mənim şərəfimə ziyaft verir. İstəyirsin səni də çağırınsın?
- Xeyr.
- Lap yaxşı. Bu məclisin məqsədində zidd olardı. Mənə varlı ər tapmaq məqsədində. Bəlkə sən varlısan?

- ... Xoşbəxtən?
 - Nədir ki xoşbəxtlik?
 - Haqlısan – Kim bilir xoşbəxtlik nədir? Bəlkə elə uğurum üzərində durmaqdır.
- ***
- Niyə sağ sahil də yaşayırsız ki? Romantik səbəblərdən?
 - Təsadüf nəticəsində! Bu bildiyim bütün səbəblərin ən yaxşısidir.
- ***

Nə çox adam harada yaşamalı olduğumu məndən də yaxşı bilir.

Lilian pilləkənlə yuxarı qalxdı. Əvvəlcə Qaston dayının təşkil etdiyi adaxılar sərgisi onda dəhşətli istehzadan başqa bir şey yaratmadı. Özünü həyatın gözəllikləri ilə şimikləndirilən ölümə məhkum döyüşçüyə bənzəirdi. Sonra isə darixmağa başladı. Ona elə gəldi ki, sanki bu sağ ikən çürüyən insanların içində yeganə sağlam adam özü idi. Onlarm səhbəti ona mənəsiz gəlirdi. Onlarm ən vacib hesab etdiyi şəylər onun vecinə deyildi, can atlığı bütün şəylər isə nədənə onlar üçün tabu idi.

- Sən bugün burjuanın qonağı idin. Onlar üçün həyatancaq mətbəxt, salon və yataq otağından ibarətdir. Axı hardan bilsinlər ki, həyat həddindən çox yelkəni olan qayıq kimidir və o hər an çevrilə bilər.

- Yeni ampluadasan ki. Çox gülməlidir, əzizim. Özüdə azyaşlı səfəh qızla.
 - Komplimentə bir bax – Klerfe cavab verdi. – Belə deyirsinə, deməli o, çox cazibədardır.
- ***
- Gözləmək darıkdirıcı idi?
 - Yox. Əgər insan uzun müddət heç kimi gözləməyib, həsrət onu on yaş cavamlasdırır. Hətta, bəlkə də, iyirmi yaş. Elə bilirdim, bir də heç vaxt gözləməyəcəm.

Daş-qaslılar mənlik deyil – Lilian dedi və fikirləşdi: "Bu mənimçün həm çox tezdir, həm də çox gec".

- Sənə səcdə edirəm.
- Bunu tez-tez söyləmə. Ancaq uzaqdan səcdə etmək olar.

- Amma mən heç nəyə təəssüflənmədən sevirəm. Başa düşürsən?
- Qorxuram ki, hə! Heç nədən ayrılmaga heyfsilənmirsən.

İnsanların keçmişdə neçə gözəl binalar ucaltdığını görəndə istər-istəməz düşünürsən ki, onlar bizdən daha xoşbəxt olublar.

- İndi xoşbəxtəm. Və mənim vecimə də deyil biz xoşbəxtliyin nə olduğunu bilirik ya yox. Hə, mən bu dəqiqə xoşbəxtəm, çünki məydanda, səninlə təklikdə səssizliyə qulaq asıram.

- Elə düşünmürsüz ki, qədim Romalılar sırrı açmağa yaxın idilər?

- Hansı sırrı?

- Nə üçün yaşayırıq.
- Məgər biz yaşayırıq?
- Bölkə də heç yaşamırıq. Öğər özümüz bu sualı veririksə.

Hətta axmaqlar belə həmişə şən olmurlar.

Qəribədir, insan necə də dardüşüncəlidir; o, ancaq öz təcrübəsini və şəxsən özü üzləşdiyi təhlükəni tanrıyrı.

- Siz heç bir əmlaka sahib olmaq istəmirsiz?
 - Hər şeyə sahib olmaq istəyirəm, bu isə heç nəyə sahib olmamaq deməkdir.
- ***
- Ya tamaşaçı ola bilərsən, ya da iştirakçı...
 - Ya da hər ikisi
 - Mən tamaşaçı olmağa üstünlük verirəm. Hər ikisini birləşdirməyə çalışan adamlar mükemmel ola bilmirlər.

Onlarda gəndlik alovu alışib yanır, amma artıq arxalarında gizli kölgələr – məşşanlıq və tezliklə yiğacaqları on kilonun kölgəsi; ailə sıxıntısı, şöhrətpərəstlik miskinliyi və xırda məqsədlərin, mənəvi yorğunluğun və laqeydiliyin, sonsuz yeknəsəqliyin və yavaş-yavaş yaxınlaşan qolçalığın kölgəsi – atılır düşür.

- Siz onu tək bir bəndənin – Orfeyin qaçıb qurtula bildiyi ümidsizlik toranlığından tapmışdır. Ola bilər. Amma nə qədər paradoxal olsa da, Orfey qadını cəhənnəmdən xilas etmək istəyimin haqqını daha dəhşətli tənhalıq bahasına ödəməli oldu.

Məni özünə onunla bənd edib ki, yanında ola-ola heç nəyi soruşmur.

- Nə axmaq sualdır, Lilian düşündü – görəsən ona hələ öyrətməyiylər ki, qadından heç vaxt xoşbəxt olub-olmadığını soruşmaq olmaz?

Mənim gələcəyim yoxdur. Heç bir gələcəyim. Təsəvvür edə bilməzsiz, bu hər şeyi necə asanlaşdırır.

Əgər var-dövlətli subaylar, onların sayı onsuz da azdır, ingilis manekenləri ilə evlənsələr halımız necə olacaq? İndi bu çox dəbdədir. Ölkəni rəsmən qarət edirlər.

Klerfeni görməyə ehtiyac yox idi. Həyatın üzünə baxmaq lazımlı deyil! Onu hiss etmək kifayətdir!

Göydə süzən flaminqo kölgəsi tək Liliyanı qarşı olan hissələri onunla birgə, gah geri qalaraq, gah onu ötərək, ancaq həmişə lap yaxınında uçurdu.

Yürüş zamanı maşın və yürüşcübən başqa heç nə olmamalıdır, üçüncü ancaq təhlükə ola bilər, daha doğrusu, qalan hər şey təhlükədir.

Mərdlik heç də qorxunun olmaması demək deyil; birinci özündə təhlükənin duyulmasını, ikinci isə bixəbərliyin nəticəsini saxlayır.

Bəlkə bütün məsələ ondadır ki, o, anlaşılmaz israrla bugünkü axşama alləqoriya axtarır: galırsən, əvvəlcə bircə söz də olsa anlaya bilmədiyin pyesə tamasha edirsən, sonra isə nəyi isə başa düşməyə başlayanda getmək vaxtin çatır.

Qadın – ələlxüsus cavan və üstəlik gözəl qadın gərək Venesiyada tək olmasın.

- Quşcügazın atib səni? – Lidiya soruşdu.
- Görürəm o, səni çox narahat edir. Əvvəller başqa qadınları soruşturmazdım.
- Deməli, səni atib?
- Atmaq! Nə axmaq sözdür.
- Bu yer üzündə ən qədim sözlərdəndir. – Lidiya gözlərini çəkmirdi.
- Nədir indi mənimlə min səkkiz yüz doxsanıncı ilə uyğun ailə münaqişəsi etmək fikrindəsen?
- Aşıq olmusan, mənim özündən razı dostum.
- Sən də qısqanırsan.
- Bəli, qısqanıram, sənə əziyyət çəkirən. Fərq bundadır.
- Doğrudan?
- Hə. Mən kimə qısqanmalı olduğumu bilirom, sən isə yox.

Ağılsızlıq hələ cəsarət demək deyildir.

Axi hər adam təkcə bir dekorasiyada yaşayır; o, yer üzündə mövcud olan yeganə dekorasiyanın onunku olduğuna ürəkdən inanır. Daha xəbərsizdir ki, onların sayı-hesabı yoxdur.

64

- Sən ölümlə mənim vaxtlarının bitməsindən qorxan qadınlarla yaşadığım kimi yaşayırsan...
- Ya da, daha doğrusu, özün təlaş içindəsan, Jiqolon iş ölümdür. Fərq yalnız ondadır ki, o, sənə sadıqdır. Əvəzində özün onu addimbaşı aldadırsan.

Qəzəb onu boğurdu, özü atmağa macal tapmamışdan əvvəl atılmış kişinin sonsuz qəzəbi...

- Neçə ildir bir-birimizi tanıyırıq?
- Dörd il. Ancaq fasılələrlə.
- Hə, bu dörd il güvə düşmüş parçanı xatırladır.
- Sadəcə bir-birimizə cavabdeh olmaq istəmirdik, ikimiz də hər şeyi əldə etməyə can atıldıq, əvəzində heç nə vermədən...

- Bir-birimizə çox yaraşdıq, Klerfe.
- Heç nəyə yaraşmayan insanlar kimi.

- İstəyirsin, bir sırr açım sənə?
- Hansımı? Həc bir sırr yoxdur və ya hər şey sırrdır?
- Xeyr, təkcə kişilər belə fikirləşir. Qadınların nə düşündüyünü deyim sənə. Hər şey göründüyü qədər yaxşı və ya pis deyil. Və çəti heç nə yoxdur.

Onun ucbatından iyirmi yaş cavan və daha da axmaq oldum.

Bu nə əsasız romantika, nə də sentimentallıq idi. Sadəcə Liliansız hayatı ona indi çıraqları sənmüş otaqlar anfiladası kimi yeknəsəq görünürdü.

Lilianda elə hiss var idi, sanki uzun sürən tufandan sonra köhnə limana qayıtmışdı, ancaq liman əvvəlki kimi deyildi. Dekorasiya dəyişkiliyi baş vermiş, daha doğrusu, həmin dekorasiya qalıb amma işıqlanma dəyişmişdi. İşıq indi daha parlaq, aydın və qəddar olmuşdu. Fırtına ötüşüb getmişdi. Yanılmamanın çəhrayı dumanı da dağılmışdı. İndi o, xilasın olmadığını bilirdi. Get-gedə səs-küy itirdi. Tezliklə o, ancaq öz ürək döyüntülərini eşidəcəkdir.

Həyat! O, axmaqlara pullarını ududurən dələdəz kimi hər birimizi tükəndirir.

Mənimcün "sonra" yoxdur.

Səma hər yerdə əks olunur, hətta gölməçələrdə də.

Səndən də pis vəziyyətdə olan adamlar həmisi tapılır.

- Mənsiz darixirdin?
- Hərdən, nifrət etməyəndə və sevgilinin səni seksual zəmində öldürdüyündən ehtiyat edəndə, darixirdim.

- Bir də nə vaxt gedəcəksən?

- Mən getmirəm, Klerfe. Sadəcə hərdən yoxam.

Onun birdən gələcəyi peyda oldu.

- Səninlə evlənmək istəyirəm.
- Nə üçün?
- Günlərin bir günü ızsız-tozsuz itməməyin üçün.
- Axı Rits mehmanxanasında cəm odanıramı qoymuşdum. Elə bilirsən, evlilik qadın geyimlərdən çox bağlayır və o, daha tez geri qayıdır?
- Səni saxlamaq istəyirəm. Nə qədər bacarsam. Hər şey çox sadədir, hə?
- Xeyr. Bu cür saxlamaq olmaz.
- Yaxşı. Onda belə deyək. İndiyədək yaşadığım kimi yaşamaq istəmirəm.
- Təqəüd çıxməq istəyirən?
- Sən həmişə ən çirkin sözləri tapmağı bacarırsan. İzn ver, onları əvəz edim. Səni sevirəm və səninlə yaşamaq istəyirəm. Buna da gülə bilərsən.
- Buna heç vaxt güləmərəm.

Niyə onlarmı hamısı həyatlarını dəyişmək istəyir? Niyə onlar bir vaxtlar sevdikləri qadını heyran etməyə kömək edən hər şeyi dəyişməyə can atırlar?

Qəribədir, xudbinlik necə kor edir. Əgər məsələ başqasında olsaydı, məni o saat başa düşərdi, amma məsələ özündə olan kimi birdən kor oldu.

66

Yaşasın məhəbbət! İlahi və dünyəvi, kiçik və böyük!

- Başım çıxmır, paltarlarsız necə bu qədər yaşaya bilmisən?
- Yenilərini sıfariş vermişəm. Paltarlarla iş asan olur.

- Getməli olduğumu hardan öyrəndin? İdmən təqvimini izləyirsen?
- Yox. Bizzət kimin kimi tərk edəcəyi heç vaxt bəlli olmur.

Qadın sevgilisini ata bilər, amma paltarlarını əsla.

Görünür həmişə bir qədər boş yer saxlamaq lazımdır, rəsmi tam sona çatdırmaq olmaz, əks halda fantaziya üçün geniş yer qalmayacaq.

İnsan həmişə başqasının deyil öz arzusunun əsiri olur.

Bizim sizsiz də kifayət qədər zəhləmizi tökən var.

- ... Görünür, həyat paradoksları sevir. Hər şeyin tam qaydasında olduğunu düşünəndə, çox vaxt gülünc görünürsən və uçurum kənarında dayanırsan, əvəzində hər şeyin bitdiyini zənn edəndə isə həyat sözün əsl mənasında hədiyyələri başından yağıdır. Heç barmağını tərpətmək də lazımlırmır, uğur özü pudel kimi dalmca qaçırlı.

- Bunların hamisini hardan bilirsən?

- Sadəcə boş-boş çərənləyirəm. Həm də ki bu yer üzündə olan hər şey kimi yarımhəqiqətdir.

- Sevgi də?

- Sevgi və həqiqət arasında ümumi nə var ki?

- Məgər, sevgi həqiqətin əksi deyil?

- Deyil, sevginin əksi ölümdür. Məhəbbətin acı ovsunları onu qısa müddətə unutmağa kömək edir. Bu səbəbdən ölümlə azacıq tanış olan adam sevgi ilə də tanışdır. Ancaq bunun özü də yarımhəqiqətdir.

Şahmatçı on rəqib ilə eyni vaxtda oynayanda da əslində ancaq bir partiyası – öz şəxsi partiyasını oynayır.

Aburlı qadınlar adətən belə vaxtda, üstəlik belə kafedə tək oturmurdular. Hətta amerikan qadınları da bura cüt-cüt gəlirdilər.

İnsan həqiqətən sevəndə necə yondəmsiz olurmuş. Onun üzündən arxayınlıq maskası nə tez düşür? Öz-özünə necə tənha görünür, bütün tərifli təcrübəsi tüstü kimi yox olub gedir və özünü elə qətiyyətsiz hiss edir ki.

- Hərdən müdrik olursan, bu da məni qorxudur.

- Məni isə yox. Axı bunlar ancaq sözlərdir. İrəliyə getməyə gücün çatmayanda onlardan istədiyin kimi istifadə edirsin. Fəvvərə şırtlısına bənzeyirlər, onlara bir müddət qulaq asırsan, sonra isə sözlərlə ifadə oluna bilməyən şeyləri eşitməyə başlayırsan.

Ölümlə üz-üzə gəlmək başqa, onun haqqında danışmaq tamam başqa.

Hər insan “Breshiyadan Breshiyaya” gedir. Elə deyilmə? “Tuluzadan Tuluzaya”. Lovğalıqdan lovğalığa. Bəs mən? Mənim can atdığım o Breshiya haradadır?

- Elə xoşbəxt görünürsüz ki. Aşıq olmusuz?
- Bəli, paltara.
- Çox yaxşı etmisiz! Qorxusuz və manəsiz sevgi!
- Eləsi olmur.
- Xeyr, olur. Bu ümumiyyətlə mənəsi olan tək bir sevginun tərkib hissəsidir – özünə qarşı olan sevginin.

- Getməliyəm. – Lilian dedi.
- Bu sözləri tez-tez işlədirdi, onlar sizi füsunkar edir. Sevimli kəlmənizdir.
- Bir bilsəydik, necə qalmaq istəyirəm. Yoxsul, tənha olmağa raziyam, bircə qalmaq olsayıdı. Qalmaq! Qalan hər şey yalan və ümidiqlikdən doğan cəsarətdir.

Əvəzində ona aydınlıq gəldi, erkən sübhün aydınlığı...

Jerar nömrəni telefon kitabçasında axtarırdı.

- Kitabça köhnəlib.
- Polislər nömrəsini dəyişmir.

- İndi işə getməliyəm.

- Siz həmişə belə deyirsiz, sonra işə qayıdırsız.
- Doğrudan? Qəribədir, belə şeyləri ancaq şairlər bilir.
- Onların da bildiyi bir şey yoxdur. Onlar ancaq ümid edirlər.

Nədən faciəvi vəziyyətlər çox vaxt həm də gülməli olurlar?

- Demək olar ki, heç kəs ölüm ona yaxınlaşmayınca onun haqqında düşünmür. Faciə və eyni zamanda istehza bundan ibarətdir ki, diktatordan tutmuş sonuncu yoxsula kimi yer üzündə bütün insanlar özlərini əbədiyaşar kimi aparırlar. Əgər biz daima ölümün qaçılmalığı fikri ilə yaşasaydıq, daha mərhəmətli və insaflı olardıq.
- Və daha döztümsüz, çərsiz və qorxaq.
- Və daha qanacaqlı və alinəcab.
- Və daha xudbin...
- Və daha gözütox, çünki o biri dünyaya əli boş gedəcəyik.
- Sözün qisası, təxminən indi olduğumuz kimi olardıq.

Hardasa yaşamaq istəyirsənə, deməli el orda da ölmək istəyirsən.

Bəzi insanlar çox gec gedirlər, bəziləri isə çox tez. Vaxtında getmək lazımdır. Bunu Zərdüş deyib.

- Axı burdayam.

- Mən istədiyim kimi yox.

Mənim “ailə səadəti” adlı təcrübələr aparmağa vaxtim yoxdur.

Lilian bədbəxtlikdən qorxmurdu, alışmışdı ona, o qədər birgə, ciyin-ciyinə yaşamışdı ki.

Xoşbəxtlik də, onu axtardıqlarını zənn edən bir çox insanları qorxutduğu kimi. Lilianı qorxut-murdu. Onu dəhşətə gətirən birçə şey var idəsə, o da yekənəqliyin əsirinə çevrilmək idi.

Görünür, həyatda verdiyim bütün qərarlar atəşfəşanlıq altında gəlib keçir. Bəlkə elə bütün başıma gələnlər bu fişənlərə, parlayan andaca kül və hiss dönen işqlara bənzəyir?

Məndə elə hiss var, elə bil bu üç ayda sən ən azı beş il böyümüşən. O qədər dayışmışın – beş yaş daha gözəl olmusañ və on yaş daha təhlükəli...

Oyunu vaxtında bitirmək ən böyük məharətdir.

Bəxt zolaqları özləri də zolaq-zolaq gəlir.

Yox, bircə onun sevgisindən yaranmış həbsxana olmasın. Etirazların yeri yoxdur. Təkcə bir çıxış yolu var – qaçmaq. Atəş söndüse, küldə eşələnməyin nə mənası var?

Ən ağıllı insanlar son dərəcə səfəh ola bilərləmiş.

Sevgidə geriyə yol yoxdur. Həç vaxt yenidən başlamaq olmur; nə baş verirsə, qanda qalır.

Sevgi də zaman kimi geri dönmür. Nə qurbanlar, nə hər şeyə hazırlıq, nə də xeyirxah iradə, heç biri kömək olmur. Budur sevginin bədbin və qəddar qanunu.

İnsan öldüse, hər şey bitdi və ona artıq heç kim kömək edə bilməz.

Bəzi insanlar çox gec gedirlər, bəziləri isə çox tez. Vaxtında getmək lazımdır. Bunu Zərdüşt deyib.

- Axı burdayam.

- Mən istədiyim kimi yox.

Mənim “ailə səadəti” adlı təcrübələr aparmağa vaxtim yoxdur.

Lilian bədbəxtlikdən qorxmurdu, alışmışdı ona, o qədər birgə, ciyin-ciyinə yaşamışdı ki.

Xoşbəxtlik də, onu axtardıqlarını zənn edən bir çox insanları qorxutduğu kimi. Lilianı qorxut-murdu. Onu dəhşətə gətirən birçə şey var idəsə, o da yekənəqliyin əsirinə çevrilmək idi.

Görünür, həyatda verdiyim bütün qərarlar atəşfəşanlıq altında gəlib keçir. Bəlkə elə bütün başıma gələnlər bu fişənlərə, parlayan andaca kül və hiss dönen işləqlərə bənzəyir?

Məndə elə hiss var, elə bil bu üç ayda sən ən azı beş il böyümüşən. O qədər dayışmışən – beş yaş daha gözəl olmusa və on yaş daha təhlükəli...

Oyunu vaxtında bitirmək ən böyük məharətdir.

Bəxt zolaqları özləri də zolaq-zolaq gəlir.

Yox, birçə onun sevgisindən yaranmış həbsxana olmasın. Etirazların yeri yoxdur. Təkcə bir çıxış yolu var – qaçmaq. Atəş söndüse, küldə eşələnməyin nə mənası var?

Ən ağıllı insanlar son dərəcə səfəh ola bilərləmiş.

Sevgidə geriyə yol yoxdur. Həç vaxt yenidən başlamaq olmur; nə baş verirsə, qanda qalır.

Sevgi də zaman kimi geri dönmür. Nə qurbanlar, nə hər şeyə hazırlıq, nə də xeyirxah iradə, heç biri kömək olmur. Budur sevginin bədbin və qəddar qanunu.

İnsan öldüse, hər şey bitdi və ona artıq heç kim kömək edə bilməz.

- Neyləməliyən ki? ... Kölğə ilə, gözə görünməz biri ilə, burda olmayan və buna görə də hər yerdə kabus kimi görünən, yenilməz bir adamla mübarizə aparmaq məcburiyyətindəyəm. O, məndən yüz dəfə güclüdür, çünki yoxdur, günahsızdır, çünki yoxdur, o mükəmməldir, çünki yoxdur, o, dəhşətli bir üstünlüyə malikdir – burda yoxdur, bu da mənə qarşı ən güclü silahdır. Mən isə burdayam və sən də məni indi necə varamsa elə görürsən, özündən necə çıxdığımı, necə haqsız olduğumu (bunu belə adlandırı), necə xırdaçı və axmaq olduğunu görürsən. Bunun müqabiliндə isə onun möhtəşəm, ideal obrazı dayanır. O səhv etmir, çünki heç nə etmir, heç nə demir və onunla mübarizə aparmaq ölürlərə bağlı xatirələrlə mübarizə aparmaq qədər imkansızdır.

Onların vəziyyəti heç bərabər deyildi. Onun (oğlan) hayatında sevgi ancaq bir epizod idi, halbuki indi başqa cür düşündü, onun (qız) üçün isə sevgi hər şeyin sonu demək idi.

Sən demə, “ölmək” “ölə” olmaqdan daha asan imiş.

Mən gizlice aradan çıxıram, oğru kimi, satqın kimi. Sanatoriyadan da belə qaçmaq istəyirdim. Amma Boris məni tuta bilmışdı. Kömək oldumu? Belə olanda insanlar həmişə yalan danışırlar, aldadırlar, çünki həmin an həqiqət mənasız amansızlıqla çevrilir, sonra isə başqa cür ayrıla bilmədikləri üçün və onlara qalan son xatirələrin mübahisə, anlaşmazlıq və nifrət xatirələri olduğu üçün ağırı-acı çəkirlər.

İnsan öləndə həmişə eyni şey baş verir. O, birdən yox olur. O, daha danışmır. O, hələki burdadır, ancaq artıq yoxdur.

Özünü elə qəribə hiss edirdi ki, sanki kimisə aldatmışdı: gərəksiz ola-ola hələ də yaşamaga davam edirdi.

Beynində heç bir fikir yox idi; o dərin bir hüzün içində idi və özü də bilmirdi ki, bu nədən irəli gəlib: kədər, boşluq yoxsa itaətdən.

Baxarıq, öz acgözlüyünüzlə əxlaqınızı necə uyğunlaşdırı biləcəksiniz.

Yaşadığın məkanın həyatın özü ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Anladım ki, elə bir yaxşı yer yoxdur ki, onun naminə həyatını qurban verəsən. Bunu etməyə layiq olan insanlar da demək olar yox dərəcəsindədir. Bəzən ən sadə həqiqətlərə ən dolanbac yollarla gəlib çıxırsan.

Çixılmaz vəziyyətlərdə insanlar həmişə mümkün olan hər şeydə təsəlli axtarırlar. Və tapırlar.

Heç nə əksi olmadan mövcud ola bilməz, kölgəsiz işq, yalansız həqiqət, gerçəksiz xəyal kimi – bütün bu məfhumlar bir-birləri ilə bağlı olmaqla yanaşı həm də bir-birlərindən ayrılmazdır.

Qarşısında uzun ömür olan insan zamana fikir vermir; Elə bilir, qabaqda əbədiyyət var. Sonra ömrünə yekun vuranda və həqiqətdə nə qədər yaşadığını sayanda, məlum olur ki, olsa-olsa cəmi bir neçə gün və ya ən yaxşı halda bir neçə həftə yaşayır. Əgər bunu dərk etsən, səninçün bir neçə həftə və ya bir neçə ay başqasının uzun ömrü qədər qiymətli ola bilər.

ZƏFƏR TAĞI

“Zəfər tağı” – alman yəziçisi Erix Mariya Remarkın romanıdır. İlk nəşri 1945-ci il ABŞ-da çapdan çıxmışdır. Əsər mül hacirlərin həyatından bəhs edirdi.

Ravik almandır, ixtisasca həkimdir, iki yəhudünün qaçmasına yardım etdiyi üçün gestapo zabiti Haake ona işgəncə verir. Ravikin işgəncələrə dözməyən qadını isə lagerdə intihar edir. Ravik lagerdən qaçır və mühacirlərin ən sevimli ölkəsi Fransaya gəlir. Passportu və şəxsiyyəti təsdiq edən başqa heç bir sənədi olmadığı üçün Parisdə gizli yaşayır, dörd dəfə tutulur deportasiya edilir. Hər dəfə yeni adlarla Parisə qaydır. Mahir cərrah olan Ravik burada gizli şəkildə həkimlik edir, ən çətin təşrihlərin öhdəsindən gəlir. Onun həyatdan umacağı bir şey yoxdur. Qazandıqlarını içkiyə və qadınlara xərcləyir. Qismət olarsa bəlkə gestapo zabiti Haakedən qadınının, özünü və neçə-neçə işgəncə qurbanlarının qisasını almaq istəyir. Bu vaxt onun həyatına Joan daxil olur. Joan özünü körpüdən atmaq istəyəndə Ravik onu xilas edir. Böyük roman beləcə başlayır.

Deyilənlərə görə Joan Madu obrazında alman aktrisası və müğənnisi Mariya Ditrixin obrazi yaradılıb. Remark Parisdə yaşayarkən faşizm əleyhədəri bu qadınla sevgi macəraları yaşamışdı.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Dözfüm heç vaxt olmur. Təkcə hər şeyə öyrəşmək mümkündür...

Vannanın kənarında oturub ayaqqablarını çıxardı. Eyni şeylər id, təkrar olunurdu. Hər gün gördüyü əşyalar və onların lal hökmü! Bayağılıq, abırsız adətlər... Adam lap çəşbaş qalır! Məhəbbət dənizinin ürək adlı çıçəklənən sahibi... Kim olursan ol, istəyir şair ol, istəyir yarimallah, istəyir də lap axmağın biri, fərqi yoxdur, hər iki üç saatdan bir öz dünyadan qopub ayaqyoluna getməlisən. Heç kim ondan yaxa qurtara bilməz! Təbiət adamı beləcə dolayır! Bir yanda romantik xəyal dünyası, bir yanda da şira ifraz eləyən vəzilər, acıdan quruldayan qarın... İnsana nədənsə lezzət almaq üçün verilən üzvlər həm də nəyisə içəridə seçilərdir...

Görəsən, qəlbinin köksünə sığmadığı anlar harada qaldı? Həyatın dəhşətli macəraları onların hamısını boğdu...

Sonralar rahat olmaq üçün bir anlıq xəcalətin eybi yoxdur.

Kim unutmasa yaşaya bilər? Elə adam da tapılarım, istədiklərinin hamısını unuda bilsin? Onda xatirələrin qəlpələri ürəkleri parça-parça eləməzmi? Adam o vaxt azad olur ki, uğrunda yaşadığı şeylərin hamısını itirir...

Dözfüm də şübhənin qızıdır.

Siz zəmanəminizin xəstəliyinə ən yaxşı misalımız. «Aydın düşünmək» xəstəliyini deyirəm.

Kim sə səni təhqir eləyəndə, cavabını verirsən, mərhəmət göstərəndə isə qalırsan belə...

Düz deyirsən, Çarlz, hərdən mənimlə buraya qادınlar gəlir. Ancaq yadında saxla ki, ağızım öhkəmlik mehmanxana işçisinin birinci vəzifəsidir. Ağziyırılıq bu geniş dünyadan ince-mincə kavalərləri üçündür.

Həyat, kiminsə hesabına yaşamaq deməkdir. Biz hamımız bir-birimizdən yeyirik. Ancaq insanda, hərdən də olsa, xeyirxahlıq qığılçımı olur, gərək, ona toxunmayasan, qoyasan qala. Yaşamaq çətinləşəndə, o, köməyə gəlir.

Tək-tənha kükçədən gəlib, açarı götürüb, qapını açıb bomboş otağa girə bilmirəm. Onda, elə bil, qəbrə girirəm. O yerdə ki səni çamadanlardan başqa heç nə gözləmir, ora beləcə agarsız girmək də böyük şeydir.

– Adamı heç yerdə heç nə gözləmir. Gərək, hər şeyi özünlə götürəsən.

– Ola bilər... Ancaq bu da özünü aldatmaqdır.

Ancaq çətin anlarda primitivlik yaxşıdır. İncəlik arxayın vaxtlar üçündür.

Tək qalandə sərخos olmaq da yaxşı deyil.

Gündüzlə bacara bilməyən gecə... Bütün qadınların gözəl göründükləri an...

Bir az gülməli görünmək üçün təkcə cəsarət yox, həm də ürək lazımdır.

Hamımız buna öyrəşməliyik. Əvvəller bizi bağlayan tellər indi qırılıb. Biz, sapi qırılmış mun
cuq kimiyik, hərəmiz bir tərəfə dağlımışıq. İndi heç nə etibarlı deyil.

76 Unudun getsin! Dünyada peşmanlıqlıdan mənəsiz şey yoxdur. Onsuz da heç nəyi geri qaytarmaq olmaz. Yoxsa, hamımız müqəddəs olardıq. Həyat bizə kamillik bəxş eləməyib. Kamillərin yeri muzeydir!

Niyə mömin adamlar təsadüfi hallarda həqiqətpərəst olurlar, Ejeni? Ən yaxşı xasiyyətlər həyəsiz adamlara verilib, ən dözülməz adamlar isə i dealpərəstlərdir.

Bakırəlik hələ uzaqqörənlilik demək deyil, Ejeni!

Vaxtdır, gedim, bəşriyyətin çıçəklənməsi üçün qapıları açım.

– Deyəsən, qocalıram...

– Adam cavan olanda, həmişə elə bilir.

Hökmrənlıq dünyasının ən tez yolxucu xəstəliyidir.

– Boşanmaq üçün iki yüz əlli şillinq istəyirdi.

– Bahə deyil! Pulla başa gələn hər şey ucuz düşər.

İnsanlar niyyət eləməkdə ustadırlar, ancaq onu həyata keçi rəndə zəif olurlar. Bizim bədbəxtliyimizdə elə bundadır.

- Xəyallar bizə ona görə lazımdır ki, onlarsız həyata dözə bilmərik.
- Ancaq siz heç xəyalların aldatdığı adama oxşamırsınız, Ravik.
- Adam özünü həqiqətlə də aldada bilər. Bu lap təhlükəli xəyaldır.

O yalnız birçə xoşbəxtlik tanrıydı. Özü də ən kövrəyini – məhəbbəti... Heç nəyi yox, yalnız məhəbbəti!

Sakit, dinc yaşamaq bu günün ən böyük macərasıdır.

Bacarırsansa, kömək elə, əlindən gələni əsirgəmə. Elə ki gördün bacarmırsan, unut! Üzünü çəvir get! Özünü tox tut! Halyananlıq dinc dövrlər üçündür, olum, ya ölüm məssələsində artıqdır. Ölənləri basdır, özün də başla həyatı bir tərəfdən söküb yeməyə. Bir vaxt gərəyin olacaq. Kədər qoyma öz kədərliyində qalsın, ancaq həqiqətdən də qaçma. Həqiqətlərlə barışa-barışa da yas saxlamaq olar... Yalnız belə dözmək mümkündür...

Nə vaxtsa, kiməsə gərək olacaqsan. Gərək, ona hazır olasan...

Həmin sıfətin sırrı onun səmimiyyətində idi. Heç nəyi gizlətmirdi, heç nəyi də bürüzə vermirdi

- Mənim yadımdan heç nə çıxmır.
- Bəs necə olub ki, hələ də yaşayırısunız?

- Adam indi unutduğu şeyi sonralar ömrü boyu axtarmalı olur, müsyö.
- Elədir. Ancaq unudulmayan şeylər də adamın ömrünü cəhənnəm əzabına döndərir.

O, cəsarətli, işiqlı sıfəti olan adam idi, heç nə soruşturdu, sakitə oturub gözləyirdi. Fikirləşirdi ki, çox müəmmalı sıfətdır, külək haradan əsse, o tərəfə dönür, tez dəyişir. Ona baxıb istədiyini fikirləşə bilərsən. Xalça-palaz, bəzək-düzək gözləyən bomboş evə bənzəyir. Hər cür şəraitli var, istəsən saray eləyərsən, istəsən də fahişəxana. Onu bəzəyən adamdan asılıdır... Bu ev ağızınاق dolu topdağıtmaz imarətlərdən, xariçən dəbdəbeli görünən evlərdən nə qədər fərqli idi!

Könülsüz geyilən şey ucuz görünər.

Birdən öz damalarından axan qanın şırtlılığını eşitdi. Lap qıjılı ilə axırdı. Elə bil qan deyil, həyatın özü idi. Min dəfə qarşıyıb, min dəfə oxşadığı, gah da tapıldığı həyat... Bircə saat bundan qabaq o həyat bomboş, bomboz səhra idi, yalnız dünənə bağlıydi, sabahı yoxdu...

Dünyanın bu işinə heç yoxam. İstəyirsən Cəbrayıl ol, axmaq ol, ya da lap canı, heç kim görmez. Amma bircə düymən çatmayanda, hamı görür.

Adam onlara baxanda fikirləşir ki, görəsən, təbiət sonradan kobudlaşdıracağın, saxtalıq, çirkab dolu həyatda öz gözəlliklərini itirəcəyini biləbilə, bunları niyə belə zərif xəlq eləyib??

- Məhəbbət! -deyə ürəyindən keçirdi. - Bu da məhəbbətdir. Lap möctüzədir bu məhəbbət!

Təkcə gündəlik həyatın tutqun səməsi, rəngarəng göy qurşağı deyil, həm də dünyanın ən iyri ncəşyələrini gözəllik donunda göstərir... həm möctüzədir, həm də taleyin ən acı kinayəsi!

 - Sizin üçün altmışça frank. Bir dəfə mənə yel xəstəliyi üçün dərman yazmısınız, ona görə...

78 - Xeyri oldu?

- Yox, haradan olsun?! Bütün gecəni yağışın altında ayaq üstə dururam.

- Siz mənim ömrüm boyu müalicə etdiyim xəstələrin ən ağıllısısınız

Bir kişi ki məni yata-yata qoyub gedir, gözlənilmədən bir də qayıdır, demək, bəzi şeylərə öyrəşmək lazımdır. Elə indidən başlasam, yaxşıdır.

İçəndə hər şeyi unudurdu, sevəndə məhəbbətə, inamı itəndə isə şübhəyə dönündü.

Dünya da ikinci gecə yoxdur, həmisi birinci olur. İkincidə isə hər şey qurtarır.

- Soyuqdan donan ulduzları görürsənmi?! Adam tənha olanda yaman üzüyür. Lap istidə ikilikdə isə heç vaxt!

- Adam ikilikdə də donar...

- O bizə aid deyil.

- Kömək eləyə bilmədiyiniz xəstə heç sizə təşkkür edib, Veber?
- O qədər...
- Nə desəniz, inanıb?
- Əlbəttə...
- Bəs siz onda özünüzü necə hiss etmişiniz?
- Yüngülləşmişəm. – Veber təəccübəndi. – Əməlli-başlı yüngülləşmişəm.
- Mənimse ürəyim bulanır. Elə bil, firıldaq iş tutmuşam.

Poladdan deyildi, ondan da betər, rezindən id. Poladı sindırmaq olur, rezin isə...

Və bir də onu bildi ki, Joani gözləyən təkcə ağılı, düşüncəsi deyil, əlləri də, damarlarından axan qanı da, bütün canına-qanına yayılmış qəribə qəfil kövrəklik də onun həsrətindədir...

Kişiye yaşamaq üçün çox şey lazım olmur. Belə qarınqarışq zəmanədə çox şəxə öyrəşmək yaxşı deyil. Ya atıb gedirən, ya da özünlə aparmalı olursan. Getmək isə hər gün gözlənilirdi. Tək yaşamağının da səbəbi bu id. Yola çıxanda, gərək, səni burada saxlayan heç nə olmasın, ürəyinin yarısı qalması. Əyləncədən o yana keçmək yaramaz...

Gözləməyin eybi yox idi. O qədər beləcə gözləmişdi ki! Ancaq onda başqa cür gözləmişdi, elə-bələ, niyə gözlədiyini bilməşdi. Hətta bəzən sabri də tükənmüşdi. Hərdən də öz ehtirasını pərdələmək üçün gizli bir kövrəkliklə gözləmişdi. Ancaq çoxdan id ki, belə gözləyirdi. Nəsə ondan xəbərsiz ürəyində özünə yer eləmişdi. Yenə nəsə baş qaldırmışdı? Nə istəyirdi? Nə vaxtdan başlanmışdı? Nəsə keçmişin mavi ənginliklərdən boylanıb yenə onu çağırırmıram? Bu, yenə əmənlikdən qalxan, topa-topa göylərə yayılan, nanə qoxulu aprel məşələrinin ətri deyildimi? Yox, heç birini istəmirdi. Lazım deyildi bunlar ona! İstəmirdi, yenə onların sehrinə düşsün. Axi yol üstündə idi...

Sərbəstliyi itirmək olmazdı. Hər şey yavaş-yavaş, tədrici asılılıqdan başlayır. Adam fikir vermir, bir də görür ki, adətlərin toruna düşüb. Bu adətlərin çox adı olur, biri də məhəbbətdir. Gərək, heç kimə, heç nəyə öyrəşməyəsən.

Dünya böyük bir həvəslə özünü məhv etməyə hazırlaşır, ancaq boynuna almaq da istəmir.

Buradan çıxan kimi İtaliyaya gedəcəm. Fezolaya... Orada bağın içində köhnə, sakit bir evim var. Bir az qalmaq istəyirəm. Oralar hələ sərin olar. Solğun bənizli payız günüşi, günortalar cənub tərəfdəki divardan boylanmasıñ kərtənkələlər, axşamlar da Florensiya zənglərinin səsi... Gecələr isə sərv ağaclarının arxasından boylanan ay, ulduzlar... Çoxlu kitab da var.... Bir dənə də iri, daşdan hörlülmüş soba... Qabağında taxta skamyası... Üstündə oturub özünü peçə verirən. Sakitlik, ocaq, kitablar, dinclik... Əvvəllər belə şeyə meşşənlilik kimi baxırdılar. İndi isə itirilmiş cənnət haqqında əfsanəyə dönüb.

- Bir iş tutmaq istəyəndə, qabaqcadan onun nətiçəsini soruşma, yoxsa eləməyəcəksən.
- Belə xırda işlərdə soruşmaq lazımdır. Böyük işlərdə sən deyəndir.

Birdən Ravikə elə gəldi ki, onların ikisi də çoxdan birləşib, Joan da nə vaxtsa keçmişlərdə onun hayatında olub, indi təzədən qayıdır...

- Bilirsən, o xoşbəxtlik haradan başlayıb, harada qurtarır?
- Səninlə başlayıb, səninlə də qurtarır.
- Hələ bir azdan deyəcəksən ki, məni də sevirsən, - xeyli sonra dilləndi.
- Hə, sevirəm...
- Məni hələ yaxşı tanımırısan axı...
- Bunun ona nə dəxli?
- Çoxdur. Sevmək, kiminləsə ömrü başa vurmaq deməkdir.
- Elə şeylərdən başım çıxmaz. Bircə onu bilirəm ki, kimdirə, onsuza yaşamaq olmaz.

Qaranlıqdan gələn sözər necə düz ola bilər? Həqiqət üçün parlaq işıq lazımdır.

- Sevdiyim vaxtlarda ona xəyanət etməmişdim. Başa düşmürdü ki, daha sevmirəm.
- Adam onu heç vaxt başa düşmür.

İndi bir yerdəyik, bəsimizdir! Az çəkəcək, çox çəkəcək, bunu da bilən yoxdur. Bir yerdəyik, vəssalam! Gurultu nəyə lazımdır?

- Heç elə olub ki, sevdiyin adam səni atsın?
- Olub... İki sevənin biri axırdı mütləq atır... Ya sən qabağa düşürsən, ya da o...

Adam, doğrudan da, bədbəxt olanda, bir həftə əbədiyyət qədər çəkir. Mən eləsindən idim. O qədər bədbəxt idim ki, bir həftədən sonra hər şey keçib getdi. Onda saçlarım da bədbəxt idi, bütün bədənim də, çarpayım da, hətta palitarım da... O qədər bədbəxt idim ki, hər şey gözüm də ölmüşdü. Adamın da gözündə hər şey öləndə bədbəxtlik daha bədbəxtlik olmur, çünki həyatda onu müqayisə eləməyə heç nə qalmır. Onda hər şey öz mənasını itirir, keçib gedir, sən də yavaş-yavaş özünə gəlirsən...

Keçmişin qayğısız gülüstanından qovulmuş bu məhəbbət də tənhadır, çılgındır, utancaqdır, elə bil, gəldiyinə peşəmandır, sanki, haqqı yox imiş...

- Nə yaxşı ki sən buradasan,..
- Bilirsən bu nə deməkdir? Min sözə dəyər!

- Dədim ki, dörd divar arasında çox otururuq, dörd divar arasında çox fikirləşirik, dörd divar arasında da həyatımızdan bezirik. Təbiətin qoynunda həyatdan bezmək olar?

– Olar! Özü də lap kefin istəyən kimi!

– Çünki dörd divar arasında çox qalırıq. Təbiətin qoynunda çox olsan, bezməzsən. Təbiətin qoynunda bezikmək hara, mətbəxi, vannası olan birotəqlı «imarət»də bezikmək hara! Lap nə qədər rahat olur, olsun... Etiraz eləmə. Etiraz eləmək,əksinə getmək Qərb dünyasının mənəvi kasadlılığıdır. Hə, indi kim haqlıdır? Bu axşam boşam, ona görə də həyatdan zövq almaq istəyirəm. Yeri gölmüşkən, dörd divar arasında da çox içirik. Dörd divar arasında çox yatırıq. Belə-bələ də dönürük ev əşyasına. Daş evlər bizim bel sümüyüümüzü sındırıb. İndi yeriyən divana, mətbəx stoluna, paltar şəkafına, kirayə müqaviləsinə, kirayəçi-kirayənişinə, şorba qazanına,daha nə bilim, nələrə dönmüşük...

– Elədir! İkiayaqlı siyasi oyuncuğa, hərbi zavodlara, korlar cəmiyyətinə,dəlixanaya çevrilmişik...

· Qoy sakit oturub, dünyamın an gözəl küçəsinə tamaşa eləyək, bu əsrarəngiz gecədən həzz alaq, ümidsizliyin də başına yekə bir daş salaq!

Ədalət də siyasetbazlar üçün pərdə olub. Siyasi canilər indi xilaskara çevrilib. Azadlıq işə aqalıq iddiasında olanların gürültülü şürədir. Mənəvi saxtalıqdır! Hamısı da təbliğatın uydurmazıdır, riyakarlıqdır! Pozğun ünsürlərin əlində idealizm silahıdır! Kaş bir az da vicdanları olaydı..

Xırda şəylər həmişə tez başa düşülür, böyükələr işə gec! Böyükələrdə melodram, aldanıb-aldatmaq ehtimalı daha çox olur!

Dumanlı xatirələrin toruna düşüb dəqiq bilməyə-bilməyə kimisə izləməsi, təsadüfi bir oxşarlıq nəticəsində ötüb keçmiş illərin ziğ-palçığında təzədən eşələnməsi, cürüyüb getmiş keçmişini yenidən qurdalamaşı, qayaqlanmış yaranı təzədən qanatması və bununla da qəlbində yenice kök salmağa başlayan ümidi sindürəməsi, yaxşı-pis ona bağlanmış yeganə adamı itirməsi səfəhlik deyildimi?

Həyat özü gəlib onun yan-yörəsində dolaşır, o isə naz eləyirdi. Özü də bu həyatın ona bəxş elədiyi nemətin az yox, çox olduğu üçün naz eləyirdi.

İnsanların bir-birini sevməsi nəyə desən, dəyər! Məhəbbət dünyada olan şeylərin ən möcüzəlisidir, həm də ən sadəsidir

Sevməyən adam bu dünyaya məzuniyyətə galmiş ölüdür. Onun da quruca adı, doğulduğu ayı, ilə var, vəssalam... Sevməyən adam üçün, əslində, ölüm yaxşıdır.

Əgər biz bir-birimizi ürəkdən seviriksin, demək, yağış kimi, külək kimi əbədiyik, ölüm bize yaxın düşə bilməz. Bize nə qalırsa, günlərdən qalır, gülüm, illər heç nə vermir

82 Doktor Ravikin özünün xüsusi nəzəriyyəsi var, Dezi. Adını da təsadüflər sistemi qoyub. Bu nəzəriyyəye görə həqiqətə uyğun olmayan şeylər, az qala, həmisi həqiqət olur.

Xoşbəxtlik həmişə haradasa lap yaxında olur. Sadəcə olaraq, əyilib götürmək lazımdır.

Kasib, gərək, ağıllı olsun.

- Qulaq as, biri var imiş, biri yox imiş, bir dalğa var imiş. Bu dalğa hansı dənizdəss, bir qayaya vurulubmuş. O, hər gün özünü bu qayanın qoynuna atır, onu yalayır, gecə-gündüz əpüb oxşayır, düməğ qollarını boynuna dolayır, ağlayır, sizləyir, yalvarır ki, ona mehman olsun. Dalğa həmin qayani beləcə sevəsevə, oxşaya-oxşaya, yavaş-yavaş, altdan-altdan oyur, oyur... və günlərin bir günü qaya tamam ovulur, uçub onun qoynuna yixılır... dalğa birdən görür ki, daha qucaqlamağa, sevib oxşamaga, vüsal həsrəti ilə yanmağa qaya yoxdur. O, çıllık-çıllık olub, özünün qucağındaca boğulub, dənizin dibinə gedib... Bilir ki, aldanıb... Cox fikirləşir ki, neyləsin, axırda gedib özünə ayrı qaya axtarır...

- Dalğanım nə günahı?! Qaya, gərək, uçmayıyadı, qaya kimi qalayıd.

- Dalğalar həmişə belə deyir... Hərəkətdə olan şeylər, sükunətdə olanlardan güclüdür. Demək, su qayadan güclüdür...

- Çünkü qorxmursan.
- Mən daha heç nədən qorxmuram. Ancaq bunlar ayrı-ayrı şeylərdir.

Güzgü kimidir, hər şeyi əntiqə göstərir, ancaq heç nəyi tutub saxlaya bilmir...

Hər cəhətdən özünə oxşar adamı kim istərdi? Məhəbbət də əxlaq norması axtaran kimdir? Bu, zəif adamların tapıntısı id! Məhəbbət qurbanlarının şikayət dolu siziltisi id!

Fransızdan pul qoparmaq çatın məsələdir. Hətta yəhudilərdən qoparmaqdan da müsküldür. Yəhudini gəlir maraqlandırır, fransızı isə verdiyi pul.

Həmişə bir pərdə tapıb arxasında gizlənməyə nə var?! Hər böyüyün də bir böyüyü var! Əmrər, göstərişlər, borc, vəzifə və bir də yeddibəşli əjdaha – əxlaq norması, məcburiyyət, sərt gerçəklilik, məsuliyyət... daha nə bilim nələr... Adıca insanlıq qanunlarından qaçıb arxasında gizlənmək üçün pərdə tapmağa nə var!

Sükut o vaxt yaxşı olur ki, adam özü də sakit olsun.

Heç nə gözləmirsənə, məyus qalmayacaqsan.

Unutmaq! Ancaq bu da o vaxt mümkün olur ki, dünya insan iradəsinin nuruna boyanmış olsun.

Neyləyəsən, həyat öz həyatlığında qalır, gah heç nə olur, gah da hər şey...

Həyat adama təkcə öz şəxsi istəkləri, qisas, lap qanına işləsə də – xudpəsəndlik, özünü yaddan çıxarıb başqlarına kömək eləmək, çox vacib hesab eləyib dünyani bircə addimliğə da olsa, bu qan çanağından, çırkabdan uzaqlaşdırmaq üçün lazımdır. Həyat adama bir də ona görə lazımdır ki, mübarizə aparsın, sadəcə olaraq, nəfəsi nə qədər gedib-gəlir, mübarizə üçün fürsət gözləsin. Ancaq gözləmək də adamı için-için yeyir, ümidi dərhal alt-üst olur, üstəlik, səni gizli bir qorxu hissi də bürfüyür ki, tamam əldən düşəcəksən, gözləməkdən üzüləcəgsən, yorulacaqsan, həyatla ayaqlaşa bilməyəcəksən. Adam elə buna görə də əsəblərini yerindən oynadan hər şeyi yerli dibli unutmaq, amansızcasına, rişxəndə, acı kinaya ilə, peşmançılıq hissi duymadan onun başını biryollarq əzmək, sonra isə tamam başqa adam, özgə bir «mən» olmaq istəmirmi?

- Gecə də, yuxu da satqındır. Yadindadırı, bu gecə bir yerdə yatdıq. Elə yaxın yatdıq ki, yalnız insanlar belə yaxın yata bilirlər. Üz-gözümüz, bütün bədənimiz birləşdi, fikirlərimiz, nəfəslərimiz bir-birinə qarışdı. Sonra yuxu asta-asta aramıza girdi. Əvvəlcə bomboz, gözə görünməyən bir ləkə kimi gəldi, sonra cüzam xəstəliyi təki beynimizə, qanımıza işlədi, damçı-damçı şüurumuza çıldırdı, gözlərimizi yumdu və axırdı bizi ayırdı. Hərəmiz qaranlıq bir kanala düşüb üzdük, tanımadığımız yerlər gedib çıxdıq, başımıza nələr gələcəyini bilmədik... Mən ayılan kimi sənə baxdım, gördüm ki, yatırsan. Ancaq çox uzaqlarda idin, itirmişdim səni... Məndən xəberin yox idi... Elə yera getmişdin ki, əlim çatmırıd...

- Ravik onun əlindən öpdü. - Bu necə məhəbbətdir ki, hər gecə yuxu səni mənim əlimdən alır?!

- Mən ki sənə siğimb yatmışdım. Yanında uzanmışdım... Qollarım arasındaca....

- Yox, sən yad bir ölkədə idin. Yanında uzanmışdım, ancaq özün yuxu səni mənim əlimdən çıxıb gedəndə belə olmur. Çünkü hara getdiyini bilirəm. Bəs gecələr?

- Yanında idim...

- Yox, yanında deyildin. Yanında uzanmışdım, ancaq özün yox idin. Adam, şüurun nəzarəti itən bir aləmdən necə qayıtdığını bilmir. Özünün xəbəri olmur, başqalaşır qayırır.

84
Mən belə şeylərdən qorxmuram. Ona görə ki, bədənimizə arxayınam. Onlar nə istədiklərini hər cür zirzibillə dolmuş başımızdan yaxşı bilir.

Məhəbbət qadını ağıllandırır, kişini isə dayazlaşdırır.

Morozov düz deyirmiş, qadından canını qurtarmaq istəyirsənə, ona iki-üç günlüyü cə görmədiyi bir həyat bəxş elə. Həmin həyatı yena istəyəcək, görəndə ki, səndən bir şey çıxmır, gedib başqasını tapacaq. Eləsini ki, bu cür həyatı ona həmişəlik bəxş eləyə bilsin.

Səni o qədər sevirdəm ki, ürəyim yerindən oynayır, gah da dağa dönür... Torpaq, çəmənlik həsrətinidədir... Gah sərilmək, gah da uçmaq istəyir! Lap ağılmı itirib, nə istədiyini özü də bilmir!

... Adam o vaxt qocalır ki, artıq heç nə hiss eləmir.

- Yox, adam sevməyəndə qocalır.

Həyatı həyat kimi yaşamaq nə şirin imiş! Adam yalnız səadətdən doyanda sakitləşir, çünkü özgə heç nə istəmir.

- Yoxsa,başqa cür gözləyirdin, Ravik?
- Hə... Gözləməklə bilmək ayrı-ayrı şeylərdir.
- Yalnız miskin romantiklər üçün elədir

Bələ olacağımı özü də bilirdi, Joan da. Ən azı, sonu bələ olmalıdır... Joan yeganə düzgün yolu seçmişdi. Sorğusuz-sualsız... Sorğu-sual ikinci dərəcəli şeylərdir. Duyum olan yerdə nə sorğu-sual? Əsas işdir, əməldir...

Bəzən uşaq kimi hərəkət etmiriksə, demək, qocalmışıq.

Nədən qorxuram? Kimdən qaçıram? Bilişəm, ona qarşı olan hissərim daha da güclənib. Bu üç ayın ayrılığı onları boğa bilməyib, əksinə, daha da möhkəmləndirib. Artistlik eləməyim havayıdır. Qaranlıq döngələrdən sına-sına keçəndə, onun-bunun evində gizlənəndə, ulduzsuz qərib gecələrdən qəlbimə damcı-damcı tənhalıq süzüləndə, onlar mənim yeganə həmdəmim olub.

Özgə nə gözləyirdi? Belə olacağını əvvəlcədən bilmirdimi? Gözləmədiyi bircə o idi ki, Joan birinci başlayacaq. Niyə də başlamamalı idi? Birinci vuran qazanar, deyiblər...

Adam bədbəxtlərin bədbəxti olanda da həmin bədbəxtliyə yaraşmayan işlər görə bilər. Görürsənmi, bədbəxtliyin ölçüsü nə olub?! Gəlib görsəydin, ağlım başımda deyil, sərxoşam, onda hər şey təbii olardı. Ancaq şahmat oynamamışım, sonra da yatmağım o demək deyil ki, daşfıraklıyəm.

- Gəlməkdə yaxşı elədim? – Joan soruşdu.
- Bilmirəm, Joan.
- Bilirsən... Bilməlisən!

Təkcə onu görürdü və bilirdi ki, onu bələ sırlı-soraqlı eləyən özünün vurğun könlüdü. Bilirdi ki, bundan da qəşəng, bundan da ağıllı, bundan da saf üzlər var. Ancaq onu da bilirdi ki, başqa üz yox, məhz bu üz onun qəlbini hakim kəsilib. Bu hakimliyi də ona özü vermişdi!

Bunu insanlar özü eləyir. Həmişə də özləri eləyib! Onlar bütün arzu və xəyalları çılik-çılik eləməkdə mahirdirlər. Əllərindən özgə nə gəlir?

- Joan! – Ravik sükutu pozdu. – Niye geldin, Joan?!
- Niye sorusursan?
- Hə, doğrudan, niye sorusuram?
- Niye sen həmişə nəsə sorusursan? Gəlmışım, bu, bəs deyilmi?
- Düz deyirsən, Joan, bəsdir.

Günəş çıxanda heç soruşarmı dünən yağış? Çində, ya İspaniyada müharibə olub? Həmin anda neçə min adam qırılıb, neçə min adam dünyaya gəlib? Günəş çıxıb, bu, hər şəyə dəyər!

- Coxdan belə sözlər eşitmirdim, – dedi.
- Demək, indiyə qədər balqabaqlarla oturub-durmusan. Qadına ya səcdə eləmək, ya da onu biryolluq atmaq lazımdır! Qalanları yalan şeydir!

Həkimləri şəxşən tanımaq yaxşı deyilmiş, – dedi. – Onlara inamın itir.

- İnsan nə üçün yaşayır, Ravik?
- Elə bu haqda düşünmək üçün. Yenə sualın var?
- Var. Nə üçün o, bu haqda düşünə-düşünə kamala çatan kimi ölürlər?
- Bəziləri kamala çatmamış da ölürlər.

Boris, biz onda səhv elədik ki, fikirləşməyə başladıq. Əgər ehtiras, vəhşilik kimi bir səadətdən qaçmasayıq, belə olmazdı. Kimsə bizim üstümüzdə təcrübə aparır, ancaq, deyəsən, cavabını hələ tapmayıb. Gəl taleyimizdən şikayətlənməyək. Hətta üzərində təcrübə aparılan heyvanlarda belə peşkar qürur olmalıdır.

Yaşasın «hər şeyin bir səbəbi var» deyən qanun!

Sevən adam möcüzəyə inanmırsa, batıb.

Lap axmağam, – deyə ürəyindən keçirdi. Bu gün səhər yanında olan qadını gözləyirəm. Üç ay yarıyı ayrı düşdüm, vecimə olmadı, indi bircə gün gəlməyib, dözə bilmirəm. Ondan sonra görməsəydim, belə olmazdı. Özümü hazırlamışdım. Ancaq indi... Ayağa durdu. Yox, günah bunda deyil. Günah onun içini gəmirən məchulluqdə idi. Saatbasat beyninə pərcimlənən inamsızlıqda idi...

- O gecə yanına gələndə niyə demədin?
- Joan, sən o gecə gələndə elə bildim, qayıtmışan... Mənə özgə şey lazım deyildi. Ancaq yanılmışam... Sən qayıtmamışdım...
- Sənin yanına qayıdan mən deyildim? Yoxsa, başqası idi? Bəlkə, kəlgəm olub?
- Sən gəlmmişdin... Ancaq qayıtmamışdin...

- Həkimlər həmişə bəhanə tapır! -Bu sözləri Joan asta-asta dedi.
- Qadınlar kimi, Joan! Biz ölümlə oynayıraq, siz isə məhəbbətlə... Dünyanın bütün bəhanələri də, həqiqətləri də bunun üstündə bərpərar olub.

Daha geddir, heç nəyi qaytarmaq olmaz! Heç kəs də qayıtmaz!

Bilirdi ki, onunla yatsa, uduzacaq. Bu heç nə ilə ödəyə bilməyəcəyi bir vekseli imzalamaq kimi bir şey id. Sonra hər gün gələcək, çaldığı qələbə ilə öyüncəcək, özü heç bir güzəştə getmədən, ondan hər dəfə yeni bir şey istəyəcək, onu büsbütin ələ alana kimi belə eləyəcək, axırdı da özü bezəcək, onu zəifliyin, ehtirasın qurbanı eləyib, əxlaqsız adam kimi atacaq.

Müqavimət hissi də yeganə şeydir ki, onunla alver elmək olmaz.

Nə yaman bicdir! - Ürəyindən keçirdi. - Adıçə suallarla məni danışdırdı, izah elətdirdi. İzaha başlayırsansa, deməli, özünü müdafiə edirsen!

- Ürəyin daha istəmir məni?
- Yox! - dedi və qeyri-ixtiyari əlavə elədi: - Elə deyil...

Bıçaq-ülгүc kimi iti olanda ağrımaz! Bir şey ki yəqinleşdi, ağrı o dəqiqa kəsilir. Ağrı həmişə o dərd yəqinleşənə kimi, bir də yəqinleşib qurtaranın sonra başlayır...

Həqiqəti ucadan deyəndə nə yaman miskin olurmuş!

Müjdə gətirən məlakəyə oxşayırdu, inamlı göylərdə pərvazlanırdı, özünü ələ göstərirdi ki, guya, kimiss xilas etmək istəyir, ancaq əlindən çıxmamasın deyə, onu yavaş-yavaş çarmixa çəkirdi...

Sən eləbir üfüqsən ki, mənim bütün fikir və duygularım orada birləşir!

Kömək elə... sevirəm... qayıtdım... səninəm... – bunlar hamısı şirin sözlərdir. Eləcə sözlərdir, vəssalam. İki bədənin vəhşicəsinə bir-birinə qovuşması kimi adıçə bir şey üçün gör nə qədər söz var! Bu sözlərdə də nə qədər yalan, uydurma, saxta hissələr, özünüaldatma gizlənib!

Ancaq hamısının da bircə mənası var: ayrılıq, ayrılıq, yenə də ayrılıq! Əgər səhbət bu həddə çatıbsa, deməli, hər şey qurtarır! Məhəbbət allahının gözlərindən qan damır, onun belə boş sözlərlə arası yoxdur...

Bütün qadınların xəmrəsi gillə qızıldan, yalanla rəzalətdən, riya ilə çılpaq həqiqətdən tutulub!

İyirmi ildə iki müharibə. Çoxdur... Birincinin yorğunluğu canımızdan hələ çıxmayıb.

Təkcə qaliblərin! Bu məşğub olanlara aid deyil. Qalib gələn yorğunluğa baxmir.

O gələndə kim soruşur ki, ucuzdur, ya qiymətli, birdəfəlikdir, ya mindəfəlik?! Gəlməmişdən qabaq nə qədər istəyirsən, soruş! Ancaq elə ki gəlib səni tapdı, bütün suallar qurtarır. Gəlib səni
88
xəyal dünyasının kor elədiyi adam yaxşını pisdən seçə bilərmi? Məhəbbət hara, ölçü hissi
hara...

Məhəbbət! Bircə sözdə gör nələr gizlənir! Onda şəhvət hissindən tutmuş müqəddəs qəlb
çırıntıları, adıçə ailə qurmaq həvəsi, vəhşi ehtiras və Yakobun məlakə ilə təkbətək döyüşünə
qədər hər şey var!

- Məhəbbət gələndə İşə bax! – Ravik gedə-gedə düşünürdü. – Yaşım qırkı ötüb, neçə-neçə
həyat məktəbi keçmişəm, gah yixilmişəm, gah durmuşəm, həyat təcrübəsi qazanmışəm, bilik
öyrənmişəm, illərin slügəcindən keçmişəm, bərkimmişəm, yaxşını pisdən ayırmığı, soyuqqanlı
olmağı öyrənmişəm, ancaq heç vaxt məhəbbət sorağında olmamışəm, ona inanmamışəm
və bilməmişəm ki, nə vaxtsa gəlib məni də tapacaq. İndi budur, gəlib çıxıb və heç bir həyat
təcrübəsi də kömək eləmir, əksinə, onu daha da qızışdırıb alovlandırır. Hissələrin alovunda
qanlı-qadəlili illərin qurumuş odunundan və bir də qaxaca dönmüş arsızlıqdan başqa yaxşı yananañ
özgə şey tapılarmı?!

Adam dan üz döndərmiş məhəbbətin özünə qısqanmaq olar, daha onun yönəldiyi adama yox!

Əgər şübhə dalğası bülluru bir dəfə sindiribsa, onu, uzaqbaşı, yapışdırmaq olar. Yapışdırıb, bir vaxt işim-i işl dayan büllurun siniq parlıtsıma baxa-baxa özünü aldadarsan.

Sən, ey məndə müqavimətdən başqa heç nəyə rast gəlməyən, lakin bu müqaviməti sindirmayınca el çəkməyən və sonra daha çox şeylər tələb etməyə başlayan mələk

Vətəni satmaq da bunlarda vətənpərvərliyin bir növünə çevrilib. Çoxpartiyalılıq belədir. Qalib gəlmək üçün partiyalar bir-birini, bələliklə də, vətəni satırlar

Yaşasın neytrallıq əsri! Yaşasın daşqəlbilər zəmanəsi!

Qadından can qurtarmağın ən sadə yolu hərdən onunu yatmaqdır.

Faciə iyirmi il davam eləyəndə, onun komedyaya çevrilmək qorxusu olur! Əsl faciənin ömrü qısa olsun gərək!

Bu kitablar da qaribə olmuşdu, Ravik getdikcə mehrini onlara salırdı.

Düzdür, onlar hər şeyi əvəz eləyə bilmirdi, ancaq Ravikə çox şeyin verə bilmədiyini bəxş edirdi. Ravikə elə böyük köməyi dəymirdi, ancaq zülmətlərlə dolu bir zəmanədə onu ümidsizlik girdabına düşməyə qoymurdu. Elə bu da yetərdi.

Sən... Sən özünə həmişə belə arxayı olmusan. Sənin bu arxayınlığın adamı dəli eləyir. Heç nə sənin özünə olan bu inamını sindira bilmədi. Sənin bu ölçülü-biçili hərəkətinə nifrət edirəm! Həmişə də eləmisiş! Mənə elə adam lazımdır ki, məftun olmayı bacarsın! Elə adam lazımdır ki, dərdimdən dəli olsun! Elə adam lazımdır ki, mənsiz yaşaya bilməsin! Sən isə mənsiz yaşaya bilirsən. Həmişə də yaşamışan. Mən sənə lazım olmamışam! Sən soyuqsan! Sən ürəksizsən! Sənin məhəbbətdən xəberin yoxdur!

Çox vaxt həqiqətin özü də yalan kimi səslənirdi!

Birini ehtirasını söndürmək, aylənmək, şan-şöhrət qazanmaq üçün əlində saxlayırsan, o birinə də deyirsən ki, səni sevirəm, ləp ürəkdən sevirəm, başqa cür sevirəm... Ancaq qabağındakı da eşək deyil, bilir ki, onu da ehtiyatda saxlayırsan. Rədd ol, get! Belə görürəm ki, sən çox məhəbbət növlərinə bələdşən.

– Özizim, iki gözüm,—onun səsində nəşə nəvazış oxşar bir şey var idi,—sən mənim yanımda qalan deyilsən. Küləyi də, axar suyu da tutub saxlamaq olmaz. Suyu saxlasan, iylenəcək, küləyin qabağını kəssən, boğuq havaya döñəcək... Sən bir yerdə qərar tutub qalmaq üçün yaranmamışan, Joan!

Təklif gözləmədən gəlir, həyat eşqi ilə alışب-yanır, nə etdiyini də bilmir, ancaq elə inamlı eləyir ki, kişilər ondan baş aça bilmir, gah sadələvh olur, gah da adamı valeh edir, öz aləmində etibarlıdır, ancaq, əslində, anası təbiət kimi etibarsızdır, adamı də dərgin salır, ancaq özünün də yurdu-yuvası yoxdur, kimisə tutub saxlamaq istəyir, lakin axırdı özü qoyub gedir...

Sən mənim nəyimə bələdsən? Həyati suallarla dolu olan bir adamın qəlbinə məhəbbət odu düşməsini sən haradan bilsən? Sənin ucuz ehtirasın onun yanında nədir ki?! Ömrü boyu yixilib-durmağa məhkum olmuş bir adam təsadüfən özüne dayaq tapanda, sonsuz «niyə»lər sonu görünən «sən»ə çevriləndə, süküt səhrasından hiss və duyğular ilgim kimi baş qaldıranda, səndən ixtiyarsız qanın cuşa gəlib, təlxəklik eləyə-eləyə adı meşşən həyatından da, şirinşirin arzulardan da füsunkar bir aləm yaradanda sənin o ucuz ehtirasın neyləyer?

90 Yox, sən təkcə ehtirası, həmişə qalib gəlməyi xoşlayırsın. Eləsini istəyirsən ki, əriyib sənə qarışmağa hazır olsun, ancaq bacarmasın... Sən coşqunuğu, çılgınlığı xoşlayırsan, ona görə də ürəyin həmişə boş qalacaq... Çünkü adam elə şeyi saxlaya bilər ki, onun öz qəlbində bitmiş olsun. Belə tufan olan yerdə də çox şey bitməz! Onlar yalnız tənhalığın zülmət dolu gecələrində bitir... Ancaq bu şərtlə ki, ümidsizliyə qapılmayasan... Sənin belə şeylərdən xəbərin varmı?—

- Biza nə olub, Ravik?

— Mən özüm də bilmirəm, Joan. Bəlkə də, ona görədir ki, göydən asılı qalmışım. Əvvəller çox şey var idi: inam, söykənəcək, aydın məqsəd... Məhəbbət səni qəfil silkəleyəndə etibarlı dayaq kimi onlardan tutub dururdun. İndi isə heç nəyimiz qalmayıb... Uzaqbaşı, bir az ümidi-sizlik, bir az da cəsarət qalmış olar... Özgələrə də, özünə də yadlaşmışsan... Belə vəziyyətdə məhəbbətin gəlib səni yaxalaması quru saman tayasına od düşməsi kimi bir şeydir... Qəlbində məhəbbətdən başqa heç nə olmur və bu tənhalıq da onu qızışdırır, vəhşiləşdirir, azğınlıdırır. Bu haqda çox fikirləşməyə dəyməz. Çox fikirləşməyə heç halımız da qalmayıb. Fikirləşdikdə də dəli oluruq... Ancaq biz dəli olmaq istəmirik, elə deyilmi?

Tez-tez geriyə baxan adam ya gedib nəyəsə dəyər, ya da yixılar...

- Sən lap ifritə imişsən! – dedi.
– Nə? Nə dedin?
– İfritəssən! – Ravik təkrar elədi. – Mən də eşşəyəm ki, sənə inandım!

Yalan danışma! Yalan danışma! Həmişə düz danış! Düzünü deyəndə də dözə bilmirlər! Heç biri dözmür!

Qısqanlıq əvvəlcə rəqibin nəfəs aldığı havadan başlayır. Qısqanlıq deyilən şey adama bütün dərdlərinən də çox əzab verən köhnə bəla deyildimi?! Qısqanlıq deyilən şey iki sevəndən birinin qabaqcə ölücəyini bilən gündən başlamır mı?!

Onun qəlbində elə bir guşa var idiki, Joan hələ ora yol tapa bilməmişdi, ona görə də hərdən qayıdır. Ora yol tapan kimi, həmişəlik gedəcək, heç vaxt qayıtmayacaq!

- Kaş mən də sənin kimi güclü olaydım, Ravik!
– Sən məndən də güclüsən.
– Yox... Özün görürsən ki, mən həmişə sənin dalınca qaçıram.
– Elə ona görə də məndən güclüsən. Sən bunu özünə rəva görürsən, mən isə yox...

Adam bəzən inanmaq istəmir ki, o, çox şeyi unuda bilər. Bu həm müqəddəs bir alqışdır, həm də dəhşətli bir qarğış...

Deyirsən, dost olaq? Sel aparmış gül bağçasının yerində balaca bir bostan əkək? Yox, bacarmarıq... Bizə heç olmaz! Məhəbbəti dostluq ilə ləkələmək olmaz! Ayrılıq ayrılıqdır!

Təsadüflər təkcə maraqlı əsərlərdə tapılmaz, həyatın özündə isə addımbaşı rast gəlirsən, çoxu da axmaq təsadüf olur.

Heç kəs sənə bir vaxtlar sevdiyin adam kimi yadlaşa bilməz.

Çətinli adamın xəyal dünyası ilə onu bağlayan sehirli sap qırılana kimidir. Qırıldandan sonra, bəlkə də, həmin sapın ucları getdikcə sənən ulduz kimi közərə-közərə gah sənə, gah da ona tərəf yellənsin, ancaq xeyri yoxdur, o közərti də onu alovlandırmır, çünki ürəklər arasındaki körpü uçub...

Adam qəti qərara gələn kimi sakitləşir, fərqi yoxdur, qoy bu qərar heç bir məntiqə siğmasın!

Balaca Maks Rozenberq yadındadır? Zirzəmidə mənim yanında uzanmışdı, bədənində salamat yer yox idi, başını beton divara vurmağa çalışırı ki, bir də dindirməyə aparmasımlar. Niyə dindirirdiniz? Çünkü demokrat idi! Bəs qan qusan Villman? İki cə saat «dindiriləndən» sonra ağzında bircə diş də qalmadı, gözünün biri də getdi... Niyə dindirirdiniz? Çünkü katolik idi, sizin führerin ikinci Musa peyğəmbər olduğunu inanmırı! Bəs başı, bədəni ciyət parçasına dönmüş Rizenfeld? Bizə yalvarırdı ki, onun venasını dişimizlə deşək! Çünkü sən «dindirəndən» sonra özünün bircə diş də qalmamışdı. Niyə dindirirdin? Ona görə ki, müharibə istəmirdi, bombaların, odlu silahların ən yüksək mədəniyyət əlaməti olduğuna inanmırı!

Hiss edirdi ki, onun da bu həyatda payı var və həmin pay heç vaxt belə çox olmayıb.

Məhəbbət gəlir gündən tacir deyil. Xəyal aləminə öz pərdəsini asmaq üçün iki-üç mismar bəs eləyər. İstəyir qızıldan olsun, istəyir qurğusundan, ya da lap paslanmış olsun, ona fərq eləmir. Harada kefi gəlir, orada da adamı yaxalayır. İstəyir, qaratikan kolu olsun, istəyir, qızılqül, fərqə yoxdur, sədəf kimi parıldayan ay işığına bürünəndə «Min bir geçə» nağılma dönür.

 – Sevən adam da... ölməmiş... Ravik ona tərəf əyildi. İndi bir qaranlıq qalmışdı, bir də Joannın sıfəti...

 – Sənə... yaxşı... olmadım... – Joan piçıldı.

– Son mənim həyatım idin!

– Ti amo! (1) – deyə piçıldı.

– Sən mənə həyat verdin, Joan! – Bu sözləri uzaqlara zillənmiş gözlərə deyirdi. Sən mənə həyat verdin! Mən daş kimi bir şey idim... Məni yaşadan sən oldun!

– Mi ami? (2)

– Sevmək nədir ki, Joan? Yox, sevmək çox azdır... Bu bircə tərəfidir... Dəryadan bir damlaşdır... Ağacdan bir yarpaqdır... O, nədir ki!

– Sono stata... sempre con te.(3)

– Sən həmişə mənimlə olmusan... Sevəndə də, nifrət edəndə də, biganə qalandan da... həmişə elə olub. Sən həmişə qalbimdə olmusan... Sözlərin bənd-bərəsi dağlılmışdı və bir-birini həmişəkindən də yaxşı başa düşürdülər.

– Baciami... (4) Ravik onun od tutub alışan qupquru dodaqlarından öpdü.

– Sən həmişə mənimlə olmusan, Joan, həmişə...

– Sono stata... perduta... senza di te... (5)

– Mən də sənsiz yetim qalardım. Sən mənim gözümün işığı idin... Həyatımın şirini də sən oldun, acısı da... Sən məni qəflət yuxusundan oytadın, həm özünü mənə bağışladın, həm də məni özümə qaytardın!

-
- 1 Sevirəm səni! (ital.).
 - 2 Məni sevirsən? (ital.).
 - 3 Mən həmişə səninlə idim... (ital.).
 - 4 Məni öp... (ital.)
 - 5 Sənsiz... mən yaşaya bilməzdəm. (ital.).

ÜÇ DOST

E.Remarkin “Üç dost” romanında antifaşizm və pasifizm, sosial tənqid və burjuva dəyərlərindən məyus olmuş “itirilmiş nəslin” dostluqda, yoldaşlıqda və sevgidə dayaq axtarması cəhdləri əks olunmuşdur.

XX əsrin ən gözəl sevgi romanı... XX əsrin ən maraqlı dostluq romanı... XX əsrin tarixində insan münasibətləri haqqında ən faciəvi və təsirli roman.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Doğrudan da ad gününə heç bir əhəmiyyət verməsən də, həmin gün qəribə hissələr keçirirən. Otuz yaş. Vaxt var idi, mənə elə gəlirdi ki, iyirmi yaşına çatmayaçağam, elə tez böyümək istəyirdim ki. Sonra isə...

Axı uduzmağı da bacarmaq lazımdır. Əks halda yaşamaq olmazdı.

Qəribə bir əhval var idi. Sanki zaman dayanmışdı; O, artıq zülmətdən axıb zülmətə tökülen çay deyildi – o, həyatın səssiz əks olunduğu dənizə çevrilmişdi.

Təvazökarlıq və düzlük ancaq romanlarda mükafatlandırılır. Həyatda isə onları istifadə edib bir kənara atırlar.

Bügün ən əsası unutmağı bacarmaq və düşünməməkdir!

Xoşbəxtlik dünyada ən qeyri-müəyyən və dəyərlili bir şeydir.

Hər sevgi əbədi olmaq istəyir, onun əbədi bələsi da bundadır. Heç nə davamlı deyildi, heç nə...

Kimisə ürininə yaxın buraxsan, onun orada qalmasını istəyəcəksən. Heç kimi isə həmişəlik saxlamaq olmaz.

Ona nəzər yetirdim. Sanki başqa bir dünyadan olan məxluq idi. Kim olduğunu və necə yaşadığını heç cür təsəvvürümə gətirə bilmirdim.

Heç vaxt üz üzəməmək! Danışmamaq! Gül göndərmək. Məktubszuz. Təkcə güllər. Onlar hər şeyi örtürlər, hətta məzarları belə.

Bu üz məni hələ o dəfə valeh etmişdi və məni rahat buraxmırı. Onda ağaclarla, buludlara, heyvanlara, bəzən isə qadın xas olan sırrlı bir sakitlik var idi.

O, tanışığım yeganə adamdır ki, böyük bədbəxtlikdən özünə kiçik bir xoşbəxtlik yarada bilib. O, həyatı ilə nə edəcəyini bilmir, sadəcə hələ də yaşadığına sevinir.

Həqiqi sevgi yadları qəbul etmir.

Qəhrəmanlıq çətin zamanlar üçün lazımdır. Biz isə ümidişlik əsində yaşayırıq, bu dövrdə ancaq humor hissi yaraşır.

Qanunla mübarizədə ən yaxşı vasitə həyətsizliqdır.

Biz yan-yana oturmuşduq və susurduq. Dumanda hər şey həqiqətdən uzaq düşmüşdü – elə biz də.

O, qarşında dayanmışdı. Gözəl, cavan, ümidi dolu, xoş təsadüf nəticəsində mənim köhnəlmış, yoxsul otağıma, mənim boş, mənasız həyatımı uşub gələn pərvanə... mənə doğru və yenə də mənim yanına yox... zəif bir meh də bəs edər – və o qanadlarını açıb uşub gedər.

Hələ sevildiyimi dərk etmirdim. Düzdür, bilirdim ki, kişilərlə dostluq edə bilirəm, ancaq qadının məndə nə tapıb sevdiyini təsəvvür edə bilmirdim.

İnsanlar daha çox kədərdən sentimental olurlar, nəinki sevgidən.

96 Həyati düşünəndə melanxolik, əksər insanların onunla necə davrandığını görəndə isə abırsız olursan.

- Dayaz ancaq o kəslərlərdir ki, özlərini dərin düşüncəli hesab edirlər.
- Onda mən şübhəsiz dayazam. Böyük həyati məsələlərdən başım çıxmır. Ancaq gözəlliyi sevirəm. Budur sən yasəmən gətirdin – və mən artıq xoşbəxtəm.
- Bu dayazlıq deyil, bu ən ali fəlsəfədir.

İndiki cavanlar nə qəribədirlər. Keçmişə nifret edirlər, indidən zəhlələri gedir, gələcək isə vəclərinə deyil. Bunun axırı yaxşı olmayıacaq.

Sevgi insanın içində yaranır, lakin heç zaman onda qurtarmır. Hətta hər şey – insan, sevgi, xoşbəxtlik, həyat olsa belə, hansısa qorxunc bir qanuna görə bunlar heç vaxt bəs eləmir. Və əslində bunların hamısı bizə böyük göründükələri qədər kiçilirlər.

Kasib adamlar çox vaxt vicdanlı olurlar.

Xoşbəxt sonluq ancaq o vaxt olur ki, ona kimi hər şey pis olsun. Pis sonluq daha yaxşıdır.

- Məni sevirsən? – soruşdum. O, başını buladı.
- Bəs sən?
- Yox. Xoşbəxtlikdir, hə?
- Böyük xoşbəxtlikdir.
- Onda bizim başımıza pis bir şey gələ bilməz, elə deyil?

Ağırlıq yox olurdu, sərhədlər itirdi, qalan ancaq parıltı, musiqi və məhəbbət idi; Və təsəvvürə belə gətirmək olmurdu ki, bu cür musiqi ssələnən zaman haradasa ehtiyac, iztirab və ümidsizlik var.

Heç nə – dünyanın əks olunduğu güzgündür.

- Qadımla dalaşmaq mümkün deyil. On pis halda ona hirslenmək olar.
- Gecə saat üçdə çox ince nüanslara toxunursan. Yeri gəlmışkən, mən hər qadınla dalaşdım. Dava-dalaş olmursa, deməli hər şey tezliklə bitəcək.

Biz keçmişimizə səbəb olan yalan və xudbinlik, acıgözlük və insafsızlığa – hər şeyə qarşı vuruşmaq istyirdik; Ürəklərimiz daşa dönmüşdü və ən yaxın yoldaşdan savayı heç kimə inanmadıq, bizi heç vaxt yanılmamış səma, tütfün, ağaclar, çörək və torpaq kimi qüvvələrdən başqa heç nəyə inanmadıq; Ancaq sonda nə oldu? Hər şey dağılır, saxtalasdırılır və unudulub gedirdi. Unuda bilməyənlər üçün isə ancaq acizlik, ümidsizlik, laqeydilik və araq qaldı. Böyük cəsarətli arzularım dövrü keçib getmişdi. İşbazlar, satqılıq və yoxsulluq zəfər çalmışdı.

Əbədi cavamlığın sırrı unutmaqdadır. Biz ancaq yaddaşımıza görə yaşlanırıq. Biz çox az şeyi unudur౻q.

Keçmişimiz bize gələcəyə çox baxmamağı öyrədib.

Yalnız olan tərk edilməz. Ancaq hərdən axşamlar bu səni quruluş üçüb dağılırdı və həyat – hönkürüb ağlayan şiddətli bir musiqiyə, vəhşi həsrət, arzular, kədər və ümidi dər burulğanına çevrilirdi. Kaş bu mənasız keyləşmədən, bu daimi şarmankanın mənasız dolanmasından qurtulmaq olaydı. Ah, azacıq istilik istəyən ciliz arzu. Bu arzu iki əldə və mənə doğru əyilən simadə təcəssüm etsəydi! Yoxsa bu da özünü aldatmaq, üz döndərmə və geriyə qaçmaqdır?

- Bunu anlamazsınız. Çox gəncsiniz...
- Çox gənc? Yalnız fikirdir. Mənəçə çox gənc olmaq mümkün deyil. Ancaq çox qoca olmaq olar.

Nəyəsə sahib olma özü-özlüyündə itirmək deməkdir. Heç vaxt heç nəyi saxlamaq olmaz, heç vaxt! Zamanın cingildiyən zəncirini heç vaxt aralamaq olmur, təlaş heç vaxt dincliyə, axtarışlar sükuta dönmür.

Təhqir olunmuş hiss üçün həqiqət həmişə kobud və dözülməz olur.

- Çoxlu alma yeyin, cənab Lokamp! Almalar ömrü uzadır! Gündə bir neçə alma və həkimə heç vaxt ehtiyacımız olmayıcaq!

- Qolumu sindırsam belə?

... Blumental siqaret qutusunu çıxardı və mənə də təklif etdi....

- Bunlar da ömrü uzadır? – soruşdum.

- Yox, bunlar onu qisaldır. Sonra o, almalarla tarazlaşır – bu da həyatın sırrı...

Təkcə orta məşinləri başdan eləmək olmur, – o, dedi. -hamı ucuz və ən bahalısını alır. Həmişə pulu olan yaxud varlı görünmək istəyən adamlar tapılırlar.

Oyanmış analıq hissələrinə qarşı çıxməq olmaz. Bütün dünyamın əxlaq dərsi verənləri onların
98 tərəfindədir.

Dünyaya axmaq kimi gəlmək yox, dünyadan axmaq kimi köçmək ayıbdır.

Heç vaxt çox şey öyrənməyə çalışma, Robbi! Nə qədər az bilsən, o qədər yaşamaq asan ola. Biliklər insən azad, lakin bədbəxt edir.

Bircə azadlığını itirmə! O sevgidən də dəyərlidir! Amma bunu adətən çox gec anlayırlar.

İnsan öz cüzi xeyirxahlıq ehtiyaclarını çox gec olanda xatrlayır. Bu zaman o, özünün necə mərhəmətlə ola bilməsindən elə təsirlənir ki, özünü xeyirxah hesab edir. Yaxşılıq, xeyirxahlıq, fədakarlıq...bu keyfiyyətləri həmişə başqlarında görməyə çalışır ki, elə onların da başını aldada bilsin.

İnsan ömrü bir sevgi üçün çox uzundur. Olduqca uzun... Eşq çox gözəldir. Amma iki nəfərdən biri gec-tez darixmağa başlayır. O biri isə hər şeyi itirir, dayanır və dəli kimi nəyisə gözləyir.

Sevgisiz insan məzuniyyətə gəlmış ölü kimidir...

Həyatda ancaq səfəh qalib gəlir, ağıllı həddindən çox maneolər görür və heç nəyə cəhd etməmişdən əminliyini itirir. Çətin vaxtlarda sadəlövhilük – ağıllının hər addımı da rastlaşıdı təhlükələri gizlədən ən qiymətli xəzinə, sehrlə plaşdır.

Qadın sizinçün metal mebel deyil; O, çıçəkdir, işgūzarlıq istəmir. Ona işqli, xoş sözlər lazımdır. Hər gün xoş bir söz demək onunçün ömür boyu qaşqabaqla işləməkdən daha yaxşıdır. Bunu sizə əminliklə deyirəm. Və bir də mən kompliment söyləmədim, sadəcə elementar fizika qanunlarından birini xatırlatdım ki, göy rəng sarışılara yaraşır.

O, qabaqcadan öz pullarının dərdini çekirdi, bu isə ən həqiqi dərdlərdən biridir.

Biz həddindən çox bilirik və həddindən az bacarıraq... çünki çox bilirik.

- Ən dəhşətliyi, qardaşlar – vaxtdır. Vaxt! Yaşadığımız amma yenə də heç vaxt sahib olmadığımız anlar.

- Ferdinand, dünyanın ən ağır xəstəliyi düşünməkdir! Onun əlacı yoxdur.

Siz şur haqqında nə bilirsiz ki! Axi öz hissərinizdən qorxursunuz. Məktub yazmayıb, telefonla danışmırınsız; Artıq xəyallar qurmursunuz – şənbə-bazar günləri şəhərkənarına çıxırsınız; Siz sevgidə dərrakəli və siyasetdə düşüncəsizsiniz – miskin nəsil!

İnsanlar həqiqətən yeni və bədii ifadələri yalnız söyüş söyəndə tapırlar. Söyüş şkalası necə də zəngin və rəngarəngdir, abədi və dəyişməz qalan isə sevgi sözləridir.

- Yolumuzdan qara pişik keçdi.

- Məncə indi geri dönmək lazımdır.

- Eybi yoxdur – dedim – bundan əvvəl ağımı görmüşdük. O, bunu neytrallaşdırır.

Mən isə belə güclü deyiləm. Mənə daha ağırdır. Tək olanda arzularla təselli tapmağı bacarmırıam. Onda man sadəcə tək oluram, vəssalam. Tənhalıq sevmeyəndə asan olur.

Yəqin ki, bu dünyada ən çox yayılmış və ən ümidsiz əhvalat idi.

Ədəb – başqalarının səhvələrini görməmək və onların düzəldilməsi ilə məşğul olmamağın yazılmamış qanunuudur.

- Robbi, dəyişdiyindən xəbərin var?
- Yox.
- Doğrudan, dəyişmişən. Bu elə sənin sözlərindən görünür. Artıq xahiş etmirsen. Sadəcə istəyirsin.
- Onda bu elə də böyük dəyişiklik deyil. Nə qədər çox istədiyimdən asılı olmayıaraq, həmisi “yox” deyə bilərsən.

Sevgi üçün bir az sadəlövhəlük lazımdır. Bu da səndə var. Onu qoruyub saxla, o, Allah vergisi-dir.

- Mən çox da yaxşı yoldaş deyiləm, Robbi.
- Ümidvaram ki, elədir. Mənə yoldaş qışmində qadın lazımlı deyil. Mənə sevgili lazımdır!
- Mən heç sevgilin də deyiləm,...
- Kimsən onda?
- Nə yarı deyiləm, nə də tam. Heç nə... fragment...
- Ən yaxşısı da elə budur. Belə qadınlar həmisi sevilirlər. Mükəmməl və bitmiş qadınlar tez bezirlər, “fragmentlərdən” isə heç vaxt.

Xeyir, Pat ölü bilməz... Ancaq o vaxt ki mən cəsarətimi itirəm. Yanımda dostum Kester var idi; Mən var idim – Patın sadıq dostu. Əvvəl biz ölməliyik. Nə qədər ki biz yaşayırıq onu da yaşadacaqıq. Həmisi belə olub. Nə qədər Kester sağdır mən ölü bilməzdim. Nə qədər ki biz ikimiz varıq, Pat ölü bilməz.

Əsl tənhalıq – həqiqi, illüziyəsiz tənhalıq hissi dəllilik və intihardan əvvəl gəlir.

Cox yaşadıqca əsəblər daha çox korlanır. Hər dəfə yeni ziyana düşən bankirdəki kimi...

İkimiz də bilirdik ki, zavallını ancaq möcüzə xilas edə bilər. Lakin möcüzələr dövrü çoxdan keçmişdi. Hətta möcüzə baş versə də, axırı pis olurdu.

- Demək istəyirdim ki, bu gün evə bir az gec gələcəm. Kitabını oxuyub qurtardım?
- Yox, hələ yarışındayam. Hələ bir neçə saatlıq bəs edər.
- Onda sən hələlik oxu, mən də çatacam.

Bu zaman son həddəcən dərtilməş üfüq uşub dağıldı və özü ilə gecəni, qorxunu və dəhşəti yumşaq sonsuzluğa uçurdu.

Hər zaman birlikdə olmağın necə gözəl olduğunu son həftələr anladım. Artıq bu bir saatlıq görüşlərə tab gətirə bilmirəm! Səndən daha artığını istəyirəm! İstəyirəm həmişə yanımıda olasan! Sevgi ilə gizlənpaç oynamaq istəmirəm, bu mənə lazımlı deyil, sadəcə səni və təkcə səni istəyirəm və sənsiz birçə də qıqə də itirmək istəmirəm.

O, gülümşədi və mənə elə gəldi ki, bütün dünya nura bürünüb.

Kişi ancaq qadınların kaprizləri üzündən tamahkar olmağa başlayır. Qadınlar olmasayıdı, pul da olmazdı. Onda kisişər qəhrəmanlar tayfası olardılar. Səngərlərdə qadınlarsız yaşayırırdıq, kimin harada, hansı emlaka malik olması məsələsi heç kimə maraqlı deyildi. Ancaq bir şey vacib idi: nə cür əsgərsən. Müharibə həyatının gözəlliliklərini tərifləmirəm – sadəcə sevgi məsələsini düzgün tərəflərdən açmaq istəyirəm. O, kisişə ən pis instinktləri – sahib olma, ictimai mövqə, qazanc, rahatlıq ehtiraslarını oyadır. Əbəs yerə deyil ki, diktatorlar tərəfdarlarının evli olmalarını istəyirlər. Belə onlar daha az təhlükəlidirlər. Və əbəs yerə deyil ki, katolik keşifləri evlənmirirlər, əks halda onlardan belə cəsur missionerlər çıxmazdı.

Həyatında o qədər dəyişiklik olmuşdu ki, elə bilirdim, hər yerdə hər şey başqa cür olmalıdır.

Yeni ilə yeni fəqlidir və “yeni” sözü sizin almağınızdan və satmağınızdan asılı olaraq müxtəlif səslənir.

Yenə də həmin qəhvəyi üz qabıqlı jurnallar, həmin kədərlə sarmaşan bitkilər; Onlara ancaq həkimlərin qəbul otaqları və xəstəxanalarda rast gəlmək olur.

İnsan həmişə niyyətlərində böyük, amma onları həyata keçirməkdə acizdir. Onun füsunkarlığı da elə bundadır.

Qadınları tanıydım, amma onlarla görüşlərim həmişə ani olurdu – hansısa macəralar, hərdən parlaq saatlar, tənha axşam, öz-özümüz, ümidişzliyimdən, boşluqdan qaçmağım... Heç özüm də başqa bir şey axtarmırdım. Axı bilirdim ki, özümüz və ən yaxşı halda dostum dan başqa heç kimə güvənə bilmərəm. Amma birdən başqa bir adam üçün necə vacib olduğumu, sadəcə onun yanında idim deyə necə xoşbəxt olduğunu gördüm. Bu sözlər çox bəsit səslənə bilər, ancaq dərinləndi düşünəndə onlarmı sonsuz dərəcədə vacib olduğunu anlayırsan. O, adamın ruhunda tufan qaldırıb onu tamamilə dəyişdirə bilər. O, eşqdır və yenə də başqa bir şeydir. Elə bir şey ki, onun uğrunda yaşamağa dəyər. Kişi sevgi üçün yox, amma başqa insan üçün yaşaya bilər.

Ona nə işə demək istəyirdim, amma bacarmırdım. Söylənilməsi vacib olan sözləri tapmaq çox çətin olur və lazımlı olan sözlər ağlına gələsə də, onları deməyə qəkinirsən. Bu sözlərin hamisi ötən əsrlərdən qalıb. Bizim əsimiz hələ öz hissələrinin ifadəsi üçün sözlər tapmayıb.

İyirminci əsərə gülməsək, gərək özümüzü güllələyək. Amma ona uzun müddət gülmək də olmur, tezliklə dərddən ağlayırsan.

Bütün bunları niyə etdiyimi anlamırdım, sanki nədəsə dolaşış qalmışdım, məni içimdən parçalayırdı, düşüncəsiz və haqsız edirdi, məni o tərəfdən bu tərəfə vurub çırpıraq, hər şeyi – indiyə kimi çətinliklə qurdugum hər şeyi darmadığın edirdi.

Heç nəyi əvvəlcədən bilmək olmur, ölümçülxəstə sağlam adamdan çok yaşaya bilər. Həyat çox qaribədir.

Fikir vermisiniz ki, özünü parçalama dövründə yaşıyırıq? Edə biləcəyimiz şeylərdən çoxusu etmirik. Heç özümüz də bilmirik ki, niyə. İşən vacib məsələ olub: o qədər çox adam işsiz qalıb ki, onun barədə olan fikirlər yerdə qalan hər şeyi kölgədə qoyub.

102
- Yenə də adam qorxur, Robbi. Qorxursan ki, geyi qayıtmazsan...
- Hə, sonra isə geri qayıdırısan və hər şey keçib gedir. Özümdən bilirom. Həmin yerə olmasa da, hər zaman geyi qayıdırısan.

Qəflətən özümü elə qaribə hiss etdim ki, sanki elə həyat budur, sözün əsl mənasında həyat, balkə də xoşbəxtliyin özü elə budur: bu qədər kədər, qorxu və səssiz anlaşılma ilə əhatə olunmuş sevgi...

Təkcə dəfələrlə tək qalan kəs sevgilisi ilə görüşlərin necə xoşbəxtlik olduğunu bilir. Ayrılıqdan savayı hər şey sevginin gərginliyini və sırrını zəiflədir. Tənhalığın serhli kürəsinin hissələrin parlaklışı, onların sarsıcı gücü, firtına, tufan, gecə, musiqi və sevgidən başqa nə daha qətiyyətlə sindira bilər?

Bəzən heç bir şey haqqında düşünməmək, heç nəyi təkbaşına etməmək çox xoş olur. Dayaq ola bilən kimse olanda... Əslində hər şey göründüyüündən daha asandır, əzizim – bircə gərək özümüz həyatımızı çətinləşdirməyək.

İnsanıancaq o, ölündə itirirsən.

Hələ müharibə dövründən bilirdim ki, bizi vacib şeylər sakitləşdirmir. Təsəllini həmişə xırda, əhəmiyyətsiz şeylərdə taprıq.

-Müharibə çoxdan qurtarıb, ancaq dinclik hələ də yoxdur. İnsanlara isə ancaq dinclik lazımdır. Dəli dünya!

- Dənya dəli deyil, təkcə insanlardır.

- İnsanlar dəli deyil! Sadəcə acıgözdürler, bir-birlərinə qibət edirlər.

- Hə dündür, bir neçə minillikdir ki, məsələ eə ancaq bunda imiş.

- Deməli, sağalmasca ümidi var?

- Həkim həmişə ümid edir, onun da peşəsi budur.

-Şəhər xəstəxanasında da eyni hadisə baş verə bilər, – Hottfrid sakitcə dedi. – Əvvəl pul, sonra hər cürə bürokratizm və ən axırda isə yardım.

Əvvəl axır insanlar həmişə geri qayıdır.

- Elə belə də bilirdim, əzizim! Sən axı mənim barəmdə demək olar ki heç nə bilmirsən.

- Dündür, amma bütün gözəllik də elə bundan ibarətdir. İnsanlar bir-birləri haqqında nə qədər çox biliirlərsə, bir o qədər çox anlaşılmazlıqlar yaranır. Və onlar bir-birlərinə yaxınlaşdıqca daha da özgələşirlər.

- Froylayn Holman, sizə elə gəlir ki, bu cavan oğlan xalis qızıl qabdır, əslində isə o, ən yaxşı halda qızıl suyunu çəkilmiş araq şüşəsidir.

- Bədiiliyə bir bax – dedim.

Pat əlimdən tutdu... əlinin istisini hiss edirdim, gümrah üzündə fənar işıqlarının sayırdığını görürdüm, – yox, onun xəstə olduğunu anlaya bilmirdim. Bunu ancaq gündüzlər dərk edirdim, amma axşamlar – həyat daha incə və isti olanda və bu qədər çox ümidiłr vəd edəndə – anlaya bilmirdim.

Düşündüm ki, hər zaman azacıq əminlik və pulları çatmayan millionlarla insanlar var. Həyat dəhşətli dərəcədə cılızlaşır. O, təkcə miskin, çılpaq mövcudluq uğrunda əzablı bir mübarizədə cəmləşib.

Eva gəlib səni burada görmək nə gözəldir, hər dəfə mənim üçün hədiyyə kimidir. Son pillələri qalxıb qapını açanda həmişə ürəyim bərk-bərk döyüntür: Bəlkə bunların hamısı xəyaldır? - Gülümsəyərək mənə baxdı. Mən bu cür danışanda, demək olar ki, heç vaxt cavab verməzdəm. Əslində, heç qarşılıqlı etirafı gözləmirdim də. Hətta bu mənə bir az xoş gəlmirdi. Elə bilirdim ki, qadın kişiye onu sevdiyini söyləməməlidir. Qoy bunu sözlərin əvəzinə onun parıldayan, xoşbəxt gözləri desin. Onlar bütün sözlərdən təsirlidir.

Xoşbəxtliyin nə olduğunu ancaq bədbəxt olan bilir. Xoşbəxt həyatın sevincini maneken kimi hiss edir: o, sevinci nümayiş etdirir, lakin ona sahib deyil. İşıq işıqlı olanda deyil, zülmətdə nur saçır.

İnsanlar araq və tütündən daha təhlükeli zəhərdirlər...

İşi sona çatdırmaq istəyirəm. Bu bir divar kimidir, onu aşırmadan irəliyə gedə bilmirəm.

Vədələr insanların üzərinə göydən yağan dolu kimi tökülfürdü və onların başları üzərində

cənnətin al-əlvən, sehrlı gümbez iucalırdı; bu – hər biletə əsas uduş düşən, hər kəsin şəxsi

xoşbəxtlik, şəxsi hüquqlar ədə etdiyi və şəxsi intiqamını ala bildiyi lotereya idi.

Hərdən düşüñürdüm ki, bir gözəl şəhər yuxudan oyanacam və birdən hər şeyin ötüb keçdiyi, yaddan çıxdığı, yox olduğu məlum olacaq. Davamlı heç nə yox idi – hətta xatirələr də.

- Ah, əzizim, niyə biz varlı deyilik? Hər halda pulları xərdləməyi əla bacarardıq! Günlərlə öz idarə və banklarından bayır çıxmamaqdən başqa heç nə bilməyən nə çox varlı insanlar var. Elə ona görə də onlar varlıdlılar. Amma biz varlansayıq, bu, əlbəttə ki, uzun sürməzdə.

Səni lap çox düşüñürəm. Buradakı həyatın necə olduğunu bilmirsən. Parılıtlı, gözəl bir həbsxana. Başımı bir təhər qatmağa çalışıram, vəssalam. Sənin otağın yadına düşəndə isə bilmirəm nə edim. Onda vəzgələ gedib aşağıdan gələn qatarlara baxıram, vəqonlara girib özümü elə aparıram ki, güya kimişə qarşılıyram. Belə sənə yaxın olduğumu zənn edirəm.

Qapımı itələdim və Patı gördüm. Onu dəfələrlə yuxularımda və arzularımda məhz bu cür görmüşdüm. Mənə tərəf gəlirdi və onu həyatım tək bağırmı basdım. Yox, o həyatdan da artıq idi.

Ən möhkəm oğlanlar həmişə bütün uşaqlara məlum olan tələyə düşürlər!

- İndi həkimlər haqqında soruşma. Ümumiyyətlə, artıq heç nə soruşma. Sən buradasan və bu mənə kifayətdir!

- Hə, bir-birimizə hər şeyi danışacaqıq və onda görüşmədiyimiz bütün bu müddət bizim üçün artıq ayrılıq olmayacağı. Bir-birimiz haqqında hər şeyi öyrənəndə elə alınacaq ki, sənki heç ayrılmamışdır.

- ... Səni gözləyirdim.

- Amma sən gözləməməlisən. Heç vaxt! Nəyiə gözləmək dəhşətdir.

- Sən bunu anlamırsan, Robbi. Heç nə gözləməmək dəhşətdir.

Təəssüf – yer üzündə ən faydasız şeydir ... O, bədxahlığın tərs üzüdür, xəberiniz olsun.

Bütün bunlar ola bilməz. Axı belə ola bilməz! Bura sadəcə ölüm haqqında zarafatçı pyes oynanan səhnədir. Axı həqiqətən ölmək son dərəcə ciddi bir şey olmalıdır.

- Sənə bunu necə anladığımı heç ağıllı-başlı izah edə bilmirəm. Ən azı ona görə bacarmıram ki, hələ də bilmirəm məndə nə tapmışdım.
- Qoy bunun izahı mənə qal sin.
- Özün bunu bilirən?
- Tam olaraq yox, – gülümseyərək dedi – əks halda bu sevgi olmazdı.

105

Ayrılığın yaxınlaşdığını, çox keçmədən gerçek olacağını, ağacların çətirləri arasından gizlice galib onlarda sarı izlər qoyan payız kimi gerçek olacağını kəskin və iti bir ağrı kimi ilk dəfə hiss etdim.

Ona nəzər yetirdim və birdən-birə hər şey dəyişdi. Artıq həkimə inanmirdim; Möcüzəyə inanurdum. O, burada idi, yaşayırırdı, yanımda dayanmışdı və gülürdü – bunların qarşısında qalan hər şey geri çəkilirdi.

Bir də kim bilir ki, başına nələr gələcək? Məgər heç olmasa bir nəfər bilə bilə ki, bugün yazıçı gəldiyi adamı müəyyən zaman keçidkən sonra xoşbəxt hesab edəcək?

Mənə baxdı və birdən üzündə ağrı göründü. O saat anladım ki, hər şeydən xəbəri var. O, bilir ki, bir də heç vaxt orada, üfüqdə qaralan bu amansız sıra dağlardan keçməyəcək; O, bilirdi və bunu bizdən biz də ondan gizlətdiyimiz kimi gizlətmək istəyirdi, ancaq bir anlıq özünü saxlaya bilmədi və dünyamın bütün ağrı və kədəri onun gözlərində əks olundu.

- Heç də mərd deyildim. Sən bunu sadəcə hiss etmədin.
- Bəlkə də, amma axı cəsurluq özü elə bundan ibarətdir.
- Cəsurluq nədədir ki, Robbie?
- Ondadır ki, təslim olmursan... Nə qədər ki insan təslim olmur, o, öz təleyindən güclüdür.

- İndi isə tez boynuna al: neçə kişi artıq burda olub?
- Bir futbol komandası və filarmoniya orkestrindən başqa heç kim olmayıb, – Pat, gülərək dedi -əzizim, indi yenə əvvəlki zamanlar qayıtdı.

Sevdiyim gözlər mənə baxırdı. – Artıq heç nə bilmək istəmirəm. İndi təkcə xoşbəxt olmaq istəyirəm.

...sən həyatın özüsən və mən təkcə səni sevə bilirəm, amma xilas edə bilmirəm.

Birlikdə o qədər şeylərdən keçmişdik, daha bir-birimizə təselli verməyə çalışmağın mənası yox idi.

- Axı, əslində mənə heç vaxt ciddi yanaşmamışam, düzdür?
- Mən heç özümə qarşı ciddi deyiləm, Pat.
- Mənə qarşı da. Düzünü de.
- Bəlkə də, bunu bilmirəm. Ancaq Bizə həmişə çox ciddi yanaşmışam. Bunu dəqiq bilirəm.

Nəcə də qəribə idi: bu otaq, səssizlik və bizim kədərimiz. Orada, qapının arxasında, isə ardı-arası kəsilməyən, meşəli və çaylı, möhkəm nəfəslə, sağlam və həyacanlı həyat var idi.

- Bilirsən, bu cür uzañanda çox şey haqqında fikirləşirsən. Onda əvvəller əhəmiyyətsiz hesab etdiyin çox şey sənə qeyri-adi görünür. Bilirsən, indi nəyi heç cürə anlaya bilmirəm? Bizim kimi iki nəfər bir-birini belə sevir və yenə də onlardan biri ölürlər.
- Elə demə, həmişə kimse birinci ölürlər. Həyatda həmişə belə olur. Amma bizdə hələ hər şey qabaqdır.
- Ancaq tək olanda, ya da bir-birlərinə nifrat edəndə ölmək lazımdır. Amma sevəndə yox...

- Birçə bilsəydim ki, sonra nə olacaq. Sonra nəyinə olmasına inanırsan?
- Hə,- cavab verdim -həyat ələ pis qurulub ki, hər şey bu cür bitə bilməz.

Yaşamaq istəməyin o deməkdir ki, sevdiyin nə işə var. Belə daha çətindir, ancaq həm də asandır. Özün fikirləş, onsuз da ölməli idim. İndi işə şükür edirəm ki, sən var idin. Axi tənha və bədbəxt də ola bilərdim. Onda həvəslə ölərdim. İndi mənə daha çətindir. Əvəzində işə sevgi ilə doluyam, axşam pətəyinə qayydanda bal ilə dolu olan arı kimi... Və əgər mənə bu ikisindən seçim imkanı verilsəydi, yenə də və yenə də hər şeyin indiki kimi olmasını seçərdim.

- Nəyi düşünüñürsən? -...
- Halə də düşünməyə qadir oldığum tek bir şey – həyat və ölüm barəsində. Ürəyim ləp çox sıxılında və artıq heç nəyi dərk etməyəndə işə öz-özümə deyirəm ki, yaşamaq istəyəndə ölmək, ölmək arzusu ilə yaşamağa gəlib çıxmışdan daha yaxşıdır.

- Cox bərkdən tiqqıldayır – o, piçıl dadi.
 - Saatim?
 - Gurul dayır.
- Saatı qolundan çıxarddım. Qorxa-qorxa saniyə əqrəbinə baxdı.
- Yığışdır onu.
 - Saatı divara çırpdım.
 - Bax, indi artıq səs salmayacaq. İndi vaxt dayandı. Biz onu tən yarı böldük. İndi təkcə biz varıq. Təkcə ikimiz – sən və mən – başqa heç kim yoxdur.

ERNEST
HEMINGWAY

ƏLVİDA, SİLAH!

“Olvida, silah!” (ingiliscə “A Farewell to Arms”) – Ernest Heminqueyin 1929-cu ildə işiq üzü görmüş romanı. Burada Birinci Dünya Müharibəsi fonda sevgidən damışılır. Roman avtobiografik səciyyə daşıyır – Heminquey italyan cəbhəsində xidmət göstərmiş, yaralanmış və tibb bacısı ilə eşq macərası yaşadığı Milan hospitalında müalicə almışdır.

Amerikan memarı Frederik Henri Birinci Dünya Müharibəsində könillü surətdə İtaliya cəbhəsinə yolları. O, sanitər nəqliyyat şöbəsinin komandiri vəzifəsində çalışır və leytenant rütbəsi daşıyır. Burada Frederik hospitalın tibb bacısı Ketrin Barkli ilə tanış olur və onların bir-birlərinə qarşı hissələri baş qaldırır. Tezliklə birləşmiş ordunun ard-arda məğlubiyyətindən və geriyə çəkilməsindən sonra, italyan səyyar jandarmeriyasının amerikan aksentinə görə kəşfiyatda günahlandırılması kimi mənasız ittihamlarının qurbanı olmasın deyə Frederik fərrarilik edir. Ketrinlə birgə neytral İsvəçrəyə qaçır. Onlara elə gəlir ki, məhz burda onlar dünyanın amansızlığından can qurtara biləcəklər. Ancaq güman edilən xoşbəxtlik uzun çəkmir...

110

Əsərdən seçilmiş hissələr

- İzahı mümkünsüz şeylər var.

- Doğurdan? Mənə isə həmişə belə şeylərin olmadığını öyrədiyim.

Heykəllər həmişə ürəyimi sıxıb. Mərmər büstlər dəyişilməz qəbiristanlığı xatırladır.

Bilirdim ki, Ketrin Barklini sevmirəm, heç sevməyə də hazırlaşmram. Bu bir oyun idi. Bric kimi. Sadəcə kartlar əvəzi sözlər istifadə olunurdu.

- Müharibədən dəhşətli heç nə yoxdur.

- Məğlub olmaq daha pisdir.

- Çətin ki.

Ölkəni axmaq, heç nə anlamayan və heç vaxt anlamayaçaq sinif idarə edir. Bax bu səbəbdən də müharibə vəziyyətindəyik.

Əsl italyansınız. Başdan-ayağa od və tüstü, daxilinizdə isə heç nə.

Yorulmuşam, ancaq buna haqqım yoxdur.

- Şücaət nümayiş etdirdiyinizi sübut etsəniz, gümüş medal alacaqsınız. Yoxsa, bürunc olacaq. Ətraflı danışın görək hadisə necə baş verdi. Qəhrəmanlıq göstərdiniz?

- Yox, mina partlayanda mən pendir yeyirdim.

- Elələri var müharibə istəyir. Ölkəmizdə belələri çoxdur. Elələri də var ki istəmir.

- Ancaq birincilər onları məcbur edir.

- Bəs döyüşmək istəməyənlər? Onlar müharibəyə mane ola bilərlər?

- Onlar mütəşəkkil şəkildə hərəkət etmədiklərindən heç nəyə əngəl ola bilmirlər, bu baş verəndə isə rəhbərləri onları satacaq.

- Deməli, vəziyyət belə ümidişzidir?

- Ümidsiz heç nə yoxdur. Ancaq olur ki, mən də ümidişimi itirirəm.

- Xəstələr hər şeylə belə maraqlanmamalıdır.

- Mən xəstə deyiləm, yaralıyam.

- Bu, böyük xoşbəxtlik olardı: orda yaşayıb, Allahı sevib, ona xidmət etmək.
- Və hamının hörmətini qazanmaq.
- Bəli, hamının hörmətini qazanmaq. Nədir ki?
- Həç, sizin bunun üçün kifayət qədər əsasınız var.
- İş bunda deyil. Orda, mənim vətənimdə insanın Allahı sevməsi təbii hal kimi qarşılanır.

- Siz başa düşür, lakin Allahı sevmirsiniz.
- Yox.
- Həç sevmirsiniz?
- Hərdən gecələr ondan qorxuram.
- Sevməyiniz daha yaxşı olardı.
- Mənim sevdiklərimin sayı çox azdır.
- Yox, yalandır. Dediyiñiz gecələr... bu sevgi deyil. Bu yalnız şıltاقlıq və ehtirasdır. Sevəndə sevgin namına nəsə etmək istəyirsin. Özünü fədə etmək, ona xidmət göstərmək istəyirsin.
- Mən həç kimi sevmirəm.
- Sevəcəksiniz. Bilişəm ki, sevəcəksiniz. Və onda xoşbəxt olacaqsınız.

-
112

- Halim dan məmənunam. Belə də xoşbəxtəm.
 - Bu, tamam başqa şeydir. Onu duymayınca, başa düşməzsiniz.

- Əzizim, nə yaxşı ki, gəldiniz.
 - Bu çətin olmadı. Deyəsən qalmaq daha çətin olacaq.
- ***
- Appendiksınızı əməlli-başlı əməliyyat edə bilməyən həkim, sizi qılandalarınızı??? kəsə bilməyən həkimin yanına göndərəcək.
- ***

- Bunu sadəcə sənə görə istəyirəm.
- Həç bir "mən" yoxdur. Mən-sənəm. Xahiş edirəm, özündən ayrıca "mən" uydurma.

Xoşbəxtlik və qırur bəxş edən heç bir şeydən utanmaq lazımlı deyil.

Bəlkə indi müharibələr qələbə ilə sona yetmir. Bəlkə onlar, ümumiyyətlə, qurtarmır.

Ərin şöhrətpərəst deyilsə, ürəyin rahatdır.

Səni yağışda da sevəcəm, qarda da, doluda da... sonra nə olur?

- Mənə bir şeyi de görüm: həyatın boyu neçə qadın sevmisən?
- Bircəciyini də.
- Məni də?
- Səni hə.
- Bəs daha neçəsini?
- Bircəciyini də.
- Bəs neçəsini, onu necə deyirlər? – neçəsini tanımışan?
- Bircəciyini də.
- Yalan deyirsən.
- Hə.

Nəfəsi kəsildiyini ən gec başa düşən ölkə mühəribəni udmuş olacaq.

Onun düşüncə bədbinliyi ilə zəka nikbinliyi ziddiyət təşkil edirdi.

İnsana keçilməz gələn engellər indi necə boş görünür.

- İnsanlar bir-birlərini sevir, xırda şeylərə ilişir, dalaşır və sonra tam olmaqdan qalırlar.
- Biz dalaşmayacağıq.
- Heç lazım da deyil. Axı biz səninlə bütün dünyaya qarşı təkik.

- Cəsarətlilərin başına bədbəxtlik gəlmir.
- Nə fərqi? Onlar da ölürlər.
- Ancaq yalnız bir dəfə.
- Şücaət sahibi, əgər ağıllıdırsa, ola bilsin iki min dəfə ölüür. Lakin o bunu göstərməməyə çalışır.
- Onun ürəyini oxumaq olmur.
- Onu güclü edən də budur.

Sizə duyduğum mərhəmət – boşuna xərclənmiş mərhəmətdir.

Gərək hər kəsin gedə biləcəyi yeri olsun.

Sizi dərin düşüncələr korlaysın.

Siz öz eyiblərinizlə fəxr edirsiniz.

Qalib tərəf heç vaxt müharibədən qalan deyil.

Onun vətənpərvərliyini başa düşürəm. O, bununla doğulmuşdu.

Həkimlər bədəninizin başına min cür oyun açıldıdan sonra o daha sizin bədəniniz olmur.

Mən bu dünyaya fikirləşmək üçün yox, yemək üçün gəlmisəm.

Dostunun ünvanını bilmək həmişə xoşdur.

Müharibə hardasa uzaqlarda idi. Bəlkə də heç olmamışdı. Burda heç bir müharibə-zad yox idi. Birdən mənə çatdı ki, mənim üçün o artıq bitib. Lakin içimdə müharibənin həqiqətən qurtarması haqda hiss yox idi. Özümü dərsdən qaçıb, indi məktəbdə baş verənlərlə maraqlanan şagird kimi hiss edirdim.

Hərdən kişi tək qalmاق istəyir. Elə qadın da. Və bunu bir-birlərində hiss edəndə çox məyus olurlar. Ələxüsus bir-birlərini sevirlərse...

114

Həyatım həmişə rəngarəng olub. İndi təkcə sən mənlə olmayıanda hər şey mənasızdır, boşdur.

- Qocalarm müdrikiyi –ən böyük səhvdir. Qocalar müdrik yox, diqqətli olurlar.

- Bəlkə elə budur müdrikklik?

- Bu heç də xoşagələn müdrikklik deyil.

- Ola bilsin, dini duyğularımı geridə qoymuşam.

- Məndə onlar yalnız gecələr əmələ gəlir.

- Ancaq siz əlavə olaraq sevirsiniz də. Unutmayın, bu da dini duyğudur.

İnsanlar bu dünyaya bu qədər şücaət bəxs edəndə dünya onları sindirməq üçün öldürməlidir.

Ona görə də öldürür. Dünya hər kəsi sindirir, çoxu sonradan sımmalara daha dözümlü olur.

Sımmaq istəməyənləri isə öldürür. O ən mehribanları, ən zərifləri və ən cəsarətliləri məhv edir.

Özüdə qeyd-şərtsiz. Və əger sən nə birinci, nə ikinci, nə də üçüncüsənsə, əmin ol, səni də öldürəcək. Ancaq bunu tələsmədən edəcək.

ETEL LİLİAN
VOYNİÇ

OVOD

116

İngilabi-romantik roman. İlk olaraq 1897-ci ildə ABŞ-da çap olunmuşdur.

Romanda gizli ingilabi təşkilat olan "Gənc İtaliya"nin iştirakçılarının XX əsrin birinci yarısındaki fəaliyyəti əks olunub. Xristianlıq kəskin tənqid olunur. İngilabçı Ovod obrazının yaranmasına sonradan Sovet Rusiyasında təxribatçılıq işləri ilə məşğul olan britaniyalı kəşfiyyatçı Sidni Reylinin erkən həyatı təsir göstərib.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Əməllərimizi bizi sevib və ya bize nifrat etmələri fikri idarə etməməlidir.

Andlarm nə mənası var ki?! İnsanları bir-birinə bağlayan onlar deyil.

Əgər həmişə cilov dərtlərsə, dinc at da şahə qalxar.

Yolun ortasına qoyulan daşın da ən yaxşı niyyətləri ola bilər. Amma buna baxmayaraq, onu ortalıqdan yığışdırmaq lazımdır.

Axı ürək laldür. Səsini çıxara, qışqara bilmir. O elə həmişə dözməlidir, dözməlidir, dözməlidir.

- Deməli, ardını nəql edim?

- Əgər... əger istəyirsinizsə... amma görürəm ki, xatirələr sizə əzab verir.

- Siz elə düşünürsünüz ki, mən susanda onları unuduram?

Sevginizə layiq olan qadın... Ona hər gün rast gəlmək olmur.

Hansı əzabi bununla müqayisə etmək olar?! Bağışlamaq istəyirsən, bağışlamağa doğru addım atırsan, cəhd göstərisən və bilirsən ki, bütün bunlar əbəsdir. Çünkü, bağışlaməq olmaz, buna haqqın çatmır.

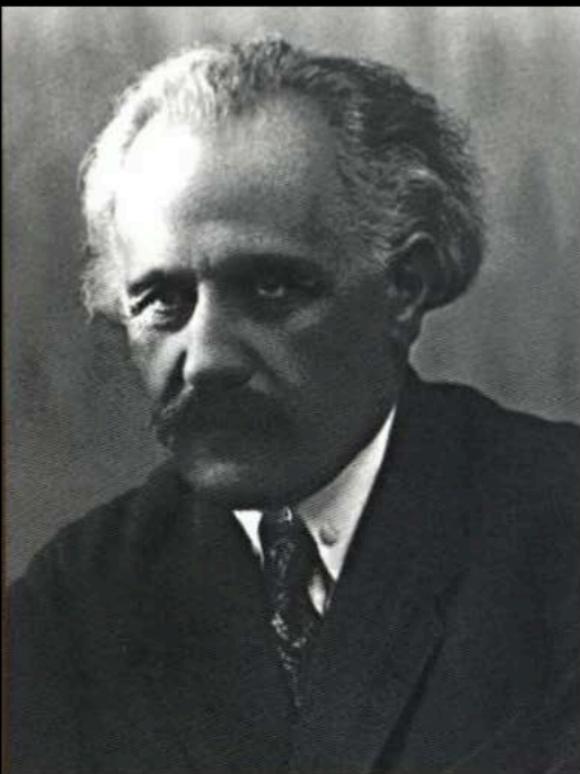
Yalnız ən yaxşı çıkış yoludur deyə ölməyə haqqımız yoxdur.

Onun ürəyinin dərinliyində boşluq var idi. Və artıq heç nə və heç kəs bu boşluğu doldura bilməzdi. Çünkü daha Ovod yox idi.

Mən öz payıma düşən işi yerinə yetirdim. Ölüm hökmü isə bir daha sübut edir ki, bu iş vicdanla yerinə yetirilmişdir.

Məni ona görə öldürülər ki, mən qorxunu təlqin edirəm. İnsan bundan artıq nə istəyə bilər ki?

Cemma, mən sizi siz hələ yöndəmsiz qız olandan, yaxalıqlı paltarda gəzən və saçlarınızı hördüyüünüz vaxtlardan sevirdim. İndi də sevirəm. Yadınızdadırı, sizin əlinizi öpdürüm, siz isə elə qəmgin-qəmgin “bir də belə etməyin” deyə xahiş etdiniz? Bilirəm, heç də yaxşı hərəkət deyildi, amma gərək ki, siz məni bağışlayasınız. İndi də adınız yazılan kağızı öpürəm. Belə çıxır ki, sizi iki dəfə öpmüşəm. Hər iki dəfə də icazəniz olmadan.

ƏBDÜRRƏHİM BƏY HAQVERDİYEV

120

HEKAYƏLƏR

Əbdürrəhimbəy Haqverdiyev ("Hekayələr" toplusuna daxildir:
"Ata və oğul", "Xortdanın cəhənnəm məktubları", "Mozalanbəyin
səyahətnaməsi", "Mirzə Səfər", "Qəndil", "Diş ağrısı", "Sarı
toyuq")

Əsərdən seçilmiş hissələr

Xoş o şəxsin halına ki, o ölündən sonra onun adı dillərdə diri qala və ehtiram ilə yad ola. (“Ata və oğul”)

Yazlıq kişi nə anlayır ki, dördüncü klasdan qaçmış heyvanı Parisin heç bir tövləsinə qoymazlar. (“Ata və oğul”)

Əmma raviyanni-əxbər və naqilani asar və tutiyani çəkkər-şikənү şirin-gövtar camiülhekayatda kimdən ərz eləsin? Bəndədən. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

Magellandan əskikəm ki, dünyanı dörd dəfə dolaşib, nə qədər bilinməz yerlər, cəzirələr tapdı. Doğrudur, yolda vəhşilər onu öldürüb bozbaş bişirdilər. Bu da onun taktikasıdır. Bir “ismi-əzəm” oxuyub onların gözlərinə üfürsəydi, hamısının gözləri tutulardı. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

Faytonçu çağırıldı. Yəqin əslinə baxsanız faytonçu məni çağırıdı. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

Beş saatdan sonra “Bərdə bazarı”na varıldı oldum. Cox gözəl bazardır. Yolun o tay-bu tayına düikanlar düzülmüş və hər birində bir nəfər mömin qardaş əyləşmiş. Hamısı əhl-i-iman, allah bəndəsi, özgənin bir quruşuna xəyanət ələməyən, süd əvəzinə su, yağ yerinə piy satmayan, Akulə düşüsfənə Tərtər düşüsündən aşqar vurmayan. Dəşəb kūpələrində siçanlar oynamayan, yalandan atalarının ərvahına and içib, malı üçqat artıq qiymətə satmayan adamlardır. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

Bir yanda çuval-çuval buğda qoýulub. Bir yanda yağı, pendir. Bir yanda satlıq qoynun və qaramal. Bir tərəfdə arvadlar əyləşib qazanlıarda ciyər qovurması qovururlar. Bir yanda görürsən dəllək bir nəfəri daş üstündə əyləşdirib başını qırxır. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

Müsəlman ki, qurana and içdi, yəqin edin ki, yalan deyir. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

- Pojalusta, de görüm o məndən ərizə yazdırınlar hansılardır?

Bəy ərizəni qoltuğundan çıxarıb qoysu naçalnikin qabağına :

- İzvolte! (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

Məsələn, yəqin eşidibson ki, neçə müddət bundan əqdəm iki dövlət arasında sərhəd qoymaq lazımlı gəldi. Bu dövlətlərdən birisi şəqqli və o birisi qərbli idi. Hər bir tərəf sərhədə öz vəkillərini göndəmişdilər. Qərb vəkilləri şərqlilərin təbiətlərinə bələd olduqlarından, özləri ilə bir neçə nəfər Avropa paytaxtlarının küçələrində özlərini satan xanımlardan gətirmişdilər. Bu xanımları öz arvadları adından şərq vəkilləri ilə tanış etmişdilər.

Gündüz vəkillərlə danışular və gecələr də mühüm məsələlərin həlli üçün xanımları göndərirdilər. Türkmençay. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

1804-cü ildə Gəncə xanlığı birinci dəfə alındıqdan sonra Qarabağ xanı İbrahim xan əhvalatdan xəbərdar olub, öz xahişi ilə Kürəkçayda knyaz Sisyanovun xidmətinə gələrək, xanlığında bacı qalmaq şərtiylə Rusiya imperatoruna izharı-təbiyyat etmiş. Knyaz məmənəniyyətlə qəbul edib, padşah tərəfindən xanı general-mayor ləqəbi ilə təbrik edəndən sonra imperatorun şərfinə içmək üçün xana bir bakal şampanski təklif etmiş, xan şampanskinin içmiş və şərab damığına çox dadlı gəlmüş. Bir qədər səhbətdən sonra xanın könlündən yenə şampanski içmək keçmiş, üzünü knyaza tutub xəbər almış.

- Padşahın şərfinə bir dəfə də içmək olmaz mı? (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

122 Dörd sort bəy var. Pervi sort bəylərə sarıcalı deyirlər ki, Nadir şah dövründən bəydirilər.

Vtoroy sort bəylər bəyliliklərini xanlardan alıblar. Bunların babaları ya xanın cəlladları olublar, ya təlxək, ya qatırçı, ya quşçu və darğaları və i.a.

Treti sort bəylərə pişxurd bəyləri deyilir. Buğdanı biçən kimi döyməzler. Yay çox isti olduğundan, buğdanı biçib taya vurub gedirlər yaylağa. Payız arana qayıdanandan sonra xırman salıb buğda döyməyə şüru edirlər. Əkinçilərin bəzisi bir yol xərcini düzəltmək üçün buğdanın bir azını qabaqcə döyüb satırlar. Belə döyülen buğdaya “pişxurd” deyirlər. Pişxurd bəylərinin doqquz ay cibləri pul görməz. İstiyədən lazımdır ki, özlərini Şuşa qalasına versinlər. Odur ki, yiğdiqları taxılın bir hissəsini pişxurd döydürüb, satıb gedirlər şəhərə.

Çetvorti sort da bəylər var. Bunlara “cır-bəylər” deyirlər ki, var-yoxlarını qumara, Tiflis və Bakı kefinə verib indi dövləti bəylərin qapılarında sülənirilər.

Bunların ciblərində pul olmaz. Amma təşəxxüsleri yeri yırtar. Salam verənlərin salamlarına bağlıları ilə cavab verərlər. Hər məclisdə də özlərindən danışmayıb, babalarını, atalarını tərif edirlər. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

A kişi, and olsun yediyimiz çörəyə (hərçənd mən onun evində çörək yeməmişdim). (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

Çıraq dibinə işiq salmaz. (“Xortdanın cəhənnəm məktubları”)

Ləzzət ruxi yarı-dili standır,
Candır bilən, ey dırıq candır.
Canım gedəli bəzi zamandır,
Cismimdəki indi özgə candır.
Məndə olan aşkar sənsən,
Mən xud yoxam, o ki var, sənsən! ("Xortdanın cəhənnəm məktubları")

- Gövhartacı gördünmü?
- Bəli, gördüm.
- Onda izin ver, Mirzə, gözlərindən öpüm. ("Xortdanın cəhənnəm məktubları")

Növbət az qalmışdı çatsın bizə. Qabaqda ancaq bir qoca rus arvadı pullarını sayırdı ki, versin biletinə. Gördüm ki, rəfiqim molla, rus arvadının şiyapısının üstündən iki dənə qırmızı onluğunu kassaya uzadıb səbirsizliklə deyir:

- Tez ol, Bakıya dörd bilet var. ("Mozalanbəyin səyahətnaməsi")

İki kişi rusca danışındılar. Mən belə qandım ki, bunlar palitkadan danışırlar. Çünkü hərdənbir sözlərinin arasında "fransız", "anqliya" ləfzlərini eşidirdim... ("Mozalanbəyin səyahətnaməsi") İki nəfər müsəlmanın söhbəti bir tövr qulağıma çatırıdı: "Meyitini görürüm", "Sən ölüsen", "amma köpək qızı maldır ha". ("Mozalanbəyin səyahətnaməsi")

Girdik hamama. Hamamın suyunun rəngi sapsarı, suyun üzündə o qədər yağ var idi ki, əgər içinqə bir beşaltı pud noxud töksən yaxşı bozbaş olardı.

Axırda gedib Çevalovun gürcü saxlayan təmiz nömrələrində çımbıq qayıtdıq mənzilə. ("Mozalanbəyin səyahətnaməsi")

Yağış bərk yağanda müsəlman hissəsində nəinki piyada, dəvə ilə də gəzmək mümkün deyil. Evlər taxtapuşsuz olmasına görə hamisının içində yağışdan sonra qurbağalar qurul�ayır, bununla belə küçələrə elektrik işığı çəkirərlər. Mən təəccüb ilə dedim ki, sair yerlərdə şəhəri aşağıdan yuxarı abad edirlər, yəni əvvəl küçələr, sonra evlərin taxtapuşları, axırda elektrik. Amma burada işlər tərsinədir. Tərsimayallaq. ("Mozalanbəyin səyahətnaməsi")

Kəndin camaatı hamısı maldarlıqla güzəran edir, heç kəs cürət edib kənara süd sata bilməzdi. Gərək südünü aparıb bəyin pendir zavoduna, bəyin təyin etdiyi qiymətə verəydi. Kənd əhalisindən bir nəfər kənara bir kasa süd satsaydı, yəqin bəy öz adamları ilə gəlib onun qapısındaki qaramalın hamisini gülə ilə qıracaqdı. ("Qəndil")

- Doğrudan Həsən Ağanın qohumusən?
- Doğrudan.
- Sən allah, Həsən ağanın qohumusən?
- Vallah, doğru deyirəm.
- Sən Həzrət Abbas, Həsən ağanın qohumusən?
- Həzrət Abbas haqqı Həsən ağanın qohumuyam.
- Deyinən sən öl, Həsən ağanın adamıyam.
- Sən öl, Həsən ağanım adamıyam.
- Bəs elə isə gəl min mənim boynuma. Neynəyim Həsən ağanın qohumusən, gözlə, vaxtında kağızın hazır olar, apararsan.("Mirzə Səfər")

Sübh Qızıl Ordu kəndə daxil oldu. Camaat ata-baba adətləri üzrə, duz-çörək ilə ordunu pişvaz edib şadlıqdan bir neçə qurban kəsdilər. Bir nəfər qoca kişi ordunun komandanına tərəf gedib, birdən onun boynunu qucaqlayıb ağladı:

- Ayaqlarına qurban olum, ay oğul, gəldiyin yollara qurban olum, ay oğul. ("Qəndil")

İndi mən aparım matışkanın birinə on şahı verim? Nədi-nədi, bir az "şto-mto" oxuyub? ("Diş ağrısı")

ƏZİZ
NESİN

126

BİR SÜRGÜNÜN XATIRƏLƏRİ

“Bir sürgünün xatırələri” (Türkçə “Bir Sürgünün Amları”)-
müharibə dövründə həbsdən bir müddət sonra Bursaya göndərilən
Əziz Nesin çəkdiyi əzab və sixintilardan danışır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Hətta ən əzablı günlər də illər ötdükdən sonra budaqdə qalıb sulanmış meyvə kimi şirinləşir.

Düşünmək, sevmək, gülmək... Həyatda əsas bunlardır... Yerdə qalanlar hamısı boş şeylərdir...

Yalnız məntiq olan yerdə niyənin cavabı tapılar.

Siyasi xadimlər – onların qələbləri də əlləri kimi ləkəlidir.

Dərdi, kədəri olan insanlar üçün axşamlar daha cansızıcı keçir.

Böyük ümidi lər qurdugum və xoşbəxt olduğuna inandığım bir şey uçulub dağılır, parça-parça olub barmaqlarının arasından tökülr, mən onları tutmağa çalışır, ancaq tuta bilmirdim.

Biz hamımız həyatda əvəzini çıxa bilmədiyimiz yaxşılıqlar görmüşük. Bu yaxşılıqların əvəzini çıxmaq istəsək də çıxa bilmərik. Deyək ki, ən çatın vaxtimızda bir nəfər kiçik bir yaxşılıq edib bizi bu vəziyyətdən qurtarır. Bu yaxşılığın min qatını etsək də yənə onun əvəzi olmayıcaqdır. Çünkü bizim düşdürüümüz çatın vəziyyət eyni ilə biza yaxşılıq edənin başına gəlməz.

FRANSUAZA
SAQAN

SALAM, KƏDƏR

“Salam, kədər!” (fransızca “*Bonjour Tristesse* ”) – roman 1954-cü ildə fransız yazarı Fransuaza Saqan tərəfindən qələmə alınmışdır. Əsərdə həyatın bütün əyləncələrindən dadmaq istəyən cavan qızdan danişılır. Anasını çox erkən yaşlarında itirən Sesil uzun müddət monastır pansionunda təhsil alır. Gedonist və arvadbaz olan atasının yanına qayıtdıqdan sonra heç bir qayda-qanuna siğmayan, məsəliyyətsiz həyat tərzi keçirməyə başlayır. Ancaq bir gün onların həyatına Anna daxil olur. Anasının rəfiqəsi olan bu qadın ağıllı, gözəl və diktator ədalidir.

Bu əsər katolik Fransasında geniş rezonansa səbəb olmuşdur. Nəşr zamanı yazarının cəmi 19 yaşı var idi. O vaxta qədər heç kimə tanış olmayan Fransuaza Saqanın bu əsəri milyon tirajla buraxıldı və ona yarım milyon frank qonorar götirdi. Kitab 22 dilə tərcümə edildi. 1958-ci ildə amerikan rejissoru Otto Preminger bu povesti ekranalaşdırıldı.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Xudahafiz, kədər

Və salam kədər.

Sən tavanın künclərinə həkk olmusan,

Sən sevdiyim gözlərə həkk olmusan,

Hələ ki tam bədbəxtlik deyilsən.

Axi hətta bu solğun dodaqlarda

Səni təbəssüm ələ verir.

Belə ki salam, kədər

Sevimli bədənlərin sevgisi

Məhəbbətin qüdrəti.

Zərifliyi cismanı yırtıcı kimi yaranan

Gözəl simalı kədərin rədd edilmiş bədəni. (Pol Elür)

Tanış olmayan, hiyləgər həsrətlə məni addimbaşı izləyən hiss... Ona gözəl və əzəmətli kədərin adını verməyə ürəyim gəlmir. Bu, hər şəxə üstün gələn, elə xudbincəsinə bir hissdir ki, demək olar ondan utanıram. Kədərə isə həmişə hörmət etmişəm. Əvvəl onu duymamışam – sıxıntı bilmişəm, pərtlik bilmışəm, daha gec-gec isə təssüf yaşamışam. İnsı isə o, əsəbləşdirici və zərif ipək kimi məni bürüyür və başqalarının əlindən alır.

Fikirləşirdim ki, vaxt belə axıb gedir. Və bu sadə fikirdir. Və sadə fikirlər xoş təəssürat bağışlayır.

Belə ki, mən kobud, özlərinə və cavaklılarına aludə olmuş: onlar bunda gərgin yaşamlarının mənbəyini və ya sıxıntı səbəblərini görürdülər - universitet tələbələrindən gen gəzirdim.

Baxmayaraq ki, atamın fiziki eybəcərliyə duyduğu nifrəti – vaxtimızın çoxunu axmaqlar mühitinə keçirmeyimizə səbəb olan nifrəti bölüşmürdüm, ancaq yenə də, hər cürə xarici cazibədarlıqdan məhrum olmuş insanların iştirakı məndə nəsə narahatlıq, adamayışmazlıq oyadırdı.

Sən Annanı maraqlandırıa biliçək kişilərdən deyilsən. O çox ağıllıdır və özünə çox hörmət edir.

Annanın iştirakı, atamlı fikir verməyə öyrəşmədiyimiz – əşyalara müəyyənlik, sözlərə məna verirdi.

Üzümə nəfis intellekt küləyi əsdirən ifadələr var. Hətta axıra kimi başa düşməsəm də onlar məni məftun edir.

Əvəzində faciə üçün lazımlı olanların hamısı bizdə var: hamını başdan çıxaran kişi, yüksək cəmiyyəti təqdim edən yüngül əxlaqlı xanım və dərrakəli qadın.

Bu ayrı-ayrı hissələrin bir-birini əvəzləməsi deyil... Bu tamam başqa şeydir. Bu daimi zəriflik, bağlılıq, kiməsə ehtiyacdır... Siz bunu başa düşməzsiniz.

- Siz uşaqların necə peydə olduğunu bilirsiniz?
- Əlbəttə, amma sizin kimi yaxşı yox.

Anna mənim fikir yürüdən məxluq olduğumu, ümumiyyətlə, qəbul etmək istəmirdi.

İstədəyini düşünmək, pis düşünmək və ya heç düşünməmək, xoşadığın kimi yaşamaq,
 xoşadığın kimi olmaq haqqı...

132 Özünütəhlilin bütün əzab-əziyyətlərinə sına gəldim.

Beynim də onun özünü aşiq olmuş kimi yox, küçə qadını kimi aparmağı ilə bağlı fikir oyandı. Ancaq bu gözəlliklə o özünü bu cür hərəkəti icazə verə bilərdi.

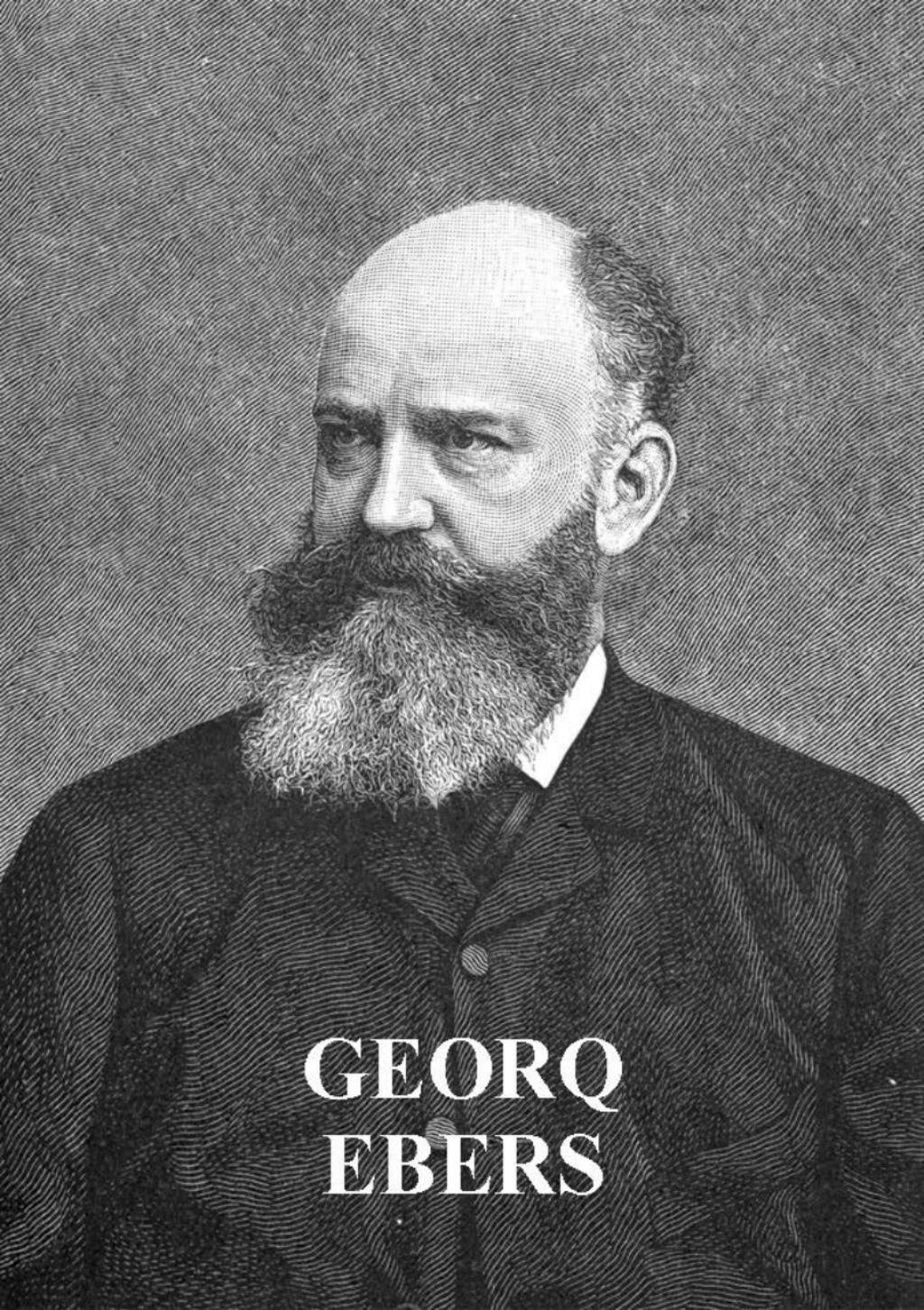
- Anna, mən sizi sevirəm, təkcə sizi sevirəm. Siz mənə inanırsınız?
- Belə tez-tez təkrarlamayın, yoxsa qorxmağa başlayıram...

Kişinin bütün həyatını bir qadına həsr etməsi axmaqlıdır!

Siz gələcək haqda nadir halda düşünürsüz. Düzmü deyirəm? Bu cavənlığın üstünlüyüdür.

Onlarla mübarizə etmək əvəzinə, öz qısa yaddaşım və yüngül ağılmadan sallanmaq məcburiyyətində qalmaqdan xoşum gəlmir.

Rəhm – xoş duyğudur, onun qarşısında dayanmaq, hərbi orkestr musiqisi qarşısında dayanmaq kimi çətindir.

GEORG
EBERS

UARDA

134

Məşhur alman arxeoloq və yazarı Georg Ebersin "Uarda" romanında Qədim Misirin tarixi mühərribələri əks olunmuşdur. Müləllif əli kahinlərin, fironların obrazlarını təsvir edərək qədim Nil vadisinin sakinlərinin mösət həyatından, adət-ənənələrindən danişır. Məhz orada, qədim çayın sahillərində romanın əsas qəhrəmanları – Pentaur və Bent-Anant, Rameri və Uarda – görilşirlər. Xoşbəxtliyə aparan çətin yolda onlar fitnə, yalan və böhtanlara rast gəlirlər, amma sevgilərini bütüñ bu sinaqlardan keçirə bilirlər.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Düşmənə bir qülləni vermək kifayətdir ki, tezliklə bütün qalanı ələ keçirsin.

Həyatda tez-tez ələ olur ki, xəyali üstünlükler bizi xeyir götürmir, xəyali çatışmazlıqlar isə çox zaman əsl xəsbəxtlik bəxş edir.

Amma necə oxşayır? Qaz qu-quşuna yaxud bayquş qartala bənzədiyi kimi.

Ağgözlük insanda əməksevərlik yarada, tamah isə gözəl bəhrələr verə bilər, ancaq nifrat insanı məhv edir və onun nifrat dolu ürəyində bütün saf və xeyirxah nə varsa işığa uzanmaq əvəzinə zülmətə qərq olur.

Sahib olmağa ümidi etdiyimiz əşya nə qədər dəyərlidirsə, ona olan haqqımıza etiraz edən və sonunda onu ələ keçirən birinə nifratımız bir o qədər böyükdür.

Doğrudanmı məqsədim o qədər ləyaqətsizdir ki, özünən xeyirxah ürəkləri cəlb etmir?

Məqsədə aparacaqsa, palçıqlı yol da yaxşıdır.

Musiqidə hər bir əsas səsin əlavə çalarları olduğu kimi, biz də ürəyimizin bir simini uzun müddət calmağa məcbur etsək, qəfildən orada yad və gözlənilməz səslər əmələ gələcəkdir.

İnsan qəlbini hərdən eyni bir insani eyni zamanda həm sevə, həm də nifrat edə bilər.

- Nefertin xəyanətini öyrəndiyim o gün haqqında ən kiçik xatirə belə yadına düşəndə məni gah qızdırma, gah da üzütmə tutur.

- Ən azından çalış ki, qızdırma qışda, üzütmə isə yayda tutsun.

İnsanı qeyri-müəyyənlik qədər içindən yeyən heç nə yoxdur və adətən o, səbirsizliklə yaxşı xəbərlərdən çox pis xəbərləri gözləyir. Üstəlik bədbəxtliyin müjdəçiləri səadət müjdəçilərinən daha sürətlidirlər.

Bəli, ondan eyni zamanda həm razılıq verməyi, həm də özünün necə xeyirxah olduğunu nəzəre çatdıraraq rədd etməyi öyrənmək olar.

Kiməsə qarşı pis fikirdə olanda, həmişə həmin insanı düşmən hesab edirik və əger bu insan bizi qızılğıl gətirərsə, bunu gülün ətrinə görə deyil, tikanlara görə etdiyini zənn edirik.

Həddindən çox can yandıran dostlar açıq düşmənlərdən təhlükəlidirlər.

İnsan ona edilən xeyirxahlığın qarşılığında cavab yaxşılığı edə bilmədiyi xilaskarma daha tez nifrat etməyə başlayır.

Ürəyimi verəcəyim insan gərək məndən üstün olsun, məndən ağıllı, qətiyyətli və məndən daha yaxşı olsun. O zaman mən öz zəifliyimə gülüb onun üstünlüyünə heyran olaraq onun qüdrəti ruhunun ardınca getməyə can atacağam.

Bizə həmişə ən böyük dərdi xoşbəxtlik bəxş edə bilməcək biri gətirir və sevdiyimiz əlin vurduğu zərbələr ən ağır zərbələrdir.

Yalnız ölüm çarəsizlik gətirir.

136 Qurtuluş özü gölmir, onu tapmaq lazımdır.

Bugünə görə gələcəyini puç etmə.

Kiməsə başqası üçün nə işə xahiş edirsə, bu zaman ilk növbədə özünü düşünür.

Yenilik sırlı cazibə ilə doludur, ancaq bununla belə öyrəşdiyindən məhrum olmaq necə də ağırdır.

Haqsız tərif ancaq zəifə pislik gətirə bilir, ancaq haqsız məzəmmət güclünü də yoldan çıxara bilər.

Uğur qazanacağımızdan əmin olanda bəxtim gətirmirdi, müvəffəqiyyətsizlikdən qorxanda iş hər şey yaxşı olurdu.

Ayrılıq sədaqətin düşmənidir.

Kim dən qorxurlarsa, onu sevmirlər və onun haqqında ən pis şayələrə həmişə inanmağa hazırlırlar.

Ümid edən gələcəkdə xoşbəxtliyə sahib olur.

- Şərab zəhərdir! O, müdrikdəri axmağa çevirir.

- Belədirse, ondan qorxmağınızın bir əsas yoxdur.

Görəsən doğrudan da mən hamıdan müdrikəm, yoxsa qoca Xektdən məsləhət almağa ancaq axmaqlar gəlir?

Ətrafdakı insanların sənə nifət edib lənət yağıdırığı halda yaxşı və xeyihxah qalmaq necə də çətinidir.

O – heç vaxt heç nəyi arzularda axtarmayan və həmisiş hər şeyi reallıqda tapan biri – indi öz vücudunun ən yaxşı hissəsini əlçatmaz arzuya verməyə məcbur idi.

Fikir vermişəm, hamıdan çox fəryad edənlən öz taleləri ilə tez barışib tez öyrəşirlər, ancaq o kəslər ki üzləri mum kimi solğundur, titrəyirlər, dişləri bir-birinə dəyir, quru gözləri isə boşluğa zillənib – bədbəxtlik onları qəlbərinin dərinliklərinə dək sarsılmışdır.

Aldadılmasının çox asan olan insanları aldatmaq qədər çətin bir şey yoxdur.

Biz qeyri-ixtiyari olaraq bizi daxilimizdən əhatə edən yeknəsəqlikdən xilas olmaq istəyirik.

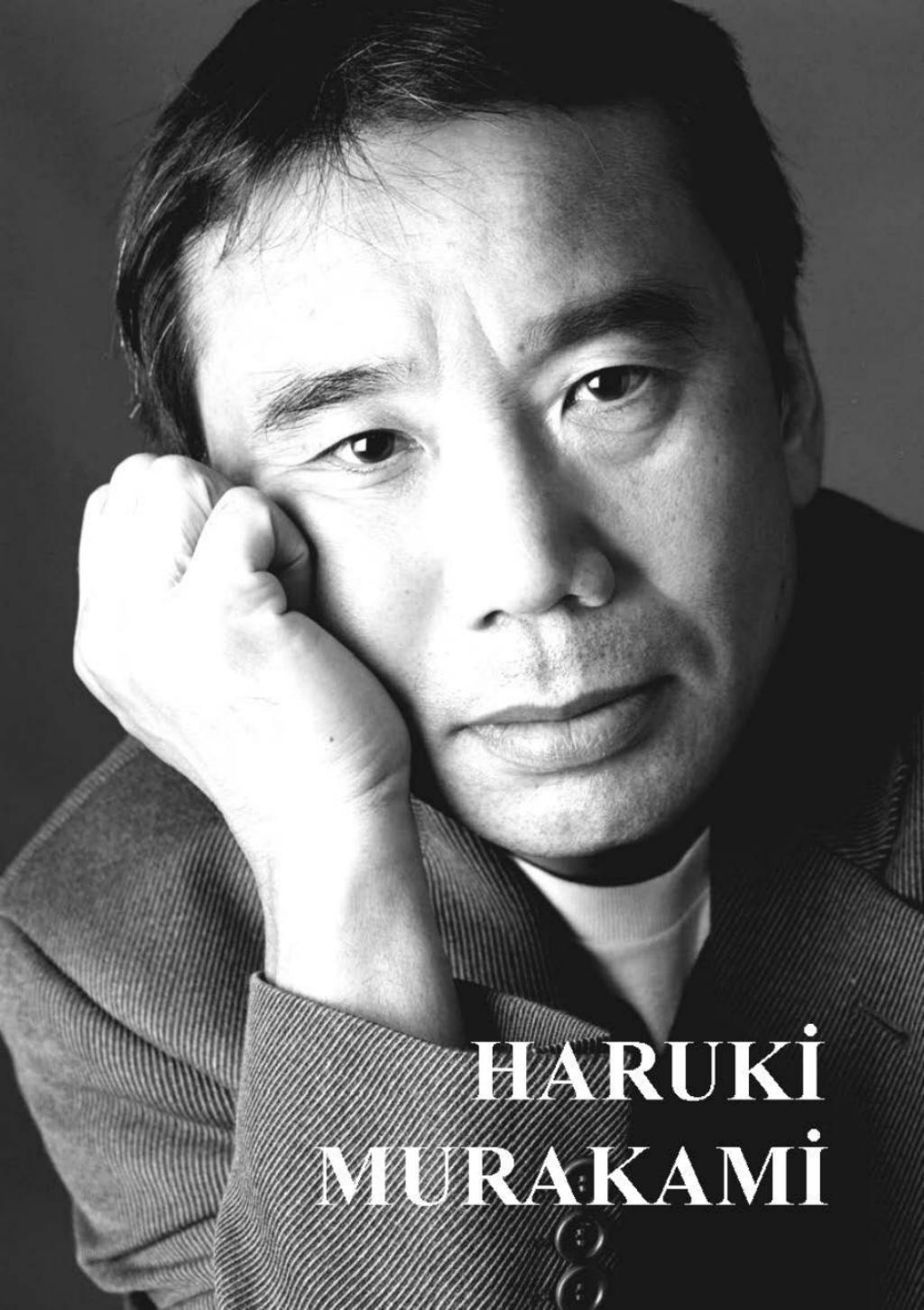
O, döyüşə elə sürətlə çapdı ki, sanki öz toyuna tələsirdi.

Özünə inam tələb edən özü də inanmalıdır.

Sən indi qəfsəs və təlimçi arasında dayanan şirə bənzəyirsən. Əgər flırsətdən istifadə etməsən qəfəsdə qalacaqsan; Yox əgər heç olmasa bugün şir kimi cəsarətli olsan təlimçinin sonu çatmışdır.

Dürüst qadın ürəyi doğru yolu kişi ağlından daha yaxşı tapır.

Onlar bir-birlərini ağır mübarizələr və saysız-hesabsız əzablar içində yenidən tapdilar və hər biri digərinin ona necə hədsiz dəyərli olduğunu anladı.

HARUKI
MURAKAMI

NORVEÇ MEŞESİ

“Norveç meşesi” (yaponca “Noruwei no Mori”) – yapon yazarı Haruki Murakaminin 1987-ci ildə çap olunmuş romanıdır. Romanın adı “Bitlz” qrupunun “Norwegian Wood” mahnısından götürülib. Bu mahni əsərdə Naokomin sevimli kompozisiyası kimi tez-tez qeyd olunur. Meşə mövzusu və obrazı da kitabda təsvir olunur. Əsərdə XX əsrin ikinci yarısında Yaponiyadakı çətin insan talelərindən səhəbət açılır. Bu roman hər şeydən əvvəl insan itkisi və seksual həyatı müzakirə mövzusuna çevirir. Əsas qəhrəman və hekayəçi – Tooru Vatanabe Tokio universitetində oxuduğu illəri xatırlayır. Onun xatirələri sayəsində oxucu Vatanebinin iki qızla – gözəl, amma psixoloji problemi olan Naoko və emosional, həyatsevər Midori – münasibətinin şahidi olur. 2010-cu ildə Çan An Hung “Norveç meşesi”ni ekranlaşdırır. Film ilk dəfə Venesiya kinofestivalında nümayiş etdirilir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

O vaxtlar hara baxırsan bax, nə hiss edirsen elə, nə fikirləşirsen fikirləş, nəticədə hər şey bum erənq kimi özünə qayıdır. Bax belə bir yaş dövrü idi.

Lakin onun simasının yaddaşında aşkarla çıxmazı bir az vaxtimı alır. İllər ötdükcə daha çox vaxt lazımlı olur. Kədərli dir, ancaq faktdır.

Ağrı yoxdur. Tamam yoxdur. Hər zərbə mənə kəsb etməyən səs doğurur. Və hətta bu səs də nə vaxtsa yox olacaq. Yox olan hər şey kimi.

- Qulaq as, Vatanabe. Sən məni sevirsən?

- Əlbəttə.

- Onda iki xahişimi yerinə yetirərsən?

- Lap üç olsun!

- İkiisi bəsdir. Birinci, başa düş ki, belə gəlib mənimlə görüşdüyün üçün sənə minnətdaram. Cox şadam. Sanki ni cat tapdım. Hətta belə görünməsə də.

- Yenə gələcəm. Bəs o biri?

- İstəyirəm, hökmən məni xatırlayanın. Belə yanında olub var olduğumu həmişə xatırlaya biləcəksən? Həmişə-həmişə?

- Əlbəttə, həmişə xatırlayacam.

O əlbət bilirdi. Bilirdi ki, nə vaxtsa onun haqda xatirələrim içimdə sönəcək. Ona görə məni çağırmadan dura bilmirdi: "Məni heç vaxt unutma. Var olduğumu xatırla".

Bəlkə, bu elə də vacib deyil. Axi bu haqda heç kim fikirləşmir. Fikirləşənlər də mən ağılda olanlardır. Özündə mənim də ağılma bu elə-bələ gəldi, düşüncələrimdə dərinə dalmaq həvəsim yox idi.

Olurdu dostlaruma deyirdim : " Bu tip hətta pərdələri də yuyur!". Mənə heç kim inanmirdi. Heç kim heç bilmirdi ki, pərdələri hərdən yumaq lazımdır. Hesab edirdilər ki, pərdə, pəncərənin əlavəsinindən başqa bir şey deyil.

Sanki iki hissəyə bölünmüştüm. Gah özümə qaçırdım, gah özümən qaçırdım.

O məndən soruşdu :”Qulaq as, Vatanabe. Qızla görüşəndə onunla nə haqda danışmaq lazımdır?” Yادında deyil nə cavab verdim, amma sual açıq-aydın səhv adama ünvanlanmışdı.

Bu sösləri eşi dəndə Naokoya yazığım gəlirdi. Ona lazım olan mənim əlim deyildi, başqasınınkı idi. Ona lazım olan mənim bədənim deyildi, başqasınınkı idi. Anlaşılmaz dil xorluqdan yaxamı qurtara bilmirdim ki, mən – mənəm.

O yanında oturdu və nə oxuduğumu soruşdu. Dedi ki, “Böyük Qetsbi”ni oxuyuram. Maraqlı olub-olmadığını soruşdu. Cavabında söylədim ki, artıq üçüncü dəfədir oxuyuram və hər dəfə daha maraqlı gəlir.

- “Böyük Qetsbi”ni üç dəfə oxuyanla dostluq etməyin əleyhinə deyiləm.

- Demirəm ki, müasir ədəbiyyata inanıram. Sadəcə zamanın sınağından çıxmamış əsərlərdə vaxtımı itirmək istəmirəm. Həyat qıсадır.

- Bəs hansı müəllifləri bəyənirən?

- Balzakı, Danteni, Cozef Konrado, Dikkensi, – cəsarətlə sadalamaga başladı.

- Müasir adlandırmaq olmaz.

142 - Elə ona görə də onları mütbaliə edirəm. Hamının oxuduğunu oxusan, hamı kimi fikirləşməyə başlayacaqsan. Belə yalnız məhdud insanlar edir. Normal insan belə etmir. Başa düşdün, Vatanabe? Bu yataqxanada normal bir sənən bir də mən. Qalanları apar tulla.

Bədənimdən nəsə düşdül, əvəzində heç nə yaranmadı. Yerində təkcə boşluq qaldı. Buna görə bədənim qeyri-təbii şəkildə yüngülləşdi, səsler boşluqda itdi.

Nəsə baş verirsə və ya əksinə, baş vermirə, nəticədə mənə elə gəlir ki, hər şey əvvəlcədən müəyyənləşdirilib.

- Heç kim tənhalığı sevmir.

- Mən sadəcə peşman olmaq istəmirəm.

- Memuar yazanda qeyd elə.

Məmur olmağa can atanların doxsan beş faizi zir-zibildir.

Bax mən belə insanam, nə iştahım var, nə ehtirasım. Bir dənə marağım var.

Cətlmen – istədiyini deyil, lazım olanı edəndir.

Səninlə görüşnək imkanını itirəndən sonra mənə necə lazım olduğunu anladım.

Sadəcə indi çox yorulmuşam. Yağış altındakı məymun kimi.

- Necə fikirləşirsin, varlıların əsas üstünlüyü nədədir?

- Bilmirəm, nədə?

- Onlar pullarının olmadığını deyə bilərlər.

Bilirsən, anam öləndə atam mənlə bacıma nə demişdi? "Özümü indi elə pis hiss edirəm ki.

Ananızı itirmekdənə, kaş sizin ikinizi itirərdim".

Onun gözlərinə baxdım. O da mənimkilərə baxdı. Həç başa düşə bilmirdim ki, danişdiqlarının nə qədəri ciddidir, nə qədəri zarafat. Uzun müddət baxdım və bu müddət ərzində mənim üçün artıq nə danişdiğimin fərqi yox idi.

Bu incə, isti və heç bir məqsəd güdməyən öpüş idi.

- Sevdiyin qız var?

- Var.

- Onda niyə bazar günləri həmişə boş olursan?

Amma bizim üçün bu "əgər" çox böyükdür

- Gecə zorlamaq fikrinə düşsən, səhv salma, - Reyko dedi. - Naoko - çarpayıda sol tərəfdə yatandır. Qırışsız olan.

O xəstə idi. Özündə ətrafında olanları xarab edən çürümüş alma kimi.

- Vatanabe, niyə belə kədərlisən?

- Yəqin, hələ də bu dünyani sevə bilməmişəm ona görə.

- Ən azından məni heç nəyə məcbur eləmədin.

- Nəyəsə məcbur etmək üçün səni hələ yaxşı tanımırıam.

Sənə rast gəldim deyə, bu dünyani azacıq da olsa sevə bildim. İçimdə elə hiss var.

Axı dünya adı insanların üzərində qurulub. İstismar edilənlər də elə adı insanlardır.

- Hə, necədir? Dادlıdır?

- Dadlıdır.

- Lap yaxşı. Bu yaşadığınıza sübutdur.

Midori, hara gedirsen get, hər yerdə eyni şeydir.

- Saxlamağa çalışmayacam. Ərə getməyib, məni gözləmək istəyir, qoy gözləsin.

- Belə de!

- Hesab edirsen ki, zibiləm?

- Hesab edirəm.

Gedə bildiyim qədər gedirəm. Gütümün yüz faizini istifadə edirəm. İstədiyimi götürürürəm, istəmədiyimi yox. Həyat elə buna deyirlər.

Fərq, gecikmiş səhər yeməyi ilə erkən nahar kimi idi. Eyni yemək, eyni vaxt, müxtəlif ad.

144

Naokonun ölümüñə görə ağrı hiss edirsenə, yaşadığın müddət ərzində o ağrını içində saxla.

Ona görə öyrənməli olduğun nəsə varsa, qoy həmin şey səni öyrətsin.

Məktub nədir ki? Kağız. Yandırsan da, ürəkdə qalan elə qalacaq, qalmayanlar isə lap o məktubları üstündə gəzdir, qalmayacaq.

Sentyabrın ikinci həftəsi belə bir nəticəyə gəldim ki, universitet təhsili boş şeydir. Və qırara aldım ki, universitet təhsilini dözüm üçün məşq hesab edim.

Niyə oğlanlar uzunsaç qızları xoşlayır? Əsl fəsistirlər. Adamın ürəyi bulanır. Niyə oğlanlar elə düşünür ki, uzunsaç qızlar mütləq zərif, həssas, incə olur? Uzun saçlı olan pis qızlardan iki yüz əllisini elə özüm tanıyorum.

- Yaşıl rəngdən xoşun gəlir?

- Söhbəti nəyə gəfirirsən?

- Ona görə ki, əynindəki vodolazka yaşıl rəngdədir.

- Elə də xoşlamıram. Nə fərqi var ki, hansı rəngdir?

- Mənim adım Midoridir (yaponca “yaşıl”).

- Hiss edirəm ki, universiteti bitirəcəsən. On il, ya iyirmi ildən sonra biz səninlə mütləq görüşəcəyik. Və bizi nəsə bir-birimizə bağlayacaq.
- Nəsə səhbətimiz Dikkensvari gedir.

Fikirləşdim ki, onların həqiqi düşməni hakimiyyət yox, təxəyyül çatışmamazlığıdır.

- Deməli biz indi əksinqləbçi elementlər?
- İnqilab qalib gəlsə, səninlə birgə telegraf sütununda yan-yana asılacağıq.

Bu gözəl qızın :”Bugün pis bəzənmisəm, ona görə heç yerə getmək istəmirəm” deməyinə oxşayır. Kifir qız belə söyləmiş olmayıdı, hamı ona gülərdi.

- Qadımlarda menstruasiya olduğu kimi, kişi lər də masturbasiya edir. Kim olur olsun, hamı.
- Seks lə məşğul ola biləcək qızı olan da?
- Hə, iş onda deyil. Bax qonşu otaqdakı Keyoda oxuyan oğlanı götürək. O kəflənir, sonra işə görüşə gedir. Deyir belə daha etibarlıdır.

Bax mən belə ölümdən qorxuram. Ölüm kölgəsi yavaş-yavaş içindən həyatı sıxışdırıb çıxardır, ayıllısan ki, hər tərəf qarənlıq, heç nə görünmür, ətrafdakılar səni canlı varlıqdan çox meyit kimi qəbul edir.

Neyissə başa düşmədiklərini bildirməməkdən ötrü əldən-ayaqdan gedirlər. Ona görə hamı eyni kitabı oxuyur, eyni şeydən danışır, Con Koltreynə qulaq asır və ya Pazolininin filminə baxır. Və özlərini elə göstərirlər ki, guya bunlardan yana ürəkləri gedir. İnqilab elə budur?

Dörd bir yanın təbiətdir, bütün insanlar sakitcə yaşayır. Elə sakit ki, hərdən fikirləşirsən, bəlkə doğru dünya elə budur.

Hansı nəslə aid olduqlarını göstərmək üçün başlarında lələk gəzdirən hindular kimi, biz də üstümüzdə səhvərimizi gəzdiririk.

Bizi müalicə edən həkim deyir ki, indi görüşə gələn adamlarla az-az ünsiyyət qurmağın əsl vaxtıdır. “Görüşə gələn adamlar”, normal dünyadan olan normal insanlar deməkdir. Bu sözləri eşidəndə sənin üzündən başqa heç kimin üzü gözümüz qabağına gəlmir.

Məktubu stolun gözünə qoydum, əynimi dəyişdim və çıxdım. Mənə elə gəldi ki, məktubun yanında olsam, onu daha on dəfə, iyirmi dəfə də oxuyacam.

- Ürəyini aça bilənlə bilməyənin fərqini görürəm. Məsələn, sən bilərsən. Daha dəqiq desək, istəsən aça bilərsən.

- Açından nə olacaq ki?

- Onda xoşbəxt olacaqsan.

Sən axmaq deyilsən, sən adısen. Mən də səndə çox şeyi başa düşmürəm. Adı adamların hamısı belədir.

- Sənin haqqda çox şey bilmək isteyirəm.

- Adı adamam. Adı ailədə anadan olmuşam, böyümüşəm, xarici görünüşüm adıdır, müvəffəqiyyətlərim də həmçinin, adı insanlar kimi də fikirləşirəm.

- Yeri gəlmışkən, sənin sevimli yazıçıın Skot Fiscerald yazış ki, özünün adı olduğunu söyləyən insana inanmaq olmaz.

146 Tərəpnəmdən uzun-uzun bu balaca alova baxırdım. Bu od mənə yanmış insan ürəyinin sonuncu titrəyişini xatırladırdı. İstəyirdim onu qucaqlayıım və etibarlı şəkildə qoruyum.

- On yaxşı elədiyin iş nədir?

- Belə, heç nə. Düzü, bir-neçə şey var ki, onları etməyi sevirəm.

- Nəyi?

- Yürüşə çıxmağı, üzməyi, kitab oxumağı.

- Deməli, təklikdə icra olunan işləri sevirsən.

Bu qırışların ona yaraşdığını söylədim.

- Ancaq bundan sonra qadına "sizin gözəl qırışlarınız var" demək olmaz.

Hələ bir az əvvəl hamının qabağında öz qızları ilə öyünürdilər, indi övladları psixi xəstələr üçün olan xəstəxanadan çıxmırıldı. Artıq ərə də vermək olmazdı...

Söylədiyi yalanın miqdarı həmsöhbətindən asılı idi.

İnsan ki, yalan danışmağa başladı, elə düşməmək üçün sonsuzadək yalan danışacaq.

- Sonra nə olduğunu bilmək istəyirsinə, sabah danışaram. Hekayə uzundur, bir dəfəyə qurtarmaq olmur.
- Siz lap Şəhri zadsınız ki.

- Xoruldamırdıq ki? – Reyko soruşdu.
- Yox, qətiyyən yox, – cavab verdim.
- Şükür, – Naoko dedi.
- Qonaqpərvərliyimizdən irəli gəlir, – Reyko əsnəyərək söylədi.

- Deyəsən, tez gəlmisəm. İndi durmusan nadir?
- Əl-üzümü yuyum, üzümü qırxm. On beş dəqiqə gözlə, yaxşı?
- Gözləməyinə gözləyərəm, amma hamı gözlərini baldırlarına zilləyib baxır.
- Təbii. Qısa etəkdə kişi yataqxanasına gəlmisən, ona görə də hamı baxır.
- Qorxusu yoxdur. Bugün çox gözəl alt paltarı geymişəm. Çəhrayı, dalgalı kruj evalı.
- Bu daha piş.

- Bura bax, burda qalanların hamısı masturbaiya edir?
- Deyəsən, hə.
- Bəs kişilər bunu edəndə qadın haqda düşünürler?
- Yəqin. Səhmlərin kursu, fellərin zamana görə dəyişməsi, Süveyş kanalı haqda fikirləşib masturbasiya edən kişi, çox güman yoxdur. Yəqin, əsasən qadınlar haqda düşünürler, yəqin...
- Süveyş kanalı?
- Misalçın dedim.
- Bəs konkret qadın haqda fikirləşirlər?
- Axı niyə bunları öz oğlanından soruştursan? Niyə bazar günü səhər tezdən mən sənə belə şeyləri izah etməliyəm?
- Mənə maraqlıdır. Ondan soruşanda deyir ki, qızə belə şeyləri soruşturmaq yaraşmaz.
- Düz deyir.

- Sən "Kapital"ı oxumusan?
- Oxumuşam. Təbii ki, hamısını yox. Hamı kimi.
- Onu başa düşürsən?
- Nəyişə düşürəm, nəyişə yox. "Kapital"ı həqiqətən oxumaqdan yana əvvəlcə başa düşmək üçün lazımi məlumat sisteminiyyətən müsbətliyənən məlumat sisteminə yiyələnməlisən. Əlbəttə, mənə elə gəlir ki, marksizmi ümumi şəkil də başa düşürəm.

- Sən niyə bugün belə qısa ətəkdəsən?
- Xoşunuza gəlir?
- Pilləkəndən necə qalxdın?
- Elə belə də qalxdım. Qoy hamı görsün.
- Səni bir müddət xəstəxanaya qoymaq lazımdır. Başını yarıb, yaxşıcana yoxlamaq. Bizim xəstəxanamızda isə çox xahiş edirəm, liftdən istifadə elə. Bizi əlavə xəstələr lazımdır deyil. Onsuz da axır vaxtlar işizim başımızdan aşır.

Mənə təsir edən görüsə bilməmeyimizdir. Ancaq elə var olmağın kifayətdir ki, Tokio həyatına tab götürüb dözsə bilim. Yatağıma uzanıb, səhər oyananda sənin haqda olan düşüncələrim məni məcbur edir ki, özümə bunları deyim: “bəs belə, gəl bu günü insafla başa vuraq”.

- İspan dilini öyrənməyə başlamışan?
- Əlavə xarici dilin heç bir ziyanı yoxdur. Ümumiyyətlə, uşaqlıqdan dil öyrənməyə bacarığım var. Fransız dilini də özüm öyrəndim. Onu demək olar ki, mükəmməl bilirəm. Bu oyun kimidir. Birinda qaydam öyrəndinmi, qalanları da eyni şeydir. Qızlarla da belədir.

- 148**
- Bərabər olmayan imkanlar mühiti, digər tərəfdən bu elə bir mühitdir ki, sən də öz bacarığını ortaya qoya bilərsən.
 - Bu nəsə çox eqosentrik alındı.

Xaçuminin ölümü ilə nəşə yox oldu. Və bu dözülməz hüzn və ağrı verir. Hətta mənim kimi adama da.

Bitmiş adamam. Qarşında gördüyüün xatirə qalıqlarından başqa bir şey deyil. İçimdə dəyər verdiyim hər şey çoxdan ölüb, mən sadəcə bu xatirələrin izinə düşərək yaşayıram.

- Məgər qatarda heç nə satmırlılar?
- Od qiymətinə olan iyrənc sendviçləri deyirsən? Onları achiqdan gəbərən at da yeməz.

O biliirdi ki, Naqasava başqa qızlarla əylənir, amma heç vaxt bu barədə ona bir kəlmə də narazılıq etmirdi. O Naqasavanı həqiqətən sevirdi, ancaq bununla yanaşı özünü ona sırmırıldı.

- O mənim üçün çox yaxşıdır, -Naqasavanın özü belə deyirdi.

Mən də fikirləşirdim ki, elədir ki var.

Xörəyini tək yeməsən həzm prosesində bir problem olmaz ki?

Bu cansızıcı duygunu nə harasa apara bilirdim, nə də gizlədə. O bədənimi saran külək kimi idi, nə forması var idi, nə çekisi. Onu heç bədənimdə də saxlaya bilmirdim. Obrazlar gözümüz qabağından gəlib keçirdi. Onların dedikləri sözləri isə qulaqlarım eşitmirdi.

Miskin adamlar küləyin istiqamətindən asılı olaraq gah hiddətlə çıxış edirdilər, gah da acizənə gizlənirdilər.

Dünya indi yunan faciələrindən də vacib problemlərə cəlb olunub. Bu xahiş deyildi, bildiriş idi. Müəllim dedi ki, hal-hazırda dünyada yunan faciələrindən ciddi problem olduğunu hesab etmir.

- Qız siqareti daha ince söndürməlidir. Yoxsa belə biədəb görünür. Onu kobud şəkildə söndürmək olmaz, götürürsən və sakitcə ucundan başlayaraq söndürürsən. Belə basmaq lazımdır. Özüdə heç vaxt burnundan tübü çıxartma. Və bir də normal qızlar oğlanla birlilikdə nahar edəndə üç ay dalbadal eyni lifçikdə gəzdiyindən danışmur.
- Sonra nə deyə bilərsən?
- Qızlar "Malboro" çəkmir.
- Nə fərqi var? Nə çəkirsən, çök, eyni zibildir. Bəs sən çəkirsən?
- İyunda atmışam.
- Niye?
- Zəhləmi tökdü. Gecə vaxtı siqaretin qurtarır, başlayırsan əziyyət çəkməyə və s. buna oxşar hallar. Ona görə də atdim. Nədənsə asılı olmaqdan xoşum gəlmir.

Arxadan budlarının necə ensiz olduğu bilinirdi. Sanki onlar boy uzananda enlənmə mərhələsini buraxmışdır.

Mistikə, macəra və mösiş romanlarından başqa heç nə satılmışdır ki. Və bir necə faydalı məsləhətlər seriyasından olan kitablar: "Şəşki oynamaq qaydası", "Bonsai", "Toy mərasimlərinin təşkili", "Seks haqqda nəyi bilmək lazımdır", "Siqaret çəkməyi necə tərgitməli" və s. və i.

Həm də "Valideynlərin məşğuliyyəti" sütununda yazılmışdı: "Kitab mağazası idarəciliyi". Sınıfda buna görə hamı mənə həsəd aparırıdı. Guya ürəyim nə qədər istəyir, hansı kitabları istəyir oxuya bilərdim.

“Rektoran yalançı seçkilərini yox etmək”, “Bütün qüvvələri yeni ümumuniversitet tələbə tətilində cəmləşdirmək”, “Yapon imperiyasının “istehsalla elm birliliyi” kursunu geri döndərmək”

- Tək olmaq xoşuna gəlir? Səyahətə tək çıxırsan, xörəyi tək yeyirsən, mühazirələrdə tək oturursan.
- Tək olmayı heç kim sevmir. Ancaq zorla da heç kimi özümlə danışmağa məcbur etmirəm. Bundan yalnız məyusluq doğur.

- Yəqin, ona görə ki, çox gözlədim. Axi mən mükəmməl olan birini axtarıram. Ona görə çatdırır.

- Mükəmməl məhəbbət?

- Yox, baxmayaraq ki, iştahim güclüdür, amma buna heç ümid də etmirəm. İstəyirəm hər şeyi mən istəyən kimi etsin. Məsələn, indi sənə desəm ki, ciyəlekli tort istəyirəm, sən hər şeyi atıb qaçıb almalısan. Sonra nəfəsin kəsile-kəsile qayıdır deyirsən: “Bax, Midori, bu da sənin ciyəlekli tortun” və mənə uzadırsan. Mən isə cavabında “artıq onu istəmirəm” söyleyib,

 pəncərədən aşağı vizildərdəm. Bax istədiyim budur.

150 Yəqin, “gözəllik nədir”, “necə xoşbəxt olmaq olar” kimi suallar mənim üçün çox darixdırıcı və çatdırır deyə, başqa meyarların təsiri altında düşürəm. Məsələn, ədalət, düzlük, universallıq kimi meyarlara.

Kiməsə məktub yazmaq necə yaxşıdır. Stol arxasına keçib, karandaş götürüb öz fikirlərini kiməsə çatdırmaq istəyəndə yazmaq – bu, doğrudan əla şeydir.

Əlbəttə, hər şeyi kağızda yazıb qurtaranın sonra demək istədiklərinin yalnız bir hissəsini ifadə etdiyini görürsən və mənə bunun özüdə yaxşı şeydir. İndi elə bircə kiməsə yazmaq istəyimin yaranmasından dolayı xoşbəxtəm.

Tennis və basketbolla məşğul oluram. Baksetbol komandasını növbə ilə müalicə alan xəstələrdən (“xəstə” sözünü sevmirəm, ancaq neyləmək olar) və tibbi heyətdən yiğirlər. Ancaq oyun vaxtı elə aludə oluruq ki, xəstələrlə həkimləri bir-birindən ayırməq çətin olur.

- Birinci, kömək etməyi istəmək lazımdır. Və başa düşməlisən ki, sənin özünə də başqasının köməyi lazımdır. İkinci, səmimi olmaq lazımdır. Yalan danışmaq, uydurmaq, deməyə utandığın şəyələri ört-basdır etmək olmaz.

- O heç vaxt yalan danışmır və tərki-dünyadır.
- Maraqlıdır, o boyda qadınlı yatıb – və tərki-dünyadır? – Naoko gülərək dedi. – Neçəsi ilə dedin yatıb?
- Yəqin ki, səksən olacaq. Onun vəziyyətində nə qədər çox qadınlı yatırsa, ayrıca əldə edilmiş aktin mənəsi bir o qədər sürətlə aşağı düşür. Onun istədiyi də elə budur.
- Tərki-dünyaçılıq budur?
- Onun üçün budur.

Bizim münasibətimizlə kişi ilə qadının adı münasibəti arasında çox böyük fərq var idi. Sanki onunla hardasa bitişmişdik, münasibətimiz bax belə idi. Nə qədər uzağa gedirən get, fəqri yoxdur, maqnit kimi səni dala çekirdi və sən yenə öz əvvəlki yerini tuturdun. Kildzuki ilə əlaqəmiz çox təbii başlamışdı. Heç nəyi götür-qoy eləməyə ehtiyac qalmamışdı və heç seçimimiz də yox idi.

Bu adam yalandan qorxuram deyəcək qədər həyasızdır, bir vaxtlar qorxmadan yalan danışlığı kimi.

- Ən çox səhərləri sevirəm. Sanki hər şey yenidən başlayır. Ona görə nahar vaxtı kədərlı oluram. Ən az isə gecələri xoşlayıram. Hər günüm bu cür hissələrə keçir.
- Elə bu cür hissələr də mənim kimi qocalırsınız. “Bax, səhər açıldı, budur gecə də düşdü” deyə fikirleşəndə heç başımızı qaşımaga vaxtmız da olmayacaq.
- Siza baxanda isə adama elə gəlir ki, qocalmağınızda görə sevinirsiniz.

- Bəzi hissələri içində saxlamasan yaxşıdır, həm sənə aiddir, həm mənə. Ona görə əger ürəyini boşaltmaq istəsən, mənə boşalt. Onda bir-birimizi daha yaxşı başa düşərik.
- Məni başa düşəndə nə olacaq ki?
- İş onda deyil ki, nəsə olacaq. Dünyada elə insanlar var ki, qatarların hərəkət cədvəlini əzberləməkdən xoşları gəlir, bütün günü yola düşmə və varid olma cədvəlinə baxırlar. Elələri də var ki, kibrit çöpündən bir-neçə metr uzunluğu olan gəmi modelləri düzəldir. Bu dünyada kiminsə səni belə başa düşməyə çalışımağında nə var ki?
- Deməli, hobbi kimi?
- Əgər hobbidirsə, hobbi deyə bilərsən. Adətən insanlar bunu “sevgi” ya da “simpatiya” adlandırır. Yox əgər sən buna “hobbi” demək istəyirsənə, qoy hobbi də olsun.

Ən azından, üçüncü növ alışqandansa, ikinci növ kibrit olmaq daha çox xoşuma gəlir.

Yaxşı qabiliyyətləri olan insan onları bir araya gətirmək üçün kifayət qədər qüvvə sərf etmirsə, bütün bu qabiliyyətləri məhv olub gedir.

Hesabı vermek istəyirdim, amma Midori əlimi itələdi, pul qabından şax bir onluq çıxardı və hesabı ödədi.

- Hər şey qaydasındadır, maaşım üstüm dədir, həm də axı səni mən dəvət etmişdim. Yox əgər, qəti faşistsənə və istəmirsinə qadın səni qonaq etsin, onda bu başqa məsələ.

- Bura bax, bilirsən indi nə istəyirsem? – sağollaşmamışdan qabaq məndən soruşdu.
- Heç bir fikrim yoxdur, – cavab verdim.
- İstəyirəm bizi dəniz qudluları tutsun və lüt soyundursunlar. Sonra üz-üzə bərk bağlasınlar.
- Bu nəyə lazımdır?
- Tutaq ki, əxlaqsız dəniz qudlurlarına rast gəlmışik.
- Mənəcə sənin özün elə əxlaqsızsan.

Ela zəhlətökən mübahisələr idi ki! Hamı özünü elə göstərir ki, guya bu dünyada hər şeyi başa düşür və hamısı çətin sözlərlə danışır. Heç nə başa düşmürdüm və hər dəfə sual verirdim:

152 “İmprealist iştismarı nə deməkdir? Bu şərqi-hind kompaniyaları ilə necə əlaqəlidir?” və ya “İstehsal-təhsil ittifaqının dağılıması o deməkdir ki, universiteti bitirəndən sonra, kompaniyada işə düzəlmək olmayaçaq?”. Ancaq heç kim başa salmırıdı. Əvəzində hiddətlənir və elə mənim özümü də danlayırdılar.

Şənbə günü Sindzükinin qaralıq küçələrində üç saat veyllənib, ehtiras, alkoqol və enerjinin naməlum şəkildə törəmiş qarışğını xərcleyərək bu dünyaya tamasa edib, öz ehtirasının lüzumsuz, rəzil və miskin olduğunu hiss etdi.

Axır dörd ay sənin haqda çox düşünürəm. Çox düşündükçə də, ağlıma səninlə insafsızcasına davranıb-davranmadığım gəlir. Fikirləşirəm ki, gərək sənə qarşı daha dürüst olardım və daha ədalətli hərəkət edərdim.

Bilmirəm, bəlkə belə fikir yürütmək düz deyil. Axı yaşıdlarım əsasən “ədalət” kəlməsini işlətmir. Adı bir qızı nəyinsə ədaləti olub-olmaması az maraqlandırı. Adı bir qız ədalətdən çox, “gözəllik nədir” və ya “necə xoşbəxt olmaq” kimi məsələlərlə məşğuldur.

Qalan vaxt kitab oxuyur, musiqiyə qular asır, toxuma ilə məşğul oluruq. Burda televizor və radio yoxdur, əvəzində yaxşı kitabxana və fonoteka var.

Deyərdim ki, o vaxtkı cəsarətli gözəllik idi. Yeniyetmə qızə məxsus və bir də geri dönməyəcək yüngül yerişlə öz-özünə addımlayırdı.

Biz indi səninlə elə şeydən danışdıq ki, bu haqda yalnız qeyri-mükəmməl vücuḍalarımız danışa bilərdi. Bir-birimizlə yalnız nöqsanlarımızı paylaştıq.

- Vatanabe, bax sən, ingilis dilində felin lazım şəklinin indiki və keçmiş zaman forması necə yaranır, bunu izah edə bilərsən? – birdən Midori soruşdu.
 - Yəqin ki, bilərəm, – mən dedim.
 - Onda de görüm, gündəlik həyatda belə şeylərin nə faydası?
 - Gündəlik həyatda belə şeylərin faydası yoxdur. Ancaq hesab edirəm ki, belə şeylər konkret fayda gətirməsə də, başqa şeylərin nizamlı şəkildə qarvanılması üçün məşqdır.
- O ciddi sıfət alıb bir qədər fikrə getdi, sonra dedi:
- Afərin sən! Heç bu haqda fikirləşməmişdim. Sadəcə bütünü bu felin lazım şəkli, differensial və Mendeleyev cədvəlində bir xeyir görmürdüm. Ona görə belə mənasız şeyləri görməməzdən galirdim. Deməli, düz yaşamamışam?
 - Necə görməzdən gəlirdin?
 - Belə, hesab edirdim ki, onlar yoxdur. Hətta sinus və kosinusları da bilmirəm.
 - Onda necə belə məhərətlə məktəbi bitirib universitetə daxil olmusan? – təəccübə dedim.
 - Sən ləp axmaqsan ki Vatanabe. Sadəcə başa düşmək lazımdır, universitet imtahanlarını işsə heç nə bilmədən də vermək olar. Hər şeyi altıncı hissimmə duyuram. Yalnız üç variantdan doğru olanı seçin yazanda tapıram.

153

İnqilab oldu olmadı, sadə insanlara hər hansı bir xarabada mövcudluğunu davam etdirməkdən başqa heç nə qalmır. İnqilab nədir ki? Ən yaxşı halda idarə adları dəyişiləcək.

Gözlerinə baxanda bu insannın indicə ölcəyini görmək olardı. Bədənində heç bir həyat enerjisi qalmamışdı. Onda qalan yeganə şey ötüb keçmiş həyatın zəif, anlaşılmaz izi idi. Bir də ancaq bütün mebeli daşımış və sökülməyini gözləyən köhnə ev belə təəssürat yaradı bilərdi.

- Bax, qoltuqağacı olan o kişi baldırılmışa tamaşa edir! Bax, o da, eynəkli, göy pijamada olan da, - məmənun halda dedi.
- Bəs nə etsinlər? Belə ətəkdə olanda hamı baxacaq.
- Yaxşı görək. Onsuzda hamı burda daxırı. Hərdən gənc qızın ayaqlarına baxmaqdə fayda var. Bəlkə həyəcanlanıb daha tez sağalarlar?
- Öksə olmasa yaxşıdır.

Uydurma olmadığını sübut hər şeyi xirdalığına kimi xatırlamağım idi. Ancaq həqiqətən baş verməsi üçün də çox gözəl idi.

Metronun ən qızığın vaxtını xatırladan, adamlarla dolub-daşan "Kinokuniya" mağazasına getdim və Folknerin "Avqust işığı"nı aldım.

Altının yarısı kitabı bağlayıb kafedən çıxdım və sadə bir şam yeməyi etdim. Burda fikirləşdim ki, görəsən məni daha neçə belə onlarla, yüzlərlə bazar günləri gözləyir?

"Sakit, dinc, tənha bazar", ucadan söylədim.

- Yeri gəlmışkən, bu günlərdə imtahan nəticələrini elan etdilər. Keçdim, - Naqasava dedi.

- MİD imtahanını deyirsən?

- Rəsmi şəkil də "diplomatik xidmətə dövlət qulluqçularının seçilməsi üçün birinci dərəcəli imtahan" adlanır, axmaqlıqdır hə?

- Vatanabe ilə nədəsə oxşayırıq, - Naqasava dedi. - Vatanabe də özündən başqa heç nəyə həqiqi maraq göstərmir. Əlbəttə, aramızda fərq də var: xuđbin və ya alturist. Öz fikirlərindən, öz hissələrindən, öz hərəkətlərindən başqa heç nəyə marağı yoxdur. Ona görə özünü başqalarından ayı dərk edə bilir. Elə bu cəhətinə görə Vatanabe xoşuma gəlir. Amma bu oğlan hələ bunu aydın başa düşməyib deyə ora-bura sürüklənir və əzab çəkir.

- Guya kim sürüklənib əzab çəkmir? - Xasumi dedi. - Sən özün sürüklənib əzab çəkmirsən?

- Təbii mən də sürüklənib əzab çəkirəm. Ancaq mən buna sınaq kimi baxıram. Əgər sıçanı da cərəyanaya qoşsan, o da əzabın az olduğu yolla getməyi öyrənəcək.

- Axı sıçanlar sevmir.

- Sıçanlar sevmir, - Naqasava təkrar edib mənə baxdı. - Əla! Heyif, bircə musiqi müşayıti çatışdır.

- Başa düşürsən, Vatanabe... Mən elə də ağıllı deyiləm. Sadəlövh və inadkar qadınam. Nə sistemin, nə də kimin günahkar olmasının mənə aidiyyatı yoxdur. Əra getmək, hər gecə yaxşı insanın qolları arasında yatmaq və ona uşaq doğmaq bəsimdir. Bu qədər. İstədiyim elə budur.

- Onun əldə etmək istədiyi isə tamam başqa şeydir.

- Axı insanlar dəyişir, elə deyil? - Xasumi soruşdu.

- Yəni, cəmiyyət içənə çıxıb çətinliklərlə qarşılaşır, əzab çəkir və böyükür. O mənada?

- Bəs necə. Bəlkə məndən uzaqda olanda mənə qarşı hissələri dəyiş bil di?

- Belə şeyi yalnız adı adam haqda demək olar. Axı o tamam ayrı cür adamdır. Elə güclü etiqadı var ki, heç təsəvvür edə bilməzsən. Özüdə etiqadı günbəgün artır. Tənbeh ediləndə güclü olmağa çalışır. Sən axı belə adamdan nə gözləyə bilərsən?

- Yenə də, Vatanabe, gözləməkdən başqa çarəm yoxdur.
- Naqasavanı bu qədər sevirsən?
- Sevirəm, – tərəddüd etmədən cavab verdi.
- Ehh, – ah çəkdimş Sonra pivəni içib qurtardım. – Çəkinmədən sevdiyini söyləmək əla şeydir.

XALİD
HÜSEYN

ÇƏRPƏLƏNG OVÇUSU

Yeni əsrin əsas romanı. Müəllifi, yaşayış klassik adlandırılara möhtəşəm debiüt. Dostluq və sədaqət, satqınlıq və günahların yuyulması haqda olan bu əsər hər oxucunun daxili aləminin ən dərinliyinə kimi nüfuz edə bilər.

Əmir və Həsəni uğurum ayırrırdı. Biri yerli zadəgan mühitinə, digəri isə nifrat edilən azlıqlara daxil idi. Birinin atası yaraşıqlı və mötəbər bir şəxs, digərininki isə aciz və axsaq idi. Biri kitablara aludə olmuş oxucu, digəri isə savadsız idi. Həsənin dovşan dodaqlarını hamı görür, Əmirin iyərənc çapıqları isə daxilində gizli qalırırdı. Lakin bütün burlara baxmayaraq, bu iki uşaqtan daha yaxın başqa iki insan tapmaq çox çətin olardı.

Bu oğlanları amansız həyat burulğanı müxtəlif tərəflərə atır. Hərənin öz taleyi, öz faciəsi var. Lakin uşaqlıqda olduğu kimi onları yenə də incə tellər birləşdirir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Əgər kimse oğlunun həkim olması haqda danışırsa, çox güman, həmin şəxsin oğlu nə vaxtsa orta məktəbdə biologiyadan imtahan verib.

Oğurluq. O – bütün günahların özəyidir. Qatil həyat oğurlayır. Arvadının əlindən ər haqqını, övladlarından ata haqqını alır. Yalançı başqalarının doğruluq haqqını mənimşeyir. Yaramaz isə düzgünlük haqqını.

Övladlarımız “özün rənglə” kitabları deyil ki, onları sevimli rəngimizə boyayaq.

Özünü qoruya bilməyən oğlandan, heç bir işdə arxalanmaq mümkün olmayan kişi yetişir.

Hardadır o vaxtlar ki, mən Babaya dua edirdim? Amma indi venalarımı kəsib qanımı axıtmak istədim. Ondan mənə miras qalan bu murdar qanı.

Başqarımı özləri kimi bilmək, səmimi insanların bədbəxtliyidir.

Həqiqətin gözünə baxmaq, yalanla özünə lay-lay çalmaqdan daha yaxşıdır.

Sənin üçün lap min dəfə dalbadal.

Görəsən, O, bilirmi ki, mən hər şeyi görmüşəm? Bəs onda onun gözlərindəki nədir? Qınaq? Hiddət? Yoxsa, ən qorxuluş - qarşılıqsız sədaqət?

Hamı bizə qarşı idi. Və onlar da qalib gəldi. Tənhalar heç vaxt tab gətirmir. Dünya belə qurulub.

Həyat elə həyatdır. Bu sizin üçün kino deyil. Ələlxüsus hind kinosu.

Bəzən elə olur ki, bir gün ərzində bütün ömrünüzü dəyişəcək çoxlu hadisələr baş verir.

Sən - gecə qaranlığından sonra gələn səhər günəşimsən.

- Bu, kədərli hekayədir.

- Kədərli hekayələrdən yaxşı kitablar çıxır.

Cavan qadın həftə, boş-boş şayələrə görə də əra getməyə bilərdi. Əfqan bəyləri, ələxüsus, hörmətli ailələrdən olanlar, çox ince və dəyişkən cinsdir.

Xərçəngin də Şeytan kimi çoxlu adı var imiş.

Deyirsən, bəs sən necə yaşayacaqsan? Elə mən də bütün bu illər ərzində sənə bu sualı verməməyi öyrətməyə çalışmışam.

Onsuz bu dünya necə boş olacaq...

Sürəyya məni qucaqladı. Nəhayət... axır ki, doyunca ağlaya bilərəm.

Xalanın xəstəlikləri Ruminin əsərlərinə bənzəyir. Onlar kimi çoxcildidir.

Həyat qatardır, öz yerini tut.

 Sən lap amerikalı olmusan. Bu, yaxşı şeydir. Elə optimizm Amerikanı qüdrətli etdi. Biz 160 əfqanlar isə melanxolik. Dərd çəkməyi, öz halimizə yanmağı sevirik.

 “Hə” demək, yalan söyləmək idi. “Yox” demək, həqiqəti açmaq. Mən ortanı seçdim. “Bilmirəm”.

Həmişə əldə edib itirmək, heç əldə etməməkdən daha ağırdır.

- Sən mənim haqda çox böyük fikirdəsen.

- Sən isə özün haqda çox aşağı.

Mənim bədbəxtliyim ondadır ki, həmişə hazırla nazir oluram.

- Elə qorxuram ki.

- Niyə?

- Çünkü çox xoşbəxtəm.

Vətənimdə dəhşətli müharibələr baş verir, internet kəşf olunur, kosmik robotlar Mars səthində gəzisiir. Əfqanlar isə yüz il əvvəl olduğu kimi bir-birlərinə Molla Nəsrəddin lətifələri danışır.

Bacara bilsən, atanı, istəsən, məni bağışla. Amma ən əsası özünü bağışla.

Əfqanıstanda uşaqlar çoxdur, uşaqlıq az.

- Sizin ölüm haqda şəhadətnaməniz var?

- Ölüm haqda? Əfqanıstanda? Burda çoxunun heç doğum haqda şəhadətnaməsi yoxdur.

Uşaqlara söz vermək təhlükəli işdir.

Sakitlik – həyat tələsmədən, dinib-danışmadan, amma inamlı axıb gedəndə olur. Bəs birdən həyat heç hərəkət eləmirse, onda necə adlanır? Donmuş? Səssiz? Ümumiyyətlə, o mövcud kimi sayılırmı?

Bu ölkədə milçəklər də harasa tələsir.

Sadəcə gülüş. O heç nəyi həll eləmir. O heç nəyi düzəltmir. Balaca bir şey. Amma mənimçün bu, bir işarədir. Mənimçün bu, baharın carçası – ilk əriyən qardır.

ŞƏFƏQ SAÇAN MİN GÜNƏŞ

162

Əfşan-amerikan yazarı Xalid Hüseyninin 2007-ci ildə çapdan çıxmış ikinci romani. Əsərdə yolları kəsişən iki əfşan qadının həyatı, mübarizəsi, dostluğu təsvir olunub.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Dua et, onlar səni yarı yolda qoymaz. Allah kəlamlarında sadıq həmi qazanacaqsan.

Kişi qəlbi ikraha layiqdir.

Evlilik gözləyə bilər, təhsil isə yox.

O, onlara hörmət qoyduğundan, onlar da ona hörmət edirdilər.

Boş-boş gözləmək... Heç nə bu qədər əzab vermir.

Əgər bir qrup insan dığərlərini belə uzun müddət idarə edirə... incikliklər üst-üstə yiğilir.

Rəqabət, düşməncilik yaranır. Bu hər yerdə, həmişə belə olub.

Qalib gələ bilmədiyin yeganə düşmən elə sən özünsən.

Yalnız keçmişlə bağlı xatirələrə yaşamaq olmaz axı...

Ananın ürəyi, Leylanın izlərini qorumağa çalışan ucsuz-bucaqsız bir cimərlik kimidir. Təəssüf ki, qəm dalğaları o izləri yuyub aparırlar.

Sırrını küləyə etibar edib, ağacları günahlandırma.

- Sən axı özün də bilirsən.

- Nəyi bilirəm?

- Mənim üçün yalnız sən varsən... SƏN!

Sənə görə öldürməyə də hazırlam.

Zaman amansızdır, yaddaş isə mükəmməl deyil.

Atalar seçilmir.

Sərxoşun oduna ayıq da yanır.

İnsanın həmişə itirəcəyi nəyisə var.

Bədəninə ilan sarımmış da yata bilər, ancaq ac yox.

Həyatımız sakit və xoşbəxt olacaq. Biz buna layiqik.

Kişilər ələminin bir günahkarı var – QADINLAR!

Bircə sən döy. Bu dəfə qapıları üzünə taybatay açacam. Nəinki qapıları açmaq, səni bağırma basıb zəif ürəyimə sıxacam. Bunun nə vaxtsa baş verəcəyinə bəslədiyim ümidi kimi zəif olan ürəyimə.

İRVİNQ STOUN

YAŞAMAQ YANĞISI

166

Bir sira maraqlı tarixi-bioqrafiq əsərlər müəllif, tanınmış Amerika yazıçısı Irving Stounun "Yaşamaq yanğısı" sənədli povesti milliyətçə flamand (hollandiyalı) olan dahi fransız rəssamı Vincent Van Qoqun keşməkeşli həyatına, bənzərsiz yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Yazıçının böyük türək yanğısı ilə canlandırdığı Van Qoq obrazı bütöv bir şəxsiyyət olmaqla inandırıcı və parlaqdır. Müəllifin özünəməxsus təhkiyəsi ilə əsərin bir sira personajları da tarixi və psixoloji səciyyə daşıyır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Ancaq Ursulaya görüş onun bütün varlığını dayışmışdı. İndi istəyirdi ki, hamının xoşuna gəlsin, hamı onu sevsin: əvvəller bütünlükə öz aləminə qapılmışdı, Ursula isə ona dünyaya yeni gözəl baxmağı, gözəlliyi qiymətləndirməyi öyrətdi, sevincini artırdı.

Gözleri mələl idi, sanki baxışları adama "hər nəyəmsə buyam" deyirdi.

Ömrünün axırına qədər başa düşə bilmədi ki, həyat nə üçün ona böyük xeyirxahlıq göstərməyib.

Əzab çəkdiyindən onda qəribə hallar baş verirdi. Başqalarının əzab və əziyyətinə çox həssas olmuşdu. O hər şəyə – saxtalıqə, geniş yayılmış biganəliyə, kobudluğa dözə bilmirdi.

Bu dünyada düz yolla getmək üçün gərək axırdač özünü qurban verəsən. İnsanın məqsədi ancaq xoşbəxt olmaqdan ibarət deyil, insan dünyaya yalnız vicdanlı olmaqdan ötrü gəlmir, o bəşəriyyət üçün böyük bir şey açmalı, nəcib olmalı, insanların əksəriyyətinin keçirdiyi bayağı həyata üstün gəlməlidir.

Bu fəhlələrin həyatları ağırdir. Əgər onlar xəstələnsələr, həkimə verməyə pulları yoxdur. Əgər bu gün işləməsələr, sabaha çörək pulları olmayıçaq, işləri də ağırdir. Yaşayış yerləri çox darısqaldır. Ehtiyac və bədbəxtlik həmişə qapılarının astanasını kəsdirir. Həyat öz rifahından onları məhrum eləyib, onlara təselli vermək üçün allah lazımdır.

Onlar yaxşı geyinirlər, firavan yaşayırlar, qara günləri üçün həmişə pulları var. Onların təsəvvürlərində allah yer üzündə qurduğu işlərdən tamam razı qalan varlı bir qocadır.

Ola bilər ki, bu yolda sizin səhviniz də var, amma hər halda nə etmək istədiyinizi yerinə yetirirsinizsə, bu əsasdır.

Özünü ona görə xoşbəxt hesab edirdi ki, öz bədbəxtliyi barədə bir dəfə də fikirləşmirdi.

O saqqal saxlamırdı, gözəri əvvəller olduğu kimi "Bu mənəm" demirdi, əksinə sanki soruşurdu "Bu mənəmmi?".

Kiməsə gərək olmağımı dərk etməyim məni diriltdi.

Sitəmlərinə baxmayaraq, bu, hər-halda, gözəl dünyadır. İndi bu dünyani tərk edərkən Vincent onunla vidalaşmaq istəyirdi, ona öz yolunu tapmaqdə kömək etmiş bütün dostları ilə vidalaşmaq istəyirdi, – nifrəti adı həyatla əlaqəni qurmağa və səfil olmağa onu vadar etmiş Ursula ilə vidalaşmaq istəyirdi, onun gec-tez özünü tapa biləcəyinə, hətta özünü təsdiq edə biləcəyinə inamı təlqin edən Mendes de Kosta ilə, "Yox, heç vaxt!" deyən sözləri qəlbinin dərinliklərində kök salan Key Vosla; yoxsulları və kimsəsizləri sevməyi ona öyrədən madam Deni, Jak Verney və Anri Dekrukla; Vinsentin nə pırlaşmış saçlarından, nə də kəndçi kobudluğundan təşviş düşməyen xeyirxahlıq simvolu möhtərəm Pitersen ilə; onu bacardıqları qədər sevməyə çalışın valideynləri ilə; xeyirxah taleyin bəxş etdiyi yeganə arvadı Xristina ilə; ilk rəssam dostları Veysenbrux və De Bokla; onu Van Qoqlar ailəsində qotur keçi adlandıran Vinsent dayı, Yan, Kornelis Mariyus və Stikkerlə, onu sevən və bu sevginin yolunda özünü öldürmək istəyən yeganə qadın Marqo ilə; Parisdəki rəssam dostları ilə: indi artıq ömrünün sonuna dek təzədən xəstəxanaya salımmış Lotrekə; otuz bir yaşında, həddindən artıq yorğunluqdan ölmüş Jorj Syöra ilə; Bretanda dilənci ömrü yaşamış Pol Qogenlə; Bastiliya meydani yaxınlığında daxmada diri-diri çürüyən Russo ilə; Eks təpələrində, xəlvətə çəkilib amansız tərkdünya etmiş Sezannla; ona sadə qəblerin gözəlliyni açan Tangi ata və Rulenlə; Raşel ilə; onun ehtiyaclarını öz xeyirxahlıqları ilə isidən doktor Reylə; onu böyük rəngkar sayan yeganə adamlarla – Orye və doktor Qaşe ilə; və nəhayət onun yolunda ən çox əziyyət çəkmiş, onu ən çox sevən, dünyada bütün qardaşların ən yaxşısı, ən zərifisi, əziz qardaşı Teo ilə vidalaşmaq istəyirdi.

- Axi, sevmək çox asandır.
- Sən belə fikirləşirsin?
- Hə. Sənin məhəbbətinə layiq sevilmək çətindir.

Qadının həyatı boşdur, əgər orada məhəbbət yoxdursa...

Yaxşı arvad tapmasam, pisini alacağam. Heç olmamaqdansa, pis yaxşıdır.

Bu dünya yalnız uğursuz bir qaralamadır.

İnsan müdrikiyyə qovuşmaq üçün əvvəlcə hərdənbir gərək axmaq olsun.

- Məni hələ də sevirsən? Hətta indi... bu gün... lap elə bu dəqiçə?
- İndi... bu gün... bu dəqiçə... və əbədi.

Mən – sənin həyatında olan ən sədaqətli, ən etibarlı nə varsa oyam.

İnsan əməlləri ilə rəssamlığın oxşarlığı çoxdur. Bir addım geri çəkilmək kifayətdir ki, bütün perspektiv dəyişsin. Ona görə təəssürat yalnız obyektdən yox, tamaşaçıdan da asılıdır.

JORJ SAND

İNDİANA

1832-ci il aprel ayında çapdan çıxan bu roman Jorj Sand təxəllişti ilə fəaliyyət göstərən Amandin Avroranın ilk əsəridir. Roman özündə romantizmi, realizmi və idealizmin ahəngini birləşdirir. Sevgi və nikah haqqındadır.

Əsas qəhrəman cismi zəif, ruhu möhkəm gənc qadın İndianadır. Qoca ərini sevməyən qadın sevgi axtarışındadır. Daxilində kimisə sevmək istəyi o qədər çoxdur ki, saf, təmiz, lakin lal məhəbbətləri görmür. Özünü yalançı birinin mübaliğli hissələrinə həsr edir. Indiana səhvini başa düşəcəkmi?

Əsərdən seçilmiş hissələr

İnsanın təbiəti belədir: o, həmisi sahib olmadığı şeylərə can atır.

Əgər kişi öz məhəbbəti barədə ağıllı danışa bilirsə, həqiqətdir ki, deməli o, ürəkdən vurulmamışdır, qadınlar da bunu çox yaxşı bilirlər.

Namuslu vətəndaş tərəfindən edilmiş kəşf ona məxsus olduğu qədər də, onun vətəninə məxsusdur.

Ümidsizliyə qapılılığı anlarda insanın hər şeyə cəsarəti çatar.

Ağlı və yaxşı dil qabiliyyəti olan bir adamdan ötrü öz-özünü aldatmaqdən da asan və sadə bir iş olmaz.

Ən namuslu adam – digərlərinindən daha yaxşı düşünən və hərəkət edən, lakin ən qüdrətli adam – başqalarından daha yaxşı yazmayı və danışmayı bacaran adamdır.

Adam həttə az tanığı bir şəxsin belə çox dərin zəkəti və nəcib olduğunu görəndə, ona tez uyuşur.

Ən ümdəsi nə üçün sevilmək deyil, necə sevilməkdir.

İztirab çəkməmiş qəlb, xoşbəxtliyi anlamaz.

“Konsuelo” romanındaki hadisələr XVIII əsrin ortalarına təsadüf edir. Çoxçəşidli musiqi həyatı olan Venesiya, parlaq və səs-küylü Vyana. Qəhrəman keçmişli Çexiya, kobud Prussiya – kitabın əsas qəhrəmanlarının həyatı belə bir tarixi fonda cərəyan edir.

Konsuelo haqda diliqiyə fransız yazarı Jorj Sandın ən tanınmış və ən məşhur əsərlərindəndir. Qarabuğdayı Konsuelo ilə tanışlıq, insanların var qüvvələri ilə yaşayıb, dodaqlarında təbəssümələ özlə bildikləri nəzakətli bir dövriün təhlükə və həqiqi ehtirasla bol olan atmosferinə baş vurmaq üçün əla imkandır.

KONSUELO

Əsərdən seçilmiş hissələr

Elə insanlar var ki, onlara yalan damışmayacaq qədər hörmət edirik. Hətta bu yalan onların xilası naminə olsa belə.

Əgər Albert sizi həqiqətən sevirsə, o, hər şeyə dözəcək. Yox, əgər hər şeyə dözüb, hər şeyə razılaşacaq qədər sevmirsə, o, sizi unudacaq.

Öz vəcdanımla sövdələşmə apara bilmirəm.

Zəif qəlb üzərində qəlebə qüdrətli sayıla bilməz.

Bu dəfə heç bir qüvvə sərf etmədən xatırələr üzərində zəfər çaldı. Sevgi üzərində qəlebə digər ehtirasları məğlub etmək üçün insana güc verir.

Siz heç nə başa düşmürsünüz. Aydın və naməlum şey isə qavrama məntiqini uçurdur.

Görə bilən gözler üçün hər şeyin öz gözəlliyyi var.

- Yəqin, sən də onu heç vaxt sevməmişən?

- Əksinə, mən onu çox sevirdim.

- Və sən belə asanlıqla bunu etiraf edirsin? Yaziq qız, deməli, sənin qürurun yoxdur.

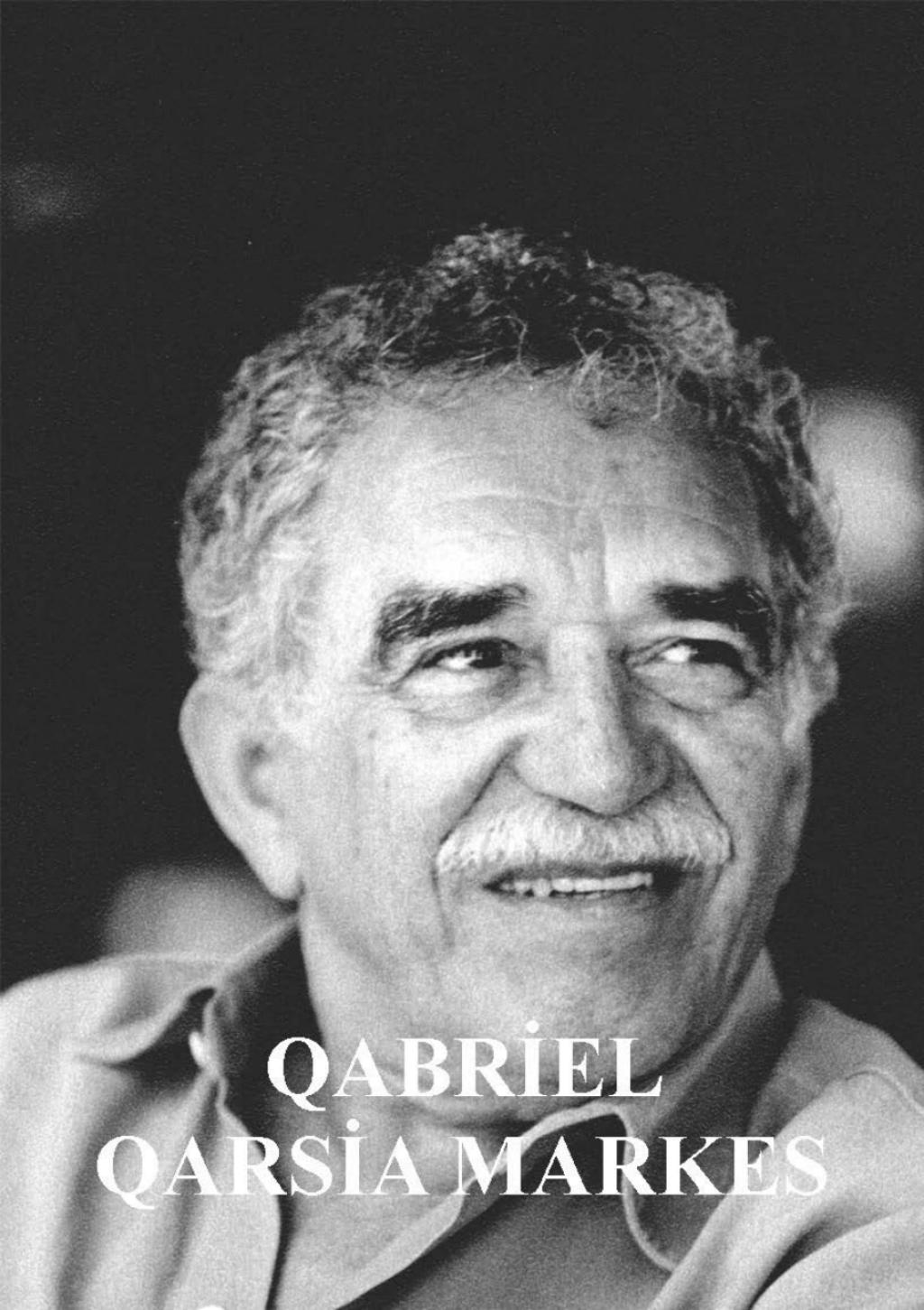
- Özümə gəlmək üçün kifayət qədər varım idı.

Mərhəmət olan yerdə bağışlanması şeylər də var. Bağıtlamaq mümkün olan yerdə isə, əmin ola bilərsən, əzizim əsif, seviləsi şeylər də olacaq.

Ürəyim heç də məni tərk edib, mənə qiymət qoymadıqlarına görə sixilmir. Sevgiya və onun ideallaşdırduğum qüdrətinə itirdiyim etibardır onu ağrından.

Məhəbbət təbiəti etibarilə ilahi olduğundan ölməzdir. Öldürdüyüümüzü zənn etdiyimizdə isə həqiqətən onu diri-diri qəlbimizdə basdırduğumızdan özümüzün belə xəbəri olmur. Oyanmaq istəyənə kimi uzun illər orada yuxulaya bilər.

Əzizlərimizi itirdiyimizdə kədərimizdə hərdən gizli olaraq özümüzə duyduğumuz sevgi və itkinin boynumuza qoyduğu yeni öhdəliklər qarşısında hiss etdiyimiz acizlik qarışır. Qismən bu hiss qanunidir, ancaq qismən. Və təbii olmasında baxmayaraq bununla mübarizə aparılmalıdır.

A black and white close-up portrait of the author Gabriel García Márquez. He is an elderly man with short, thinning hair, a warm smile, and deep-set eyes. He is wearing a light-colored, possibly grey or beige, suit jacket. The background is dark and out of focus.

QABRÍEL QARSÍA MARKES

YÜZ İLLİK TƏNHALIQ

178

“Yüz illik tənhaliq” romanında Buendia nəslinin yaranması, çiçəklənməsi, süqutu və məhvini təsvir olunub. Bu nəslin tarixi – bu və ya digər şəkildə hər Buendianın taleyində meydana çıxan tənhaliq tarixidir. Yalnızlıq, ailə üzvlərinin pərən-pərən dağılması, onların başa düşmək və bir-birlərini anlamaq qabiliyyətinin olmaması romanda həqiqətən mifoloji xarakter qazanır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Bu qorxunc oyuna çox ciddi yanaşdığınızı və müvəffəqiyyətlə də davam etdiriyinizi görürəm. Çünkü tapşırığınızı yerinə yetirirsiz, dedi- yalnız bunu unutmayın ki, Tanrı bizlərə ömür verdiyi müddət boyunca ana olaraq qalacağıq və sizlər nə qədər böyük inqilabçılar olursuz olun, hörmətsizlik etməyə niyyətlə olduğunuz an tumanınızı sıyrıb bir gözəl sillə yapışdırmaq haqqımızdır.

Bu kişilər necə də qəribədir?!-dedi, papazlara qarşı vuruşub canlarını verir, sonra da hədiyyə olaraq dua kitabı gətinirlər.

Aureliano özünü ora bura dağılmış, çıxalmış halda görür və bu onu bütünlükə yalnızlığa qarq edirdi.

İnsanın ən yaxşı dostu ölmüş dostudur.

- Polkovnik, siz burda nə edirsiniz?

- Oturub içində cəsədim olan tabutu nə vaxt yanından keçirəcəklərini gözləyirəm.

Polkovnik Aureliano Buendia, onu salamlamaq üçün emalatxanasına gələnlərdən çıxunun ona qarşı olan sevgi, yaxud hörmətdən deyil, bir antik abidəni, muzeylik bir əşyanı görmək marağıyla gəldiklərinə inandığı üçün otağının qapısını həmişəlik bağladı və emalatxanasına qapandı.

Öz bəsit həqiqətləriylə dolu dünyasında xoşbəxtliyi tapmışdı.

Ona tamamilə yad gələn, içindəki heç bir şeyin və heç kimin ürəyində ən kiçik bir sevgi qığılıcımı belə oyandırıa bilmədiyi bir evdə yalnız qalmış, itmişdi.

İnsan ölüm zamanı gəldiyində deyil, öle bildiyi zamanda ölürlər.

Bu gün liberallarla mühafizəkarlar arasındaki tək fərq liberalların saat beşdə, mühafizəkarların isə saat səkkizdə kilsəyə getməsidir.

Onun ürəyindən qorxması nəticədə digər duyğulara qalib gəlmİŞdi.

Bir an bürdədi və önündəki boşluğun içində heç bir sevgi oyandırmadığını bir daha dərk etdi.

Tale onun həyatını alt-üst etmiş, sevgiliinin əri, arvadının sevgilisi vəziyyətinə gətirib çıxarmışdı.

Zaman-zaman yenilənən bu yuxunun özəlliyi yuxu içində xatırlanmasydi.

Pisliklə keçmiş bir ömrün əvəzini, dünyaya son bir yaxşılıq etməklə ödəyə biləcəyinə inanır, edə biləcəyi ən yaxşı şeyin ələnlərinə xəber göndərmək istəyənlərin məktublarını o dünyaya aparmaq olacağını düşünürdü.

Zamanın keçib getmədiyini, bir çevre ərafında dönüb durduğunu sübut edən bir xatirə qarşısında diksənmədən dayana bilmədi.

Yüz illik vərdişlərini pozmadan qapılarının qarşısında oturmuş, ölümə sürüklənməyi gözləyirdilər.

Gələcəyin dumansız təsviri ürəklərini keçmiş çəvirmişdi.

Gündəlik və daimi olan yeganə həqiqətin eşq olduğu boş bir dünyada asılı qalmışdır.

Bu körpə, nəslİ yenidən başladacaq və bütün pisliklərdən, yalnızlıqlardan təmizləyəcəkdi, çünki yüz il içində toxumu eşqə atılmış tək insan o idi....

Bu gecikmiş göz yaşlarıyla, eşqin tilsimini pozmamaq üçün zamanında ağlamadığı bir ölüyə olan borcunu ödədiyinin fərqindəydi.

Yüz illik yalnızlığa məhkum edilən nəsillərin yer üzündə ikinci bir təcrübə şansı ola bilməzdı.

Onu bacılarının emalatxanasında, evinin pəncərələrinin örtülü pərdələri arxasında, atasının iş yerində axtarır, ancaq təkcə öz qəlbində tapırı və bu sima onun dəhşətli tənhalığına rəng qatırırdı.

Çoxları maraqlı xatirinə gəldi. Çoxları avaraçılıqdan. Üçüncülər Tanrıının vasitəcisinə onlar tərəfindən göstərilən etinasiyallığı şəxsi inciklik kimi qəbul etməsindən ehtiyat edərək gəldi.

Aurelianoya gəldikdə isə o, özünün mövcudluğuna çatışmayan səbəbi Remediosda tapmışdı.

Ondan harda olduğunu sorușular, cavabı “Orda” oldu.

Əgər mütləq nəsə olmaq lazımdırsa, onda mən yaxşısı liberal olum, çünki mühafizəkarlar firıldاقçılardır.

O, tam həqiqətə uyğun yalan danışmağı öyrəndi və nəhayət özü də öz uydurmalarında təselli tapmağa başladı.

Ursula bunu azmiş qoyunun sürüyə qayıtması kimi qiymətləndirdi.

...bütün bunların hamısı yaddaşın çardağına atılmışdı.

Düzünə qalsə, ölüm onunçun heç bir mənə kəsb etmirdi, ona vacib olan həyat idi və buna görə də, ölüm hökmünü eşidəndə hiss etdiyi qorxu yox, həsrət oldu.

Yaxınları haqda düşüncələrində sentimentalılıq yox idi, o, ən çox nifrat etdiyi insanları əslində necə çox sevdiyini anlamağa başlaya-başlaya, öz həyatına sərt bir şəkildə yekun vururdu.

Onda ehtiyac yaranmayanadək mövcud olmamaq kimi nadir bir qabiliyyət vardı.

Amaranta ah çəkirdi, gülürdü və uşaq dilində danışan bu gözəl kişiler və qadınlar ölkəsi, keçmiş əzəmətindən ancaq zibil yesiyində eşlənən pişiklər qalmış qədim şəhərlər haqqında xəyallar qururdu.

“Bu qədər özünü həlak edəsən – polkovnik Aureliano Buendia deyinirdi – bu qədər əziyyət çəkəsən və hamısı bundan ötrü ki, altı alçaq səni güllələyə və sənin də əlindən bir şey gəlməyə.” O, bu sözləri durmadan təkrarlayırdı, kapitan Roke Qəssab isə onun qəzəbini ehtiram alovu zənn edib, dua etdiyini düşünərək mütbəssir olmuşdu.

Uşaqlara dəlilik valideynlərindən keçir.

QURBAN SƏİD

ƏLİ VƏ NİNO

“Əli və Nino” – Qurban Səid təxəllüsü ilə yazan Azərbaycan mühacir ədəbiyyatının nümayəndələrindən biri olan Məhəmməd Əsəd bəyin yazdığı məhəbbət romanıdır.

“Əli və Nino” ilk dəfə 1937-ci ildə Vyanada alman dilində E.P. Tal Verlaq tərəfindən nəşr edilmişdir. Bir çoxlarının günümüzün ən gözəl məhəbbət romani kimi qəbul etdiyi “Əli və Nino” dünyadan 27 dilinə tərcümə edilmişdir. Uzun illər boyu əsərin həqiqi müəllifi avstriyalı baroness Elfrid von Ehrenfels olaraq qəbul edilmişdir. Lakin Amerikalı şərqşünas Tom Reis əsərin əslində Azərbaycanın yəhudili mənşəli yazarı Lev Nissemberg məxsus olduğunu dair tutarlı faktlar irəli sürmüştür. Müəllif baroness Elfrid von Ehrenfelsin isə yalnız Əsəd bəyin məşuqəsi olmasını sübut etmişdir.

Əsərdəki hadisələr Rusiya inqilabı, müstəqil və demokratik Azərbaycanın qurulması və Qızıl Ordunun Bakını işgal etdiyi dövrləri əhatə edir. Hadisələrin cərəyan etdiyi əsas məkan isə “tərəqqə etmiş” Qərb və “geridə qalmış” Şərqi qovuşduğu Bakıdır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Bəzi alımlar Qafqaz dağlarının cənub ətəklərini Asiyaya aid edirler. Diğerləri isə Zaqafqaziyanın mədəni inkişafını nəzərə alıb ölkəyə Avropanın bir hissəsi kimi baxmalı olduğumuzu daha məqsədə uyğun sayırlar. Ona görə, əziz balalarım, demək olar ki, siz də ölkənin tərəqqə etmiş Avropaya və ya geridə qalmış Asiyaya aid olmasından dolayı məsuliyyət daşıyırsınız.

Arxa partada əyləşmiş Məhəmməd Heydər əlini qaldırdı:

- Professor, yaxşısı budur biz elə Asiyada qalaq.

Sinif gülməyə başladı. Məhəmməd Heydər ikinci il idi ki, üçüncü sinifdə qalırdı. Və Bakı Asiyaya aid olduğu müddətcə ehtimal var idi ki, O üçüncü il də sinifdə qalacaq. Çünkü təhsil nazirliyinin sərəncamı Rusianın Asiya hissəsinin yerli sakinlərinə ürəkləri istədikləri qədər sinifdə qalmağa icaza verirdi.

Sinfə iki erməni və bir rus gəldi, iki müsəlman isə aramızdan getdi: biri on altı yaşında evləndiyinə, ikincisi isə tətil vaxtı nəşlin qan davası zamanı öldürüldüyüünə görə.

Qerundiyi Qerundivadan ayıra bilmədiyim üçün az qala məni ikinci il gimnaziyada saxlayacaqdılar. Atam məsciddəki mollanın yanına getdi. Öz növbəsində o bildirdi ki, latın dili başdan ayağa cəfəngiyatdır. Bununla əlaqədar olaraq atam özünün bütün türk, iran, rus ordenlərini taxib gimnaziya direktorunun yanına yollandı. Ona hansısa kimyəvi avadanlıq bəxş etdi və mən yuxarı sınıf keçdim.

Tərbiyəli kişi onlar (qadınlar, başqasının arvadı və ya arvadları red.) haqda danışır, xəbər almır və onlara salam göndərmir. Onlar kişilərin kölgəsidir. Hətta kişilər də özlərini kölgəlikdə rahat hiss etslər də... Bu düzgün və müdrik qərardır. Bizim ölkədə belə bir deyim var :”qadın ağlı yumurta üstündəki tüklər qədərdir”. Mənəsiz varlıqlar nəzarət altında yaşamlıdırular, eks təqdirdə onlar özlərinin və başqalarının başına dərd açarlar.

Tələsmək – şeytan əməlidir.

Qız qalası. Bakımı idarə edən Məhəmməd Yusifxan evlənmək istədiyi qızının şərifinə bu qalanın tikilməyini əmr edir. Qan qarışığı bu nikah baş tutmur. Sevgisindən dəli olan ata qızının otağına tələsəndə övladı qalanın başından özünü atır. Dəyib öldüyü daş Bakirəlik daşı adlanır. Hərdən toydan bir gün qabaq gəlinlər gedib həmin daşa gül qoyurlar.

Mən xristianlarda yalnız bir şeyi başa düşmürəm. Onlar ən yaxşı silahlara, ən yaxşı əsgərlərə, düşməni əzə bileçk hər şeyi istehsal edən ən yaxşı zavodlara malikdirlər. İnsanları tez bir zaman ərzində və kütləvi şəkildə tələfə doğru aparan silah ixтиra edən hər bir kəs göylərə qaldırılır, varlanır və mükafatlandırılır. Ləp yaxşı. Müharibələr lazımdır. Diger tərəfdən avropalılar çoxsaylı xəstəxanlar tikir, düşmən əsgərlərinə qan verən və onları müalicə edən insanlar da yüksəklərə qaldırılır və ənamlarla tətific olunurlar. Mənim Şahima, şöhrəti dörd bir yana yayılmış sahibimə həmişə çatdırıcı ki, niyə bir-birinə əks fəaliyyətlər göstərmmiş şəxslər eyni dərəcədə mükafatlandırılır.

İmtahanın bəddi hissəsi başladı. Və biz, içimizdə yalnız ikisi pravoslav olan qızx nəfər ortodoksal kilsənin Allahından kömək istəyirdik.

Bələki, ruslar müsəlmanları imtahanda kəsməyi heç xoşlamırlar. Çünkü bizim hamimizin çoxlu dostları var. Dostlarımız isə çoxlu xəncərli və tapançlı uşaqlardır.

Atalarımızın müdrik qaydasına görə, həyatının başlangıcında dayanan kişinin qadınlardan uzaq durması lazımdır.

186 Oğlum, tez-tez ibadət et, içmə, başqalarına məxsus qadınları öpmə, yoxsullara və zəiflərə el tut və həmişə imanın namənə xəncərini qıñından çıxarmağa hazır ol. Sən döyüş meydanında vəfat etsən, mən qoca yas saxlayacam. Yox əgər sən şərəfsiz həyat seçsən, mən, sənin atan rüsvay olacam. Öz düşmənini unutma, biz xristian deyilik. Sabahın haqda düşünmə, çünki bu səni qorxaq edər. Və sonuncu. Xahiş edirəm – heç vaxt siyasetlə məşğul olma! Nə istəyirsən elə, amma siyasetə qarışma.

- Nino, mənim heç vaxt hərəmxanam olmayıacaq. Heç vaxt.
- Amma yəqin ki, arvadımı çadra taxmağa məcbur edəcəksən.
- Ola bilər, yaşayarıq görərik. Çadra-faydalı şeydir. O, gündən, tozdan və yad baxışlardan qoruyur.
- Əli, sən həmişə asiyalı olaraq qalacaqsan. Yad baxışların sənə nə maneəciliyi var ki? Qadın bəyənilmək istəyir.
- Qadın yalnız öz ərinin xoşuna gəlməyi istəməlidir. Açıq üz, çılpaq kürək, yarıörtülü sinə, füsunkar ayaqlarda şəffaf corablar-bütün bunlar, qadının yerinə yetirməsi gərəkən vədlərdir. Bunları görən kişi daha çox arzulayır. Və ona görə kişilərdə belə istəklər yaranmasın deyə, qadın çadra taxmalıdır.

Beynimin işləmədiyi yerdə köçürə bilmə məharətim dadımı çatırdı.

-Cənab direktor, bilirsinizmi ki, Məhəmməd Heydərin oğlu bizim məktəbdə ikinci sinifdə oxuyur,-məsum sima alıb soruşdum.

-Nə-ə-ə?- direktorun gözləri təpəsinə çıxdı.

Məhəmməd Heydər məktəbin üz qarışı idi. O, hər sinifdə üç il qalırdı. On altı yaşında evlənməyinə baxmayaraq, yenə məktəbə gəlməyə davam edirdi. Onun oğlu doqquz yaşından elə həmin gimnaziyyaya getməyə başladı. Xoşbəxt ata əvvəl bunu gizlətməyə çalışırı. Amma bir dəfə balaca toppus böyük tənəffüs zamanı Məhəmməd Heydərə yaxınlaşış günahsız baxışlarını ona zilləyib azərbaycanca söyləmişdi:

- Ata, əgər sən elə bu dəqiqə şokolad almaq üçün mənə beş qəpik verməsən, onda anama riyaziyyat tapşırığını necə köçürdüyüünü deyəcəm.

Nino mənə baxdı, razılıq əlaməti olaraq başını tərpətdim. Mən yaxşı rəqs eləmirmə, və ümumiyyətlə, rəqs etməyi sevmirəm. İlyas bəyə isə Ninonu həvalə etmək olar. O, özünü necə aparmaq lazıム olduğunu çox yaxşı bilir. "Şamilin duası"- İlyas bəy musiqiçilərdən xahiş etdi. Vəhşi musiqi səsləndi. İlyas bəy zalın mərkəzinə atıldı, qılincını çıxartdı və qafqaz döyüşçülərinin şiddet yağınlıq rəqsinin sədaları altında ayaqları götürüldü. Əlində qılincının tiyəsi par-par parıldayırdı. Nino süzərək onun yanına gəldi. Ayaqları elə bil oyuncaq idi. Şamilin rəqsini başlandı. Musiqinin taktına uyğun əl çalırdı. Nino rəqsin oğurlanacaq galin hissəsini ifa etdi. İlyas xəncərini dişləri arasında sıxdı və qollarını yırtıcı quş kimi açıb qızın ətrafında dövrə vururdu. Nino zal boyu süzürdü, ince əlləri ilə qorxu, həyəcan və itaətkarlılığı eks etdirirdi. Sol əlinde dəsmal tutmuşdu. Bütün bədəni əsirdi. Yalnız baş örtüyünün qəpikləri sakitcə alınma sallanmışdı. Rəqsin ustalığı da elə bundan ibarət idi. Təkcə gürcü qızı örtüyündəki qəpikləri hərəkətə gətirməyərək belə yüksək dərəcədə cəld dönlüşlər edə bilər. İlyas onun dalınca yüyürdü. Dayanmadan onu izləyirdi. Əllərinin geniş hərəkəti daha amiranə olduqca, Ninonun əlləri onun hücumlarını bir o qədər zəif dəf edirdi. Nəhayət, ovçunun qovub əldən saldığı ceyran kimi yerində dondu. İlyas bəy getdikcə daha yaxından dövrə vururdu. Ninonun baxışları mülayimləşdi və ram edildi. Əlləri əsməyə başladı. Musiqi daha gur səsləndi və o sol əlini açdı. Dəsmal yerə düşdü və elə həmin an İlyas bəyin qilinci onu yerə mismarladı. Ritual rəqs başa çatdı.

Yeri gəlmİŞkən, mən rəqsdən qabaq İlyas bəylə xəncərlərimizi dəyişdiyimi vurğulanmışdım? Ona görə Ninonun dəsmalına batan mənim xəncərim idi. Həmisə siğortalanmaq yaxşı şeydir, müdrik bir kəlamda deyildiyi kimi :" dəvəni Allahın himayəsinə həvalə etməmişdən qabaq heyvanı möhkəm cə darvazaya bağla".

Hərəmağası nə qədər istəyir o qədər abırsız ola bilər. O, orta cinsdədir : nə kişidir, nə qadın.

- Elə dünən bir kök erməni mənə xristianların Şuşadakı Maras kilsəsinin beş min il yaşı olduğunu deməyə çalışırı.

- Çox göylə getmə,- onu xəbərdar etdim,-Xristianlıq bir dİN kimi iki min il olar ki, yaranıb. Kilsə dinin meydana çıxmışından öncə tikilə bilməzdi.

Sultan hərəmxanasına düşmək, Qarabağ qaçağanlarının tövləsinə girməkdən daha asandır.

-Sənin paltarından peyin iyi gəlir. Üzün donuz sıfətinə oxşayır. İstedadın bakıra qızın qarnındakı tüklərin sayından da azdır! Sən qəpik-quruşa öz rüsvayçılığın haqda da dastan qoşardın!

-Sən aradızıldən kimi geyinmişən, səsin isə hərəmağasının səsinə oxşayır. Öz istedadını imkansızlıq ucbatından da sata bilməzsən. Mənim şərifimə salunmuş bayram süfrəlerinin artığı ilə dolanırsan.

Ramazan ayında Qədir gecəsi adlanan möcüzəvi gecə var. Bu gecə bütün təbiət bir saatlıq yuxuya gedir. Çaylar axırı, şor qüvvələr öz ocaqlarını tərk edirlər. Ottların boy atmasını, ağacların böyüüməsini eşitmək olar. Çaylardan pərilər görünür, bu gecə döllənən insanlar müdrik və şair doğulurlar. Bu gecə şair, bütün şairlərin müqəddəs hamisi olan İlyas Peyğəmbəri çağırmalıdır. Peyğəmbər lazımlı vaxtda gəlir, öz su qabından içməyə icazə verir və ona izah edir: "İndi sən həqiqi aşiq – Haqq Aşığı oldun və bütün dünyani mənim gözlərimlə görməyə başlayacaqsan". Beləliklə, nurlu şairlər təbiət hadisələrini, idarə etməyə başlayırlar : heyvanlar və insanlar, küləklər və dənizlər onun səsinə qulaq asırlar. Axı Peyğəmbərin Gücü onun sözləridir.

Buraların suyu çoxsaylı möcüzələrdən biridir. Xoşagelməz nəticələrdən qorxmayaraq, o sudan içib ürəyiniz istədiyiniz qədər yeyə bilərsiniz.

İnsanları məhz bu əlamətə görə ayırmak lazımdır : məşə və çöl adamları. Şərqi sərxişluğu səhrada, insanların isti külək dən və qumdan məst olduğu, dünyanan kifayət qədər sadə və qayğısız göründüyü yerdə baş verir. Məşə isə suallarla doludur. Yalnız səhra sual vermır, heç nə bəxş etmir və heç nə vəd etmir. Buna baxmayaraq, ruh ocağı məşədə alovlanır. Çöl insanların varlığını dolduran bir surəti və bir həqiqəti var. Məşə insanı, əksinə, çoxsurətlidir. Səhradan mövhumatçı, məşədən isə ixtiraçılar çıxır. Bəlkə elə Şərqli Qərb arasındaki əsas fərq də budur??

Şərqlilər çox tez yetişkən, ahl və müdrik olurlar.

Qəribədir: çadra altında qadın görünmür, lakin onu davranışlarına, fikirlərinə, arzularına görə tanımaq olar. Çadra onun gözlərini, burnunu, ağızını gizlədir. Qəlb iş qapalı olmur. Şərq qadının ürəyindəkilər aydındır. Çadraya bürünməmiş qadınlar iş tamam başqa cürdür. Onların gözləri, burunları, ağızları və bədənlərinin digər hissələri göz önündədir. Ancaq siz heç vaxt bu gözlər arxasında gizlənən, hətta olduqca aydın görünən fikirləri də oxuya bilməzsiniz.

Gözü yumulu uzanıb gələcək, yəni Nino haqda düşünmək necə xoşdur. Çünkü gələcək – Nino mənim həyat yol daşım olan gün başlayacaq.

Bizim ölkədə səhbətlər üç mövzuda aparılır : din, siyaset və ticarət. Müharibə iş onların hamısına aiddir. Müharibə haqda zamanından və məkanından asılı olmadan ürəyiniz istədiyiniz qədər danışa bilərsiniz. Bu mövzuya heç bir xələl gətirmədən, özüdə bir qiyamlı halda.

- Əgər Fransa respublikasının prezidenti mülki şəxsdirsə, o necə döyüşə və müharibə apara bilər?
- Ola bilsin generalarımı göndərsin.
- Gərək insan özü müharibədə iştirak etsin. Bunu başqalarına həvalə etməməlidir. Əks halda, gedisişa cavabdeh ola bilməz.

Sən əcdadlarımızın qəhrəmanlıq şücaətləri haqda olanları köhnə tozlu kitablardan öyrənməməlisən. Onlar sənin qəlbinə və damarlarına hopmalıdır.

Ölmək, şərəfsiz mövcudluqdan daha yaxşıdır.

Özüm istəyində qılınımı styracam. Bunu eləmək heç vaxt gec olmayıcaq. Biz hələ çox döyüşcəyik. Və mənim qılınım bu ölkəyə hələ çox lazım olacaq.

- Əli xan, sən doğurdanmı müharibəyə getməkdən qorxursan? Axi kişilər savaşmayı elə xoşlayırlar ki. İnanırsan mən hətta sənin yaralarını da sevə bilərdim.
- Yox, qorxmuram. Vaxt gələcək elə sən yaralarına məlhəm qoyacaqsan. Yox əgər ürəyin rahatlayacaqsə, hələlik məni qorxaq adlandıra bilərsən.

Gözlərini yum, qulaqlarını əllərinlə ört və yalnız qalbini aç.

- Nə ilə məşğul olursunuz?

- Knyaz, malikanəmizi idarə edirəm.

Lap nöqtəsinə dildim. Bu ifadəni deyəsən ya ingilis romanından, ya da başqa bir yerdən oxumuşdum. Əgər hansısa nəcabətli bir lord avaraçılıq edirdi, hesab olunurdu ki, o, mülk idarə edir.

- Naxararyan, sizin necə yaşınız var? – maraqlandım.

- Otuz,-o cavab verdi.

Nino gözlərini qaldırıb ona baxdı və yenidən soruşdu:

- Otuz? Onda yəqin siz yaxın gələcəkdə şəhərdə görməyəcəyik.

- Bu hardan çıxdı, knyaz qızı?

- Çünkü sizin bütün yaşıdlarınızı artıq orduya çağırıblar.

O gözlərini bir az da qiyib və qarnını tərəfdərək ucadan güldü:

- Knyaz qızı, çox təessüf ki, mən döyüşə gedə bilməyəcəm. Həkimim məndə sağalmaz bir xəstəlik tapıb – törəmə boşluqların soyuqdəyməsi. Ona görə mən burda qalası olacam.

Nino təəccübələ ona baxdı.

- Bəs bu təhlükeli xəstəlikdir?- təessüflə soruşdu.

190 - Hmm..sizə necə deyim? Əgər işin qulpundan bilikli həkim yapışrsa, onda istənilən xəstəlik təhlükəli ola bilər.

- Bu Naxararyanla müqayisədə sən lap qəhrəmansan. Hər halda, soyuqdəymədən əziyyət çəkmirsən.

- Ermənilərin təxəyyülü müsəlmanlarındandır daha zəngindir.

Çomağın iki başı var : yuxarı və aşağı. Çomağı çevir və aşağı başı yuxarıya, yuxarı başı aşağıya düşəcək. Çomaq özü isə heç dəyişməyəcək.

Allah öz qəzəbini kimin başına yağıdırırsa, onu yoldan çıxarırr.

Siyasetçi kimi fikir yürüdən insan, hərdən özündə güc tapmalıdır ki, ləyaqətsiz və həttə ədalətsiz addımlar atsın.

Qadınlar uşaqqıdır. Ancaq daha hiyləgər və daha kinli.

Əgər sənə nə vaxtsa məsləhət lazımlısa, ona (həyat yoldaşı red.) qulaq as və əksini elə. Yəqin bu bilməli olduğun ən vacib şeydir.

Küçədə kimse arxamca gəlirdi. Dönəndə atamın kohnə dostu Süleyman Ağanı gördüm. Sən demə o da kafedəmiş və bizi görmüş. Əlini ağır şəkildə çınimə qoydu və dedi:

- Belə də rüsvayçılıq olar? Şirvansır erməni ilə qucaqlaşır.

Mən öz Ninomu yaxşı tanıyırdım. O həmişə istədiyi hər şeyi əldə edirdi. Hətta ona nəyin lazımlığını ağıllı-başlı bilməsə də.

Dəniz və sahil əbədi mübarizə ilə birləşmiş Kişiylə Qadın kimidir.

-Əli xan, fikir verme. Düzdür, əmim uşaqları qədim və nəcabətli kökdən gəlirlər. Amma sənin əcdadların Tiflisi zəbt edəndə onlar harda idi?

Minnətdarlıq əlaməti olaraq sadəcə susdum. Hətta indi, öz qohumları arasında belə Nino özünü Şirvansır arvadı kimi aparırdı. Onunla elə fəxr edirdim ki.

- Məni nəyə görə sevirsən?

- Nino, səni nəyə görə sevirəm? Sən olduğuna görə, səsinə, ətrinə, yerisindən görə. Səni başqa necə inandıra bilərem? Bütün SƏNi sevirəm. Məhəbbət hər yerdə : Gürcüstanda da, İranda da eynidir.

- -Əli xan, sən mənim gözlərimi, burnumu, saçlarımı sevirsən. Bəs ürəyimi necə? Onu yaddan çıxarmamışan ki? Onu da sevirsənmi?

- Bəli, sənin ürəyini də sevirəm.

- Bir-birimizi sevirik. Ancaq mən məşələri, çəmənləri sevirəm. Sən isə təpələri, qayaları və qumu. Məhz buna görə səndən, sevgindən və dünyadan belə qorxuram.

Xalqa qaygının siyasetlə heç bir əlaqəsi yoxdur. Əli xan, elə vaxt gəlib çatıb ki, biz sadəcə və sadəcə XALQ barədə düşünməliyik.

Biz dünyadan asılı deyilik, dünya bizdən asılıdır.

Və onda biz güclü və salamat olsaq, xahiş yox, tələb edə bilərik.

Şagirdlərin beynini hər növ zir-zibillə dolduracaqsa, belə məktəblərdən nə fayda?! Əgər xəstəxanalarda qəlbər yox, bədənlər müalicə olunacaqsa, nəyimizə lazımdır belə məntəqələr?!

Bu xaricilər iki dəqiqədən bir bizim axmaq olduğumuzu söyləyib durmamalıdır. Lap elə axmağıq. Onlarm nə borcuna?

Naxararyan, mən bir şərqliyəm. Və qurşaqdan aşağı zərbələr endirmək sənətinə öyrədilməmişəm.

- Hər gün bura polislər gəlir. özüdə təkcə onlar yox. Naxararyanlar səni tapmaqdan ötrü bütün şəhəri əlek-vələk ediblər. Beşi artıq İrana üzüb keçib. Evin mühafizəsinə iyirmi nəfər ayırmışam. Yeri golmışkən, Məlikovlar da sənə qan davası açıblar. Ata görə. Dostlarını da cəbhaya göndəriblər.

Sakitca gözlərimi aşağı zillədim. Atam əlini çıynımə qoydu və sakit səslə söylədi :

- Səninlə fəxr edirəm, Əli xan, çox fəxr edirəm. Yerində olsaydım eyni şeyi edərdim.
- Ata, məndən razı qaldın?
- Demək olar. Mənə çatmayan bir məsələ var,- məni qucaqlayıb gözlərimə baxdı,-Qadını niyə öldürmədin?
- Bilmirəm, ata. Qiymadım.

- 192**
- Möhtərəm cənab, siz axırıncı dəfə nə vaxt düz danışmısınız?
 - Gimnaziyada. Üçlə üçün hasilini bildiyim vaxtlar.

- Sən elə buna görə gəlmisən?
- Yox,- açıqca cavab verdi.
- Boynuna al, Nino.
- Boynuma alım? Nəyi?
- Niyə sən həmin gecə Seyidin yəhərində oturanda birçə kəlmə də söz söyləmədin?
- Qüruruma görə.
- Bəs onda səni bura getirən nədir?
- O da qürurumdur.

- Nino!- yerimdən dik atıldım- Sən bura necə gəlib çıxmışın?
- Aslan ağa şəhərdə şayə yayıb ki, guya sən məni öldürmək istəyirsən. Mən də gəldim.
- Yaşla dolmuş gözləri ilə üzünü mənə yaxınlaşdırıdı:
- Əli xan, sənsiz elə darixirdim ki...

- Bəs burada darixmayacaqsan?
- Niyə darixim ki?! Axı səninlə bir yorğanın altında yatacağıq.

- Hansı soyadı yazmaliyam? -Nino soruşdu.

- Yeni soyadını.

O vərəqə möhkəm imza atdı : “Nino-xanım Şirvanşı”

- Yemək bişirirsən?

- Bəli!

- Su gətirirsən?

- Bəli!

- Yol yorğunuyam. Ayaqlarımı yuyarsan?

Nino tas gətirdi və atamın ayaqlarını yudu.

- Çox sağ ol, minnətdarlığı bildirdi. Cibindən çəhrayı mirvarilər düzülmüş uzun bir ip çıxarıb Ninonun boynundan asdı. Sonra Ninonun hazırladığı xörək dən yeyib dedi:

- Əli xan, arvadın yaxşı arvaddır. Ancaq bişir-düşürü çox pisdir. Bakıdan sənə aşpaz göndərərəm.

- Çox xahiş edirəm göndərməyin, -Nino çıçırdı, -Ərimin qayğısına özüm qalmaq istəyirəm.

Atam gülümşündü. Bakıya gedər-getməz Ninoya yekə brilyant qaşlı sırga göndərdi.

- -Kifayət qədər silahımız varmı? – İljas bəydən soruşdum.

-Beş tüsəng, səkkiz revolver, bir top və sursatımız var. Və bir də qadınlar və uşaqlar üçün zırzəmimiz.

Nino başını qaldırdı.

-Zırzəmidə gizlənməyi düşünmürrəm. Sizinlə birgə vətənimə mən də müdafiə edəcəm.

- Məhəmməd Heydər ölüb. Nikolayevskidə meyidini gördüm. Onlar onun burnunu və qulağını kəsiblər.

Musa Nağı da vəfat edib. Onu Lalay boğub.

Sağ qalğıımı qavramaq necə ağır galır...

- Bəs sən nə olacaqsan, Arslan ağa?

- O sərxoş baxışları ilə mənə baxıb dedi: “Padşah olacağam”.

- Nə olacaqsan?

- Mən gözəl bir ölkənin padşahı olmaq istəyirəm. İstəyirəm ki, çoxlu süvarim olsun.

- Sonra nə istəyirsən?

- Ölmək istəyirəm.

- Nəyin namine?

- Padşahı olacağım ölkəni fəth etmək namine!

– Əli xan – deyə İljas bəy mənə müraciət etdi – biz hərəkət etməliyik. Düşmən şəhərin qapısının üstünü alıb.

– Bəli, biz özümüzü müdafiə etməliyik.

– Yox, bizim hücuma keçməyimiz lazımdır.

Məhəmməd Heydər acıqlı-acıqlı gülüb dedi:

– Sizə deməyi yaddan çıxardım, bura geləndə yolda Əsədullahə rast gəldim. O, dedi ki, ruslar ultimatumu rədd ediblər və tələb edirlər ki, biz silahlarımızı yerə qoyub təslim olaq. Mən silahımı onlara verməyəcəyəm.

İlyas bəy dedi:

– Bu, bizim erməni müttəfiqlərimiz üçün mühəribə deməkdir.

Seyid Mustafa əmmaməsini düzəldib dedi:

– Allah, Allah! Mən cəbhədə olmamışam. Əli xan qədər də ağıllı deyiləm. Lakin şərait yaxşı bilirəm. Mühəribə zamanı müsəlmanları kafirlərin sədaqətinə bel bağlayarsa, o mühəribədən xeyir gəlməz. Əslində, başqasına bel bağlamağın özü pis şeydir. Şəriət belə buyurur, həyatda da belədir. Erməni hərbi dəstələrinə kimlər rəhbərlik edir? Stepan Lalay! Onu tanıyırsınız.

 194 Mən heç inana bilmirəm ki, ermənilər bizimlə birləikdə ruslara qarşı vuruşsunlar. Axi bu ruslar kimlərdir? Cr-cindir içinde olan bir sürü anarxist və quldur dəstələri. Onların başçılarının adı Stepan Şaumyanıdır. O da ermənidir. Erməni anarxistləri ilə erməni millətçiləri, müsəlman millətçiləri ilə erməni millətçilərindən tez birləşərlər. Hər şey Quranın həqiqəti kimi aydınndır.

...

Dəstəkdən İljas bəyin səsi gəldi:

– Ermənilər ruslara birləşdilər. Onlar bütün müsəlmanların sabah saat üçə qədər tərkislah edilməsini tələb edirlər. Təbii ki, biz bunu rədd edirik.

- Nino soruşdu:

– İranda biz neyləyəcəyik?

– Dincələcəyik, Nino – dedim.

– İstirahət edəcəyik elə deyilmi? Mən yatmaq istəyirəm, Əli xan. Bir ay, bir il yatmaq istəyirəm.

– Elə biz də elə bir ölkəyə gedirik. İran min ildir ki yatrı.

Hər yer toz, torpaq, nəfəmizlik içində idi. Bu o demək deyil ki, iranlılar toz, torpaq içində yaşamağı xoşayırlar. Onlar sadəcə hər şeyi necə varsa, elə də saxlamaq isteyirlər. Çünkü hər bir iranlı, sonda hər şeyin toza çevriləcəyini zənn edir.

— Nino, sən haqlısan, — dedim — çünki atangıldə də əmin-amalıq olmayacaqdır. Son gəmi İrana saat səkkizdə gedir. Əşyalarını yığ.

Onun sıfəti qıpçırmızı oldu.

— Əli xan, sən məni burdan qovursan? Ninonu indiyədək belə hirsli görməmişdim.

— Nino, Tehranda əmin-amalıqda yaşayacaqsan. Düşmən qalib gələsə, onlar bütün qadınların namusunu ləkələyəcəklər.

Nino başını qaldırıb qətiyyətlə dedi:

— Mənim namusuma heç kim toxuna bilməz! Arxayın ol, Əli.

— Hələ nə qədər vaxt var, İrana get, Nino.

Nino ciddi tərzdə söylədi:

— Kifayətdir, Əli xan. Mən düşməndən, mühəribələrdən və bizi gözləyən bütün dəhşətli şeylərdən qorxuram. Buna baxmayaraq burda, sənin yanında qalıram. Dündür, sənə köməyim dəyməyəcək, amma mən səninəm. Burda qalmalıram, vəssalam.

Elə də oldu. Ninonun gözlərindən öpdüm. Fəxr edirdim ki, belə arvadım var. Hərdən mənə söz qaytarşa da, Nino yaxşı bir həyat yoldaşı idi.

— Sən cəsursan, Əli xan, Lakin, cəsarət dediyin nədir? Avropalılar da cəsurdur. Sən və səninlə birlikdə döyüşənlərin hamısı artıq asiyalı deyilsiniz. Mən Avropaya nifçət etmirəm. Sadəcə ona qarşı etinasızam. Avropanın bir tikəsini sən özündə daşıyırsan. Sən rus məktəbində oxumusun, latınca öyrənmisən, arvadın da avropalıdır. Sən özüne hələ də asiyalı deyirsin? Sən mühəribədə qalib gəlsəydin, Avropa həyat tərzini sən özün Bakıya gətirəcəkdin. Bizim üçün nə fərqi var, ölkəmizdə zavod və fabrikləri kimlər tikəcək — biz və yaxud ruslar. İşlər o durumda davam edib gedə bilməzdik. Saysız-hesabsız düşməni məhv edib qana susamaq yaxşı asiyalı olmaq demək deyil.

— Bəs nə zaman yaxşı asiyalı sayılmaq olar?

— Sən yarı avropalısan, Əli xan. Ona görə də bu suali verirsən. Onu sənə izah edə bilmərəm, çünki sən hayatıda yalnız adı gözə görünən şeyləri görürsən... Sən ancaq yerə baxırsan. Bax, buna görə basılmağımız səni ağırdır və sən ağırdığınızı bürüza verirsən.

— Ninonu necə başa salım ki, böyük məmənuniyyətlə şəhəri ona göstərərdim, amma onu şəhərə göstərə bilmərəm.

Yeter! İran qoca bir dilənçinin açılmış ovçuna bənzəyir. Mən istəyirəm ki, bu qoca ovuc bir gəncin möhkəm yumruğuna çəvrilsin.

Birdən hiss etdim ki, dünyada heç bir şey mənə Ninonun gülən gözləri qədər qiymətli və əziz deyildir. Bəs onda bu gözlər axırıncı dəfə nə vaxt gülüb?

Çayxanada oturmuşdum ki, camaat mənim bütün günümün hərəmxanada keçmədiyinin şahidi olsun. Çünkü burda bir kişinin daim arvadımın yanında olmasına yaxşı baxırlar. Qohumlarım artıq məni lağla qoymağa başlamışdır. Burda yalnız müəyyən vaxtını qadına sərf etməlisen. Qalan vaxt isə kişinin özünün iqtidarındadır. Halbuki Ninonun yeganə təsəllisi mənəm, onun qəzeti də, teatrı da, qəhvəxanası da, dost-tanışı da, bunlardan başqa onun əri də mənəm. Elə ona görə də onu tek qoya bilmirəm.

Mən ölkədə məskunlaşmış əcnəbi əsgərlərini və Ənzəlidəki cir-cindr geymiş, ayaqalmın polisləri yadma saldım. Bu idi Asiya. Avropalı olmaq qorxusundan silahlarını Avropanın ayaqları altına atan Asiya! Şahzadə əsgərlik sənətinə nifşət edirdi. Halbuki o özü vaxtı ilə əcədələrinin iştirakı ilə Tiflisi fəth edənlərin arasında olmuşdu. O zamanlar İran başını dik tutub silahdan istifadə etməyi bacarırdı. Lakin indi zəmanə dəyişib. Şahzadə şeri pulemyotdan üstün tutur. Bəlkə də ona görə ki, onun serdən başı daha yaxşı çıxırı. İran can verirdi, amma çox zərif bir şəkildə can verirdi.

Ordakı adət-ənənəyə görə yeməyimizi tez-tez yeyirdik, çünkü bir iranlının həyatda yeganə tələsik etdiyi şey, onun yeyin yeməsidir.

196

Sən pulemyotun arxasında oturdun və düşmənlərinin gözlərindəki yaşı gördün. İranın qılıncı isə pas atıb. Biz min il bundan qabaq Firdovsinin yazdığı şerlərdən vəcdə gəlirik. Daqiqin rübaisi ilə Rudakinin rübaisini dərhal bir-birindən seçə bilirik. Lakin avtomobil yolunu necə tıkməyi və yaxud alaya komandanlıq etməyi bacarmırıq. Dövlət adamlarımız bizim əsgərlərə ehtiyacımızın olmadığını iddia edirlər. Həqiqətdə isə əsgərlərə ehtiyacımız var. Bizim pulemyotlara, məktəblərə, xəstəxanalara, nizama salınmış vergi sistemini, yeni qanunlara və sənin kimi insanlara ehtiyacımız var. Bize ən az lazımlı olan şey – İranın ah-nalələrini eks etdirən köhnə şerlərdir.

İran güllərinin ətri qəflətən yoxa çıxdı. Ətrafımın Bakının tərtəmiz çöl havası və xəzif bir dəniz, qum və neft qoxusu büründü. Uşaq anasını çağırın kimi mən də vətənimi səsləyirdim. Amma sonra o vətənin daha mövcud olmadığını xatırladım. Gərək tanrıının məni dönyaya göttirdiyi bu şəhəri heç zaman tərk etməyəydim. Bir it öz komasına bağlı olduğu kimi mən də köhnə şəhər qala divarlarına bağlıyam. Mən qala divarlarının kölgəsində Ninonun gözlerinin mənə gülümşədiyi Bakıya mənsubam.

Bu kədər dünyasında heç bir şey mənasız deyil.

Ana Vətənin nə demək olduğunu yalnız başqa bir ölkəyə siğmmış adam dərk edə bilir. Mən İrəni yenidən qura bilmərəm. Çünkü xəncərim Bakının qala divarlarının daşında itilənmişdir.

- Ruhum əzab içindədir və mən bu qaranlıq zülmətdən çıxış yolu axtarıram.

- Çünkü sən üzünü bəndələrə tutmuşan, Əli xan. Bəndələri idarə edən gözəgörünməzi isə yad dan çıxardısan.

Eh, dünyamın işləri belədir, Əli xan. Yuvanı dişi quş qurar.

Köhnə qubernator binasının üzərində yeni Azərbaycan dövlətinin bayrağı dalgalanırdı. Parlament də məktəb binasında yerləşirdi. Köhnə şəhər elə bir yeni bir hayata qədəm qoymuşdu. Vəkil Fətəli xan baş nazır təyin olunmuşdu. O, qanunlar çıxardır, göstərişlər və əmrlər verirdi. Şəhərdən rusları təmizləmək istəyən Şəmsi Əsədullayevin oğlu Mirza Əsədulla xarici işlər naziri təyin olunmuşdu. O, kənar ölkələrlə müqavilələr bağlayırdı. İndiyə qədər adət etmədiyim dövlət müstəqilliyi hissi məni də bürümüşdü. Mən yeni dövlət gerbini, yeni uniformaları və yeni qanunları sevməyə başladım. Həyatımda ilk dəfə idi ki, mən özümü öz vətənimin sahibi hiss edirdim. Ruslar utancaq halda yanımıdan keçir, keçmiş müəllimlərim də məni hörmətlə salamlayırdılar.

“Əgər qonaq sənin yeganə oğlunun başını kəsib onu əlində tutaraq evinə qonaq gələsə, onu qəbul etməli, yedirtməli və qonaq kimi ona ehtiram göstərməlisən”. Ağillı adətdir. Amma ona əməl etmək çox çətindir.

Nino, xahiş edirəm, məni düz başa düş. Mən başımın üstündəki hamar damı, bu çölü və bənəzini sevirəm. Mən bu şəhəri, köhnə qala divarlarını və dar yollardakı məscidləri sevirəm. Mən Şərqdən uzaqlaşanda sudan çıxmış balıq kimi oluram.

Nə olursa-olsun mən vətənimdə qalacağam. Mən bu ölkədə anadan olmuşam, burada da ölmək istəyirəm.

- Üç-dörd gün döz, - deyə İljas bəy Nintonun sakitləşdirirdi. Yalnız üç-dörd gün. Ondan sonra Əli xan yenə də yanımıza gələcək.

Nino sakitcə “bilirəm” - dedi. Biz əvvəl Tiflisdə qalacayıq, sonra da Parisə gedəcəyik. Bizim bağçalı bir evimiz olacaq, ikinci usağımız da oğlan olacaq.

- Bəli, Nino, bax elə belə də olacaq...

- Nino, körpəmiz dünyaya gəldikdən sonra birlikdə Parisə, Londona, Berlinə, Romaya gedərik. Axi biz hələ toy soyahətinə çıxmamışıq. Hara lap çox xoşuna gəlse, bütün yayı orada qalarıq. Ondan sonra da hər il Avropaya gedərik. Amma evimin vətənimdə olmasını istəyirəm, cünki mən çölümüzün, şəhərimizin və günəşimizin övladıyam.
- Bəli, dedi Nino. – Özüdə çox yaxşı övladısan, biz Avropanı unutmalyıq. Lakin bətnimdə daşıdığım balam nə çöлün, nə də qumun övladı olmalıdır. Bu uşaq sadəcə, Əli ilə Ninonun övladı olacaq. Razısan?
- Bəli, raziyam – dedim.

Hər bir qadın doğuş vaxtı öz ərinə lənətlər yağıdır.

- Əli xan, biz bir yerdə məktəbə getmişik və böyük tənəffüslerdə rus uşaqları ilə dalaşmışıq. Sən Naxararyanın maşının arxasında düşdüyüñ zaman, mən sənin ardınca çapıldım. O gecə Nino tu atımın yəhərinə oturdub evinə mən aparmışdım. Sisianaşvili darvazasının yanında başı pozuq rus əsgərlərinə qarşı bir yerdə vuruşmuşuq. Amma indi sən buradan çıxıb getməlisən. Nino tu və özünün yaxşılığı üçün və bəlkə bir daha sənə ehtiyacı olacaq vətənin namına buradan getməlisən.

198 - İlyas bəy, sən burada qalırsansa, mən də qalıram.

- Mən burada ona görə qalıram ki, dünyada heç kimim yoxdur, təkəm. Mən burada ona görə qalıram ki, zabitəm, əsgərləri döyüşə aparmağı bacarıram və iki vuruş keçirmişəm. Bu iki vuruşda böyük təcrübə toplamışam. Odur ki, inadlıq eləmə Əli xan, İrana get. Mən laqeydiliklə başımı tərpətdim.

İnsan qorxaq da belə vətəni uğrunda qəhrəmancasına vuruşaraq öle bilərmiş.

“Əli xan Şirvanşır altriya on beş dəqiqə işləmiş Gəncə körpüsündə, pulemyot arxasında tutduğu mövqeyində halak oldu. Onun məyiti körpüdən qurumuş çayın yatağına düşmüştü. Bədənini səkkiz gülə dəlik-deşik etmişdi. Cibindən xatırə dəftəri çıxdı. Allah imkan versə, bu dəftəri onun arvadına çatdıracağam. Biz şəhər tezən, rus qoşunları sonuncu hücumu keçməzdən bir az əvvəl onu məscidiñ həyətində dəfn etdik. Cumhuriyyətimizin ömrü Əli xan Şirvanşırın ömrü kimi sona çatdı”.

*Bakının Binəqədi qəsəbəsindən olan Zeynal Ağanın oğlu, rotmistr İlyas bəy.

İSTANBULLU QIZ

200

Şərqi və Qərbin münasibətləri. Osmanlı imperiyasının keçmiş paşası və onun gənc qızı Aziadə imperiya dağlıqlıqdan sonra Avropaya üz tutmali olurlar. Şərq adət-ənənələri ilə tərbiyə olunmuş bu qız əslən serb olan avropalı həkimə ərə gedir. Ancaq özünü ərinin həyat tarzına və adətlərinə uyğunlaşdırma bilmir. Şərqlə Qərbin toqquşması baş verir. Elə bu vaxt vətəninin qoxusunu özündə saxlayan İmpériyanın sonuncu sultani ilə Aziadənin yolları kəsişir...

Əsərdən seçilmiş hissələr

Cəsarət gəncliyin üstünlüyüdür.

- Germanistikanı öyrənirsi?
- Xeyir, mən türkşünasam.
- Üzr istəyirəm, kim?
- Türk dillərinin müqayisəli təhlili ilə məşğul oluram.
- Aman Allah! Bu sizin nəyinizə lazımdır?
- Heç, elə belə!

Sürgün Qacar şahzadələrinin masasından pıçılıtı eşi dildi.

- Sürgün çörəyi acı olur. - onlardan biri dedi.
- Heç də elə deyil, sürgün ölkəsi ümumiyyətlə sürgünlər üçün çörək bişirmir.

Bəli, paşa öz qızına yaxşı təribyə vermişdi. O, əcdadlarının dili – türk, Allahın dili – ərəb və sevginin dili olan farcda danışındı.

- Biz öz dinimizi qoruyuruq – qoca coşqu ilə dedi – bu imansız dünyada hər şey məhv olub gedir. Ancaq gün gələcək işqla zülmət qarışacaq və Allah yolunu azmışları cəzalandıracaqdır. Günah tərəddüd edənləri izləyir və onun çıxlu üzü var.

- Demək, mən şaha əra getmeliyəm?
- Yox, paşa dedi – fikrimi dəyişdim. Sən Birləşmiş Ştatların prezidentinə əra gedəcəksən və bütün Amerikani İslama gətirəcəksən. Prezident öz donanmasını İstanbula göndərər və biz evimizə qayıda biləcəyik. Bu sənin əvəzinə mənə çatası başlıq olar.

Şillə yemək bu dünyada insanın başına gələ biləcək heç də ən qorxun şey deyil. Baxır, həmin şillə kim tərəfindən vurulub.

- Siz nə vaxtsa sevmisiniz? – Xasa soruşdu.
- Avropalılar heç özlərini apara bilmirlər. Tanımadığınız qadınla sevgi haqqında söhbət açmaq və onu belə acgözlükə seyr etmək olmaz. Bizim də sizin qədər sevgidən başımız çıxır, lakin biz daha sakit və dinməzik. Buna görə də bizi “vəhşî” adlandırırlar.

“Kutatqu Bilik” – “Müqəddəs bılıklar” ikinci yüzilliyin uyğur etikası. Səhifə əlli iki, şer on beş, Aziade fırında tutdu və açıb oxudu - “Sənə verilən hər şey gəlir və gedir, ancaq müqəddəs bılıklar qalır. Dünyada bütün varlıqlar ifir və qurtarır. Ancaq yazılınlar qalır, yerdə qalanlar ötüb keçir.”

Allah Təala Peygəmbərin (sav) dili ilə deyib: “Sadiq qul sədaqətsiz itdən yaxşıdır.”

Mənim dayəm danışardı ki, Teymur Sivaşı keçəndə o özünün ən cəsur döyüşülərini və zəiflərdən ən xəstələrini seçib onları öldürdürdü ki, birincilər öz cəsarətləri, ikincilər isə xəstəliklərini digərlərinə yolu xdurmasınlar... Dayəm bunları ona görə danışirdı ki, mən nə çox acız, nə də çox cəsur olum. Ancaq, qorxuram, bu mənə kömək olmadı.

Qadın və kişi bir qabıq içində qozun iki ləpəsi kimidir. Bunu müdrik Sədi demişdir.

– Xəyanətlər yalnız romanlarda olur, həyatda yox. Əmin ola bilərsən, mən sənə sadıq olacağam.

- Məni belə çox sevirsən?
- Sevgidən sözler danışır. Sevgidən əllər, gözlər, ilk toy gecəsi saçlardan çıxarılan duvaq danışır. Öpüş qəbirdaşı üçün yazı deyildir – bunu hələ dahi Hafız deyib.
- Bunu Sədi deyib, o birini Hafız, bəs Aziade nə deyir?
- Aziade heç nə demir. Aziade sevgidən danışır, o, eləcə sevir.

Biz mübariz xalqıq. Ərtoğrul bizi Anadoluya aparanda cəmi dörd yüz qırx dörd nəfər idik. Lakin biz cəsur və çaresız idik, ona görə də Allah bizə dünyannın yarısı üzərində hökmranlıq bəxş etdi. Bizim qadımlar gözəl, cəsarəti və ağıllı olmalıdır, onların aqlamaya haqları yoxdur. Bunu unutma! Qadının ancaq bir vəzifəsi var – ərinə xidmət və övladlarını təribə etmək. Kişiinin isə öhdəlikləri başqdır. O, öz evini qorumaq üçün əvvəller olduğu kimi vuruşmalıdır. Buna görə də, o, bütövlükdə qadına məxsus ola bilməz. Xoşbəxt olmaq üçün bunu bilmək lazımdır. Ancaq ağıllı qadın həm xidmət, həm də hökm edir – hökm etmək üçün doğulmuş bunu çadra altından da edəcək.

Xosrov-paşa çox dövlətli və qüdrətli insan olub. Çox qüdrətli, o, ilk dəfə bura gələndə burada üç kəndi dağıtmagi əmr etdi. Onların yerində saray tikdi. O vaxtdan bu şəhər Sarajevo adlanır.

– Qorxma – o demək istəyirdi – mən sənə sadıq olacağam. Ancaq heç nə demədi, sakitcə onun boynunu qucaqlayıb dururdu və Xasa onun gözlərində Asiya qadımlarının sadaqətini görürdü.

- Biz şərqdə daha həssasiq. Biz hələ sözün qüdrətini hiss edirik, şərqlə qərb arasında fərq elə bundadır.
- Xeyir – Rolland dedi – Qərb şüurunda individualıq, şəxsilik hökm sürür. Bizzət isə Təklə qırılmaz əlaqə hissi var. Qərb kainatdan ayrılib, onları birləşdirən ip qırılıb. Məğrur qərb bütün dünyadan təcrid olunmaq üçün ətrafında xəndəklər qazan monadaya dönmək üzrədir. Şərq isə kainatla qırılmaz əlaqədə yaşayır və hərəkət edir. Buna görə də, qərb incəsənəti individual və dəqiq çərçivələrə salmış olduğu halda, şərq incəsənətində yarımcıq, ancaq eyni zaman sonsuz bir şey var.

Tanrı ağlışızları cəzalandırıb ağlıllara kömək edir. Bu həkim öz gözəl arvadına iki yad kişi ilə getməyə icazə verdi. Bu elə axmaqlıqdır ki, viacdən əzabına da layiq deyil.

Dua yuxudan, qadın isə şərabdan yaxşıdır.

- Vaxtını necə keçirdin? Hələki sənin jurnallarını oxuyurdum, amma heç nə başa düşmədim. Polistedialitet nədir?

- Hipofizin işi, filologiya diliндə.

Qadının xoşbəxtliyi nədədir? Qadın o zaman xoşbəxtdir ki, ərinin gülümşəyen gözlərini görüb bilsin ki, bu sevincin səbəbi özüdür.

Əcdadlarım iki qitəni fəth ediblər. Mən isə bir qadının öhdəsindən gələ bilmirəm.

- Qulaq as, birdən mən heç vaxt qayıtmamas nə edərsən?

- Bir də heç vaxt gülümşəyə bilmərəm.

Həyat qida qəbulları və iş saatlarının kədərləi ardıcılığında cəmləşmişdi.

Mən bir ağrından başqasına qaçıram.

Yer üzündə onun kimi iki dünya arasında asılıb qalmış və bununla belə azad xoşbəxtliyində aydın və möhkəm qala bilən məxluqun – Aziadenin olması fikir ona gözlənilməz məmənunluq gətirdi.

Con telegraf blankına yazdı: "Aziade Xasa, Vyana. Yolum Qadamesədir, kişilər üzərində hökmranlıq edən qadınlar olan yerə. Əgər sən də məni idarə etmək istəyirsənə, gel."

Depressiyadan əziyyət çəkən qadınlara o, kişilərlə ünsiyyət məsləhət görürdü. Bu sahədə onun illərlə toplanmış təcrübəsi var idi. Qadınlardan balaca uşaq kimidirlər, bir fərqlə ki onları müalicə etmək daha asandır. Təcrübəli nevroloq öz işini bilirdi.

Hər bir qadını fəth etmək olar, ancaq heç də hər biri buna layiq deyil.

Qardan qorxuram. Soyuq –ölüm müjdəçisidir.

Bugünkü qadın sabah dünənki qadın olacaq.

- Gününüz necə keçir, Aziade?

- Afrika haqqında oxuyoram.

- Afrika haqqında? – Kurts maraqlandı. Ailə həyatında xoşbəxt olan qadınlar afrika haqqında oxumazlar.

...

- Belə deyin, səhrada uzaq vadi, deməli siz bu haqda oxuyursunuz. Orada qadınlar var?

204 - Bəli var, onlar damlarda yaşayırlar. Bütün damlar öz aralarında birləşdirilib. Kişiər üçün oraya giriş qadağandır. Qadınlardan isə küçəyə çıxa bilməzlər. Damlar və külçələr arasında kişiər və qadınlarnın görüşü biləcəyi evlər var. Qəribə dünyadır.

Onu öldürmədin, Xasa? İcazə verirsən ki, o arvadını təhqir etsin? Sən axı mənim ərimən, Xasa! Qisasımı özüm almaliyam?

- Mənim avropa qadınlarının psixologiyasından başım çıxır – o fikirləşirdi – görünür, biliklərim İstanbulun qapıllarında qurtarır.

- Nəsihətlər kitabından –

İmanlılar, ziddiyətlərə diqqət edin: Franklar ləyaqətin nə olduğunu bilmirlər, qısqanlıq hissi onlara yaddır, amma bununla belə onlar ağlasığın cəsarət göstərirlər. Baxmayaraq ki, cəsarət ləyaqəti itirmək qorxusundan yaranır.

Əlini, ayağını, gözünü, hər şeyi itirmək olar, vətəndən başqa.

- Dindik – Con hırsı dedi – onu harada tapım?

- Özün özünə tikəcəyin evdə.

-Sən qadınlardır kişiləri idarə edən Tarki tayfasındansan?

- Uzun illər əvvəl tayfamızda qadınlardır və kişilər arasında mübahisə düşdü. Qadınlara silahları, dəvələrlə çıxıb getdilər. Kişilər onları təqib etdilər. Şiddətli döyüş baş verdi və biz – qadınlardır qalib gəldik. O vaxtdan hakimiyət bizim əlimizdədir və biz itaətkarlıq əlaməti olaraq kişiləri çadraya bürüdü - qadın susdu və sonra qururla davam etdi: – Bu yalam biz yadlara damışırıq. Əslindən heç bir döyüş olmayıb. Sadəcə kişilər qadınlardır mühafizəsində yaxşıdır. Kişi qadınsız aciz və köməksizdir. Səhralada mənasız dolanır, öldürür, oğurluq edir və heç kim onun üzünü görmək istəmir. Ev və müdafiəni o, qadının çadırında əldə edir, ona görə də biz bu şərəfə layiq olmuşuq.

Ayn-Ül-Fras – bu Peyğəmbərin atının şərəfinə adlandırılmış müqəddəs bulaqdır. Dörd min il dən çoxdur ki, bu saat işleyir və bir dəfə də olsun dayanmayıb.

Qədim zamanlarda, Peyğəmbər dünyaya gəlməmişdən əvvəl Saxarada səhra tanrıları hökm sürürdülər. Məhəmmədin (sav) dəstələri dünyani fəth edəndə səhra tanrılarını qovdular və onlar iblislərə çevrildi. Gecə yarısına kimi qumlar dünyasını Peyğəmbərin sözü idarə edir, sonra qum təpələrində qədim iblislər oyanır. Səhər namazı onları geriyə – mağaralara qovana kimi, onlar inilti və fəryad ilə səhramı dolaşır, yadlara hücum edir, səyyahları yoldan çıxarırlar.

Bədbəxt və aciz o kişi dir ki, ona evi qadın təklif edir.

– Nadir hallarda olur ki, bir kişinin iki arvadı bir masa arxasında sakit əyləşsinlər. – Marion dedi.

– Niyə ki? Mənim babamın dörd arvadı var idi, onlar bir-birlərini çox gözəl, həttə babamın özündən də yaxşı başa düşürdülər.

İlanlar dərilərini dəyişirlər ki, ruhları yaşılanaraq çıxırlınsın. Biz – insanlar ilanlara oxşamırıq. Biz ruhumuzu dəyişib dərimizi saxlayırıq.

Onun evinin axırıncı daşı qoymulmuşdu.

Ata, imansızların sürdükleri həyat ancaq onların özləri üçün yaxşı və maraqlıdır. İstanbulda doğulmuş qadın üçün isə bu həyat pis və maraqsızdır. Onların dünyasında həddindən çox kişi və az uşaqlar var. Bizdə isə əksinə kişilər az, uşaqlar isə çoxdur. Hərçənd ki, buradakı kişilər özləri balaca uşaqları kimi dirlər. Təəssüt ki, buradakı uşaqların necə olduğunu deyə bilmərəm, çünki burda uşaq görməmişəm.

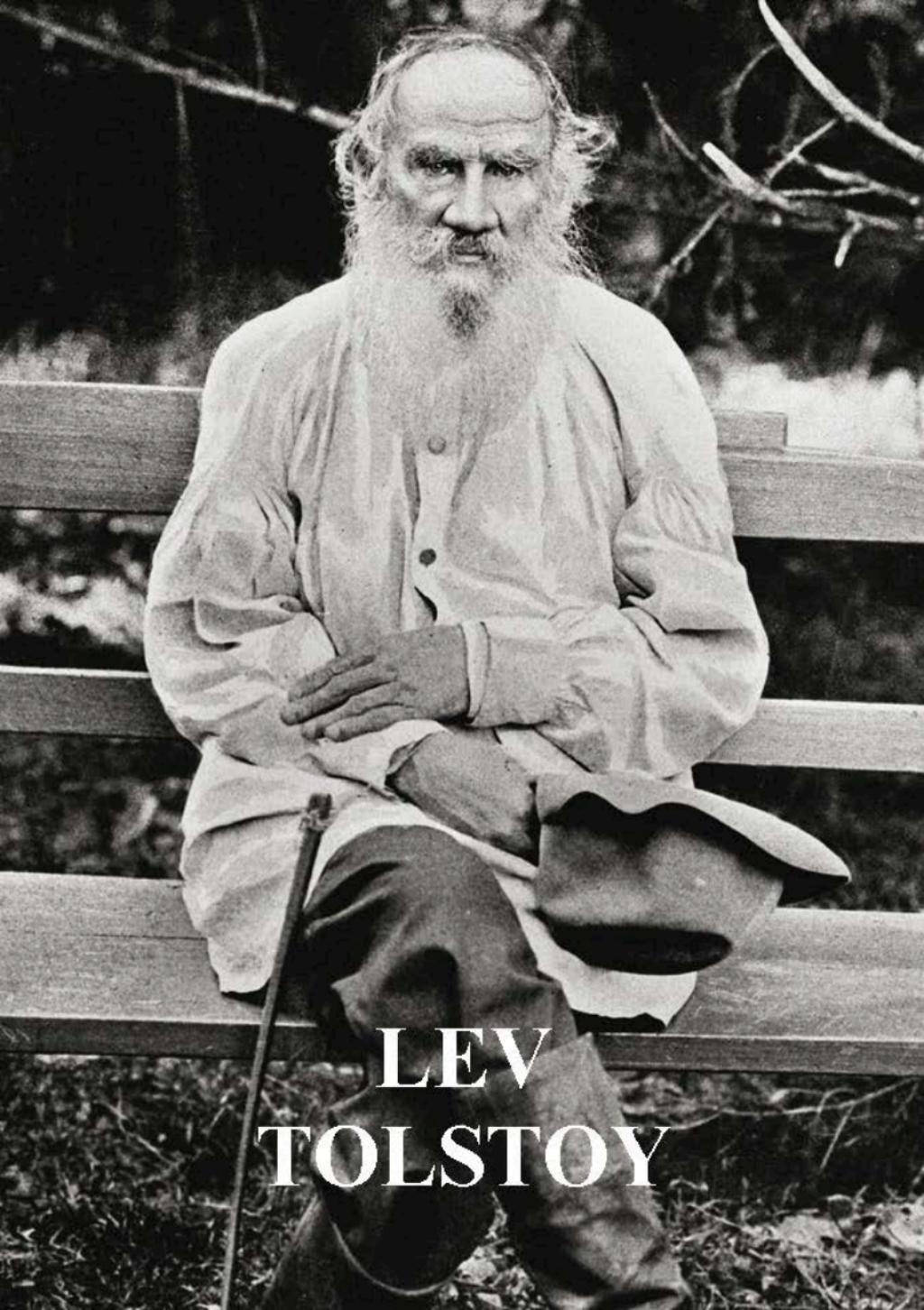
- Arvadım sizin haqqınızda çok danışır - Xasa dedi - Peşəniz və adınız göstərir ki, siz qərb mədəniyyətinə ağıllı-başlı daxil olmaq üçün Asiyannın tozlu paltarlarını atmışınız. Arvadım isə əksinə, bugünkü də yerdə əyləşib yemək yeyirdi.
- Nəyi nəzərdə tutduğunuzu anlayıram. İnsanın yerdə oturub yemək yeməsini siz tam mədəniyyətsizlik əlaməti hesab edirsiniz. Ancaq torpaq insanın beiyiidir, insan ondan ayrılmaga məcbur deyil. Biz torpaqdan əmələ gəlmmiş və ondan üz döndərə bilmərik. Əksinə, insan yarandığı torpaq parçası ilə birləşməyə can atmalıdır. Asiyalı torpağa bağlılığını hiss edir və sevinclə onun qarşısında əyilir. İnsanlar torpaqdan sonsuz, sırlı enerji alırlar. Ona görə də, biz torpaqda oturub ibadət edirik, alnimizla nə vaxtsa qovuşacağımız torpağa toxunuruq.
- Elədir - Xasa dedi - məscidin günbəzləri altında bu duaları eşitmİŞM. Ancaq torpaqdan əmələ gələn insan yuxarıya can atmalıdır. Zahirən bunu qotik kilsələrin spilləri ilə müqayisə etmək olar. Onlar hündür olmayan və nəhəng enli günbəzləri olan məscidlərdən daha hündür və nəcibdirler.
- Məscidlər Asiyannın daşa geydirilmiş ruhudur. Çox insanlar məscidlərə baxır, ancaq heç bir imansız onun simvolikasını anlamağa qadır deyil. Heç kim günbəzlər, kubik bünövrə, çoxüzlü arakəsmələr, alovun rəmzi olan minarələrin ideyasını anlamadı. Şərqiñ hər yerində Allah evləri bu dörd ünsürdən ibarətdirlər və tək bir şeyi ifadə edirlər. Ruh öz cismini əldə edərək, onu iki dünyanın birləşməsində ifadə olunan Allahın mərhəmətinin əsasına çevirir. Haqlımız, məscidlərə qotikaya xas olan xətlərin dəqiqiliyi və göye hərəkət (canatma) çatdırır. Məscidlər geniş, möhkəm teməl üzərində ucaldılır və onların günbəzləri vahid sferada yerə enir.
- Məscidlərə təxəyyülü heyvətləndirən göylərə ucalmaq istəyi çatdırır. Necə ki, sizin rəssamlıqdə da həyatın heç bir əlaməti yoxdur. Boz dönya – rəngsiz dönya!
- Haqlımız, Asiya ilahi, Avropa isə dünyəvi anlayışlara can atır. Ona görə də, Avropaya real, həyat dolu obrazlar lazımdır. Asiya isə ruhu materiya xaricində axtarır. Bu məhfumların fani insan və heyvanların vasitəsilə ilə təsvirinin platon ideyasından imtinadır.

İnsan açıq zehnə və eyni zamanda ağılsız ürəyə sahib ola bilər.

Vətənini və ruhunu heç vaxt onlara sahib olmayan kəs itirir.

Axi çox şey qadından asılıdır: xoşbəxtlik və bəla, həyat və ölüm. Qadın ağıllı olmalıdır ki, ləyaqətli olmağa və insanların gözlərinə sakit baxmağa gücü çatsın.

Biz səni Bremendə gözləyirik, yaradılışdan ölümə olan yolu, Allah tərəfindən yazılmış yolu, axmağın qorxu ilə, cəsurun qururla, müdrikin isə gülümşəyərək keçdiyi yolu birlikdə təbəssümələ getmək üçün.

LEV TOLSTOY

ETİRAFLARIM

208

Lev Tolstoyun "Etiraflarım"ı – çox qiymətli bəşəri sənəddir. Burada o, öz həyat yolunun, həqiqət hesab etdiyi həyat yolunun mənasını tapmağa cəhd göstərmmişdir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Heç bir şey bir kişinin mənliyini yaxşı ailə təbiyəsi almış bir qadınla quracağı yaxınlıq qədər inkişaf etdirə bilməz.

Və bütün dəlilər kimi mən də özüm dən başqa hər kəsə dəli deyirdim.

Bu suallar təxirə salma bilməzdə və təcili olaraq cavablanmaları vacib idi. Onlara cavab tapa bilmədiyim halda yaşamağım imkansız idi.

Bir pəri gəlib mənə arzularımı həyata keçirməyi təklif edərsə, mən də nə istəyəcəyimi bilmirdim.

Sərxoşluq anlarında bir arzu deyil, ama köhnə arzularından qalmış bir vərdiş kimi bir şey hiss etsem də, ayıq olsaq anında bunun bir vahim dən ibarət olduğu və həqiqətdə arzu ediləcək heç bir şeyin olmadığını bilirdim.

Nə istədiyimi özüm də bilmirdim, həyatdan qorxurdum, həyatdan qaçıb uzaqlaşmaq istəyirdim, amma yenə də həyatdan bir şəylər gözləyirdim.

Həyatın mənasını anlaya bilməzsən, ona görə də düşünmə, sadəcə yaşa.

Bir insanın özünün kim olduğunu anlaya bilməsi üçün əvvəlcə bir-birini anlamayan özü kimi insanlardan ibarət bütün o sırlı insanlığı anlamağı gərəkdir. Etiraf etməliyəm ki, bir zamanlar buna inanmışdım.

Sən “həyatım” dediyin şeyin hissələrinin təsadüf nəticəsində bir yerə toplanmasından əmələ gələn müvəqqəti bir nəsnəsen.

Biz həqiqətə aşiq olanlar həyatda nə üçün mübarizə aparırıq? - Özümüzü bədəndən və onun yol açdığı bütün pisliklərdən qurtarmaq üçün! Onda ölüm bizə gəldiyi zaman nə üçün xoşbəxt olmayaq?

Bizlər bu həyatda arzumuzdan başqa heç bir şeyik və ondan başqa bir şey də tanımırıq.

Böyük savadlılıqda böyük kədər olar və savadını artırın kədərini də artır (Süleyman).

Get,indi,səni xoşbəxtliklə sınayacağam.

Sonra əllərimin yaradığı bütün o işlərə baxdım, əmək sərf edərək meydana gətirdiyim əsərlərə, bir də nə görəm yaxşıdır, elədiyim hər iş boş idi və ruhumu sıxıntı verirdi. Yer üzündə onlardan əldə edəcəyim bir qazanc yox idi. Və qayıdış ağıllılığa, dəliliyə və axmaqlığa baxdım. Bunu hər kəsin başına gələ biləcəyini anladım. Sonra qəlbimdə belə dedim:-“Bu axmaqların başına gəldiyi kimi mənim də başıma gəldi, o halda mən niyə hamıdan ağıllı olmalıyım ki?” Sonra qəlbimdə dedim ki, bunun da bir mənası yoxdur, cünki ağıllılar axmaqlardan sonsuza qədər daha çox xatırlanacaqlar deyə bir şey yoxdur. Ağıllı adam necə can verir?-Axmaq adam necə can verirsə, elə! Buna görə də yaşamaqdan nifrit etməyə başladım...

Yaşayanlar içində olanlar üçün ümud vardır. Cünki canlı bir it ölü bir asandan hər zaman daha yaxşıdır.

Həyat olmamağı gərəkən şeydir-bir pişlik; heçliyə gedən keçid-həyatda yaxşı olan tek şeydir!

 Min arvadı olan hər bir kişi üçün bir dənə də arvadı olmayan min kişi vardır.

 Əgər nəyin ən yaxşı olduğunu bilirəməsə və bu yaxşının mənim gücüm daxilində olduğunu, o haldə niyə o ən yaxşı olana təslim olmayım?

Yaşamaq- həyatın bizə oynanan pis bir zarafat olduğunu bildiyimiz halda yaşamağa davam etməkdir.

Həqiqətən də elə görünür sanki həyatlarının mənasını anlayırmışlar kimi-cünki anlamadan yaşaya bilməzdlər.

Yaşamın pis və mənasız olduğunu uzun müddətədən bəri dir bilməyimə baxmayaraq, mən özüm yaşamağa davam edirdim.

Yaşamın pis və mənasız olduğunu uzun müddətədən bəri dir bilməyimə baxmayaraq, mən özüm yaşamağa davam edirdim.

Kiməm mən? Sonsuzun bir parçası. Elə bütün məssələ bu iki sözün altında yatır.

İnsanlar işıqdansa qaralığı daha çox sevirlər. Cünki törətdikləri bütün əməller pis əməllerdir.

O insan ki pislik edir..işiğə nifret edir və elədikləri üçün azar eşidəcəyi qorxusuya işığa gəlməz.

Əgər mən varamsa, bunun bir səbəbi var və o səbəbin də başqa səbəbləri olmaq məcburiyyətindədir.

Mən onsuz mövcudluğun var olmayıcağı varlığı axtarıram.

Hər insan yer üzünə Tanrınm iradəsiylə gəlmışdır. Tanrı da elə bir formada yaratmışdır ki, insan öz ruhunun məhvini, ya da quruluşuna səbəb ola bilər. İnsanın həyatdakı vəziəsi ruhunu xilas etməkdir və bunu edə bilməsi üçün də “dindar” bir həyat yaşaması gərəkdir. “Dindar” bir həyat yaşaya bilməsi üçün də həyatın bütün zövqlərini tərk etməli, bir işdə alın təri tökməli, acı çəkməli və mərhəmətli olmalıdır.

DİRİLMƏ

212

“Dirilmə” – Lev Tolstoyun 1889-1899-cu ildə qələmə alınmış, ölümündən qabaq sonuncu yaratdığı ən irihəcmli romanıdır. Rus ədəbiyyatının klassik nümunələri sırasındadır.

Kitab işıq üzü görəndən dərhal sonra öz mütasirlərini heyrətləndirmiş və elə həmin andaca avropa dillərinin çoxuna tərcümə edilmişdir. Belə uğuru seçilmiş mövzunun (küçə qadının taleyi) ağırlığı və yaziçinin qadının psixoloji hiss və təəssüratlarını çatdırma bilmək üçün tamamilə onun obrazına transformasiya etməsi izah edir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

İnsan da torpaq kimidir. Onun da əsas missiyası və məhiyyəti daim həyata can atmasında, ruhi cəhətdən daim dırı olmasındadır.

Unutmaq o deməkdir ki, insanların ruhu sanki yuxuya gedir, sanki ölüür. Günah işlədib, sonra da öz günahını unudan, bütün bunlara görə mənəvi iztirablarla düçər olmayan insanların ruhu dırı sayıla bilməz.

Fahişlik – qadınlıq adına vurulan ən böyük ləkədir ki, onun da günahkarı cəmiyyətdir.

İnsan nifrətlə yaşaya və hamıya nifrətdə öz ruhunun dırı qalmasını qoruyub saxlaya bilməz. İnsanın ruhu yalnız onun insanlara və Allaha məhəbbətində yaşayır. Nifrət etməyə məhkum olan ruh isə dırı sayıla bilməz.

Nifrətin, yəni ruhi ölümün mənbəyi və səbəbkər cəmiyyət, məhəbbətin və ruhi dirilmənin əsası isə insan varlığının, insan təbiətinin özüdür.

Şagird ustادından üstün ola bilməz. Amma hamı özünü təkmilləşdirməklə ustadı kimi ola bilər.

İki ildir ki, gündəlik yazmiram və güman edirdim ki, bir də bu usaqlıq əyləncəsi ilə məşğul olmayacağımdır. Amma bu usaqlıq əyləncəsi deyil, öz – özünlə, hər bir insanın daxilində yaşayış öz həqiqi, ilahi mənliyi ilə səhbət deməkdir.

Ən adı və çox yayılmış yalnız inamlardan biri budur ki, guya hər insan özünə xas olan müəyyən xüsusiyyətlərə malikdir, mehriban, kinli, ağıllı, enerjili, bədxasiyyət və i.a. adamlar olur. İnsanlar belə olmurlar. Biz bir insan haqqında deyə bilərik ki, kinli olmaqdan çox mehriban, küt olmaqdan çox ağıllı, laqeyd olmaqdan çox enerjilidir və ya əksinə.; ancaq bir insan haqqında desək ki, o ağıllı və mehriban, bir başqası isə, kinli və axmaqdır, bu düz olmaz. Amma biz insanları həmişə belə bölnürük. Bu da doğru deyil. İnsanlar da çaylar kimidir: bütün çaylarda su eynidir və hamisində həmin sudur. Amma hər bir çay gah daralır, gah iti axır, gah genəlir, gah dinc axır, gah təmiz olur, gah soyuyur, gah bulanır, gah iliq olur. İnsanlar da belədir. Hər bir insanda bütün insane xasiyyətlərinin rüşeyimi var və o gah bir cəhəti, gah o biri cəhəti biruzə verir, əsində həmin adam olub qaldığı halda, çox vaxt da heç özünə bənzəmir. Bəzi adamlarda bu dəyişikliklər kəskin olur.

Ağıllı olmayan şeyi təsdiq etmək ağılsızlıqdır, ən əvvəl, ağıllı olmayan bu şeyi öyrənmək lazımdır. Bu kiçik bir yalan olsa da, onu indi batıb qalmış olduğu böyük yalana gətirib çıxarmışdı.

Günahlardan xilas olmaq üçün sıfətimizi uzadıb ağlamaq lazım deyildir. Etiqad etmək lazımdır, etiqad edən adəmin günün xoş keçər.

Pis hərəkəti təkrar etməmək və peşmançılıq çəkmək olar, pis fikirlər isə getdikcə daha çox pis əməller törədir. Pis əməl yalnız başqa bir pis əmələ yol açır; pis fikirlər isə insanı dönmədən bu yola sürükləyir.

Biz neyləyirik səsləyək, həyat olacaq şeydən əlavə bir şey tələb etmir.

Bir haldə ki, qəlbində insanlara məhəbbət yoxdur, sakit otur, öz-özünlə, əşyalarla, nə ilə istəyirsən məşğul ol, ancaq insanlarla məşğul olma. Yalnız ürəyin yemək istəyəndə və bu sənə zərər gətirməyəndə olduğu kimi, insanlarla da yalnız onları sevdikdə zərərsiz rəftar etmək mümkündür.

214 Hansı yaxşıdır: əvvəlcə xalqı maarifləndirib sonramı həyatın şəklini dəyişmək, yoxsa əvvəlcə həyatın şəklini dəyişmək yaxşıdır?

MƏMMƏDƏMIN
RƏSULZADƏ

216

TOPLU

“Əsrimizin Səyavuşu”, “Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı”, “Çağdaş Azərbaycan tarixi”
Azərbaycan xalqının böyük oğlu, dövlət xadimi Məmməd Əmin Rəsulzadə həm də görkəmli alim, tarixçi, ədəbiyyatşünas olmuşdur. Təəssüf ki, onun zəngin elmi irsindən oxucularımız halə də xəbərsizdirlər. Bu kitabda M.Ə. Rəsulzadənin üç əsəri toplanmışdır. Bunlardan “Əsrimizin Səyavuşu” Azərbaycan Demokratik Respublikasının tarixinə, həmin dövriün ətraflı təhlilinə həsr edilib. “Çağdaş Azərbaycan tarixi”, “Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı” əsərində isə XX əsrin əvvəllərindən tutmuş 50-ci illərə qədər Azərbaycanın siyasi, iqtisadi, mədəni vəziyyətindən bəhs edilir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

“Ön söz”

Xalqımızın ölümsüz lideri Məmməd Əmin Axund həci Molla Ələkbər oğlu Rəsulzadə 1884-cü il yanvarın 31-də Bakının Novxanı kəndində anadan olmuşdur.

Onun, oğlunu məşhur pedadoq S. M. Qənizadənin (1866 - 1942) müdirdi olduğu ikinci “Rus – müsəlman” məktəbinə qoyması gələcək mütəfəkkirin təleyində böyük rol oynamışdır.

Onun inqilabı fəaliyyətinin ilk illəri də məhz bu dövərə təsadüf edir. 1902-ci ildə on yeddi yaşında olan M. Ə. Rəsulzadə “Müsəlman gənclik təşkilatı”nı yaradmışdır (“Azerbaycan türk kültür dərgisi”, Ankara No 269, 1989-cu il, səh.49).

1904-cü ilin axırlarında “Müsəlman demokratik “Müsavat” cəmiyyəti”nin əsasında RS-DFP –nın Bakı komitəsinin nəzdində “Müsəlman sosial – demokrat “Hümmət” təşkilatı” yaradılmışdır. Bu təşkilatın baniləri Mir Həsən Mövsumov (1882 – 1907), Məmməd Həsən Hacinski (1875 – 1931) və Məmməd Əmin Rəsulzadə olmuşlar. (“Bakinski raboci” əzeti, № 60, 18 mart, 1923 – cü il). M. Əzizbəyov, N. Nərimanov, S. M. Əfəndiyev və başqa görkəmli inqilabçılar da 1905-ci ildən bu təşkilatın üzvü idilər

1907-ci il sentyabrın 29-da inqilabçı fəhlə Xanlar Səfərəliyevin Bibi – Heybətdə dəfnı günü, onun qəbri üstündə keçirilən böyük yığıncaqdə P. Caparidze, S. M. Əfəndiyev, İ. V. Stalin ilə birlikdə M. Ə. Rəsulzadə də alovlu nitq söyləmişdir.

M. Ə. Rəsulzadənin həmin dövrdə Əlibey Hüseynzadənin (1864 – 1941) redaktor olduğu “Füyuzat”, həmçinin Əhmədbəy Ağayevin (1869 – 1939) redaktorluğu ilə çıxan “Irşad” və “Tərəqqi” əzetlərində müxtəlif mövzularda məqalələri və şerləri çap olunmuşdur.

Müəyyən müddət o “Irşad” əzetinin müvəqqəti redaktoru da olmuşdur. 1907-ci ildə çapdan çıxmış gələcəyin böyük bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyovun (1885 - 1948) “Türk – rus və rus – türk lügəti” kitabınnın naşiri M. Ə. Rəsulzadə olmuşdur.

1908-xci il dekabrın 5-də Məmməd Əminin “Qaranlıqda işıqlar” pyesi tamaşaşa qoyuldu. Onun bu pyesi Azərbaycanda milli – istiqlal hərəkatı ilə tam bağlı olan ilk dram əsəridir. Bu əsərdən başqa M. Ə. Rəsulzadənin həmin ildə yazdığı “Nagəhan bəla” adlı pyesi də vardır.

Məmməd Əmin Rəsulzadə Avropa təhsili görmüş bir qrup İran ziyalısı (Seyid Həsən Tağızadə, Hüseynqulu xan Nəvvab, Süleyman Mirzə, Seyid Məhəmməd Rza və b.) ilə birlikdə 1910-cu ilin sentyabr ayında İran demokrat partiyasının əsasını qoyur. O bu partiyanın əsas organı olan “İrane nou” və “İrane Ahat” qəzetlərinin baş redaktoru olur. Həmin qəzetlərdə M. Ə. Rəsulzadənin çoxlu məqalələri, şer və publisist yazıları çap olunmuşdur. O, öz qələmi ilə İranda Avropa tipli jurnalist sənətinin əsasını qoymuşdur. Sonralar Seyid Həsən Tağızadə (1878 – 1969) M. Ə. Rəsulzadənin xatirəsinə həsr etdiyi nekrolodqa yazacaq: “Modern Avropa qəzet formasını ilk dəfə İrana gətirən M. Ə. Rəsulzadə olmuşdur” (“Suhən” jurnalı, Tehran, 1955-ci il, No 4).

M. Ə. Rəsulzadə öz yazılarında “müsəlman”, “Türk”, “tatar” kimi müxtəlif ifadələr altında tanınmış bu xalqı “azərbaycanlı” kimi qeyd edirdi. Halbuki, bunu 1935-ci ildən tarixi ədəbiyyatda İ. Stalinin adına çıxırlar.

“Şimdidiyə qədər qayəmiz, amalımız məlum olmayan, hüriyyət nədir, təşkilat nədir bilməyən və ümumi millətimizə dəstur olacaq milli və siyasi programımız bulunmayan, bulunsa da, mindən birimizin belə xəbəri olmayan biz müsəlmanlar müdhiş inqilab tufanları içərisində kompassız ortada qaldırmızdan hara gedib çırpmışğa, hansı tərəfə vurmuxlığı bilməyib, cəmiyyətlərimiz də divanələr dəstəsi kimi boğaz – boğaza gəlmİŞLƏR” (“Açıq söz” qəzeti, No 431, 1917-ci il).

Həmin ilin mayında maarifpərvər Azərbaycan varlılarından Şəmsi Əsədullayevin (1840 – 1913) Moskva müsəlman xeyriyyə cəmiyyətinə bağlılığı əzəmətli binada Rusiya müsəlmanlarının qurultayı açıldı.

O, burjua xadimi kimi onu damlamağa çalışanlara cavab olaraq yazırkı ki, mən kasibçılığım üzündən ali təhsil də ala bilməmişəm, öz pulu ilə Rusiyada və Qərbi Avropada ali təhsil alıb və bu gün özünü bolşevik kimi qələmə verən sizləri nə adlandırmak olar (“Açıq söz” qəzeti No 549, 24 avqust 1917-ci il).

Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, onun “MAR”, “MAR-zadə”, “M.R.-zadə”, “Haman”, “Sosialist” və s. kimi gizli imzalarla xeyli məqalələri müxtəlif dövrü mətbuatın səhifələrində çap olunmuşdur.

Bakı Dövlət Universitetinin yaranması da M. Ə. Rəsulzadənin adı ilə bağlıdır. Bu məsələ ətrafında o, bir neçə dəfə Azərbaycan parlamentində çıxış etmiş və universitetin açılmasını qəti tələb etmişdir.

Səs çoxluğu ilə M. Ə. Rəsulzadə milli şuranın sədri seçildi. 1918-ci ilin mayın 28-də bütün ölkələrin radio stansiyaları və qəzetləri Azərbaycan istiqəliyyətinin elan olunmasını dünyaya yaydılar. Bu o demək idi ki, xalqımız öz varlığını, bir xalq kimi mövcudluğunu bütün beşəriyyətə çatdırır, onun da dünyada müstəqil surətdə yaşayan xalqlar kimi öz etnografik sərhədləri daxilində azad yaşamağa hüququ var.

Bitərəf Fətəlixan İskəndər oğlu Xoyskinin (1875 – 1920) başçılığı ilə Azərbaycan Demokratik Respublikası hökuməti təşkil olundu. Beləliklə, Azərbaycan xalqı nəinki türkdilli xalqlar arasında, həmçinin, bütün islam aləmində ilk dəfə olaraq respublika üsul – idarəsinə qədəm qoydu. İyunun 17-də Azərbaycan Azərbaycan milli şurasının iclasında M. Ə. Rəsulzadə öz alovlu nitqində deyirdi: “Dünya mühəribası və Rusiya inqilabının təsiri ilə yeni doğmuş və həyat siyasetinə ilk qədəm basmış olan Azərbaycan qayəsi əhatə olunmaz mühüm dəqiqlirlər keçirir. Bu yeni türk nuzad siyaseti rişə və buluğ bulub da millətlər zümrəsinə bəsail – həyat olaraq gira biləcək, yoxsa sisqa cocuq kimi südəmər halında tərki – həyat edəcəkdir? İşte bütün zehinləri işğal edən bir məsələ! İşte bir zaman ki, müqəddərat milliliyi əllərinə alanlar üçün Azərbaycan nuzadını tələf etdiməmək kimi müşkül, fəqət müşkulliyi ilə bərabər şərəflə bir vəzifə və məsuliyyət tərtib ediyor” (“Azərbaycan” qəzeti, № 41, 1918-ci il).

1918-ci il dekabrın 7-də Azərbaycan parlamentinin təntənəli açılışında M. Ə. Rəsulzadə demişdir: “Biz o zaman ki, bizim üçün on yaxşı məsləni – “Azərbaycan muxtarıyyəti”ni müdafiə edirdik, biz onda sağ və sol tərəfdən amansız təncidə məruz qalmışdıq. Sağdan biza deyirdilər ki, azərbaycanlıq şurayı ilə siz müsəlmanları parçalayırsınız, türkçülüklük bayrağı qaldırmaca – Allah yixsin – siz İslamin əsasını sarsıdırsınız. Soldan isə bizi məzəmmət edirdilər ki, Azərbaycan muxtarıyyətini tələb edərək biz vahid demokratik cəbhəni yarırıq. “Müsavat” partiyası birinci olaraq Azərbaycanın müstəqilliyi bayrağını yüksəyə qaldırmışdır. Beləliklə, müsəlman partiyaları arasında Azərbaycan ideyasında fikir ayrılığı yoxdur. Xalqın şüurunda Azərbaycan ideyası artıq möhkəmlənmişdir... Bir dəfə yüksələn bayraq bir daha enməz!” (“Azərbaycan” (rusca) qəzeti, № 59, 13 dekabr 1918-ci il)

Universitetin ilk rektoru olmuş professor V. İ. Razumovski

İkinci dünya mühəribəsindən sonra Türkiyədə nəşr edilməkdə olan “Türk ensiklopediyası”nda Azərbaycana aid məqalələrin bir çoxu M. Ə. Rəsulzadə tərəfindən yazılmışdır.

Ankara universitetinin tibb fakultəsinin klinikasında şəkər xəstəliyindən yatan Məmməd Əmin 1955-ci il martın 6-da gecə saat on birə on dəqiqə qalmış üç dəfə “Azərbaycan...

Azərbaycan... Azərbaycan..." deyərək əbədiyyətə qovuşdu.

Əslı Ordubaddan olan, özü Təbrizdə dünyaya gəlmış, M. Ə. Rəsulzadə ilə birlikdə İran məşrutə inqilabının əsas rəhbərlərindən biri hesab edilən, sonralar Pəhləvi üsul – idarəsinin tərəfdarına çevrilən və öz doğma xalqına yad bir adam olan, İranın ən görkəmli dövlət xadimi, diplomatı və alimi sayılan Seyid Həsən Tağızadə "Sühən" jurnalında yazdırdı: "Rəsulzadə, bütün ömrüm boyunca, Şərqi dünyasında təyinə rastlaşmadığım, mübaliğəsiz söyləyə biləcəyim fövqələdə nadir insanlardan biri idi. Məmməd Əmin bəy tərbiyəli, qüvvətli və sağlam məntiq sahibi, təmiz qəlbli, doğru sözlü, mətanətli, tam mənasıyla dürüst, fikir və yoluna dərin bir iman bəsləyən fədakar, mücahid və əmək bir insandır. Bəslərinə zəmanəmizdə və hələ bizim tərəflərdə rast gəlmək mümkün deyildir" ("Sühən" jurnalı, Tehran, No 4, 1955-ci il).

Lahicdə bir vətəndaşım evində müsafir idik. Bu evdə kiçicik bir kitabxana vardı. Bir qismi farsca, bir qismi türkcə, bir qismi də rusca kitab və dərgilərdən ibarət olan bu kitabxananın, mənəcə ən diqqətə layiq cildi Firdovsinin "Şahnamə"si idi. "Şahnamə"ni razılıq alıb oxumağa başladım. Şərqiñ ən böyük romantik əsəri o zaman çox həssas olan ruhumu istila etdi.

220 Keçirdiyimiz macəralı həyatı şairənə bir surətdə, qarşılıqlı şəkil də yaşıyan necə hekayələr, necə dastanlar, necə tiplər, necə fəlsəfələr vardi. Bunların yanında marağımı ən çox cəlb edən və ruhumun ən həssas nöqtələrinə qədər nüfuz edən bir hekayəydidi: "Siyavuş" dastanını oxudum. Əvvəlcə aşına olduğum dastanı ilk dəfə oxuyurmuş kimi oldum. O qədər sevdim, o qədər anladım ki, bir daha təkrar etdim. Yüksəkdən oxudum. Arkadaşımı dinlətdim. Heç şübhə yoxdur ki, ilham almışdım. "Arkadaş, tariximizin Siyavuşunu dinlədin. İndi sənə əsrimizin Səyavuşunu yazacağam" –dedim.

"Əsrimizin Səyavuşu"

«Millət yoludur, haq yoludur tutduğumuz yol

Ey haq! Yaşa, ey sevgili millət, yaşa, var ol!»

T. F.

Qüvvətlə gözəlliyi hər yerdə tam görünən bu şairin ən qüvvətli və ən gözəl insanı Rüstəmdir.

Bundan ölmərəm, çünki mən dırıyəm.

Bu qarışiq mifologyanın bəzən türklərdə bətir, ruslarda boqatır, farslarda bahador sözünün bənzərliyi kimi, bir qism qəhrəmanlarında bənzərliyi və ya ortaqlığı olur.

Mən gənc olmağımla yanaşı, ağıl və mühakiməm idarə etdim.

Sağları ağarmış qoca pəhləvanlar «ceviz bulmuş cocuqlar»3 kimi bu təpılmış pəri üçün münəqış etdilər. O da eynən cocuqlar üçün ceviz bələn qoca kimi, qızı özünü götürməklə məssələni həll etdi.

Lafonten üslubunda hekayələr yazan rus şairi Krilov bir ceviz tapan iki cocuğun mübahisəsindən hekayə kimi təsvir edir ki, biri cevizi əvvəl gördiyündən, digəri isə daha əvvəl əlinə alındımdan bəhsiyələ az qala qoqça qaldırırlar, Nəhayət, yoldan keçən bir qocanı özlərinə hakim tuturlar. Qoca, cevizi qıraraq qabığını ikiyə bölbür — «biri sənin, dikəri də o birinin, içi də mənim» — deyə davamı həll etmişdir.

Gənc Siyavuşa ögey oğlu olmasına rəğmən eşq, təklif etdi, rədd cavabı alıqdə ondan Keykavusa şikayət etdi.

Odun mütqəddəsiyinə inanılan əski İranda əfsanələrin rəvayətinə görə, suçluları müqəddəs oddan keçirmək adəti varmış. Təqsirli sayılan, günahsızsa, od onu yaxmazmış.

Heç bir iş bəyəndirə bilmədim. Açıldıqımla yumulduğum bir oldu. Gözü məni görməkdən bezdi. Bezgin bir hüzurda isə cəsur ola bilmərem.

Günün yarısı gündüz, yarısı gecədir. Ayın yarısı aydınlıq, yarısı qaranlıqdır. İlin yarısı isti, yarısı soyuqdur.

«Bu qoca və sərt dönyanın adəti belədir ki, gah insana yəhərin» belində, gah da yəhəri insanın belində gəzdirir — mənasında olan bu beyt Rüstəmin sözüdür. Ova çxan Rüstəm atı Rəxşə oflamaga buraxmış, yəhərini çıxarıb başı altına qoymuş, uymuşdu. Oyananda Rəxşin qaçırlığının anlamış, yəhərini belinə alaraq atını aramağa getdiyi zaman Firdovsi ona bu beyti söylədir.

Xain — qorxaqdır — deyərlər. Bunu tərsinə söyləsek, «qorxaq xain olur».

«Yaqo»nun dəsmal intriqasını bilirsinizsə, Əfrasiyabla Siyavuş da Gərsivəzin belə məlül bir hiyləsinə qurban olurlar.

Kürəkəniniz öz gözəl əxlaqı və ədəbi ilə mal və mülkünüzə layiqdir.

O qamət və ağıl sahibi dedi ki, nəhs talehlə mərdlik etmə.

Firdovsinin düşüncəsinə görə, qanı iki millətdən qarışmış olan qəhrəmanlar, mütləq bu iki millətin sahib olduğu kimi düşünüb, bir fikir və həddət bəslərlər.

Bir qüvvə, bütün səbirsizliklə ağrı — acıları mərkəzə doğru çəkər, digər qüvvə də səbirsizliklə sizlanmaları mərkəzdən dəf edər. Mərkəzlə dairə arasında müvazinət olmuşsa, «çərxi-fələk» aləmin arzusunca dönəmiş, tərsi olmuşsa, dünya və aləmə fəsad və ixtilafların çıxmasıyla həyatın nizamı pozulmuşdur.

Dünyanın idarəsi, nə çoxluğun aqalından ibarət olan zorbalıq, nə də azğınlığın itaətsizliyindən başqa bir şey olmayan səlahiyyətlədir.

Çərxi-fələk hərbə-zorba və səlahiyyətlə dönmədiyi kimi, insan toplusu nə surf səmiyyətçiliklə mərkəziyyət, nə də surf yalnızlıq və muxtariyyətlə idarə olunur. Nə mərkəziyyət, nə də özünüdərə, nə səmiyyətlik, nə fərdiyətçilik — bəlkə ikisi arasında bir şey: Federasyon, ittifaq. Bu surətlə gül ilə göz muncuğu kimi səmiyyətlə fərdin çeşidi şəxsinin, hökumətlə millətin vəzifələri konkret olub, biri digərini əksildici deyil, bilavasitə bir-birlərini tamamlayıcıdır.

222 Hakimiyyət xalqdan deyil, Allah tərəfindən bir bəxşış olaraq verildiyi zaman hökmardalar çoban, məhkumlar qoyun hökmündə idilər. Məsuliyyət yalnız çobana aid olduğundan iradə ilə hökm də onun ididir.

Əlbəttə, millət, bu günkü məfhumuya bir qan və irq təsirindən ziyanə müştərek bir bilikdən ibarətdir. Avstriya siyaset yazarlarından Springer «Bir fərdin milləti öz nəfsini müəyyən bir mədəniyyət zümrəsinə mənsub bilməsi ilə təyin edilir» — deyir. Demək «Mən ərəfe pəfsəhu kəd ərəfe Rəbbahu» (öz gözəllik və əzəmətinin fərqinə varan insan Allahan gözəllik və əzəmətinin fərqinə varır). Bunu belə desək, «Mən ərəfe nəfsəhu kəd ərəfe millətehu» (öz gözəllik və əzəmətinin fərqində olan insan öz millətinin də gözəllik və əzəmətinin fərqinə varır) — mənası ortaya çıxır.

Əski zaman qəhrəmanları üzərində qanın gördüyü işi, indiki millətlər üzərində mədəniyyətlərə ideologiyalar körməkdədir.

İndiki Azərbaycandan ibarət olan bura əhalisinin türkmü, yoxsa, farsmı olması çox zaman münaqişəli olub, insanlarına, xalq ədəbiyyatına, aşiq dastanları ilə çoban türkülərinə, ən ənə və adətlərinə baxanlar türk, rəsmi yazılarına baxanlar da fars demişlər. Kimisi bunları türkləşmiş fars, kimisi farslaşmış türk deyə qəbul etmişdir.

Rusiya inqilabı: əsimiz Siyavuş gördü — Azərbaycan Cümhuriyyəti.

Rus istilasının xeyri bu oldu ki, azərbaycanlılar özlerini ictimai bir vücud, xüsusi mədəniyyət toxumlarını daşıyan bir cəmiyyət, yəni ruslardan ayrı bir millət olduğunu hiss etməyə başladılar.

Türkiyə Vyana qapılarına qədər sürdürüldüyü cəngavərlikdən bezərək, artıq taleyin döndüyüünü görmüş, yorğun bir halda İstanbul divarlarına dayanmışdı. Əfrasiyaba bilikli sosioloqlar təqbir edərək özünə demişdilər ki: «sənin istiqbalın artıq Qərbə deyil, Şərqdədir. Kökündən uzaqlaşdırığın üçün zamanın bağı qayçısı həddindən fəzə uzanan budaqlarını kəsir ki, sən ixtiyarlaşmayıb öz kökün üzərində yaşarasan. Sənin istiqbalın nə Rum eli, nə Hicaz, nə də İraqda-Türküstündədir, fəqət sənin yolunun üzərində əski Turanın göbəyində Azərbaycan adında bir gənc igid, dəliqanlı var. Yeni Turanın açarı ondadır. Onunla öncə anlaşılmazlıq yaratısan, öncə onun könlünü qırıb özünə bir zərər versən, bütün imkanların hədər, əməllərin xarab, taxtın da bərəbad olar».

Müsavat» partiyasının çap orqanı olan «Əlşiqal» qəzetiinin şəhəri «Türkleşmək, İslamlasmaq, Müasirləşmək» idi.

Əski Türk yazısında «Qurtuluş» əfsanəsi məşhurdur. Bu əfsanəyə görə Çin ilə apardılan bir savaşın düşmən təqibindən qaçan türklər bir ala ceyranın ardınca uca dağlarla çevrələnmiş bir ovalığa çəkilmişdilər. Bunlar burada iki yüz il qalmış, doğub törəyib çıxalmışdır. Özlerinə dər gələn bu yurddan bir tərəfə çıxmak istəmişdilərse də, yol tapmamışdır. Nəhayət, çobanın biri bir gün qurd görmüş, onu təqib edərkən qurdun bir dəlikdən çıxdığını anlamışdır. Çoban gərdiyyü bu əcaib nağılı danışdıqdan sonra qurdun girdiyi dəliyi istiqamətində gələn əhalinin arasından bir dəmirçi çıxmış, dağın dəmir filizli olmasını kəşf etmiş, odun toplayıb od qalamış, dağı eridərək yol açmış, mühəsirədə olan türklər bu yoldan çıxaraq yer üzünlə yayılmışlar. Bu əfsanəni nəzm edən Gökalp bəy Ergenokon yurdun adı, Börteçinə qurdun adı deyə yuxarıda yazdığımız adların bu gənklü türkcəyə tərcüməsini göstərməsidir.

«Rusiya dağlıb viran olacaq,
Türkiyə böyüküb Turan olacaq.
Ziya Gökalp bəy

“Marat”- 1918-si ildə bolşeviklər tərəfindən Bakıda müsəlman əhali üzərində icraolunan qətl.

Təbiidir ki, Fironun fillərini məğlub edən bu dəmir süvariləri Ford hazırlamadığı kimi, onları hərəkətə gətirən neft də Amerikadan gələ bilməzdi: çünki o zaman nə Xristof Kolomb anadan olmuş, nə də Amerika kəşf olunmuşdu.

Nefti ondan aldığınız gün o, bütün gözəlliklərini itirər və iflic olmuş hala gələr.

İnkişafa meylli olduqlarını göstərmək üçün bu kafi deyilmi ki, ilk türk dramaturqu Azərbaycanlı, ilk türk bəstəkarı Azərbaycanlı, Rusiya türkləri arasında ilk qəzet yaradıcısı Azərbaycanlı, məzhəb uzaşmadığını ilk olaraq ortadan qaldıran yenə Azərbaycanlı, əlifba islahını ilk düşünen Azərbaycanlı, nəhayət, islam aləmində ilk dəfə Cümhuriyyət elan edən də Azərbaycanlıdır.

Burada bir sinif digər sinif hakim deyildi. İnsan nə varma görə haqlı, nə də yoxsulluğuna görə haqsız görünürdü. Bunun kimi nə yoxsulluğu üçün saygilanır, nə də zənkinliyi üçün alçal dilirdi.

Xoşbəxt həyatın ancaq hüriyyətlə hasil olacağını Azərbaycan Cümhuriyyəti hökuməti ona izin verilməsinə istəmişdi. Burası söz azadlığı, mətbuat azadlığı, vicdan azadlığı ilə o dərəcəyə çatmışdı ki, sənki: Hər ki hahəd, ku biya və hərçi hahəd ku be ku gibro nazu hacibə dərban dərin dərgah nüst(Kim dələrsə, söylə gəlsin, kim nə istərsə söyləsin. Yox bizim dərgahda qapısı, gərdası, kibr və paz) — tərifi bunun haqqında söylənmışdır.

Azərbaycanın əsgər ehtiyacını hər nə qədər türk komandanlığı öz üzərinə almışdısa da, Azərbaycanı tələsik tərk etmək məcburiyyətində qaldığından buna müvəffəq ola bilməmişdi: ordunun quruluşu azərbaycanlıların çox az olan öz zabitlərinin öhdəsinə buraxılmışdı. Başda ağısaqqal Səməd bəy olmaqla, müxtəlif ordularda xidmət etmiş Azərbaycan zabitləri qeyrət etdilər. Çox çətinliklər və ənkəllər içində bir il də yoxdan 25 000-ə qədər çeşidi silaha sahib piyada, süvari, topçu, lağımçı, çaxmaqlı tüsəngçi, mühəndis hissələrindən meydana gəlmiş bir ordu vücudə gətirdilər

Son Novruz bayramında Azərbaycanın paytaxtı Bakıda keçirilmiş rəsmi keçid, mükəmməl və müntəzəm bir ordunun vücuđunu paytaxtın sevincdən boyanan sürəkli alqışları və övladını birər böyüküş aslan qılığında gərən anaların göz yaşları içində dost və düşmənə göstərdi.

Azərbaycan hökuməti icraata başlarkən Xəzər dənizinə malik deyildi. 6—7 ay içində öz hakimiyyətini dəniz üzərinə də yaydıqdan sonra ticarət donanmasından başqa 6—7 gəmilik bir donanmaya aid işlər hazırlanmış, qarşidakı ada ilə liman sahilərini uzaqdan vuran toplarla silahlandırıb Bakını istehkam liman halına gətirmişdi.

Anarxiya əsnasında Azərbaycan dəmir yolları, qonşusu Gürcüstanın yollarına nisbətlə məhv olmuş kimi idi. Stansiyalar bərabəd olmuş, körpülər uçurulmuş, lokomotivlər qaçırılmış, vagonlar parçalanmış, oturacaqlar (divanlar) qoyulmuşdu. Az zamanda bunlar düzəldilmiş, yolun işlekliyi müharibədən əvvəlki halına gəlmış, münəzəm dəmir yolu hərəkəti təmin olunmuşdu.

Cümhuriyyətin quruluşundan əvvəl bir-birinin ətini yeyən əhalisi arasında hər yerdə meydana gətirilən zabitə sayəsində rus istilası zamanından daha yaxşı bir əmin-amənlıq və intizam vücudə gəlib, hər tərəfdə bələdiyyə və məhəlli idarələri qurulurdu.

Bos buraxılan ərazi ciddiyyətlə əkilməyə başlanmış, hər tərəfdə əkinçilik əvvəlki halını almışdı. Şəhərlər telefonları bir-birinə bağlanmış, teleqrafla da təbiibir dildə müharibəyə girmişdilər. Təhsil-tərbiyə təşkilatına ayrı bir təzəlik verilmişdi. Məməkəti irfanın nuruyla işıqlandırmaq üçün ciddiyyətlə işə başlanılmışdı. Ümumi öğreniminin (təhsilin — M. Ö.) həyata keçirilməsi əsas tutularaq, bunu təmin üçün bir tərəfdən məktəblər açılır, digər tərəfdən yeni qurulmuş erkəklər və qızlar universitetləri vasitəsiylə öyrətmənlər hazırlanırdı. İbtidai məktəblərin çoxalmasına xidmət etmək üçün xüsusi şəkiidə İstanbuldan öyrətmənlər göstirilmişdi. Bundan başqa, xüsusi olaraq hər bir qəza mərkəzində öyrətmənlər kursu açılmışdı. Maarif nəşriyyatı işində qadınların tərbiyəsi də kişilərlə bərabər tutulurdu. Mövcud rus gimnaziya litseylərinən biri tamamilə milliləşdirilmiş, bir çox qız ibtidai məktəbləri açılmış, hamısı da qızlarla dolmuşdu.

Məktəb yaşından böyük vətəndaşlar da unudulmamışdı. Bunlar üçün gecə kursları açılmışdı. Bu xüsusda qadınlar da unudulmayaraq, onlara fərdi gündüz kursları açılmış və cəmiyyətlə ilgili dərslər tərtib edilmişdi.

Azərbaycan gəndiliyini elm və texnika əsriñə hazırlamaq üçün Bakı Universiteti açılmışdı. Bundan başqa, yüzə yaxın tələbə müxtəlif texniki sahələrdə təhsil almaq üçün dövlət məsəfə ilə Avropanın universitetlərinə və digər yüksək məktəblərinə göndərilmiş, bir o qədər də tələbənin İstanbula yollanması qərara alınmışdı.

Sülh konfransı Azərbaycan istiqəlalını təsdiq etdiyi zaman Türkiyə öz mühitini unutdu, İstanbul böyük təntənələr etdi, mitinqlər keçirdi. Bu mitinqlərdə Azərbaycanın «Yavru bayraqı»nı Türkiyənin qoca bayraqı ilə yan-yana asaraq təbrik edib qutladı, sevindi. O üç rənkli köksü hilallı gənc-bayraqa arzular dileyərək dedi ki.

Dəmir yolu işçisi hazırlamaq məqsədiylə türklərə aid dəmir yolu, telegraf və s. texniki ustalar hazırlamaq üçün yol idarəsi nəzdində xüsusi məktəblər açılmış, dəmir yolu məmurları yüzdə-elli miqdarda milliləşmişdir.

Firdovsi, Siyavuşun diliyle deyir ki:

Çu hurrəmi şəvəd sayı arəstə

Pe did ayəd əz hər sui hastə.

Əsrimizin Siyavuşundan xüsusi bir sıxıntı ilə daralan və ondan intiqam almaq istəyən Gərsivəzərlər də az deyildi. Bu Gərsivəzərlər özlərinə türk kommunist qrupunun bəzəyini vermişdilər.

Cümhuriyyət zamanında teatr sənəti olduqca irəlilədi. Hökumət himayəsinə alınan türk səhnəsi ilə müsikiçi ona verilən dövlət teatrında on illik bir irəliləmə əlaməti göstərdi. Dekor, oyun, rəqs, səs və ifa cəhətinə parlaq nümunələr, zəngin çiçəklər verdi. Az zamanda Azərbaycan sənəti Avropavari bəstəkar, tragediya, komediya, opera, operetta, aktyor və aktrisaları ilə ümid verən rəssamlara sahib olduğunu sübut etdi.

226 Firdovsi də böyük bir «fatalizm» var. Hər bir vəqəni, o qatı çərəsizlik kimi göstərir. Onun hər qəhrəmanı başına gələcəkləri ya röyasında görür, ya da ilahidən eşidir və nə qədər çalışır qeyrət etə də, öz qədər və taleyindən bir təhər qurtula bilməz. «Şahnamə» şairi, bu şəkillədə ən sevdiyi qəhrəmanlarından ayrırlarsa da, daima: «Çinin əst ayın çarx-bülənd» (Dünyanın adəti belədir) — deyə ovunması olur. Fatalizm yalnız Firdovsi kimi bioqrafiya romantiklərində deyil, İranın qəzəl yazan lirik şairlərində var.

Azərbaycan Cümhuriyyəti hökuməti aprel ayının 27-də yuxusundan sərsəm bir halda qalxdı. Bir tərəfdə Bakı limanında ləvbər salan dəniz qüvvələrinin üşyan bayraqı açdığını, digər tərəfdə... «Bena qazi» (Binəqədi — M. Ə.) yanar dağlı səmtindən Qızıl Ordunun atəş saçaraq gəldiyini və geri qaçmaq istərkən yolumun Türkiyəli bir zabit komandasında olan «Yardım alayı» tərəfindən kəsildiyini gördü.

Ağ saqqallı bir sosialist çıxdı. Bu faciəli gündə də adəti olan şəbədəçilikdən qalmadı, operetta qəhrəmanı Məşədi İbad kimi: — O olmasın, bu olsun! — dedi.

Birinci dəfə İranı, ikinci dəfə Turanı satmış olan qara üzlү birisi də çıxdı, üçüncü dəfə Azərbaycanı satdı.

Yalandır. Gərsivəzlərə aldanmayınız: Gərvin əlindəki dolama zəhər bulaşmış bir intiqam xəncəridir, ona inanmayınız! Rus ordusunun hüdudumuzu keçdiyi bir vaxtda, müsləman da olsalar, bolşeviklərin parlıtlı yalanlarına uymayınız! Türkiyə Azərbaycanın siğınacaq yeridir. Öz siğınacaq yerini qurtarmağa gedən bir qüvvənin səmimiyyətinə inanarsa, Azərbaycan elə bir qüvvəyə özü yol verər, fəqət bizim istiqlal və hakimiyyətimizi ayaqları altında çıxayıb sərhəd gəzətçilərimizi torpağı ölü səren xain bir qüvvə Turan yardımçısı ola bilməz..!

Əfəndilər, eştidiyiniz gurultular millətin deyil, düşmənlərin səsidir. Hakimiyyətinizə doğru uzanan və bizdən təslim olma tələb edən əllər, millətin mürqəddəs hüququna uzanmış qəsəbçi əllərdir. Ağ saqqallı generalımızın məyus halda komandanlıq zirvəsində deyil, deputat kürsüsündə oturması, bizi məyus etsə də, bilinməlidir ki, millətdən alınan haqq başqasına təslim edilə bilməz!

Bu kürsübən çox kərə istiqlalımızı göz bəbəyi kimi saxlamağa, hüruriyyətimiz yolunda canımızı sıpar etməyə, öldü var, döndü yoxdur, deyə son damla qanımız qədər dayanmağı and içmiş adamlar deyilikimi? Hazır olanlar, məsum qanı üçün çox-çox qanlar, axacaq, gözəl Siyavuşumuzu aldanmış Əfrasiyabların qəzəbinə, xain Gərsivəzlərin hiyləsinə xəbis yaradılmışı Gərvələrin xəncərinə təslim etməyək!

Qoy bizi bu haqqımızdan vaz keçməyə yalnız düşmən süngüleri məcbur etsin!

Tarix təkrarlardan ibarətdir deyirlər: fəqət bu təkrar, belə təsəvvür olunmasının ki, irili-xirdalı təfsilati ilə yenidən yoxlanır. Həç bir hadisə zaman və məkan təsirindən qurtula bilməz.

Türklərin Azərbaycan üzərində mənəvi nüfuzundan istifadə ilə bolşeviklər Yaxın Şərqdə özlərini o qədər sevdirdə bildilər ki, bunlar müsəlmanların könlünü fəth edərək, Azərbaycanın istila deyil, əksinə İstanbulu belə qurtaracaqlarına inandılar. Düşünürdülər ki, Rusiya gələcək, Ermənistəni ortadan qaldıracaq və ordularını Mustafa Kamal Paşanın yardımına göndərəcəkdir.

İmzani Nərimanlar, Əliheydərlər atıldısa da, hökməri Mikoyanlar, Çorayevlər və Solovyovlar yazdı.

Haqsız qan yerdi qalmaz. Necə ki, Siyavuş qanı qalmadı. Məzlam ahı ovunmaz, necə ki Kərbəla zülmü ovunmur. Zalim bədi olmaz — necə ki, Zöhhakın zülmü olmadı. İstiqlal nəşəsi fədailər yetişdirir necə ki, milli Türkiyə yetişdi. Fikir öldürülməz — necə ki, Neronun arşalarını xristianlığı parçalaya bilmədi. Abidə iman yanmaz necə ki, Nəmrudun atəşi İbrahimini yaxa bilmədi.

Əsrimizin Siyavuşu ölmüşsə də onun doğurduğu istiqlal fikri ölməmişdir.

Yüz illik əsarət dərsi ilə iki illik hürriyyət qovğası bizi özümüzə tanıdı.
Birlik və istiqalıyyətimizin işarəsi olaraq əlimizdə türkлюдümüzü, müsəlmanlılığımızı və
çağdaş bir xalq olduğumuzu göstərən istiqal bayrağı vardı.

Yazıqlar olsun ki, biz daha səpələnmiş eti qadımızla, «— Bir kərə yüksələn bayraq bir daha
enməz!» idealma etdiyimiz aʃərinləri unutduq, canımız və malımız qorxusundan bu istiqal
bayrağını bir bezə dəyişirdik. İntriqaçı və zalim bir qüvvət tərəfindən susdurulduq. Dilim
gəlmir... təslim ol duq! Fəqət bu «təslim» bizi qurtardı? Canımız, malımız, namusumuz
qurtuldumu? — Xeyr, ilk zərbədə yerlə bir olanlar, yenə təslim fikrinin fədailəri oldular.

Yalan söyləməyin ruhumuza verdiyi qorxunu: «iş düzəldən yalan, fitnə çıxaracaq doğrudan
daha yaxşıdır» — - fəlsəfə əxlaqının xarakterimizə verdiyi dözümü, ölüm qorxusunun iradəmizə
verdiyi zəifliyi uzaqlaşdırır bədbəxt olmayaq!

Qalileyə «Ah nə edim ki, bu lənətlənmiş dünya fırlanır!» — iddiasını başı üzərində duran
cəlladlardan qorxmayaraq söylədən, Sokrata, imkanı varken cismani ölümü mənəvi ölümə
tərcihlə acı ölüm zəhərini içirdən: həzreti-Hüseynə bütün dost və qoruyucularını itirdiyi halda
təslim olmamaq cəsarətini verən: Həsən Sabbahın fədailərinə dağ başından atılmaq əfkəsini
verən və nəhayət Anadolu hərbinin o şanlı qəhrəmanı Fəthi bəyə komandanın əmrini bir neçə
dəqiqə yubatlığı üçün, qalibkən intihar etmək iğidiyini göstərən bir vəzifə hissi ilə silahlanaq.
Bilək ki, çoxdan öldürüldüyü zənn olunan millətlərin birər-birər dirildiyi, bu böyük məhşərdə
ölmək istəməyən millətləri diri-diri gömmək qətiyyən mümkün deyil.

Öylə bir əsr içindəyəm ki, cahan
Zülmü vəhşətlə qovrulub yanıyor.
Üz çevirmiş də tanrıdan insan
Küfrü haq, səhli mərifət sanıyor.
Dinləməz kimse qəlbi, vi cdanı
Məhv edən haqlı, məhv olan haqsız...
Başçıdır xalqa bir yığın canı,
Həp münafiq, şərəfsiz, əxlaqsız,
Gülüyör nurla daima zülmet,
Gülüyör fəzlə qarşı fisqü fücur.
Ah, ədalət, hüquq və hürriyyət
Ayaq altında çeynənib gediyor
(H.Cavid “Peyğəmbər”)

Ya qazi və ya şəhid olacaqsan.
 “Çağdaş Azərbaycan Ədəbiyyatı”
 Çox dolaşdım əski Şərqi ölü, hissiz yurdunu
 Sübə olmuşdu, fəqət bir oyanan görmədim
 Anlamazdı kimse onun o şübheli dərdini.
 Ağlamazdı ona kimsə, qalbi yanlıq görmədim.
 Dediłər ki, öksüz Şərqi xəzan görmüş bağında,
 Yeni başdan qızıl güllər, yasəmənlər açacaq,
 Bu qaranlıq gecələrin issiz, tutqun çağında
 Almas yıldız doğacaq da, tifka yıldız saçacaq.
 Dedilər ki, Azərbaycan türklərinim elində
 Əski atəş yeni başdan alovlanmış, coşmuşdur,
 Əvət, əvət, bir gün Şərqə Kəbə olan bu ölkə,
 Yenə onu təqdis ilə ziyarətgah edəcək
 Bütün Turan, Oğuz nəslü, hətta bütün Şərq bəlkə
 Yenə onu təqdis ilə ziyarətgah edəcək.
 Ey türk oğlu, səni tanrı Şərqə hadi göndərdi,
 Yatmış yurdu qardaş kimi dirilt, qaldır, oyandır,
 Ürəyində sönməyəcək bir həqiqi od yandır!..
 (Əliyusif)

«Molla Nəsrəddin»in əski müdürü Cəlil Məmmədquluzadə «Kamança» adlı bir pyes yazır. Təssəsüflər doğuracaq erməni-müsəlman toqquşması əsnasında bir erməni kamançacı ondan intiqam almaq istəyen bir türkün əlinə keçir. Lakin sənətkar hər iki millət üçün ortaq olan bir müsiqi çalmaqla düşməninin qəlbini yumşaldır və beləliklə ölümündən qurtarır. Nədənsə pyesi o zaman səhnəyə qoymurdular.

Həmin yazıçıının «Anamın kitabı» adlı başqa bir əssri də çox böyük rəğbat doğurur. Üç oğul müxtəlif məməkətlərdə oxumuşlar: İran məktəbinin şagirdi molla olub dönmüş, özü ilə əski şkolastik zehniyyətini gətirmişdir. Türkiyə tərbiyəsi alan o birisi Azerbaycan şivəsini İstanbul ağızı ilə dəyişdirməyi bir mərifət sayır. Rusiyada təhsil görmüş üçüncü oğul isə tamam başqa şeylərdən zövq alır. Ailədə ixtilaf başlayır. Bu qarışılıqdan bezmiş ixtiyar baba oğullarına öyünd verərək ananın kitabından uzaqlaşmamağı tövsiyə edir. Cəmiyyəti öz ana kökündən ayırmak istəyen kommunistlərə, xalqı «Anamın kitabı»na çağırın bu əser xoş gəlməmiş, onun üçün də oynanması uzun zaman qadağan edilmişdi.

Milli Qurtuluş hərəkatının, Azərbaycan ruhunun həssas tellərinə təsir dərəcəsini əks etdirən milli şair Əhməd Cavadın 28 may İstiqlal günü münasibəti ilə hürriyyət 52 pərisinə müraciət etdiyi «Nədən yarandım?» parçası son dərəcə lirikdir. Onun bu lirizmindən biz də əsina olaq
Sən qüdrətin aşüb, çoşan vaxtında
Mələklərin gülüşündən yarandın!
Sehr dilli bir fırçanın əliylə,
Ahuların duruşundan yarandın!
Ay işığı gözəlliyyin, qızlığın,
Çiçəklərlə öpüşündən yarandın!
Şərniştdən baxışına könlümü,
Buludların uşusundan yarandın!
Qaranlıqda qurulrukən ümidiim,
Dan ulduzu yürüşündən yarandın!
Masəvadan uçmuş birər kölgənin,
Dan yeriylə görüşündən yarandın!
Gözəllikçin təbiətlə qüdrətin
 Yavaşca bir sokuşundan yarandın!
Qələm əldə ilhamımı dirlərkən,
Sən qəlbimin duruşundan yarandın!

Ən kiçik zərrə, ən böyük ələm
Tanrı eşqilə rəqs edib duruyor
İncə bir rəmzdır, o, çox mübhəm,
Hər böyük qəlb o rəmz üçün vuruyor
Yüksələn haqqaya yaxlaşır ancaq
Onu duymaz sürüklənən həşərat.
Bir günəşdir o, möhtəşəm, parlaq,
Nuru heç dərk edərmi kor, heyhat!
Nerda parlarsa haqq, şəraf, vicdan,
Eyilik, doğruluq, gözəllik, inan
Orda var sevgi, orda var iman.
Orda var şübhəsiz, böyük yaradan!
(H.Cavid “Peyğəmbər”)

Əvət ən doğru, ən gözəl ayın:
Əqli-vicdanə busə, xainə—kin!..(H.Cavid “Peyğəmbər”)

Peyğəmbər təbliğat apararkən təhqirlərə məruz qalır. Onun dişini sindirirlər, əla salırlar.
Döyülmüş və təhqir edilmiş Peyğəmbərin naümid bir çağında tarix rəmzi deyilən bir skelet
səhnəyə çıxır və ona bir qılınc uzadaraq belə söyləyir:
İnqilab istəyirmisən, mənə bax!
İştə kəskin qılınc, kitabı burax.
Parlayıb durmadıqça əldə silah,
Əzilərsən, qanın olar da mübah.
Eyləməz yardım inçə hikmətlər,
Quru söz: busələr, məhəbbətlər,
Əvət, ancaq qılımcadır qüvvət,
Bundadır haq, şərəf və hürriyyət! (H.Cavid "Peyğəmbər")

Bolşevik dövründən əvvəlki yazıçılarından sovet idarəsi altında ən böyük müvəffəqiyyət Cəfər Cabbarlıya nəsib oldu. Radikal düşüncəsi, yetişdiyi sosial sinif, əsasən məzumların və nəsibətsizlərin həyatından aldığı mövzular bolşeviklərin ona nisbətən yumşaqlığıla yanaşmalarına səbəb oldu.

Sovet tənqidçilərinə görə o mövcud yazıçılar arasında kollektivist düşüncəsi ən çox mənimşəyen bir yazıçı kimi qiymətləndirilsə də, pyeslərinə verdiyi adların hamisi «Vəfəli Səriyyə», «Aydın», «Oktay», «Sevil», «Od gəlini», «Yaşar» və sairə fərdi xarakterdədir.

O, gənc yaşılarında, qüvvət və enerji ilə dolu ikən, 1934-cü ilin sonunda vəfat etdi. Onu dövlət hesabına dəfn etdilər. Azərbaycan komissarları onun tabutu başında növbəyə durdular və bununla onun kommunist deyilkən, kommunistliyi mənimşədiyini göstərmək istədilər. Kommunist olmadığını göstərən hadisələrdən biri də onun Moskvada toplanan ədiblər qurultayında söylədiyi məşhur nitqdır. Bu nitqində o, «həqiqi sənətkar və yazıçının şanına yaraşmayan sosial sifariş üsulunun, yəni şairləri hökumət tərəfindən müsəyyən mövzularda yazmağa məcbur edilmənin əleyhinə çıxmışdır.

Məmərun səkkiz yaşlı pioner, yəni kiçik kommunist bir oğlu var.

«Yeni rejim anamı öldürdü, atamı dəli etdi, məni isə hər hüquqdan məhrum etdi, qovdu. Nə etməli... hüquqlardan məhrum edilmiş bütün səfil məhrumların intiqamını almalı...»(Sabit Rehman Vefasız)

Bu dövrdən başlayaraq azəri və ya Azərbaycan türkçəsi yox, Azərbaycan dili, milləti və ədəbiyyatı vardır. Millət və dinin birləşməsindən yaranan mədəni mühit yox, yalnız kommunist ideologiyası və sovet vətənpərvərliyi vardır. Məhəlli və milli dəyərlər yalnız bu «müştərek və böyük vətən»in mənfiətinə uyğun gəldikdə sayılır və sevilir, əks təqdirdə əzilir və öldürülürler. Azərbaycan ədəbiyyatı indi bu şəraitdə yaşamağa məcburdur. Bu məcburiyyətlər və təzyiqlər nəticəsində ayaq üstə durmaq istəyən bir yazıçı, ədib və şair təsadüfi deyil ki, tarixcə bağlı olduğu islam və türk idallarından üz çevirəcək, mədəni dünya əlçülərinə xor baxacaq və hətta 1939-cu ildən əvvəlki illərdə yazılın sovet Azərbaycanı ədəbiyyatının əsərlərini belə rədd və inkar edəcəkdir. Necə ki, əsil sovet dövründə yetişən və bir kommunist ədib və şair olaraq şəhərə qazanan adamlar belə əvvəlki yazılarından imtina etmişlər, «böyük» Stalinin iltifatını qazanmaq və kökslərinə Lenin ordenini taxmaqla karyera düzəldə bilmək üçün Səməd Vurğun kimi əski şerlərinin öldüyüünü elan etmişlər.

Q A C A R — (Vaqif) — Şair, hökmərəm hüzurundasan.

V A Q İ F — Bunu sızsız belə düşünürəm mən.

Q A C A R — Bəs baş əymədiniz?

V A Q İ F — Əymədim, bəli!

232 Əyilməz vicdanın böyük heykəli...

(Səməd Vurğun "Vaqif")

VAQİF—Dayan,, bu bağçanın hər bir bucağı

Neçə çiçək, neçə güllər bitirmiş.

Sizin gül düyüünüz çoban torpağı

Nizamılər, Füzülilər yetirmiş.

(Səməd Vurğun "Vaqif")

«Vətən və xalqa dərin sevgi və hörmət bizim ədəbiyyatın ən nəsib xüsusiyyətlərindən biridir. Xalqını göz bəbəyi kimi sevən ondan ayrılmağı özüne ölüm hesab edən böyük demokrat Həsən bay Zərdabi yazmışdır: «Bir gün gimnaziyanın direktoru mənə məlum eylədi ki, sərdarın hökmünlə görə gərək mən Yekaterinədər şəhərinin gimnaziyasına müəllim gedəm, ona görə mən ərizə verib qulluqdan çıxdım. Çünkü mən Bakıdan çıxbı müsəlman işlərindən kənar olmayı özüm üçün ölüm hesab edirdim».

O cənnət ideal, bəkçisi iman,

İman olan yerdə şeytan yaşamaz!

Bir solğun çiçəyəm, bir sarı yarpaq
Candan şikayətkar, canandan iraq,
Çıxdım ki, yollardan alayım soraq.
Xəber verən yoxdur, sorma dedilər!
Ayrılıncı hilal qasılı yarımdan,
Mən yaslara batdım, geymədim əlvan.
Düşünüb o ulduz gözləri hər an,
Ağlarkən, özünü yorma dedilər!
Mənim göylərimdən günəş çəkildi
Parlaq həyatma zülmət töküldü:
Vərəmli qəlbimə oxlar tikildi,
Qoy aksın qanları, sarma dedilər!
Günəşim bir daha doğmayacaqmı?
Vəhşi qaranlığı boğmayacaqmı?
Kölgələri şəfq qovmayıacaqmı?
Sordum, ümidińi qırma dedilər.

Hür dedim özümə, zəncir qıraraq,
Get də kəməndini cəhənnəmdə yak!
Yurdumun müəbbəd nigahbanıdır
Asurlar altından yüksələn bayraq!
Bayraqımız ölməz, ölürsə əgər,
Torpağın altına köçər ölkələr.
Azəri qanıyla yuyundun, yetər
Etdiyin Neronun zülmündən betər...
Bir zəhər sunsa69 da, əməl doğrudu
Türklüyüün qəlbinə vurduğun nəşər.
Qaldıqca ruslarda diyarım mənim
İntiqam alacaq şüarım mənim!
Azəri oğluyam, adımda şan var,
Damarlarında zülmə hayquran qan var:
Məni öksüz70 sanıb kükrəmə, düşmən,
Bax, arxamda haqqı sevən cahan var.
O cındır bayraqın əlbət solacaq,
Azərbaycan yenə mənim olacaq!
Qurtuluş, ey nazlı, sevimli pəri,

Könüldən vurğundur sənə azəri,

Dişimlə qıram bir gün gələr də

Bağrıma saplanan qanlı xəncəri.

Yaşa, ey həsrətlə doğan istiqlal!

Yaşa ey türk, yaşa ey gözəl hilal!

(Gültəkin)

Almas Yıldırım vətənə bağlılıq hissini «Qürbətdə» adlı şerində coşgun bir ifadə ilə anlatmaqdadır:

Mən torpağı atışla yoğrulan bir diyarm,

Doğdum yad çekmələrlə, tapdanan yaxasında

Ömrümü udub keçən hər qışın, hər baharın,

İçində mən ağlaram yalnız onunrasında.

Basdığım hər torpağın qoy cənnət olsun yeri

Mən onu bircə anda adlayıb keçəcəyəm

Getsin də buz bağlaşın hər bir çəşmənin gözü

Mən yenə o içdiyim ağunu, içəcəyəm.

Gəlsin hər çiçək mənə versin baharı müjdə,

Könlümdəki dağların getməz başından qışı...

Mən edəməm eşqimə yad bir məbəddə səcdə,

Burax, getdiyim yolun tufanlar olsun eşi.

Mən qırbətdə ölürsəm, qəlbini salma çıla,

Söylə dostlar gömməsin nəşimi torpaqlara...

Yaxaraq vücudumu kül edib verin yels

Bəlkə bir zərrə alsın rüzgar bizim dağlara?

Yox, mən ölmək istəməm, görmədən doğma yurdu,

Mən orda ağlamışam, mən orda güləcəyəm.

Elə et, sevinməsin Kremlin vəhşisi qurdu,

Mən tufanla doğmuşam, tufanla ölcəcəyəm!..

Gültəkin «Buzlu cəhənnəm» başlığını vermişdir. Bu dinləyəcəyiniz şairin şah əsəridir:

Sibirya, ey soyuq və qorxunc dəniz

Şimalın köksündə uyuma sessiz,

Qalx, bir müsafirin gəldi, diqqət et:

Sənə hədiyyələr gətirdi — vəhşət!..

Əlinin buzunu eşqlə ərit,

Çix, acıyan qəlblə qucağını aç.
 Hədiyyən bir dəmət saralmış igid
 Hamsı bitkin77, hamsı xəstə, hamsı ac.
 Sən ey bu gün yalnız qatilin deyil,
 Haq deyən başın da qəbri olan yer:
 Bu solğun dəmətin önündə əyil,
 Ona ölüm vermə, həyat və ruh ver!
 Düşün ki, həpsini düşmən soldurmuş..
 Hicran qəblərinə bir damğa vurmuş...
 Onları yollamış bədbəxt bir diyar,
 Qəblərində kədər, gözlərində nəm,
 Onları incitmə, yetimdir onlar,
 Ey soyuqla yaxan buzlu cəhənnəm!
 Söylə tapındığın məbədün qışa,
 Qucağında çılpaq uyuyanlar var.
 Acısim məhv olan bu yaşayışa,
 Dinsin qasırgalar, həq firtınalar...
 Soyuğun altında bir yumaq kimi,
 Gəməldüyü qara,
 Rüzgarların iliq bir bucaq kimi,
 Açılsın onlara.
 Of... bu boğucu qaranlıq
 Hardan endi gözəl yerə?!
 Tıxandı hər nəfəs artıq,
 Sanki boğuluyor kürə...
 Bulanıq bir yerin kirli yaxası
 Yerdə sürünlüyor işə Tundra...
 Sibiryə, Sibiryə... əvət Sibiryə:
 Təbiətin o bir zalim cakası...
 Nənə!
 Yenə
 Nələr düşündün ki, doldu gözlərin?
 Rahatsızmı yoxsa sənin də yerin?
 Yoxsa oğlunumu sən xatırladın?
 Yox... onu düşünmə, indi övladın
 Buzlu üfüqlərin qucağındadır,

O, on eməlpərvər bir çağındadır:
Əmdikcə soyuğu, «yenə ver» deyir:
Qəlbindəki alov bax, nələr deyir:
Sil göz yaşlarını, dur, gözlə onu
Hər donduran qışın bahardır sonu!..
Və sizə, ey ölümün qorxunc yolunda
Dəmir addımlarla yürüyən gənclər!
Siz ey bir taleyin gizli qolunda
Yürükən bəxti də sürüyən, gənclər!
Uzadın siz mənə əlinizi,
Təbrik eyləyim mən, iigidər sizi!
Baş əymədiniz siz haq yeyənlərə,
Dediniz yaşamaz azəri haqsız,
Sizi kəsmək üçün enən xəncərə
«Hürriyət istərik» — deyə yazdırınız!
Səlamət yoludur istədiyiniz yol,
Günəşlər doğacaq izlərinizdə.

236 Yalnız deyilsiniz, yoldaşınız bol,
Bir imanlı millət var yerinizdə.
Düşman saldırsa da dörd yandan sizə
Qorxmayıñ «qurtuluş çox mahal» deyə,
Biz də gəlirik o yoldan sizə
İstiqlal, istiqlal, istiqlal, —deyə!

Dünya tarixinin xülasəsi haqq ilə batıl, hürriyətlə əsarət mübarizəsinin bir ifadəsidir. Bir yandan hürriyət və demokrati o biri yandan isə totalitarizm ilə kommunizm cəbhəsinə ayrılan bu gündük dünya mənzərsi həmin mübarizənin yeni, böyük qarşılaşması deməkdir. Bu, bəlkə də son qarşılaşmadır. Bu mübarizədə həqiqi ədib və şairlərin vicdanına tərcümən olan böyük şərhçilərə görə vətən, hürriyət və istiqlal ideallarına bağlı qaldığını güclü surətdə elan edən milli Azərbaycan türklüyünün yeri çıxdan təyin olunmuşdur. Müqəddəratını hürriyətsevər millətlərin və mədəniyyət dönyasının müqəddəratı ilə bağlamış Azərbaycan hürriyət və demokratiya cəbhəsinin son və qəti zəfərinə əsla şübhə etməz! Duyduğu min bir iztirabdan sonra arzuladığı hürriyət və istiqlalına qovuşaçaq, şair Gültəkinin bu beytini zəfər sevincləri içində təkrar edəcək:

Sən bizimsən, bizimsən, durduqca bədəndə can,
Yaşa, yaşa, çox yaşa, ey şanlı Azərbaycan!..

“Çağdaş Azərbaycan Tarixi”

Milli Azərbaycan Respublikasının qurulduğu 1918-ci ilin 28 mayı qədər çağdaş Azərbaycan tarixinin ünlü bir günü yoxdur.

Həmin tarixdə, bir neçə feodal xanlıqlar halında istilaya uğrayan Azərbaycan 1918-ci ilin 28 mayında beynəlxalq həyat səhnəsinə tək bir millət olaraq çıxdı və respublika şəklində qurduğu dövlətin istiqələməni bütün cəhənə elan etdi. Çağdaş Azərbaycan tarixi ancaq bu böyük hadisənin işığı altında həqiqətən tədqiq edilə bilər. Çünkü bu tarix çağdaş tariximizin keçmişini və gələcəyini müşahidəyə yarayan yüksək bir baxım nöqtəsidir.

Lakin bu hekayəyə başlamaqdan əvvəl Azərbaycan istiqələl qurbanlarını və onların ardınca gedən fədakar qardaş şəhidlərini minnət və şükranla anmaq vəzifəmizdir.

Bu təhlükə qarşısında 1918-ci il 4 iyundə Batumdaçı o zamankı Osmanlı hökuməti nümayəndələri ilə bir müqavilə imzalandı və bu müqaviləyə görə türk ordusuna azərbaycanlı qardaşlarının köməyinə geddi və 1918-ci ilin 15 sentyabrında birləşmiş qüvvələr Bakını qəsəbkar ollardan xilas etdilər. 1918-ci ilin 30 oktyabrında imzalanan Mondros sülh müqaviləsinə görə türk ordusu Azərbaycanı tərk etdi, onun yerini ingilis işgal ordusu tutdu, daha sonra ingilislər çəkildikdən sonra Azərbaycan respublikası öz işlərini özü idarə etməyə başladı.

Bütün milli mühəssisələr bağlanılır, milli ordu dağıdır, ziyanlar öldürülür, «Çeka» vəhşiliklər törədir, «soyğunluq həftəsi» təşkil edilir, sınıf mübarizə ovlandırılır, ictimai nifrat qızışdırılır, qardaş qardaşa qarşı təhrik edilir, bir sözə, məmləkət sovetləşdirilirdi. Bütün bunularla bərabər milli müqavimət davam edirdi və Azərbaycanın hər tərəfində qanlı hadisələr olurdu. Müxtəlif yerlərdə davam edən üsyənlər arasında 1920-ci ildə baş vermiş Gəncə üsyəni xüsusi silahlı döyüşlərlə qələbəyənək. Buradakı üsyəni yatrımaq üçün Qızıl Ordu 8000 nəfərlik hərbi hissə gəndərmişdi. Silahlı üsyənlər məmləkətə daimi hal almışdı. 1925-ci ildə verdiyi bir raportunda Azərbaycan Daxili İşlər komissarı Bağırov 52-dən artıq üsyən hadisəsini qeyd edir.

Bakıda, «Çeka»nın lap yaxınlığında "gizli bir mətbəə işləyirdi: burada çap edilən «İstiqlal» qəzeti 19-cu nömrəsinə buraxmağa müvəffəq olmuşdu. Bu mətbəənin sırrı yalnız bir təsadüf nəticəsində açıldı: polis qəlp pul düzəldən; maşın axtararkən «Müsavat» mətbəəsinin üstünü çıxdı.

Bolşevik leksikonu Azərbaycandakı bütün vətənpərvərləri müsavatçı adlandırır. Müsavatçılıq vətənpərvərliyin sinonimidir.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının XVI Bakı qurultayında söz söyləyən partiya katibi Bağırov demişdir ki: «İndiki halda «Müsavat» partiyası mərkəzi komitəsinin üzvlərindən dördü «Çeka» həbsxanasındadır. Bunlardan hər biri sovet dövlət idarəsində yüksək mövqə tuturdu, sovet məmurluğu ilə müsavat partizanlığını bir şəxsədə necə birləşdirdiklərini onlardan soruşduqda onlar: bu həm asan, həm də ucuz başa gəlir deyə zarafat edirlərmiş. Bolşeviklərin — milliyətçiliyi tamamilə yox etdik, — dedikləri bir çox bəyanatlarına baxmayaraq sovet mətbuatı ilə hökuməti son illərə qədər Azərbaycan vətənpərvərliyinin rəmzi kimi tanınan müsavatizmə şiddətli mübarizə aparmışlar. 1932-ci ildə toplanan AKP-nin qurultayının qərarına görə «Müsavat» partiyası ilə sadəcə daxildə deyil, xaricdə də mübarizə aparılmalıdır.

1921-ci ilin 5 oktyabr tarixli Bakıda çıxan «Kommunist» qəzetində o zamankı maarif nazirinin yazıçılarının qurultayındakı çıxışında belə yerlərə rast kə-lirik: «Azərbaycan işçiləri arasından çıxan şair və yazıçıların sayı gündən-güna artmaqdadır. Yazıçıların bu nəslinin «Müsavat» dövründən xəbəri yoxsa da, yenə nəzərdə tutulur) milli məktəbi təsirinə düşür və milli Azərbaycan ruhunda ədəbiyyat yaradırlar. Nəticədə Azərbaycanın Gənc yazıçıları uydurulmuş rus təhlükəsinə qarşı çıxır və «Baxımsız Azərbaycan» şüarını idealizə etməyə başlayırlar. Almas, Əbdül, Müşfiq, Hüseynzadə və başqları kimi gözlə proletar şairləri bir-bir millətçi olaraq Proletar Yəziciləri İttifaqından və Kommunist partiyasından çıxırlar indi isə Cavadla birlikdə üç rəngli Azərbaycan bayrağını tərənnüm edirlər («Kommunist», №2765—46. 1929.). Adları çəkilən şairlərin bir hissəsinin başqa yelrlərə qəcəraq milli ideologiyani tərənnüm etdiklərini də bilirik. Bakı mətbuatından öyrəndiyimizə görə Tağı Şahbazi, Böyükəga Təlibli, Əli Rza və Əhməd Cavad kimi yazıçılar sovet ədəbiyyatında millətçiliyi təbliğ etdiklərinə görə Yəzicilər İttifaqından xaric edilmişlər.

Daha sonra, 1924-cü ildə Azərbaycan Kommunist Partiyasının baş katibi Əyyub Xanbudaqov Azərbaycan sapıntıclarına başçılıq etdi və bu cərəyanın istəklərini bu şəkildə formallaşdırıldı:

1. Bundan sonra Moskva Azərbaycanın daxili işlərinə qarışmayacaq.
2. Yerli kommunistləri sadəcə yuxarıdan təyin olunan katiblərlə rəhbərlərin idarəsində və yalnız onların müşavirləri rolunda görmək fikri və adətindən vaz keçiləcək.
3. Azərbaycan milləti öz-özünə idarə etmək çağınə çatmış ikan, moskvallı idarəcilər, yerlilərin müstəqil olaraq çalışmalara əngəl olur və bu çalışmaya «yerli millətçilik» damğası vurur. Buna qəti olaraq son qoyulaçaq.
4. İşçi birləşmələri, kooperativləri və digər dövlət məssəsələri, sözdə deyil, gerçəkdən türklaşdırıləcək.
5. Azərbaycanı Rusiyadan gətirilmiş köçkünlərlə məskun etmək istəyən sovet hökumətinin məskunlaşdırma siyasətinə son qoyulacaq.

6. Cənubi Qafqaz respublikalarında milli – mədəniyyətlərin inkişafını saxlamaq üçün Cənubi Qafqaz Sovet Sosialist Respublikaları Federasiyasının təşkilatı əsası ilə, qanunu dəyişəcək (həmin tarixdə adı çəkilən federasiya var idi. Bu federasiya sonradan dağıldı).

Xanbudaqovun bu çıxışı Azərbaycan kommunistləri arasında qüvvətli bir hərəkata səbəb oldu. Bu hərəkat Moskvanın zorakı tədbirləri ilə nəticələndi. Xanbudaqovu Azərbaycandan sürgün etdilər. Azərbaycan Kommunist Partiyasının baş katibliyinə bundan sonra Moskvadan tə'yin olunan yabancı katiblər göndərildi. Partiyani Xanbudaqov tərəfdarlarından təmizlədilər. Kom-somol adlandırılın gənc kommunistlərin belə 40%-i təşkilatdan qovuldu.

Moskvadan təyin olunan AKP baş katibi Polonski 1932-ci ildə Azərbaycanın Rusiyadan ayrılmamasını və özbaşına, müstəqil bir dövlət olmasını istəyən yerli millətçiliyin öhdəsinindən gəlməyi qərarlaştırdı. 1937-ci ildə Azərbaycan sovet təşkilatının konstitusiyannı müzakirə edildiyi iclasında Ruhulla Axundov, Mikail Hüseynov, Məmməd Qasimov, Xanbəy Balayev və Kərim Abdullayev kimi yerli kommunist xadimləri burjuamillətçiliyində və əksin qılabililəqda ittiham edilərək konfrans nümayəndəliyindən çıxarıldılar. Bunlardan hər biri Azərbaycan sovet idarələrində və Azərbaycan Kommunist Partiyasında yüksək mövqeyə malikdilər. Ruhulla Axundov isə dövlətdə və partiyada yüksək mövqə tutan bir ideoloqdu.

Türk dili hələ ki, özünə qarşı daha yaxşı rəftarları gözləməkdədir. Qonşu respublikalarda konstitusiyaya əsasən rəsmi dil yalnız ermənicə və gürcüçə olduğu halda, Azərbaycanda türkçə ilə bərabər rusca da rəsmi dil səviyyəsindədir.

Azərbaycandakı rus-bolşevik hakimiyyətinin ruslaşdırma siyasəti iki şəkildə təzahür edir: iqtisadiyyatda mərkəzləşdirmə, mədəniyyət sahəsində ruslaşdırma. İqtisadi mərkəzilik, məmələkəti Moskvanın nəzərdə tutduğu iqtisadi planlara tabe etməkdən ibarətdir. Bu məqsədə Azərbaycanın neft sənayesi bilavasitə Moskvadan idarə olunur. Azərbaycan, Sovet İttifaqı sənayesinin ümumi mənfeəti üçün Türküstənən sonra, ikinci pambıqcılıq regionuna çevrilir. Azərbaycanın ərazisi Rusiyadan köçənlərlə məskun edilir. siyasi və iqtisadi müəssisələrdə Rusiyadan gələn yabancı ünsürlər hökm sürürələr. Şəhərlər getdikcə milli özünəməxsusluqlarını itirirəl. Sənaye işçilərinin sayı azərbaycanlıların zərərinə olaraq dəyişir. Bir sözə ən demokratik Stalin konstitusiyası baxımından sözə müstəqil Azərbaycan Respublikası metropoliya tərəfindən qeyri-məhədud bir miqyasda soyulmaqdə və istismar edilməkdədir. Mədəniyyətin ruslaşdırılması — bu, Azərbaycanın həqiqi bir faciəsidir. Sovetləşdirmənin ilk dövrlərində bu siyaset mədəniyyətin «formaca milli, məzmunca kommunist» olmasından bəhs edən bolşevik formulu ilə maskalanırdı. Sovet hökuməti əvvəlcə ərəb hərfəri ilə yazmağa icazə verirdi.

Lakin sonra sovet mədəniyyət xadimləri Azərbaycan ədəbiyyatını dayandığı öz mədəni və tarixi köklərindən qoparıb, onu və onunla bərabər xalqın mədəniyyətinin bütün sistemini yeni sovet yoluna salmaq istədilər. Başqa sözlə, onu öz zəminində götürüb rus zəmininə görürdülər.

1937-ci ildə Bakıda keçirilən «Orfoqrafiya və terminologiya» konfransında öz ifadə və formulu tapdı. Bu konfransda rusofillər mütləq bir sovetləşdirmə məqsədi ilə bunları istəyirdilər:

1) Beynəlxalq terminlər əslində – olduğu kimi deyil, yalnız ruslarda olduğu şəkildə istifadə edilməlidir.

2) Ruscadan terminləri tərcümə etmədən eynilə saxlamaq lazımdır.

3) Başqa türk dillerindən sözlər alınmamalıdır.

4) Ərəbcədən, farscadan və osmanlıcadan alınan sözlər eyni mənani verən rus sözləri ilə əvəz edilməlidir.

Buna qarşı olaraq «Türkçülər» bunları istəyirdi:

1) Terminlər türkcələşdirilməlidir.

2) Azərbaycanın ruslaşdırılması ilə nəticələnən sovetləşməyə meydan verilməməlidir.

3) Orfoqrafiya məsələsində ümumi ədəbi əsaslara dayanmalı və eyni zamanda mümkün olduğu qədər digər türk dilleri ilə olan ortaq xüsusiyyətləri qorumağa çalışmaq lazımdır.

240 Lenin və Stalinin dili isə bu qaydaya tabe deyildir. Burada başqa bir qanun hökm sürür, bu qanuna görə yalnız rus xalqının müxtəlif təbəqələri deyil, Sovetlər Birliyindəki bütün millətlər də «oktyabr inqilabının müqəddəs dili»ni bilmək səviyyəsinə yüksəldilməlidir.

Rusiyada rus vətənseverliyinin Aleksandr Nevski, Minin-Pojarski kimi qəhrəmanları, Suvorov, Kutuzov, Baqratiон və sairə kimi rus imperatorluğunun tarixi şərkədləri yüksək bir ədə ilə öylərək göylərə qaldırıllarkən, Azərbaycanda vətən və milli istiqlal uğrunda unudulmaz mübarizəsilə tanınmış Dağıstanın böyük imamı Şamil ilə Gəncənin iğid müdafiəçisi Cəvaddan 83 bəhs etmirlər. Bunun yerinə isə Azərbaycan tarixinin dərinlikləri aranaraq, oradan Babək kimi şəxsiyyətlər çıxarılib ideallaşdırılır. Babək İslamiyyətin düşməni idi. Bir İslamiyyətin ki, indiki şəraitdə «kommunizm»ə az əngəllər törətmir. Babək Azərbaycanı Şimala deyil, Cənuba qarşı qoyurdu. Bu haldə da o, sovetlər Birliyinin ehtimal olunan düşməninə qarşı savaşın rəmzi ola bilər. Hər hansı bir şəkil və rəngdə olursa-olsun, Rusyanı qorumaq vətənpərvərlik nümunəsidir, Rusiyadan qorumaq isə eks-inqilabçıların əməlidir. Stalinin bir formulu məşhurdur: «hər hansı bir istismar olunanın hər hansı bir imperatorluqdan ayrılması—i n q i l a b , hər hansı bir məmləkətin sovetlər Birliyindən çıxmazı isə eksinqilabdır». Eyni metod mədəniyyət tarixinə də tətbiq olunmaqdadır. Məsələn, XII əsrə yaşımış Nizami ideallaşdırılır. Ümum-dünya miqyaslı bir şair kimi, dünya ədəbiyyatındakı müstəsna mövqeyi göstərilir.

Lakin onun türkülüyünü və ruslar əleyhinə misralarını gizlədirər. Onlar Nizamini internasi-onalizmin böyük bir mübarizə və hətta sovet hakimiyətinin gələcəyini öncədən sezmiş bir mübəssir

kimi öyürər. Mirzə Fətəli Axundzadə haqqında da yazırlar. Onlara görə Axundzadə XVIII əsr Avropasının əhvali-ruhiyyəsini yayan maarifçi bir yazıçıdan daha çox «inamlı rusofildir» və «bu-böyük rusluq mənafeyinin praktiki nəticələr güdən siyasi böyük rusluq mənafeyinin praktiki nəticələr güdən siyasi mülahizələrinindən başqa ciddi bir kökü yoxdur.

Azərbaycanın sovetləşdirildiyi ilk gündən başlayaraq müsavatçılıq və panturanzma qarşı amansız mübarizə aparan Ruhulla Axundov «pantürkizmin zəhəri bir nümayəndəsi» və «Müsəvət» partiyasının zavallı bir agenti kimi günahlandırıldı. Sovet dərsliklərinə panturanzist və panislamist fikirlərini soxusdururan «Türkiyə agentləri»ni cidd-cəhdə üzə çıxarmağı özü üçün böyük bir hünər sayan Əliheydər Qarayev «Müsəvət» partiyası ilə beynəlxalq faşizmin «soysuz bir uşağı» kimi ifşa edildi. Milli Azərbaycan hökumətinə qarşı konspirasiyası ilə məşhur olan Azərbaycanın inqilabi komitəsinin keçmiş üzvü, 1920-ci ildə Gəncə üsyənin yatırılması tapşırılmış baş komissar Həmid Sultanov inqilabi məhkəmənin qərarı ilə Azərbaycanı sovetlər Birliyindən ayırmak istəyən silahlı üsyən qüvvələrinin başçısı olduğu üçün ölüm cəzasına məhkum edildi: eyni zamanda o, yabancı bir dövlətə casusluq etməkdə də günahlandırıldı. Onunla birlikdə «sapıntıçı» kommunistlərin bir çoxu da cəzalandırıldılar.

Məmələkətin həyatında az-çox rolu olan adamlar aradan götürüldü. sovet Azərbaycanın yubileyi qeyd edildiyi gün, məsələn, «tarixi günün qəhrəmanı» kimi öyləcək yerli bir ad təpilmədi. İlk Azərbaycan inqilabi komitəsinin södrü doktor Nərimanovun adı belə çoxdan ölüb getməsinə baxmayaraq, «milli sapıntıçı xainlərin hamisi» kimi ifşa edildi.

1942 və 1943-cü illərdə Almaniyanın xarici işlər nazirliyinin dəvəti ilə digər Qafqazlı siyasi emigrantlarla birlikdə Berlinə getdiyim zaman biri mənfi, digəri məsbət iki şəxə şahid oldum. Hitler Almaniyasının mövqeyi bütün milli məsələlərdə olduğu kimi Qafqazya məsələlərinə olan münasibətdə də mənfi idi. Berlindən milli mübarizəmizin əsaslarını tanımamasını gözləmək əbəsdim. «Ali irq»in nəzəriyyəciliyi ilə Polşadakı, Ukraynadakı və işğal olunan başqa məmələkələrdəki alman praktikləri en kiçik ümidi belə yer vermiridilər. Üzərimizə düşən yeganə vəzifə milli haqlarımızı tanımayan və istiqlal davamımızı tanımayan bir hökumətlə birgə əhaliyətin baş tutmayacaqını təsdiq edərək meydandan çıxmışdım. Elə də etdik. 1943-cü il, 5 avqust tarixli bir memorandum imzalayaraq Berlini tərk etdik.

1937-ci il təmizlənməsini xatırladıq. O zaman «yerli millətçiliyi» ifşa edənlər sapıntıqların həm də «Azərbaycan məktəblərində Lenin və Stalin dilinin öyrədilməsində göstərdikləri səhlənkarlıq»-da günahlandırıldılar.

Azərbaycandakı yeni nəsil, deyə biləriik ki, dına qarşı laqeyddir. Dini mərasim və ibadətlərdən ən bəsit şeyləri belə bilmirlər. Məmləkətdə məscidlər bağlanmışdır. Nə Ramazan, nə də Qurban bayramı sovet gənclərinə məlum

deyildir. Azərbaycanda əskidən çox böyük əhəmiyyətə malik olan bahar xalq bayramı —«Novruz» da dəbdən düşmənşdir. Azərbaycan, bütün sovetlər Birliyi ilə bərabər yalnız Oktyabr inqilabının siyasi bayramlarını və bir də Azərbaycanın sovetləşdirildiyi günü qeyd edir. Yeni nəsil heç bir dua və namaz bilməz. (Çox qüvvətli ailə ənənələrinin təsiri ilə adətləri yaxşı bilənlərə də təsadüf olunur). Krim cəbhəsində əsir düşən azərbaycanlı kiçik yaşılı qızlar bacılar namaz qılan nənələrini necə ələ saldıqlarından danışırılar. Əsirlərdən bəziləri alman ordusuna legioner yazılmışdır: bunlardan bir neçəsifacılı bir hadisədən bəhs edirdilər. Böyük komandiri bir alman azərbaycanlılarından cəbhədə ölen arkadaşlarını islam adəti ilə basdırılmasını tələb etmiş. Onlar nə edəcəklərini bilməmiş, lakin alman əl çəkməmişdir. İsrar edən komandirin

elindən

242 qurtulmaq üçün azərbaycanlı gənclər, nəhayət bir çarə tapmışlar. Yeddi dəfə — «Ya Məhəmməd, ya Məhəmməd» — deyə bağırraraq arkadaşlarını torpağa tapşırmışlar. Bir başqa dəfə eyni növ məcburiyyətə düşərkən isə ölen arkadaşını «Arşın mal alan» operasından nəğmələr oxuyaraq basdırmışlar.

Gələcəkdə din yalnız yurddasın şəxsi həyatına xas olaraq qalacaqdır. Bu, Mirzə Fətəli Axundzadənin başlayaraq Sabirin həcvlərinə qədər dinin təhqir edilməsi ənənələrinə yiylənən çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatının bir nəti cəsidir.

Cəfər Cabbarlının (dramaturq) pyeslərini son dərəcə yüksək qiymətləndirirlər: bu pyeslərin sovet senzurası tərəfindən kəsilib dəyişdirilməsindən də xəbərsiz deyillər

«Babəki» sözü hələ XIX əsrədə Azərbaycanda söyüş kimi işlədilirdi. Dini ehkamlara əhəmiyyət verməyən azad düşüncəlilərə «babəki» deyirdilər. İndi isə Babək vətənpərvərliyin bir ifadəsi kimi işlədir. Qırmızılar islamiyyət əleyhdarları olan bu simani idealizə etməklə Azərbaycandakı vətənpərvərlik duyğularını şimala doğru çevirmək istədilər.

Mübalığələndirilmiş bir optimizmə qapılmaq təhlükəlidir.

— Yaxşı, madam ki, siz sovetlərin uğurlarından bu qədər məmənunsunuz, bu halda, nə üçün çiyinizi silah alıb bu sovet uğurlarına qarşı döyüşürsünüz?

O heç çashmadan mənə bəla cavab verdi:

—Mən əsil sovet uğurlarına qarşı döyüşürəm: bu, kolxozdur; bu insanları fironlar dövrünə bənzər işlətməkdir; bu QPU və NKVD rejimidir; bu, qardaşın qardaşa inanmamasıdır.

Bolşeviklərin uğurları bunlardır. Mədəniyyətə gəlince, bu sahədəki uğurlar bizim öz milli uğurlarımızdır. Sovet senzurasının həddindən artıq müdaxiləsi olmasaydı, bu uğurlar daha böyük olardı və mədəniyyətimiz daha çox açar, daha çox çıxırlınerdi.

Əsirlərdən başqa birisiylə başqa bir səhəbət:

—Sizlər hamınız kolxozdan şikayət edirsiniz. Yaxşı bir gün qolu qüvvəli birisi gəlib bir vuruşda rejimi yıldı, iqtisadi azadlıq elan etdi. Sizlər bir parça torpaq ayırıb dedi ki, çalışın, əkin, biçin və məhsulunuzdan istədiyiniz kimi istifadə edin, lakin buraxın bu mənəsiz milli mədəniyyət xəyallarını.

— Xeyr, min dəfə xeyr. Öz mədəniyyətimizdən heç bir vəchələ ayrıla bilmərik. İnsan heyvan deyil, o yalnız mədəsiylə deyil, ruhuyla da yaşar!..

Sovet rejimindən iki növ narazılar var, —dedi. Bir qismi sovetlərdən şəxsi motivlərə görə narazıdlılar. Bunlar var-dövləti əlindən almanın varlıklar, mülkədarlar, fabrik və böyük torpaq sahibləridirlər. Bu, əhəmiyyətli müxalifət deyil. Əhəmiyyətli olan ikinci növ müxalifətdir. Bu, gənclərin müxalifətidir. Bunlar deyirlər: Yaxşı, bolşevik olaq, lakin nəyə görə Azərbaycanı azərbaycanlı kommunistlər deyil, Moskvadan gələn ruslar və başqa yabançılar idarə edirlər. Nə üçün Azərbaycan nefti Azərbaycana sərf edilmir, Moskvaya göndərilir. Nə üçün 100 biz öz yurdumuzun sahibi deyilik. Nə üçün milyonluq Finlandiya müstəqil ola bilər, Azərbaycan ola bilməz.

«Biz indi universal əsgərlik iki böyük orduda ən kəskin hərbi intizam gördük və tarixin də qanlı bir müharibəsində ölmələ qarşlaşaraq təcrübələr keçdik. Hər millət öz azadlığını yalnız mübarizədə qazanır. Biz xalqımızın tarixən böyük məsuliyyət daşıyan mübariz kadrlarımı təşkil edirik. 1918-ci ildə Azərbaycan xalqı bizim kimi hərbi təcrübə görmüş kadrlara malik olsa idi, şübhəsiz, məmələ-kətimizin tarixi tamamilə başqa cür inkişaf edəcəkdi».

Xanımlar, bəylər!

Tarixdən gələcək təhlükəni görən Stalin müharibədən əvvəlki illərdə öz rəhbərliyinə müxalifə təşkil edəcəkləri ehtimal olunan bütün ünsürləri «əməyizlədi». Azərbaycanda bütün zərbə ictimai və siyasi həyatın hər sahəsində milliyyətçilərlə milli sapıntıqlara dəydi.

Bayraqdan dediyimiz sözlərən göründüyü kimi, Azərbaycanda «sosializmin zahirən «türkizm» üzərində qələbəsi təmin olunmuşdur. Rus bolşevizmi Azərbaycan millətçiliyi üzərində qələbəsini bayram edir. Yabançı totalitarizm yerli demokratiyaya qələbə çalmışdır. Lakin bu, məsələnin sadəcə zahiri tərifidir. Həqiqətdə isə, mübarizə hələ bitməmişdir: onun müqəddərəti müasir şəraitdə dünya miqyasında cərəyan edən böyük mübarizənin müqəddərəti ilə bağlıdır. Azadlıq və demokratianın son qələbəsi müqəddərsə 86 (buna qətiyyən şübhəmiz yoxdur) o zaman 1918-ci ilin 28 mayında hüquqi ifadəsini tapan Milli Azərbaycan Respublikasının həyata keçirdiyi azadlıq və istiqlala yenidən qovuşacağı əlbəttə ki, həqiqət və müqəddərdir.

A black and white engraving of a young man with dark hair and a mustache, wearing a detailed military uniform with a high standing collar and epaulettes. He is looking slightly to his right.

MÍXAYIL LERMONTOV

ƏSRİMİZİN QƏHRƏMANI

246

Rus ədəbiyyatının klassiki. Həyatdan və əhatəsindən bezmiş, hər şeydən yorulmuş, illərin təcrübəsindən keçmiş bir zabitin həyatı və hamı tərəfinfən birmənalı qəbul edilməyən fikirləri, onu addimbaşı izləyən macəralar və əlbəttə ki, onu O edən qadınlar.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Ön söz – əsərin yazılış məqsədinin izahına və ya təncidlərə cavab və bərəət qazandırmağa xidmət edir. Oxucuları isə adətən, əxlaq qaydaları və jurnalların hücumları maraqlandırır. Və bu səbəbdən onlar önsözləri oxumurlar.

Bəsdir, insanları şirniyyatla doyuzdurduğunuz. Artıq mədələri xarab olub. Açı dərmanlar əvəzi acı həqiqətlər lazımdır.

Axi həqiqətən, alımlarına müxtəlif qeyri-adi hadisələr yaşamaq yazılısı möhürlənmiş insanlar var.

- Bəs onların xoşbəxtliyi davamlı id?
- Bolı, onlar xoşbəxt idilər.
- Necə dərixdürinci səsləndi.

Cəmiyyət qadağalarından uzaqlaşış təbiətə yaxınlaşdırıca istər-istəməz uşaq oluruq.

Qeyri-adi formada başlayan bir şey elə də sona çatmalıdır.

Əgər başqalarına bədbəxtlik gətirirəmsə, bu, mənim onlardan daha az bədbəxt olmağım anlamına gəlməz.

Vəhşi bir qızın məhəbbəti əsilzadə xanının sevgisindən o qədər də yaxşı deyil. Birincinin avamlığı və təmizrəkliliyi, ikincinin naz-qəmzəsi adamı yorur.

Cəmiyyət tərəfindən korlanmış ruhum var, təxəyyülüm narahat, ürəyim acğözdür. Heç nə mənə kifayət eləmir: nəşəyə öyrəşdiyim kimi kədərə də asan alışram. Və həyatım hər gün bir az daha yoxsullaşır.

Hərdən az əhəmiyyətli təsadüf ağır nəticələrə gətirib çıxarıır.

İlk baxışdan sonra ona iyirmi üç yaşdan çox verməsəm də sonra bu rəqəmi otuza qaldırmalı oldum.

Bəs baxanda yaxşı görünüşü var idi. Bu cür nadir sir-sifət, adətən, yüksək təbəqədən olan qadınların xoşuna gəlir.

Boynuma alıram ki, bütün korlara, karlara, lallara, əlsiz-ayaqsızlara, qozbellərə və s. qarşı məndə əvvəldən mənfi rəy formalışib. Fikir vermişən həmişə insanların xarici görünüşü ilə daxili arasında qəribə bir münasibət olur : sanki orqanının birini itirən insanların qəlbindəki duyğulardan biri də əskilir.

Cəsarətlə deyə bilərəm ki, heç vaxt belə qadın görməmişəm. O, gözəl deyildi, ancaq mənim gözəlliklə bağlı öz fikirlərim var. Cins qadın idi... Bəli, bəli cins. Atlarda olduğu kimi qadılarda da cins böyük işdir.

- Gözəlim, de görüm bugün damda nə edirdin?
- Baxırdım görüm külək hansı tərəfdən əsir.
- Nəyinə lazımdır?
- Külək hardan gəlirsə, orda xoşbəxtlik var.

Yaxşı olmursa, pis olacaq, pisdən yaxşıya da iki addımlıq yoldur.

 - Sən bütün bəşriyyətə qarşı hırslısan.

248 - Səbəbsiz də deyil.

 Məndə anadəlmə hər şeyin ziddinə getmək ehtirası var; elə bütün həyatım da ürəyimlə ağlımin kədərlə və ugursuz ziddiyətlərinən ibarət bir zəncir olub.

Qadınların bu qabiliyyətini layiqincə qiymətləndirmək lazımdır : gözəlliyi instiktiv olaraq duyurlar.

Həmişə iki dostdan biri digərinin qulu olur. Ancaq çox nadir hallarda bunu etiraf edirlər.

- Mənə gəlincə isə... yalnız bir şeydən əminəm.
- Nədən?
- Gec-tez gözəl günlərin birində ölcəcəyim dən.
- Ona qalsa mən sizdən daha varlıyam. Çünkü mənim əlavə bir inancım da var : iyəncə gecələrin birində başına bu dünyaya göz açmaq kimi bədbəxtlik gəlib.

Çox axmaqcasına yaradılmışam : heç nəyi unutmuram, – heç nəyi!

İzzəti-nəfs! Sən Arximedin dünyani qaldırməq istədiyi lingsən!

Nəzərə alın, əzizim, axmaqlarsız bu dünya çox darixdıcı olardı. Bir bize baxın. İkimiz də ağıllıyıq. Bilirik ki, hər şey haqda sonsuzadək mübahisə etmək olar və ona görə də mübahisə etmirik. Demək olar bir-birimizin ən gizli fikirlərini oxuyurug, bir söz bizim üçün bir tarixə bərabərdir; üstünlə bir neçə qat çəkilmiş duyğularımızın rüşeymini görürük. Kədərli olan bize gülməli galır, gülməli olan kədərli. Düzünlə qalsa, ümumiyyətlə, biz özümüzdən başqa hər şeyə biganəyiq. Beləliklə, aramızda hiss və fikir mübadiləsi ola biləz: bir-birimiz haqda istədiyimiz qədər bilirik, istəmədiyimizi isə bilmək istəmirik.

Qadınlar yalnız tanımıdları şəxsləri sevirlər.

- Bir-birimizi tanıdığımız andan bəri sən mənə əzab-əziyyətdən başqa heç nə verməmişən...
- Bəlkə də elə buna görə məhz məni sevmişən : sevinc unudulur, kədər isə heç vaxt...

Ümumiyyətlə, insan qəlbini qəribə şeydir, xüsusilə qadın qəlbini!

Həyatımın həmin o səmimi, yalnız xoşbəxtlik axtaran, ürəyinin kimisə möhkəm və ehtirasla sevməyə ehtiyacı olan dövrünü artıq keçmişəm. İndi isə yalnız sevilmək istəyirəm, özüdə hamı tərəfindən yox; hətta mənə elə gəlir ki, bir daimi bağlılıq da bəs edərdi: ürəyin zavallı adəti!..

Buna baxmayaraq bir şey həmişə mənə qəribə gəlib: aşiq olduğum qadınların quluna çevrilmişirdim; tam tərsi, həmişə onların iradələri və ürəkləri möğlubedilməz hakimiyətim altına düşürdü. Həm də bundan yana heç bir canfəsanlıq göstərmədən. Niyə belə olurdu? – bəlkə ona görə ki mən heç vaxt heç nəyin qədrini bilməmişəm və bu üzdən onlar məni itirəcəklərindən qorxurdular? Ya da bəlkə güclü bədənin cəlbedici təsiri idi səbəb? və ya ola bilər mübariz bir qadına rast gələ bilmirdim?

- O deyir ki, sənin həyasız baxışın var və özün haqda yüksək fikirdəsən.
- Düz deyir...

Qadın mühiti olan yerdə o saat yüksək və aşığı təbəqə yaranır.

Bilirsən ki, sənin qulunam; heç vaxt bununla mübarizə apara bilməmişəm... və cəzamı da çəkəcəm: sənin gözündən düşəcəm və daha məni sevməyəcəksən!

- Bəlkə musiqini sevmirsiniz?
- Öksinə... xüsusilə nahardan sonra.

- Qruşnitski sizin “çox bayağı zövqünüz var” söyləyəndə düz deyirmiş... görürəm ki, musiqini qastronomik münasibətdə xoşlaysınız...

- Yenə səhv edirsiniz: qastronom deyiləm: çox bərbad mədəm var. Ancaq nahardan sonra musiqi yuxu gətirir, nahardan sonra yatmaq cana xeyirdir: beləliklə, musiqini tibbi cəhətdən sevirəm. Axşam isə, əksinə, əsəblərimə toxunur: ya çox qəmgin oluram, ya da çox şad. Kədərlənməyə və ya sevinməyə əsaslı səbəblər olmayanda isə hər iki hal yorur insanı. Cəmiyyət içində kədər gülündür, hədsiz sevinc isə ədəbsizlik sayılır...

Axi o məni nəyə görə belə çox sevir, vallah, bilmirəm! Özüdə, o məni bütün kiçik zəifliklərimə, axmaq ehtiraslarımı qədər tanınan yeganə qadındır... Doğrudanmı pişlik bu qədər cəzibəlidir?..

Başqalarının əzab və sevincin özümə, ruhi qüvvəmə ayaqda saxlamağa kömək edən qida kimi baxıram. Artıq ehtirasın təsirindən dəlilik etmək iqfiidarında deyiləm; şöhrətpərəstliyim şərait tərəfindən əzilib, lakin başqa halda ortalığa çıxıb, axı şöhrətpərəstlik hakimiyyət yanğınsından başqa bir şey deyil. Mən isə ətrafımadıkları ram etməkdən həzz alıram; məgər özünə qarşı məhəbbət, sədaqət və qorxu doğurtmaq, hökmranlığın böyük təntənəsi deyilmə? Səbəbsiz kiminse acılarla və sevincinə bais olmaq – qürurumuz üçün ən şirin yem deyilmə? Xoşbəxlik nədir ki? Döymüş, dolğun qürur.

Ta uşaqlıqdan taleyim belə gətirmişdi. Məndə olmayan çırkin duyuları sımadə görməyə başladılar; təxmin etdilər – və onlar yarandılar. Təvazökar idim – məni hiyləgərlikdə taqsırlandırdılar: utancaq oldum. Yaxşımlı və pisi dərindən hiss edə bilirdim; heç kim məni əzizləmirdi, hamı təhqir edirdi: kinli oldum; qaşqabaqlı idim – başqa uşaqlar isə şən və səhbatçıl; özümü onlardan yüksəkdə görür düm, – hamidan aşağı tutdular. Paxıl oldum. Bütün dünyani sevməyə hazır idim, – heç kim məni başa düşmədi: nifrat etməyi öyrəndim. Sönüklə cavənlığım özümlə dünya arasında mübarizədə keçdi; istehzadan qorxaraq ən gözəl duyularımı qəlbimin dərinliyində gizlətdim: elə ordaca məhv oldular. Həqiqəti söyləyirdim, inanmırıdalar: aldatmağa başladım; dünyani və cəmiyyətin hərəkətverici qüvvəsini öyrəndim. Başqalarının mənim dayanmadan can atdığım faydalardan havayı istifadə edib necə təbii xoşbəxt ol duqlarını görüb həyat məktəbində sümə oldum. Belə olan təqdirdə, sinəmdə tapançanın ağızı ilə müalicə olunmayan, soyuq gücsüz, nəzakət və mehriban gülüş bürünmiş ümidsizlik doğdu. Əxlaqi şikətə çevrildim: ürəyimin bir parçası daha yox idi, o qurumuşdu, buxarlanmışdı, ölmüşdü, onu kəsib atmışdım, – o biri parçası isə tərəpənirdi və hər kəsin qulluğunda hazır idi. Bunu heç kim görmürdü, çünkü hamı puç olmuş digər parçanın varlığı barədə xəbərsiz idi.

... Fikirfəşirəm ki, görəsən doğrudanmı, mənim bu dünyada yegənə vəzifəm başqalarının ümidişlərini darmadığın etməkdən ibarətdir? Yaşamağa və fəaliyyətə başladığım elə ilk gündən bəri tale məni başqalarının faciələrini sonlandırmağa məcbur etmişdir. Elə bil mən olmadan heç kim ölü və ya ümidsizliyə qapılıa bilməzmiş!

Bu nədir belə? Bəlkə aşiq olmuşam? Elə axmaq yaradılmışam ki, məndən bunu da gözləmək olar.

Qadın ağlı qədər paradoxal başqa bir şey yoxdur; qadını nəyəsə inandırmaq müşkül məsələdir, onları elə həddə çatdırmaq lazımdır ki, özləri-özlərini inandırsınlar; öz xəbərdarlıqlarını məhv etdikləri dəlillər ardıcılılığı çox qəribədir; onların fəlsəfəsinə bələd olmaq üçün məntiqin məktəb qaydalarını ağlinizdan silib atmalısınız.

Şairlərin yazdığı və xanımların onları oxuduğu vaxtdan bəri, qadınları o qədər mələk adlandırmışlar ki, onlar da tam səmimiyyətləri ilə bu tərifə inanmışlar. Bununla belə, unutmuşular ki, bir vaxtlar şairlər pula görə Neronu yarımallahlığa kimi yüksəltmişdilər.

Yeri gəlmışkən: Verner Tassim “Fələstinin azad olması” əsərində danışlığı, qadınlı ovsunlanmış məşə haqda olan əhvalatı nəql etməyə başladı. “Bircə qədəm qoy, elə həmin an hər tərəfdən üstünlər elə qorxular yağmağa başlayacaq ki, allah qorusun: borc, qürur, ləyaqt... Həq nəyə baxmadan irəli getmək lazımdır, yavaş-yavaş dəhşətlər itəcək və qarşına yaşıl mərsin çıçəkləyən sakit, işıqlı bir tala çıxacaq. Ancaq fəlakət, elə ilk addımdaca ürəyin əsib geriyə döñərsən başlayacaqdır.

Hərdən özündən zəhləm gedir... bəlkə elə buna görə başqalarından da acığım gəlir?.. Artıq nəcib hissələrə qadır deyiləm; özüm özümə gülünc gələcəyim dən qorxuram.

Sevgim heç kimə xoşbəxtlik bəxş etmədi. Ona görə ki, sevdiklərim naminə, bircə şeyi də qurban verə bilmirdim: özüm üçün, öz şəxsi həzzim üçün sevirdim: acıgözlükə başqalarının duygularını, kədər və sevinclərini canımı çəkəndə ürəyimin qaribə tələbatını təmin etmiş olurdum- və heç vaxt da doymurdum.

- Vəsiyyətnamənizi tərtib etmisiniz?
- Xeyr.
- Birdən həlak olsanız?..
- Varislər özləri pırtayıb ortaliga çıxacaqlar.

Uzun zamandır qəlbimlə yox, ağlınla yaşayıram. Öz ehtiras və hərəkətlərimi ciddi maraqla, lakin iştiraksız olüb biçirəm. İçimdə iki insan var: biri sözün əsl mənasında yaşayır, digəri fikir yürüdür və onu mühakimə edir.

Sənə heç vaxt görüşməyəcəyimizdən əmin olub yazıram. Bir-neçə il əvvəl sənlə ayrılan da belə düşünürdüm. Ancaq göylər ikinci dəfə məni sınadandan keçirdi; bu sınadə davam gətirə bilmədim, zəif ürəyim yənə tanış səsə ram oldu... buna görə mənə acığım tutmaz, eləmi? Qey bu məktub həm vida, həm etiraf əvəzi olsun: səni sevdikdən sonra ürəyim də yiğilib qalan hər şeyi danışmalıyam. Mənimlə hər bir kişinin edəcəyi kimi rəftar etdin: məni şəxsi mülkün, bir-birini qarşılıqlı əvəz edən, onlarsız həyatın dadi olmayan sevinc, təlaş və kədər mənbəyi kimi sevdin... Ancaq sən xoşbəxt deyildin və bir gün fədakarlığını qiymətləndirəcəyinə, heç bir şəraitdən asılı olmayan inəcə zərifliyimi başa düşəcəyinə ümidi edib özümü qurban verdim. O vaxtdan illər keçib: sənin ruhunun bütün sırrlarına bələd olmuşam... və əmin oldum ki, ümidiş əbəs imiş. Mənə acımacaqlı gəldi! Ancaq məhəbbətim elə qəlbimlə birlikdə böyüdü: qaralı, amma sənmədi.

Əbədi ayrılaceğiq; lakin əmin ola bilərsən, heç vaxt heç kimi sevməyəcəm: ürəyim bütün xəzinəsinə, göz yaşı və ümidişlərinə sənə xərcleyib qurtarıb.

252

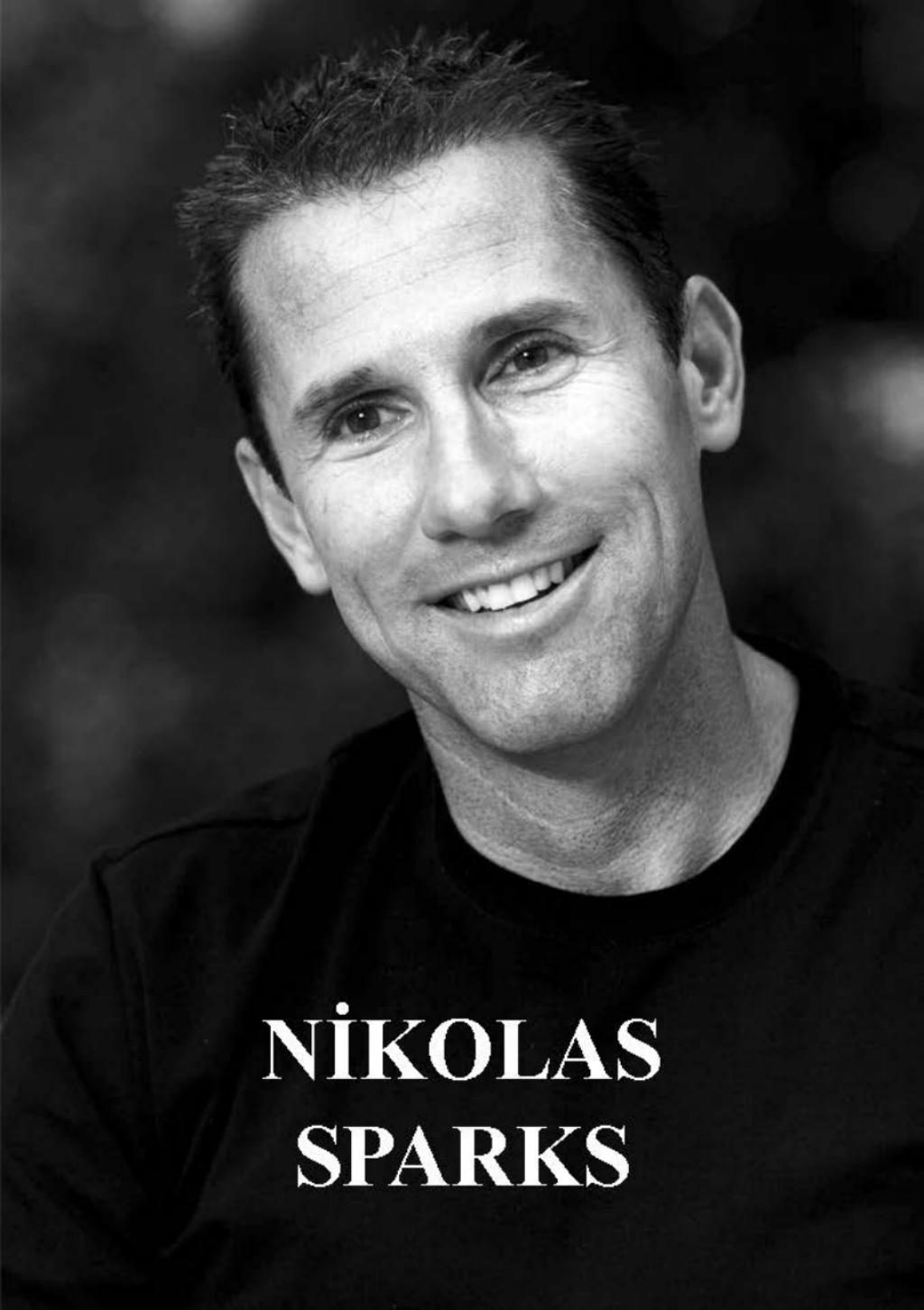
Səni sevən biri nifrətsiz bir başqa kişiyyə baxa bilməz. Ona görə yox ki, sən onların hamisində yaxşı idin! çünki sənin təbiətində qəribə, yalnız sənə xas olan, qürur dolu və sehrlı nəsə var; səhəbətinin mövzusundan asılı olmayaraq səsində məğlubedilməz bir güc var; heç kim sənin kimi daimi sevilmək istəmir; heç kimdə pislik bu qədər cazibədar görünmür, heç kimin baxışı bu qədər səadət bəxş etmir, heç kim öz üstünlüklerindən belə mahircəsinə istifadə etmir və heç kim bu qədər və həqiqətən bədbəxt ola bilmir. Baxmayaraq ki, döñə-döñə bunun belə olmadığına özünü inandırmaq istəyirsən.

Məni unutmayağın dan, həmişə xatırlayağın dan birçə əmin ola bilsəydim, – sevməyini demirəm onsuz, – yox, təkcə yada salmaq.

Veranı itirmək ehtimalı yarandığında o bu dünyada mənimçün ən dəyərli varlığı çevrildi – həyatımdan, namusumdan, xoşbəxtliyimdən də dəyərli.

Məhv olmuş xoşbəxtliyin ardınca qaçmaq axmaqlıq və faydasızdır.

Bu faydasız mübarizədə əsl həyat üçün gərəkli olan qəlb coşgunluğumu və iradə mətinliyimi sərf edib tükətmmişdim; həyata başlamamış fikrən onu yaşayıb qurtarmışdım. Və çoxdan ona tanış olan bir kitabın pis təqlidini gözdən keçirən oxucu kimi mənə hər şey dərixdirici və çirkin görünürdü.

NIKOLAS
SPARKS

SEVİMLİ CON

256

Amerikan yazarı Nikolas Sparks tərəfindən qələmə alınmış və 2006-ci ildə çapdan çıxmışdır. Əsərdə bir əsgərin (Con Tayri) həyat təcrübəsi, sevgisi, itirdikləri və bu yolda verdiyi qurbanlardan söhbət açılır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Nədir axı həqiqi məhəbbət? Vaxt var idi, bu sualın daqıq cavabını bilirdim.

Xoşbəxtliyə açar – həyata keçmiş arzulardır.

Biz ikimiz də heçliyə gedən düz yolda idik.

Anidən hiss elədim ki, daha bir gecəni də guya “həyatimdə hər şey yaş kimi gedir” prinsipi ilə arxada qoymaq istəmirəm.

- Başa düşdürüüm qədərilə atları sevirsən?

- Bütün qızlar atları sevir. Bilmirdin məgər?

Vicdan əzabı çəkirsənə, deməli, nəyiş düz eləməmisən.

Axi nə qədər cavanlığın arxasında gizlənmək olar?

...sanki nəyiş yeri boş qalmışdı. Bir də çımerlikdə səni üzü mənə təref gələn görəndə sakitləşdim. Deməli, həyatım boşluğu sən idin.

- Mənə eynisini demək məcburiyyətində deyilsən.

- Başa düşmədin, qorxum sənən təklifinə görə deyil. Mən də sənə eynisini demək istədim. Məni qorxudan bax bu istəkdir. Səni sevirəm, Con.

Problemləri təkzib etməyin ən inandırıcı passiv-aqresiv üsuluna əl atırdım:

- Sadəcə yorulmuşam.

Bütün bu hissələr yox olmamışdı. Sadəcə əvvəl sevinc götirdikləri halda, indi qəm-qüssə və ağrı yaşadırdı.

Yalan aramızda olan hər şeyi azaldacaq və alçaldacaq.

Sənə olan sevgim həyatımı daha gözəl etdi.

Xəstələr hörmət etsin deyə həkimlərin qorxutmaq kimi adəti var.

Qadın instiki yalan detektorundan daha qorxuludur.

...və mən dəqiq başa düşdüm ki, yazdığını məktuba, ərdə olmağına və heç vaxt bir yerdə olmayıcağımiza baxmayaraq əvvəlki kimi onu sevirəm.

Başdan bizə dözülməz gələn hər bir şeyin öhdəsindən gələ bilərik. Nə qədər ağır olsa da. Zaman keçdikcə kədər zəifləyir. Bu o demək deyil ki, tamam itir. Amma yerdə qalanla yaşamaq olur.

Sevgi sevinc, ürəklərə rahatlıq gətirməlidir, mənimki isə ağrı-acıdan başqa bir şey vermədi.

Sən həmişə mənim bir parçam olaraq qalacaqsan... ən yaxşı parçam...

**ONORE
DE BALZAK**

QORİO ATA

260

“Qorio ata” – fransız yaziçisi Onore de Balzak tərəfindən 1832-ci ildə yazılmış və nəticədə “İnsani komediya”ya daxil edilmişdir. İlk dəfə 1834-cü ilin dekabr ayında “Paris icmali” qəzetində çap olunmuşdur. Romanda sonda Qorionun ölümünə səbəb olan bir atanın öz övladlarına qarşı hədsiz, fədakar və qarşılıqsız məhəbbətindən söhbət açılır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Öz təbiətləri etibarilə xüdəsənd şəxsiyyətlər də var: onlar nə öz yaxınlarına, nə öz dostlarına heç bir yaxşılıq etməzlər, çünki bu yaxşılıq yalnız onların borcudur: əgər onlar tanımadiqları adamlara yaxşılıq edirlərsə, bununla yalnız öz qiymətlərini yüksəltmiş olurlar.

İnsan qəlbini könül münasibətlərinin zirvelərinə yüksəldiyi zaman adətən ara-sıra yorğunluğunu alır, lakin kiniyi hissələrin ağır enisi ilə enərkən gec-gec dincəlir.

Xırda insanlarım ən alçaq sıfırlarından biri öz mənəvi yoxsulluqlarını başqlarına aid etməkdir.

Bəzi kişilər üçün duel meydanında onun ürəyinə spaqasını sancımağa hazır olan bir düşmən qarşısında dayanmaq, iki saat göz yaşıları ilə dolu şikayətlərdən sonra can verdiyini söyləyen və naşatır tələb edən bir qadın qarşısında dayanmaqdan daha asandır.

Sevən bir qadın eşq əyləncələrinə hər zaman yeni bir rəng verməkdənə, şübhə üçün bəhanələr icad etməkdə daha mahir olur.

Əgər siz müvəffəqiyyət qazanmaq istəyirsinizsə, hər şeydən əvvəl, sadə və səmimi olmayım.

Qəbləriniz xəzinədir : onu birdən birə xərcəsəniz, dilənçi qalarsınız.

Yaxşılıq iki insanı bir-birinə bağladıqda, həqiqi məhəbbət kimi nadir və qiymətli olan ilahi bir hissə çevirilir.

Mən sizi yalnız sizin üçün sevdiyimi sübut etmək istəyirəm.

Pul yalnız hiss yox olduğu zaman rol oynamağa başlayır.

Qeyri-mümkün şəyələri imkan daxilində sübut etmək və xoş niyyətli işləri ürəyə daman hissələrə məhv etmək qadınlara məxsus bir xasiyyətdir.

Müvəffəqiyyətsizlik hər zaman arzularımızın güclü olduğunu göstərir.

Prinsiplər və qanunlar əbədi olsayıd, xalqlar bunu cıraklı köynək kimi deyişməzdilər.

Xoş əmələ sadıq qalmaq ülvi bir iztirabdır!

Ehtiras heç vaxt aldadıcı olmaz.

Pak və günahsız qəlbinizlə, insani meyllerinizlə birləşmiş olduğunuzu gördükcə mən özümə deyirəm ki: bunlar gələcəkdə də bir-birindən ayrılmayacaqlar.

“Kötük” isə bir heç, mənasız, axmaq bir şey deməkdir, insan, başı kəsildikdən sonra “kötüyə” çevrilir.

Siz məni yenice sevmisiniz, elə bu tezliklə də etinasızlıq göstərməkmə istəyirsiniz?

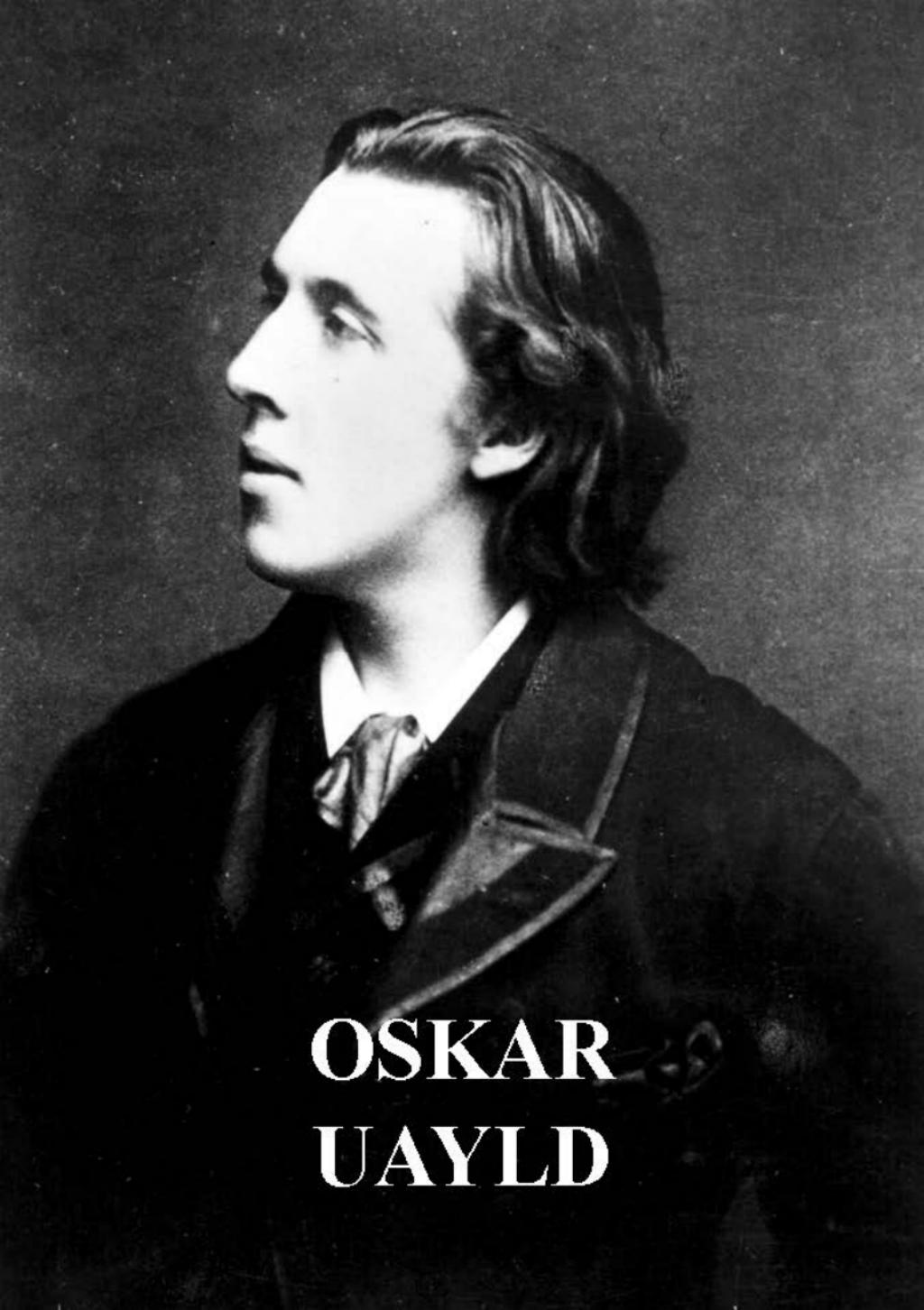
Qadınlar ən həyəsiz yalanlarında belə təbii hissə qapıldıqlarından həmişə səmimi olurlar.

Bir sözlə, xatırladılması bihudə olan bir çox hadisələr onun qəlbində həyatda müvəffəqiyyət qazanmaq arzusunu on qat artırmış və cəmiyyətdə qabağa getmək ehtirasını oyatmışdı.

 262 Əgər Fransada yersiz səhbətlərin xüsusi bir adı yoxdursa, buna səbəb yalnız hər dedi-qodunun geniş yayıldığı bir ölkədə bu cür səhbətlərin qeyri-mümkün sayılmasıdır.

Kürəkən elə bir kişiye deyirlər ki, biz on yeddi il müddətində ailənin ümidi, Lamartinin sözü ilə desək, ailənin ləkəsiz qəlbini, gələcəkdə isə vəba xəstəliyinə çevrilən və min bir bağla bize bağlı olan əziz bir xilqəti onun üçün bəsləyirik.

İnsan bəzən az, bəzən çox riyakarlıq edər, axmaqlar isə birinin əxlaqlı, o birinin əxlaqsız olduğunu söylərlər.

OSKAR
UAYLD

DORİAN QREYİN PORTRETİ

“Dorian Qreyin portreti” (ing. “The Picture of Dorian Gray”) – Oskar Uayldın yeganə nəşr olunmuş romanıdır. Kitabın nəşrindən sonra cəmiyyət içində qalmaqla səbəb olmuşdur. Bütün ingilis tənqidçiləri bunu əxlaqa zidd əsər kimi qiymətləndirmiş, bəziləri isə əsərin qadağan edilməsini, müəllifə isə məhkəmə cəzası verilməsini tələb etmişlər. Uayld cəmiyyət əxlaq normalarını təngid etməkdə günahlandırılmışdır. Siravi oxucular tərəfindən isə roman böyük rəğbatla qarşılanmışdır.

Janr baxımından – bu, dekadent stilində yazılmış fəlsəfi kitabdır. Romanın intriqası qəhrəmanın taleyində fəlakətli rol oynamış sehrlı portret vasitəsilə iblislə sövdələşmə üzərində qurulub. Bir gün Bezil Holluord adlı rəssam gənc və çox gözəl Dorian Qreyin portretini çəkir. Və Dorian bu portretə aşiq olur. Yaraşıqlı gənc öz şəklində tamaşa edərək bir fikirdən – portretin həmişə onun itirəcəyi gəncliyi saxlayacağı fikrindən - yaxasını qurtara bilmir. “Kaş əksinə olardı! Kaş portret dəyişərdi, mən indi olduğum kimi qalardım! Bunun üçün ruhumu iblisə satmağa da razıyam!” Dua eşidildi, istək yerinə yetirildi!

Əsərdən seçilmiş hissələr

Sadiq olanlara sevginin təkcə bayağı tərəfi qismət olur. Onun faciəsini isə yalnız xəyanət edənlər bilir.

Varlılar qənaətkarlığı məsləhət görür, avaralar isə elə hey məharətlə emeyin yüksək mahiyyəti haqda danışır.

Başqa insana təsir etmək – ona öz ruhunu vermək deməkdir. Həmin insan öz fikirləri ilə düşünməməyə, öz ehtirası ilə alovlanmamağa başlayacaq. Etdiyi yaxşılıqlar da özünükü olmayıcaq, günahlarını da başqasından oğurlamış olacaq.

Həyatın məqsədi – özünü ifadədir. Öz mahiyyətini yetərinçə aydınlaşdırmaq – bax buna görə yaşayırıq.

Biz cəsarətimizi itirmişik. Bəlkə də o heç vaxt bizdə olmayıb.

Boğmağa çalışdığımız hər bir arzu qəlbimizdə dolanır və bizi zəhərləyir.

Ürəyi hissərlə sağaltmaq daha yaxşıdır. Hissələndən isə canımızı yalnız ürək qurtara bilər.

Siz təxmin etdiyinizdən çox, amma istədiyinizdən az bilirsınız.

Gözəllik – zəkanın bir növüdür, zəkadən da yüksəkdir, çünki anlayış tələb etmir.

Həmişə!... Dəhşətli sözdür! Onu eşidəndə ətim ürpəşir. Onu ən çox qadınlar sevir. Onlar əbədi davam etməsini istəməklə hər bir eşq macərasını koruyırlar. Bundan başqa, “həmişə” – boş sözdür. Şiltaqlıqla “əbədi məhəbbət” arasındaki fərq yalnız ondan ibarətdir ki, şiltaqlıq daha çox çəkir.

Sadə əyləncələrə məftunam. Onlar – mürekkebə təbiətlilərin sonuncu siğmacığıdır.

Müasir kostyumlar eybəcərdirlər. Onlar öz kədəri ilə insani incidirlər. Həyatımızda əxlaqsızlıqdan başqa parlaq heç nə qalmayıb.

Bu portret – sanki onun vicdanıdır. Bəli, vicdanı. Və onu məhv etmək lazımdır.

İnsanlar necə də sabitliyin arxasınca qaçır! İlahi, axı sevgidə də sədəqət – ümumi götürdükdə fizioloji məsələdir, o heç bir vəchlə iradəmizdən asılı deyil. Cavanlar vəfali olmaq istəyirlər – və olmurlar, qocalar xəyanət etmək istəyirlər, amma harda!

Ciddi cəhdə böyük əsilzadə avaraçılıq incəsənətini öyrənməyə başlamışam.

- Müasir gənclərə elə gəlir ki, pul – hər şeydir.

- Həə, və illər ötdükcə buna əmin olurlar. Ancaq mənə pul lazımlı deyil, dayı. Onlar borcu qaytarmaq kimi adəti olanlara lazımdır. Mən isə öz kreditorlarına heç vaxt heç nə ödəmirəm.

Amerikan qızları öz valideynlərini ingilis xanımları öz keçmişlərini gizlətdiyi kimi ustalıqla gizlədirlər.

- Əksər amerikan qadınları kimi o da özünü gözəl hesab edir. Onların uğura da bundadır.

- Bəs niyə öz Amerikalarında oturmurlar? Axı bizi həmişə inandırıblar ki, ora qadınlar üçün cənnətdir.

- Elədir ki var. Məhz bu səbəbdən anaları Həvvə kimi ordan can qurtarmaq istəyirlər.

266 Yeni tanışlarım haqda hər şey bilmək istəyirəm, köhnə tanışlarım haqda isə heç nə.

Filantrolar xeyriyyəciliklə məşğul ola-ola, bütün insanpərvərliklərini itirirlər. Bu, onların fərqləndirici cəhətidir.

Öz təsirini başqa birinin üstündə sınıqdan keçirmək – necə də əyləncəlidir! Heç nə bununla müqayisə oluna bilməz. Öz ruhunu başqasınınına axtımaq, ona ruhunda qalmaga imkan vermək; ehtiras və gəndlik nəğməsi ilə güclənmiş fikirlərinin sədاسını eşitmək; başqasına xüsuslu ətir və ya zəif cərəyan kimi öz coşqunu vermək – bu, bizim kobud əyləncəli və primitiv məqsədi, darcərçivəli və bayağı əstimizdə insana verilən əsl həzz, böyük sevincədir.

Hersoginyanın sol tərəfindəki yeri Tredidən olan cənab Erskin məşğul etdi. Qoca centlmen, kifayət qədər mədəni və xoşagələn, ancaq cəmiyyət içində susmaq kimi pis adəti olan bir insan. Özünün bir dəfə xanım Aqateye dediyi kimi, buna da səbəb, danışmalı olduğu hər şeyi otuz yaşına kimi danışub qurtarması idi.

İnsanlıq dünyadakı rolunu şişirdir. Bu – onun başlıca günahıdır. Əgər mağara sakinləri gülməyi bacarsayırlar, tarix başqa cür yazırlardı.

Həyat həqiqətləri bizi paradoxlar halında aşkar olur. Gerçekliyə çatmaq üçün onun kanatda necə tarazlaşdığını görmək lazımdır. Və yalnız Həqiqətin yerinə yetirdiyi akrobatik hərəkətləri görəndən sonra onu düzgün mühakimə edə bilərik.

İngiltərədə havadan başqa heç nəyi dəyişmək istəməzdim.

Yalnız Elm insanları haqq yoluna gətirə bilər. Hisslər ona görə yaxşıdır ki, onlar bizi bu yoldan uzaqlaşdırır, Elm isə – o, Hissləri tanımır.

Gənciliyi qaytarmaq üçün sizə yalnız onun bütün çılgınlığını təkrarlaməq kifayətdir.

- Nitqləriniz istənilən kitabdan maraqlıdır. Niyə bir şey yazmırınız?

- Cənab Erskin, dəhşətli dərəcədə kitab oxumağı sevdiyimdən, onları yazmırıam.

- İndi isə gedib sizin xeyirxah xalanızla sağollaşım. Ateneuma getməliyəm. Adətən bu vaxt biz orda yuxu bişiririk.

- Hamiliqlə, cənab Erskin?

- Bəli, qırx nəfər qırx kresloda. Bu yolla biz İngiltərə Ədəbiyyat Akademiyası olmağa hazırlaşırıq.

Bu qəribə qadının geyimi sanki keçiləri gələndə düşünlülmüş və boran vaxtı əyninə taxılmışdı.

Kişilər yorğunluqdan evlənir, qadınlar hər şeyi bilmək həvəslərinə görə ərə gedir. Və hər iki tərəf peşman olur.

Elə məftun olmuşam ki, çətin nə vaxtsa evlənim.

- O dahi dır.

- Oğlum, qadınlar dahi olmur. Onlar – bəzək cinsidir. Onların dünyaya deyiləsi sözləri yoxdur, amma danışular – özündə çox mehribancasına. Qadın – ruh üzərində qələbə çalmış materiya təcəssümüdür, kişi isə düşüncənin əxlaq üzərindəki zəfər ifadəsi.

Qadın yalnız öz qızından on yaş kiçik görsənə biləndə tamam razı qalır.

Dorian, yaşa dolduqca görürəm ki, babalarımızın məmənun olduğu şeylər daha bizlər üçün keçərlidir. Siyaset kimi incəsənətdə də...

Oğlum, mən elə həyatda bir dəfə sevənləri dayaz insan hesab edirəm. Onların guya vəfa və sadıqlik dedikləri şey – adət durğunluğu, ya da təxəyyül yoxluğudur. Məhəbbətdə sədəqət ardıcıl və dəyişilməz fikirlər kimidir, – bu, sadəcə və sadəcə acizliyə bir sübutdur... Vəfa! Nə vaxtsa bu hissən təhlili ilə məşğul olacam. Onda sahibkar həristiyi var. Başqasının götürəcəyi qorxusu olmasa, məmnuniyyətlə çox şeyi atardıq.

- Harri! Sibila Veyn mənim üçün müqəddəsdir!
- Dorian, elə müqəddəslərə toxunmaq lazımdır da.

Aşıq olmaq özünü aldatmaqla başlayıb, başqasını aldatmaqla sona yetir.

Yedдинin yarısı! Belə tez! Bu, ingilis romanını oxumağa alçalmaq kimi bir şeydir.

- O həmişə mənə yaxşı məsləhətlər verir.
- Bəziləri daha çox özlərinə lazım olanları həvəsə başqalarına verirlər. Mən bax bunu böyük alicənəblıq adlandırıram!

268

Adi insanlar gözləyirlər ki, həyat öz sırlarını özü onlara açacaq. Yalnız bəzi seçilmişlərə həyat sırları pərdə qalxmamışdan öncə agah olur.

Təbiətini düzgün anlamadığımız ehtiraslar... məhz ən çox onlar bizlərə hakim kəsilir. Ən zəif hissələr isə mənbəyi bizi məlum olanlardır.

Qadınlar həmişə müdafiə olunaraq hücumu atırlar.

Uşaq ikən valideynlərimizi sevirik. Böyüküb onları mühakimə edirik. Olur ki, bağışlayırıq da.

Atalar sözlərimizi dəyişmək lazımdır. Onları qışda fikirləşiblər, indi isə yaydır...

Dorian o qədər ağıllıdır ki, arada axmaqlıq etməsə dura bilmir.

Bundan başqa, demədim ki, Dorian evlənir. Dədim ki, evlənməyə hazırlanır. Bu isə eyni şey deyil. Məsələn, özüm, yaxşıyadımdır ki, evləndim, amma bunu etməyə hazırlaşdığımı xatırlamıram.

İnsanın ən axmaq əməlləri həmişə alicənəb niyyətlərinən irəli gəlir.

Heç nəyi bəyənmirəm və töhmət etmirəm. Heç vaxt. – bu, həyata mənasız yaxınlaşmadır.

Evliliyin ən əsas ziyanı insanda olan evoizmi öldürməsidir. Qeyri-xudbin insanlar isə rəngsiz olur, öz fərdiliyini itirir. Düzdür, evlilik həyatının mürəkkəbləşdirdiyi insanlar da var. Onlar öz “mən”lərini qoruyaraq, onu başqalarının “mən”i ilə tamamlayırlar.

Nikbinliyin qayəsi qorxudur.

Biz yaxınlarımızın boynuna ondan xeyir götürə biləcəyimiz ləyaqəti qoyuruq. Və bunun alicənablıqdan irəli gəldiyini düşünürük.

İnsan xoşbəxt olanda yaxşı olur. Ancaq həmişə yaxşı adamlar da xoşbəxt olmur.

Yaxşı insan olmaq – özünlə sülh şəraitində yaşamaq deməkdir.

Gözəl günahlar da güzel əşyalar kimi varlıkların ixtiyarındadır.

Qadınlar bizi böyük işlərə ruhlandırır, ancaq həmişə onları həyata keçirməyə mane olur.

Sizin gözünüzdə mən – cəsarətiniz çatıb həyata keçirə bilmədiyiniz bütün günahların ifadəsiyəm.

Yalnız iki növ insan həqiqətən maraq kəsb edir – həyat haqda tamamilə hər şeyi bilənlər və heç nə bilməyənlər...

Cavanlığı qoruyub saxlamaq sırrı – çirkinləşdirən həyəcanlardan uzaq olmaqdır.

Daha sevmədiyimiz birinin əzabları bize həmişə gülməli gəlir.

Həm də qadınlar kədəri kisilərdən daha asan keçirirlər. Onlar belə yaradılıblar! Onlar yalnız hissələri ilə yaşayırlar, yalnız hissələri ilə məşğuldurlar. Sevgililərinin olmasını da kimləsə davadalاش salmaq məqsədilə istəyirlər. Bunu lord Henri deyir, o isə qadınları tanırı.

Portret ona öz gözəlliyyini sevməyi öyrətdi, – görəsən elə həmin portret onu öz ruhuna nifrət etməyə məcbur edəcəkmi?

Bezilin çəkdiyi portret ona həmişə həyatda yol göstərəcək, hökmranlıq edəcək. Bəzilərinə mərdlik, başqalarına – vicdan, bütün insanlara isə – allah qarşısında qorxu hökmranlıq etdiyi kimi.

Vicdan əzabı çəkmək, bir növ, ehtirasdır. Və özümüz özümüzü ittiham edəndə, daha başqalarının bizi danlamasına haqqı çatmadığını düşünürük. Keşis yox, etiraf günahlarımıza bağlışayır.

Qadın yalnız bir üsulla kişini mömin edə bilər: həyata marağını itirəcək dərəcədə zəhləsini töksə. Bu qızla evlənəcəydiniz, bədbəxt olardınız. Şübhəsiz, onunla xoş rəftar edərdiniz, – əgər həmin insana laqeydənsə, bunu etmək lap asandır. Ancaq o çox tezliklə başa düşərdi ki, siz daha onu sevmirsiniz. Qadın biləndə ki, əri ona qarşı biganədir, ya o, çox qışqırıcı və zövqsüz geyinməyə başlayır, ya da başqasının əri allığı gözəl şyapaları peydə olur.

Ah, bu insan qorxudan qadın yaddaşı, bu nə cəzadır!

Axi keçmişin bütün gözəlliyi elə keçmiş olmasındadır. Qadınlar isə pərdənin salındığını anlaırlar. Onlara mütləq altıncı aktı vermək lazımdır! Bütün marağın itdiyi haldə tamaşanı davam etdirmək istəyirlər. İxtiyar sahibi olsayırlar, hər bir komediya faciəsi, hər bir faciə isə təlxəkliyə çevrilərdi. Qadınlar həyatda yaxşı aktrisadırlar, ancaq onların aktyorluq duyumu yoxdur.

Öz yaşı ilə hesablaşmayan, mauve rəngində paltar geyinən və çəhrayı rəngə meyl edən qadına inanmamın. Bu, şübhəsiz, keçmiş olan qadındır. Başqları gözlənilmədən həyat yoldaşlarının hər cür yaxşı cəhətlərini açıb ortalığı qoyurlar – bu onlara təselli əvəzi xidmət göstərir. Öz ailə xoşbəxtliklərini nümayiş etdirirlər, sanki bu – ailə səadətinə pozan, onları başdan çıxarındır. Bəziləri isə təskinliyidində axtarırlar.

Biz onlara azadlıq verdik, onlar isə yenə özlərinə ağa axtaran kəniz kimi qaldılar. Onlar ram olmayı sevirlər...

Yalnız dayaz adamlara hər hansı bir hiss və ya təəssüratdan yaxasını qurtarmaq üçün illər lazımdır. Özünü idarə edən kəs isə kədərə asan son qoyduğu kimi yeni sevinc tapmaq iqtidarındadır. Öz duyğularının əsiri olmaq istəmirəm. Onlardan həzz almaq istəyirəm. Öz hissərimə hökmranlıq etmək istəyirəm.

Keçmiş həmişə tövbə, unutmaq və üz döndərməklə yumaq olar. Gələcək isə qarşılaşınmazdır.

Hər bir həzz kimi sevincdə də demək olar həmişə nəsə daşırəklilik var.

Sönmüş şamlar dünən qoyulduqları yerdə durub, yanlarında – dünən sona kimi oxunub qurtarılmamış kitab, dünən axşam balda paltarımızın yaxasını bəzəyən solmuş gül, bir də məktub, ya qorxub oxumadığınız, ya da dəfələrlə oxuduğunuz.

Həyatı dünən qaldığı yerdən davam etdirmək lazımdır. Ağrı ilə anlayırıq ki, fasiləsiz olaraq gücümüzü adət etdiyimiz darixdirici məşguliyyətlər çərçivəsində xərcləməyə məhkumuq. Hərdən belə dəqiqələrdə gözümüzü açıb yeni dünya görmək kimi arzumuz olur. Bir gecəyə dəyişmiş, bizi sevindirəcək, hər kəsin yeni formada olub canlı şeylər geydiyi, açıq rəngli, çoxlu dəyişikliklər və sirlər dolu, keçmiş heç yer ayrılmamış, ya da kiçik bir rol verilmiş dünya... və bu keçmiş ağər hələdə mövcuddursa, hər halda, öhdəcilik və təəssüflər halında yox, çünki xoşbəxtlik xatirələrinin də öz ağrı-acısı olur.

İncəsənət də Təbiət kimi hərdən öz forma və səsləri ilə insan gözünü və qulağımı təhqir edən idbarlar yaradır.

Cəmiyyət – ən azından sivil cəmiyyət – varlı və xoşagələn insanları nüfuzdan saldıguna inanmaq istəmir.

Akı insanın nəsil əcdadlarından əlavə ədəbiyyatda da əcdadları olur. Və bu ədəbiyyat əcdadlarından çoxu, ola bilsin, ona təbiəti və tipi etibarilə yaxındır, təsirleri isə onda daha çox hiss olunur.

Siz Allah, ciddi mövzulara toxunmayın. Bizim zəmanəmizdə ciddi heç nə baş vermir. Ən azından, baş verməməlidir.

Ümidi edirəm, mənim haqda danışmayacağıq? Bu gün özüm dən yorulmuşam və başqa birinə çevrilsem, çox şad olardım.

Başqaları haqda şayiələri eşitməyi sevirəm, özüm haqda olanlar isə məni maraqlandırmır. Onlarda yenilik məlahəti yoxdur.

Biz insanı yalnız başqalarına necə təsir göstərməsinə görə mühakimə edə bilərik.

Elə günahlar var ki, onları yada salmaq həyata keçirməkdən daha şirindir, – nəinki ehtiras, həmçinin qürur susuzluğunu yatırıdan, hissiyyatı nə vaxtsa razı saldıqından və salacağından daha çox ruhu məmənnun edən özünəməxsus qələbələr...

Hərdən meyit hesab etdiyimiz uzun müddət ölmək istəmir.

Heç nəyə fikir verməyən əri aldatmaqdan nə həzz almaq olar ki?

Bu tip başqa insanlar kimi o da fərz edirdi ki, çox gülərüzlülüyü ilə fikirləş bilməmək qabiliyyətinin günahını yuyacaq.

Füsunkar qadınların ərlərini cinayətkar sınıfnə aid edirəm.

Biabırçılıqdır! Bizim dövrdə adamın arxasında danışmaq... özüdə şübhəsiz doğru olan şeylər demək.

Qadın birinci ərinə nifret edəndə ikinci dəfə ailə həyatı qurur. Kişiər isə birinci arvadlarını sevdiklərindən təkrar evlənilirlər. Qadınlar nikahda xoşbəxtlik axtarır, kişiər isə öz xoşbəxtliklərini təhlükə altına qoyur.

Qadınlar bizi eyiblərimizə görə sevirərlər. Əgər həmin eyiblər çox sayıda olsa, onlar bizi hər şeyi, hətta ağlımız da bağışlamağa hazırlırlar.

İndiki zəmanədə bütün evli kişiər subay həyatı, subaylar isə evli həyatı sürür.

Mən gələcəyi olan kişiəri və keçmişəyi olan qadınları sevirəm.

Britaniya xalqının irsi kütlüyünü (əlbəttə, bu optimist ona “ingilis sağlam düşünəsi” deyirdi) sübut edərək, onu bizim cəmiyyət üçün əsas istinadgah adlandırmışdı.

Deyirlər ehtirasa mübtəla olanların fikri qapalı çərçivədə fırlanır.

Sevən qadılardan ikrəh olunacaq dərəcədə bezmişəm. Nifret edən qadınlar daha maraqlıdırular.

Onlar axmaqlığı var-dövlətlə, əxlaqsızlığı isə – ikiüzlülükə örtürlər.

Başqalarının yükünü öz boynuna götürəcək qədər uzun deyil həyat. Bir ona heyf silənəm ki, hərdən insan bütün ömrü boy bir səhvinin cəzasını çəkir. Ancaq insanla hesablaşmadı Tale heç vaxt onun borc dəftərini bağlanmış elan etmir.

- Bəs incəsənət?
- O – xəstəlikdir.
- Bəs məhəbbət?
- Xəyal.
- Bəs din?
- Yayılmış saxta inam.
- Siz hər şeydən şübhələnən insansınız.
- Heç də! Axi şübhə – inamın başlanğıcidır.
- Bəs onda kimsiniz axi?
- Təyin etmək – məhdudlaşdırmaq deməkdir.

- Siz vicdansızcasına onun xoşuna gəlmək istəyirsiniz, Qledis. Özünüzdən muğayat olun! Onun cəzibəsi güclüdür.
- Əgər o olmasaydı, mübarizə də olmazdı.
- Deməli, yunan yunan üstüñə gedir?
- Mən troyalıların tərəfindəyəm. Onlar qadın uğrunda döyüşürdülər.
- Və məğlub ol dular.

- Qadımlardır romantik? Siz ki hazırlıqlı vəziyyətdə elmi metodlarla çıxış edirsiniz!
- Bizi kişişlər öyrədib.
- Öyrətməyinə öyrədiblər, amma bax özləri hələki sizləri öyrənə bilməyiblər.

- Amma canab Qreyin mənə orxideya seçməyi nə uzun çəkd! Gedək, ona kömək edək. Axi o hələ bilmir mən nahara nə rəngdə paltar geyinəcəm.
- Qledis, gərək ki, siz onun orxideyəsinə uyğun paltar seçəsiz.
- Bu vaxtından əvvəl boyun əymə olardı.

Qadın üçün həmişə seçim olmur.

Yalnız təxəyyülümüz təəssüfü günahların izi ilə getməyə məcbur edir. Yalnız təxəyyülümüz bizə hər bir günahımızın çirkin nəticələrinin şəklini çəkir.

- Hərəsoginyadan çox xoşum gəlir, amma onu sevmirəm.
- O isə sevir, ancaq siz onun az xoşuna galırsız. Göründüyü kimi sizdən əla cütlük alırmış.

- Siz ona möhkəm vurulmuşunuz?
- Özüm də bunu bilmək istərdim.
- Bilmək sevgi üçün fəlakətdir. Yalnız qeyri-müəyyənlikdir bizi məftun edən. Dumanda hər şey qeyri-adi görünür.
- Amma dumanda yolu aza bilərsən.
- Ah, əziz Qledis, onszı bütün yollar bir şəyə gətirib çıxarıır.
- Nəyə?
- Ümidsizliyə.

- Ancaq maska hələ üstündədir.
- Onun altından gözləriniz daha gözəl görünür.

Arvadımın qoşulub qaçıdıgi insan Şopeni əla ifa edirdi. Yazıq Viktoriya!

274 Şübhəsiz, ailə həyatı yalnız vərdişdir, pis vərdişdir. Amma olur ki, hətta pis vərdişlər də öyrəşirsən. Bəlkə də elə ən çətinini onlardan yaxa qurtarmaqdır. Onlar – bizim “mən”imizin əhəmiyyətli parçasıdır.

Dünyaya rəssam kimi gələnlərin beynini ürəyi əvəzləyir.

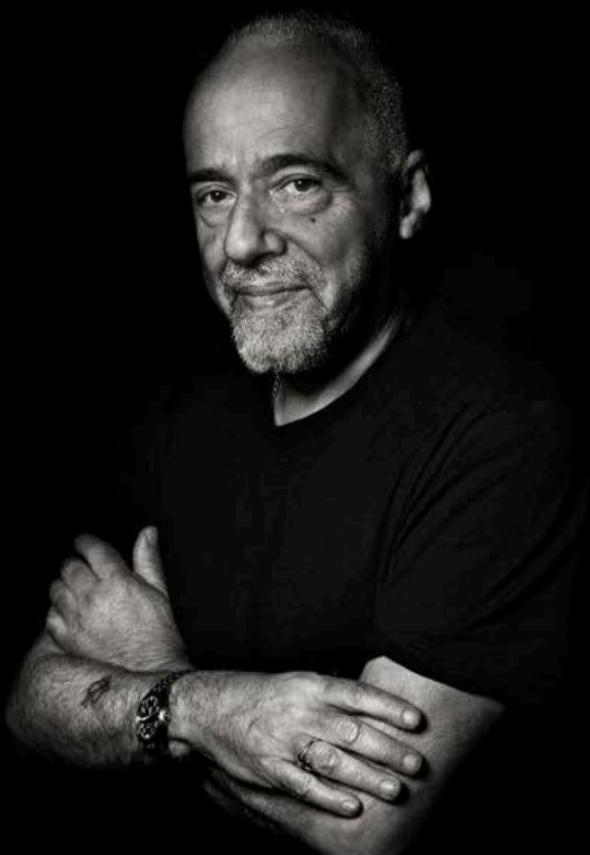
- İnsanın bütün dünyaya sahib olmasının nə faydası var ki, əgər o... dəl nəcə idi?
- Əgər o öz ruhunu itirirsə.

İnsanın ürəyi var, bu dəhşətli həqiqətdir. Onu almaq, satmaq, dəyişmək olar. Onu zəhərləmək və ya xilas etmək olar.

Qocalığın faciəsi insanın yaşılanmasında deyil, ruhunun cavan qalmasındadır...

Bəlkə, Qledis zəhlənizi tökdü? Bunu elə əvvəldən bilirdim. Onun hazırlıq cavablılığı insanın beyninə işləyir.

Ən yaxşı halda cavamlıq nədir ki? Qeyri-yetişkənlilik, sadəlövhəlilik çağıdır, dayaz təessüratlar və zərərlı niyyətlər dövrüdür.

PAULO
KOELYO

BRİDA

276

Müəllif inam, din və kilsə, həmçinin,cadugərlik və magiya kimi mövzulara toxunur. Roman "Mən"in və "məqsədin axtarı"şı ideyası üzərində qurulub. Paulo sevgidən də yan keçməyib. Bundan əlavə, axtarış məhəbbətlə birbaşa bağlıdır. Öz məhəbbətinin və öz yarının axtarışı ilə.

Digər əsərlərində olduğu kimi, "Brida"da da Koelyo oxucunu öz yolu ilə getməyə, arzusunu yerinə yetirmək üçün cəhdlər göstərməyə istiqamətləndirir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

- Bunun üçün çox cavan deyilsən?
- İyirmi bir yaşı var. Əgər bəlet öyrənmək istəsəydim, mənə artıq gec olduğunu deyərdilər.

“Gözəldir. Ancaq ondan iki dəfə böyüyəm”.

Bu, o deməkdir ki, çox güman o əzab çəkəcək.

Gecə – sadəcə günün bir hissəsidir.

Heç kim bilmir başına nə gələcək. Amma buna baxmayaraq irəliyə doğru addimlayır. Çünkü ʃnamla təltif olunub.

Həyatın hər bir anı ʃnam cəhdindən başqa bir şey deyil.

Bədbəxtlik – onun hər növbəti günü yeni inancla qarşılamasında iddi.

Sevgi – bütün dünyaya, həytərlərə səpələnmiş təcrübəni yığmaq üçün bizi bir yerə toplayan güclüdür.

Hərdən Digər Yarımızın çıxıb getməyinə imkan veririk... onu qəbul etmədən, bəzən isə heç tanımadan. Və özümüzü sevdiyimizə görə yaratdığımız əzabların ən acısına məhkum edirik. Bu əzab – tənhalıqdır.

Gördüyümüzü öyrənirik. Amma gördüklerimizin hamısı həmişə mövcud olmur axı.

Hər şey çox sadədir: sevgidən əzab çəkmək istəmirsənə, sevmə. Elə bil dönyanın çirkinliklərini görmək istəmeyən insan götürüb gözlərini çıxarıır.

Həllin yoxluğu – artıq elə həldir.

Tənha insanlar zaman hissini itiriblər. Onlar üçün saatlar çox uzun çəkir. Günlər isə bitmək bilmir.

O özünü tam və tamamlanmış hiss edirdi.

Şübhələrinə icazə vermə ki, səni hərəkətdən saxlasın.

Ancaq ürəyi qorxudan donub qaldı. Qara buludlara və sildirim qayalara baxaraq birdən hiss etdi ki, həyatında bu qadımdan dəyərlə heç nə yoxdur. Bu qadın – bu qayanın, bu səmanın, bu qışın var olmasına yeganə səbəb və izahdır. O yanında olmasayıdı, Cənnətin özü də heç bir mənəda daşmazdı. Mələklər ona təselli vermək üçün göydən ensələr belə.

Vaxtı gələndə ayrılməq məsuliyyətini həyatın boynuna atıb, heç nəyə baxmayaraq birləşdilər.

Heç vaxt sevgidən ummadığı şeylərlə tanış olmuş – gözləməyi, qorxmağı və qəbul etməyi öyrəndi.

Ehtiras kor qüvvə olub qulağına elə bircə bunu piçildədi: "Sən bu qadını itirə bilməzsən".

İtirməkdən qorxduğum üçün gör nə qədər şey itirdim!

 Məhəbbət mənə həyatımı başa saldı.

278 Bədənlə birgə heç bir hiss qocalmır.

Həyatında nəsə vacib bir şey baş verirə, bu, qalan hər şeydən vaz keçib, hər şeyə arxa çevirmək anlamına gəlməz.

Mən qadınam və öz hissələrimi təhlil etmirəm.

Allaha aparan birinci qısa yol duadan keçir. İkinci, elə birinci kimi düz, – sevincdən keçir.

Səhv etmə haqqına malik olmaq istəyirəm. Hərdən özümü xudbin kimi aparmaq istəyirəm. Bir sözə, istəyirəm zəif cəhətlərim olsun.

Yaxşı şərəbin dadını pisin dadına baxan bilir.

Mənə elə gəlir ki, səni həmişə tanımışam. Çünkü gəlişindən öncə dünyanyın necə olduğunu xatırlamırıam.

Gülü əldə etmək istəyən kəs, tezlikdə onun solub gözəlliyini itirəcəyini görəcək. Gülə çəmənlikdə tamaşa edən isə ona həmişəlik sahib olacaq.

Və yalnız sənin varlığında şübhə etmirdim deyə mən də var olurdum.

Sən tənha günlərdə mənə ümid verdin, şübhə dolu dəqiqlərdə darıxmala sınığa çəkdi, inanlı anlarda inamla qanadlandırdın.

Kişi qavrayışı ilə qadın şəkil dəyişkənliliyi birləşəndə Müdriklik adlanan qüdrəti və möcüzəvi birlik doğulur.

Bilirdi ki, başqalarında da eyni şeydir: insanlar öz uğursuzluqları və hədəfdən yan keçmələrinə o qədər adət edir ki, tədriçən onları öz keyfiyyətləri ilə səhv salmağa başlayır.

Ənənə insanların iki kateqoriyaya bölündüyüünü öyrədir: biriləri tikir, digərləri əkib-becərir.

Birincilər illər uzunu qarşıya qoyulan məsələ haqda düşünə və gözəl günlərin birində onu həyata keçirə bilirlər. Və bundan sonra dayanıb öz məişətlərinin dörd divarı arasına çökürlər.

Bu divarlar ucaldırıb, tikinti başa çatdıqdan sonra həyat öz mənasını itirir.

Ancaq başqları – əkib becərənlər də var. Onlar hərdən tufan, fəsil növbələşməsindən əzab çəkir və nadir halda istirahət edirlər. Lakin bu bağ, ucaldılan binadan fərqli olaraq böyüməkdən qalmır. Bəli, o həmişə bağbandan gərgin nəzarət tələb edir, amma bununla belə həyati qabaqcadan bilinməyən əyləncələrlə zənginləşdirməyə də imkan yaradır.

MƏKTUB

280

Braziliyalı yazarı Paulo Koelyomin iibrətamız hekayələr, nəsiyyətlər və maraqlı faktlar şəklində qələmə alınmış əsəri.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Yaşamaq – risk etmək deməkdir.

Fasiləsiz günəşə baxan kəs əvvəl-axır görmə qabiliyyətini itirəcək.

Elə bir an gəlir ki, çılkılınmış hissələr birdən şəkil alıb, bütöv və tam bir şeydə toplanır.

Ocaq qalamaq istəyən boğazı qaşındırıb, gözləri yaşardan acı və xoşagelməz tüstüyə dőzə bilməlidir. İnam əldə etmək də eynilə bu cürdür. Od güclü və parlaq oludandan sonra isə tüstü yox olur, alov dölimləri ətrafi nura qərq edir.

İstək. Müəyyən müddətlik şübhə altına alınması söz, bax, budur.

Axıdacığımız göz yaşlarından qorxduğumuz üçün indi gülmürük.

Mənə görə oğurluq edən, bir gün məndən də oğurluq edəcək.

Düzgün cavabı tapdığım an bütün suallar dəyişdi.

Mübarizə olmasa, qəlb korşalır.

Sevgi hələ heç kimə arzusunun arxasında getməyə mane olmayıb.

Mürəkkəb olmaq necə asandır.

Seçilmiş yolun düzgünüyüñə tam inanmaq üçün heç də başqasının səhv yolla getdiyini sübuta yetirmək lazımdır. Belə edənlər öz addımlarına inanmayanlardır.

Məsləhətlər – həyat nəzəriyyəsidir. Təcrübədə isə, adətən, hər şey başqa cür olur.

Həyatımızın uğurları haqda susmağımız yaxşıdır. Çünkü yadların həsədi xoşbəxtliyimizi məhv edə bilər.

Hərdən tənhalıqda günəşin gözəl qurubuna tamaşa edərkən düşünürük: “Öz heyranlığını paylaşacaq adamı yoxdur, bütün bunlar mənasızdır”.

- Şahı mədh edə bilsəydin, mərci ilə qidalanmazdin.
Bunu söyləyənə Diogenin cavabı belə olur:
- Sən də mərci ilə qidalanmağı öyrənsəydin, şahı mədh etməli olmazdin.

İcazə vermək olmaz ki, hərəkətlərimizi vərdişlər idarə etsin.

“Həyatım boşuna keçdi”. İnanın, bu dünyada bundan qorxulu cümlə yoxdur.

Sevə biliyksə, deməli, sevilə də bilərik.

İşlərin getmirsə, bunun iki izahı ola bilər: ya sənin inadın sınağa çəkilir, ya da istiqaməti dəyişməlisən.

Əvvəl-axır hər şey yaxşı olacaq. Əgər hələ yaxşı deyilsə – deməli, sən sadəcə axır gəlib çıxmamışsan. Domingos Sabino

 Səhv qorxusu bizi iflic edib davam etməyə imkan vermir.

282 Ürəyinlə arzuların bir-birini başa düşürsə, onda o Allahı sevindirə biləcək.

Məhəbbət bağışlayır.

Ən asan şey sənə yaxın olan insanın qəlbini qırmaqdır.

Burax məni və özünü mənlə narahat etmə. Uolt Uitmen

Sixıntı və məyusluq dünyadan yox, dünyaya necə baxdığumuzdan asılıdır.

Misal – başqlarının öz həqiqətlərini necə təyin etdiyini göstərməyə xidmət edir.

İnsan tərəfindən kəşf edilmiş məhvətmə üsullarından ən qorxuncu və ən qorxağı – sözdür.
Soyuq silahdır. Odlu silah kimi qanlı yaralar qoyub gedir.

Məktub yazmaq prosesi fikirlərimizi qaydaya salıb ətrafdakıları daha aydın görməyə kömək olur. Kağız və qələm möcüzələr yaradır – ağrını azaldır, arzunu möhkəmlədir, itirilmiş inamı qaytarır.

ON BİR DƏQİQƏ

“On bir dəqiqə” (portugalca “Onze Minutos”) – braziliyalı yaziçi Paulo Koelyonun 2003-cü ildə nəşrdən çıxmış romanıdır. Əsər şəxsi Həqiqətin axtarışındandır. Yaziçı yenə əvvəlki romanlarında qaldırmış olduğu qalmaqallı və təbii “qadin” məvzusunu burada da davam etdirir. On bir dəqiqə – qəhrəmanın müşahidələrinə görə cinsi əlaqənin orta davametmə müddətidir.

Mariya adlı fahişənin ətrafda baş verənlərə əsas səbəb kimi göstərdiyi həyat, seksdəki problemlər haqda düşüncələridir. O bu yolu könüllü seçib və inanır ki, bu üsulla özünün təbiətini aydınlaşdıracaq. Bu, ona müyəssər olacaqmı?

Əsərdən seçilmiş hissələr

Az bağışlananlar az sevirlər.

Onun üçün əsas qızının xoşbəxt və varlı və ya bədbəxt – amma yenə də varlı olması idi.

Həyat sonradan işiqlı tərəfi ilə daha aydın bərəq vursun deyə zülmətə bürünməyi sevir.

Siz vətəndaşlarına hörmət edən ölkədə doğulmuşsunuz. Bu, özünüüzü xoşbəxt hiss etməyə kifayətdirmi?

Siz mənim yalanımı layiq deyilsiniz.

- Mən – saf qızam. Kişiyyə baxıb məftunluqdan donan. Yalandan onun şöhrəti və gücündən sarsılmış olduğumu nümayiş etdirən.

Mən – həyəsiş qadınam... Özünə inanmayan kişilərə hücum edib təşbbüsü öz əlinə alan... Belə olan təqdirdə onların iş görüb narahat olmasına lüzum yoxdur.

Mən – qayğışəs anayam. Məsləhətlərinə ehtiyacı olanları qoruyan, səbirə bütün danışanları dinləyən. Bu üçündən hansı ilə tanış olmaq istəyirsən?

- Səninlə.

Öz hissərimizi paylaşacaq adamımız olduğu halda kainat gözümüzzdə məna kəsb edir.

Təhlükə – hərdən ağrını ilahiləşdirib, ona insan adı verib, fasılısız onun haqda düşündüklərimizin içində olur.

Nəticədə, hamımız səhvlerimizi etiraf etmək düşüncəsi ilə doğuluruq. Xoşbəxtlik mümkün olan bir şəxsi çevriləndə qorxuruq və özümüz yox, başqası olaraq bu dünyadan köçürük. Çünkü bütün həyatımız boyu özümüzü aciz, bədbəxt və layiqincə qiymətləndirilməmiş hiss edirik.

O, məni ağrının gözləliyini duymağa məcbur etdi. İnsanların yox, yalnız təbiətin yaşatdığı ağrını.

Qorxu oyunu korlayır.

Yalan danışmaq – yorucu işdir, burada əsas məsələ – heç nəyi səhv salmamaqdır.

Rahib təqrübən belə dedi: "Bütün xalqlarda belə bir məsələ var – "Gözdən uzaq, könüldən iraq".

Dünyada bundan yalan fikir yoxdur. Gözdən nə qədər uzaqdırsa, ürəyə o qədər yaxın olur.

Sürgün və qürbətdə olanda vətən haqda hər xırda xatirəni yaddaşımızda qoruyub saxlamağa çalışırıq. İntizarda, sevdiyin üçün darixanda yoldan ötən hər kəsədə doğma cizgiləri axtarırıq.

Məgər əsgər müharibəyə düşmən əldürməyə gedir? Yox – o, ölkəsi namına ölməyə gedir.

Məgər qadın öz ərinə necə razı qaldığını göstərir? Yox – o özünün sadıqlik dərəcəsini, ərinin xoşbəxtliyi namına əzab çəkmək hazırlığının qiymətləndirilməsini istəyir. Məgər insan öz potensialını reallaşdırmaq və həyata keçirmək ümidi ilə işə girir? Yox – o, ailəsinin firavanlığı uğrunda göz yaşı və tər tökürl. Və beləcə davam edir: uşaqlar valideynlərini sevindirmək üçün arzularından vaz keçir, valideynlər də övladlarını sevindirmək üçün həyatın özündən vaz keçir. Ağrı və əzab, sevinc və sevgi göstirməli şeylərə bəraət qazandırır.

Onlar kafeyə girdilər – başqları kimi olub, ancaq tamam fərqli bir kafeyə. Çünkü burada baş-
başa idilər və bir-birlərini sevirdilər.

286 Sanki heç ayrılmamışdıq... o həmişə məni başa düşüb... həyatımı da, bədənimə də, ruhumu da,
dünyamı da, ağrımı da...

VERONİKA ÖLMƏK QƏRARINA GƏLIB

288

“Veronika ölmək qərarına gəlib” – Veronika doğrudan da ölməyi qərara alır. Dünya ona lazım deyil və yaddır. O, hər bir insanın həyat yolunda kifayət qədər olan uğursuzluqlardan, çətinlik və maneələrdən çəkinir.

İntihar cəhdindən sonra xilas edilmiş kəslərin müalicə olunduğu psixiatrik klinikada Veronika öz sevgisi ilə qarşılaşır. Və öz ölümlü ilə. Həkim deyir ki, o çarəsizdir. Və yalnız onda o, həyatın hər anını hiss etməyi və ondan zövq almağı öyrənir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Qadınlar intiharm daha romantik üsullarını seçilir.

Həyat – həmişə gələcəyin yalnız sənin qərarlı seçimlərindən asılı olaraq dəyişdiyi anı gözləməkdir.

İnsan mübarizə aparmaq üçün yaşayır, təslim olmaq üçün yox. İnsan təfəssir mövcudluğunu davam etdirməlidir. Cəmiyyətə işçi qüvvəsi lazımdır. Ailəyə birlikdə yaşamaq üçün bəhanə lazımdır, hətta sevgi ölmüş olsa belə. Dövlətə əsgər, siyasetçi, artist və rəssamlar lazımdır.

İnsanların oduqlarından daha yaxşı görünüməkdən xoş gəlir.

Sirf buna görə onun özü kimi, xoşbəxt olmaq üçün başqalarına ehtiyacı olan dünyadakı bütün insanlar kimi olmağa güclü çatmırı.

Əgər başma heç bir bələnin gəlməsini istəmirsənə – öhdəliklərini həmişə paylaş.

- Özüne nifrət etməyə insanı nə vadar edir?

- Yəqin, qorxaqlıq.

Və bir də başa düşdü ki, həyatında həmişə yetərinə sevgi, nəvazış, şəfqət olmuşdur, amma bütün bunları xoşbəxtliyə çevirmək üçün onda yalnız bir şey çatmırı – azca dəlilik.

Anlamaga başladım ki, həyatının mənasının olmaması yalnız öz günahımdır.

Başqa cür olmağa cürət edin, amma bunu edərkən başqalarının diqqətini çəkməməyi öyrənin.

Onlar gecələri, gündüzləri, həftələri, illəri müzakirələrdə hər bir ideyanın arxasında duran yeganə həqiqəti qəbul etmədən keçirmişdilər: doğru yada yanlış olsa da, o, (ideya) yalnız təcrübədə sınaqdan keçirildikdə həqiqidir.

Sevilməkdən utanma. Heç nə istəmirəm, bircə icazə ver səni sevim.

Əgər yaşayırsansa, Tanrı da səninlə yaşayacaq. Əgər risk etməkdən imtina etsən, O, uzaq gəylərə qayıdacaq və yalnız fəlsəfi quruluşlarm mövzusu olacaq.

Həmişə eyni suyu saxlayan qab kimi yox, coşqun fəvvərə kimi ol.

Amma bilirdim ki, mən lazımmam və hər bir macəranın riski min gün əmin-amalıq və rahatlıqdan daha qiymətli dir.

Dəlilik – dərk etdiyini başqlarına çatdura bilməməkdədir.

- Lap əvvəldən hər şey səhvdir. Çünkü hər kəs qadağan edilmiş bir şeyi xəyal etdiyi və yalnız bəzilərinin bu xəyalları reallaşdırıldığı vaxt qalan hamı özünü qorxaq hiss edir.

- Hatta bu bəziləri haqlı olsa da?

- Güclü olan haqlıdır. Nə qədər ziddiyətli olsa da, indiki vəziyyətdə qorxaqlar ən cəsurdurular və öz ideyalarını inadkarasına yeri dirlər.

Krallığı məhv etmək istəyən bacarıqlı cadugər insanların su içdiyi bulağla sehrlı zəhər məhlulu tökürl. Sudan bir qurtum içən ağlını itirir.

Səhəri gün sudan içmiş bütün əhali dəli olur. Təkcə şah və onun ailəsindən başqa. Çünkü onların su içmək üçün şəxsi quyuları var və cadugər oranı ələ keçirə bilməmişdi. Narahat olmuş şah tabelilərini yola göttirməyə çalışır. Təhlükəsizlik və səhiyyə tədbirləri üçün bir sıra əmrlər verir. Amma artıq sudan içmiş polislər və müfəttiş şahın qərarını mənasız hesab edir və ona görə onu yerinə yetirmirlər.

Ölkədə şahın əmrləri haqda xəbər tutanda hamı düşünür ki, o ağlını itirib və boş-boş əmrlər verir. Onlar qışqıraraq qəsrin ətrafinə gəlib şahın taxt-tacdan imtina etməyini tələb edirlər. Şah çarəsizcəsinə tacını təhvil vermək istəyəndə kralıça onu saxlayır və deyir: “Gəl, biz də o çəşmədən su içək. Onda biz də onlar kimi olacaqıq”.

Onlar ələ də edirlər. Şah və kralıça ağılsızlıq bulağından su içirlər və dərhal boşboğazlıq etməyə başlayırlar. Elə həmin vaxt əhali öz tələbini geri götürür: “Əgər şah belə müdriklik göstərisə, niyə ona gələcəkdə də ölkəni idarə etməyinə icazə verməyək?”

Baxmayaraq ki, əhali özünü qonşularından tamamilə fərqli aparır ölkədə əmin-amalıq hökm sürür. Və Şah son günlərinə qədər ölkəni idarə edir.

Nə vaxtdan ruhi xəstələr notla ifa etməlidir?

Yaşamağı öyrədən kitablarla dolu kitabxana, bütün gecələri cəbr oxumalı olduğun kollec – özüdə bu, riyaziyyat professorundan başqa tam xoşbəxtlik üçün cəbr lazımlı olan bir nəfər də tanımadiğimi bildiyi bir vaxtda.

Həbsxana canini islah etmədiyi, yalnız yeni cinayətlər törətməyi öyrətdiyi kimi, psixiatriya klinikası da xəstələrə təkcə hər şeyin icazə verildiyi və öz hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşınmadığın xəyalı dünyada yaşamağa alısdırır.

İnsan nə qədər çox xoşbəxt ola bilərsə, bir o qədər bədbəxt olur.

Bu yaxınlarda aparılan təcribələr göstərdi ki, insanlar mühərribədən çox mənəvi gərginlik, üzüntü, anadangəlmə xəstəlik, tənhalıq və məzлumluqdan dəli olur.

Axi hətta on gözəl xatirələr də gec ya da tez ciniş şeyin dəfələrlə təkrarlandığı və hər günün dünənə oxşadığı, həyat adlanan ümidsiz və tükənməz faciəvi komediyyaya çevirilir.

Kaş seçimim olardı, kaş daha əvvəl başa düşərdim ki, özüm istədiyimdən günlərim bir-birinə oxşayırırdı. Bəlkə onda ola bilsin ki...

Gözəl günlərin birində qurtarmaq bilməyen öyüd-nəsihətdən bezib, onu razı salmaq üçün həqiqətən birini sevdiyimə özümü inandırıb ona ərə gedəcəm. Ətrafdakıların hamısı hər yerdə olduğu kimi burda da xoşbəxtliyin arxasında kədər və üzüntünün, elə həmin ümidsiz tənhalığın gizləndiyini duymadan bizi xoşbəxt cütlük hesab edəcək.

291

Həyatı boyu Veronika dəfələrlə bunun şahidi olmuşdu. Əksər insanlar başqlarının bədbəxtliyindən elə danışırlar ki, sanki var qüvvələri ilə onlara kömək etmək istəyirlər. Həqiqətdə isə gizlicə həsəd aparırlar – axı başqlarının əzabları fonunda özlərini daha xoşbəxt, taleyin məğmun etmədiyi adam kimi hiss edirlər.

Cavan olanda ona elə gəldirdi, seçim etmək hələ çox tezdir. İndi böyüküb əmin oldu ki, nəyi isə dəyişmək çox gecdir.

Nəyin bahasına olursa olsun, hər kəsin yaşamağa can atlığı bu dünyada ölmək qərarına gəlmış insanları necə mühakimə etmək olar? Hər kəs əvvəl-axır həyatın mənasını məhv edən əzablarının dərinliyini özü bilir.

ZAIR

292

“Zair” – həyat yoldaşını itirən bir insanın etiraf kitabıdır. O, bütün variantları beynindən keçirir – oğurlanma, şantaj. Amma heç vaxt Esterin bir söz belə demədən çıxıb getdiyini, bütün münasibətlərə son qoyduğunu düşündürmək istəmir. Və bu fikirlər ona rahatlıq vermir. O indi necə yaşayır? Xoşbəxtirmi?

Bütün düşüncələrinə Esterinitməsi hakim kəsılır. O bilir ki, əgər arvadımı axtarıb tapsa, bu mübtəlalığa da son qoyulacaq.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Sizlərdən hansınız yüz qoyununuz olub, birini itirdikdə doxsan doqquzunu səhrada qoyub
birinin ardınca gedər?

Uğursuz sevgidən qaçmağın yeganə yolu – ümumiyyətlə, sevməməkdir.

Bir vaxtlar yaşadığım çətinliklərə görə əzab çəkmirəm. Axı onlar məni “MƏN” etdilər.

Bilirəm ki, azadlığın dəyəri yüksəkdir. Ən az əsərinin dəyəri զədər. Fərq yalnız ondadır ki,
azadlığın üçün zövqünü, üzündəki təbəssümü xərcleyirsən. Bu göz yaşları içində təbəssüm olsa
belə...

Gənc ikən məşhur yazıçı olmaq arzusunda idim. Sonra birdən gördüm ki, reallıq arzulardan
kəskin şəkildə fərqlənir. Mən demək olar ki, heç kəsin oxumadığı dildə yazıram. Ya da mənim
ölkəmədə, ümumiyyətlə, oxucu kütləsi yoxdur. Necə ki, təsdiq olunub...

“Yox” söyləmək istədiyim halda, “Hə” deməyə məni məcbur edən kəs... Alçalmadan sevməyi
bacaran kəs...

İnsan önungə iki çətin tapşırıq var:

- birinci, nə vaxt başlayacağını bilmək;
- ikinci, nə vaxt bitirəcəyini.

Başa düşülmədiyimizi görüb yeni fəlsəfi düşünəclər yaradırıq. Məgər bütün dahlərin taleyi bu
deyilmi?!?

İnsanın bəzən öz-özünə belə etiraf etmədiyi kədər...

Əsl dostlar yaxşı gəlmişdə yanımızda olanlardır. Onlar bizim qələbəmizə sevinirlər.

Yalançı dostlar isə pis anlarımızda üzərinə kədər maskası taxıl peydə olurlar. Guya
“bizimlədirlər”. Əslində isə əzablarımız onların miskin həyatlarına təselli verməyə xidmət edir.

Əgər bağıışlamasan, daim onu səni incitdiyini xatırlayacaqsan və bu yara heç vaxt
sağalmayacaq.

Yaralandığından daha ağır yaralamaq...

Mütləq azadlıq mövcud deyil. Yalnız seçim azadlığı var, onu etdiķdən sonra isə sən öz seçiminin əsiri olursan.

İtirməyə bir şeyim qalmadığı bir vaxtda hər şey əldə etdim. Mən “mən” olduğumu unutduğum bir anda özümü tapdım. Həqərətin dadımı bildiyim, amma yenə də yoluma davam etdiyim bir vaxtda anladım ki, öz taleyimi seçmək iqtidarmdayam. Bilmirəm xəstəyəm yoxsa evliliyim yalnız xəyal idi? Bunu yalnız bitdiķdən sonra dərk etdim. Bilirəm ki, onsuza yaşıamaq iqtidarındayam, amma onu cəmi bir dəfə, heç vaxt demədiyim sözü demək üçün görmək istərdim: “Mən səni özüm dən çox sevirdim”. Əgər bu kəlmələri dili mə gətirə bilsəm, onda irəliyə doğru addım ata, hərəkət ədə bilərdim və sakitləşerdim. Çünkü bu sevgi mənə azadlıq bəxş edərdi.

Monqol əsatirində deyildiyi kimi, iki müxtəlif bədənin toqquşmasından sevgi doğulur. Sevgi ziddiyyətlər içində möhkəmlənir və güclənir.

Ölümlə əbədi mübarizədəyik. Qalibin O olacağını əvvəlcədən biliə-bilə...

Necə olur ki, iki il keçməsinə baxmayaraq hələ də onu unuda bilməmişəm?! Olub keçənlər haqda düşünmək dözülməzdir, mövcud variantları başdan keçirmək, qaçmağa çalışmaq, boyun əymək, kitab yazmaq, yoqa və xeyriyyəçiliklə ilə məşğul olmaq, dostlarla görüşmək, yeni tanışlıqlar qurmaq, restorana, kinoya, teatra və ya futbola getmək. Fərqi yoxdur, Zair hər dəfə bu oyundan qalib çıxır, heç yerə yox olmur. Ağlıma “Necə də sənin yanında olmaq istərdim” fikrindən başqa heç nə gəlməsinə imkan vermir.

Əzab çəkirsən – əzabları qəbul et. Çünkü Onun mövcudluğunu dandığını nümayiş etdirsən də o yox olan deyil. Sevinirsən – sevinclərini qəbul et. Onun nə vaxtsa itəcəyindən qorxsan belə.

Əgər insanların məndən gözlədikləri hərəkətləri etməyə başlasam, onların köləsi olacaq. Bundan qaçmaq üçün çox böyük səy göstərmək lazımdır. Çünkü həmişə kimisə sevindirmək istəyirsən, birinci növbədə isə özünü.

Cox tez və çox gec gələn heç vaxt arzusunda olduğunu əldə edə bilməz.

Gün yaxşı keçdi. Deməli, gecə dilişə bilərdi...

Yadimdadir, bir neçə il əvvəl bir nəfər məndən soruşdu: "Sevgililərinin ortaq cəhəti nədir?"
Cavab özünü gözlətmədi: "MƏN".

Dövrə qapanır, qapı örtülür, fəsil sona çatır – vacib deyil onu necə adlandırmaqsan, əhəmiyyətli olan, keçmişə aid olanı keçmişdə qoymaqdır.

Onun gözlərini xatırladım. Gözlənilməz macəralardan vəcdə gələn uşaq gözlərini. Ərinin müvəffəqiyyətləri ilə qururlanan qadın gözlərini. Yazdıqından zövq alan jurnalist gözlərini. Və müəyyənən vaxtdan sonra onun mənim taleyiimdə daha yeri olmadığını görən HƏYAT YOLDAŞIMIN gözlərini...

Sənsən yoxsun. Çünkü öz vaxtinin ağası deyilsən. İstədiyini eləmək iqtidarında deyilsən. Özün düzəltmədiyin və sənə anlaşılmaz gələn qayda və normalara əməl etməyə məcbursan.

Öz qəhrəmanlarını izah etməyə çalışan müəllifin müsahibəsini oxumaq və ya çıxışını dinləmək – mənəsiz məşguliyyətdir: çünkü qələmə alınanlar ya öz-özünü izah etməli, ya da heç qiraətə layiq olmamalıdır.

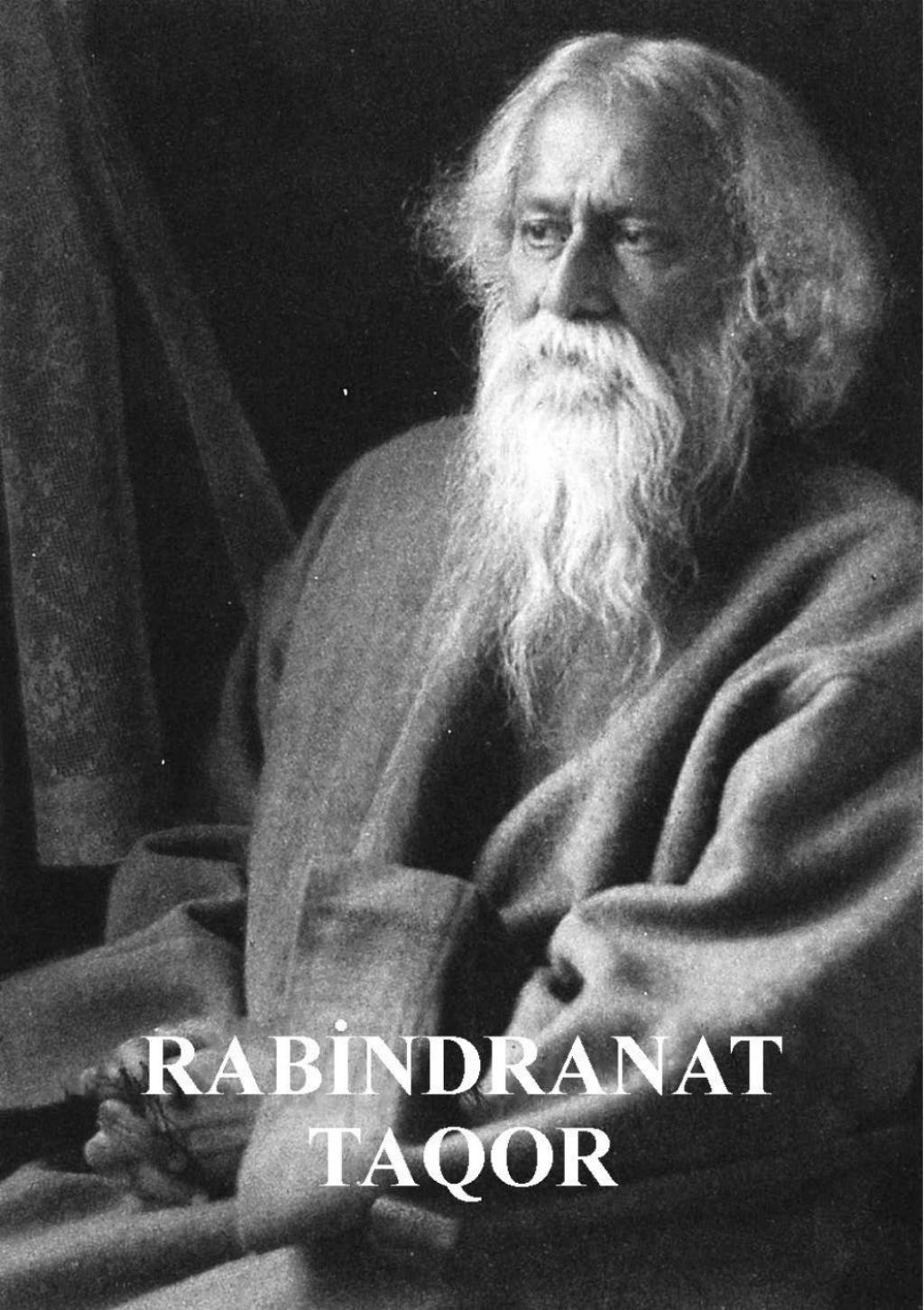
Mövcud olub-olmamağın heç kimin vecinə deyil, həyat baxışların heç kimə maraqlı gəlmir, sənin narahat iştirakın olmadan da bu dünya ömrünü davam elətdirə bilər. Yəqin bundan dəhşətliyi yoxdur.

Heç kim belə azadlıq istəmir. Hamının yanında yaxın bir adama ehtiyacı var. Qarşısında məsuliyyət daşıdığı, gözəllikləri paylaştığı, kitablar, filmlər, müsahibələri müzakirə etdiyi bir adama... ya da sadəcə iki buterbroda pulu çatmadıqda birini alıb bölgə biləcəyi bir adama. Yarısını ikilikdə yemək, bütöv birini təklikdə yeməkdən yaxşıdır.

Zəif olduğumuzdan güclü görünməyə çalışırıq.

Tək-tənha küçələri sərgərdan dolasmaqdan da pis, yanında özünü çox soyuq aparan birinin olmasına. Sanki sən onun həyatında kiçik də olsa rol oynamırsan.

Başqaları təsəvvür etdiyimiz kimi bizi sevəcək, sevginin özünü necə ifadə etdiyi kimi yox. Bax elə əzəblər o vaxt başlayır. Axı sevgi azaddır, məcburiyyəti sevmir, öz gücү ilə bizi ram edir və dayanmağa məcal vermir.

RABINDRANAT TAQOR

KÖÇƏRİ QUŞLAR

298

"Köçəri quşlar" Rabindranat Tagorun 1916-ci ildə nəşr olunmuş qısa şerlər, qforizmlər toplusudur. Onlarda Tagorun təbiətə və sadəliyə sevgisi əks olunur. Şerlərin gücü və gözəlliyi onların sadəliyindədir.
Dünyanın hayatı bütün insanların itirdikləri məhəbbətlə zənginləşir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Ay öz işığımı bütün asimana bağışlayır, qara ləkələni iş özünə saxlayır.

“Budur, səhər açıldı” – demə və onu dünənki adla yola salma. Ona yeni doğulmuş və hələ adı olmayan bir körpəyə ilk dəfə baxan kimi bax.

Mən öz xirdaca aləmimdə yaşayıb, onu bir az kiçitməkdən qorxuram; amma sən məni öz aləminə aparıb sərbəstlik versən bütün var-yoxumdan şadlıqla əl çəkərəm.

Günümüzün sonunda gəlib hüzurunda duranda, vücudumdakı çapıqları görüb bilərsən ki, mən yaralanmışam da, sağalmışam da...

Keçmiş uzaq günlərdən həyatına buludlar axışib gəlir. Bunlar artıq yaşış yağdırmaq, tufan qopartmaq üçün deyil, ancaq qırubumun səmasını bəzəmək üçündür.

İnsan gülümşündü, bu dünya onu sevdii. Qəhəqəhə ilə güləndə, insandan qorxdı dünya.

Mən iztirab da çəkmmişəm, məyus da olmuşam, ölümü də dərk etmişəm, odur ki, bu böyük dünyada olduğuma şadam.

Qoy mənim son sözüm bu olsun : – SƏNİN EŞQİNƏ İNANIRAM.

Qəlbim süküt içində, nədən sixıldıqını söyləyə bilmərəm. Bu heç vaxt diləmədiyi, bilmədiyi və xatırlamadığı xırda arzular üçündür.

Mən həyat, məhəbbət və ölüm nəhrində axıb getmiş, unudulmuş başqa əsrləri düşünür və köçüb getməyin necə bir azadlıq olduğunu duyuram.

Böyük adam – əbədi körpədir. O öləndə, öz böyük körpəliyini dünyaya miras qoyur.

Yuva yatan quşları qoruyan kimi süküt da sənin səsini qoruyur.

Sahil Çaya deyir: ”Mən sənin dalğalarını tutub saxlaya bilmirəm. Heç olmasa, qəlbimdə ləpirlərin qalsın”.

QORA

Romanda təsvir olunan hadisələr bizi XIX əsrin yetmişinci – səksəninci illər Hindistana aparıb çıxarır.

Sipahilər üşyanının topları susmuşdu. Ölkə ingilis ağalığının təzyiqi altında inləyirdi. İqtisadi inkişafın obyektiv qanunları feodal qahiqları ilə buxovlanmış Hindistanda yeniliyin inkişafına səbəb olurdu. Kapitalizm özünə yol açır, yeni sınıflar – burjuaziya və proletariat möhkəmlənirdi. Son dərəcə dilənci halına salınmış kəndlilərin kortəbbi üşyanları hələ də davam edirdi.

Bu illərdə xırda burjua ziyahlarının böyük təbəqəsi yaranmışdı. Hindistan proletariati hələ də kifayət qədər şüurlu deyildi və yeni əsas üzərində inkişaf edən milli-azadlıq hərəkatının başlıca qüvvəsi olmaq məhz bu ziyahlara nəsib olmuşdu.

Roman bu ziyahların fikri axtarışlarına, vətənin azadlığı yolları haqqında olan mübahisələrə həsr edilmişdir.

Qora Hindistanın fəlakətli vəziyyətinin səbəblərinin kütlələrin savadsızlıq və geriliyində, ziyahların xalqdan ayrı düşməsində və xalq qüvvəsinə inamısızlıqda, Hindistanın şəhər keçmişinin unudulmasında göründü. Vəzifə, öz xalqına inam, öz ölkəsinə məhəbbət və ehtiram yaratmaqdan ibarətdir, yalnız bu mövqedən vətənin ictimai həyatını tənzid edərək, adamları mübarizəyə qaldırmaq lazımdır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

İnsanlar öz təbiətlərinə görə, onların qanun və adətlərini pozan və onları öz bildikləri kimi dəyişən adamların hərəkətini heç zaman bəyənməzlər.

Ən kiçik bir şeydə güzəştə getsən, axırdı heç nəyin qalmaz.

İnsanlar həqiqəti görməyəndə, hər cür xəyallara inanırlar.

Vətənpərvərlik – dərrakəli olmaq deməkdir.

İnsan nə fikir sahibi olursa-olsun ən çatın şey ruhi kamilliyyə, təmkin və inama yiyələnməkdir, yalan və həqiqət haqqında nə qədər mühakimə edirlərsə, etsinlər, yalnız özlərinin yiyələndikləri həqiqət gerçəkdir.

Yalan günahdır, böhtan daha böyük günahdır.

Ayrılıq təhlükəsi məhəbbəti daha da artırır.

İnsan başqasını daha dərindən öyrənmək istədiykdə, özü ilə də yaxından tanış olmaq üçün başqasına imkan yaradır.

Ədalətsizliyə dözən də günahkardır, çünki bununla onu müdafiə etmiş olur.

O adam ki, özünü gerçəklilikdən deyil, gerçəkliyin ondan asılı olduğunu bildirir, riyakardır.

Ürəklə deyil, yalnız ağilla adamlara qərəzsiz münasibət bəsləmək olar. Qərəzsiz münasibətdə nə məhəbbət, nə nifrət, nə qəzəb, nə də hiddət var. Lakin insan ürəyi belə qeyri-təbii tələbləri icra edə bilməz.

Hissiyyatın bünövrəsi möhkəm olduqda, ürək də elə sadəcə və gözəl hərəkət edir ki, ağıl yalnız onun qarşısında itaətkarcasına baş əyməli olur.

Qələbə özü gəlmir, demək onun uğrunda mübarizə aparmaq lazımdır.

Cinayət üçün verilən cəza hər şeyi udan alovə çevrilidikdə, cinayətkar çoxdan külə çevrilmiş olsa da, alov sönmək istəmir.

Allah insanları yaratmışdır, onlar müxtəlif şəkil də yaşayırlar, onların etiqadı müxtəlifdir, onların adətləri də bir cür deyil, lakin onların hamısına vahid – insani xüsusiyyət mənsubdur.

Ehtiras gözlərimizi tutduqda, biz artıq nəyə inanğıımızdan və nəyə inanmadığımızdan baş çıxarmağa qadir olmuruq.

İnsanın mənəvi qüvvələrini oynamaq üçün yeganə vasitə - ülvi məhəbbətdir.

Məhəbbət dinc və sakit deyildir, yandırıcı və şərab kimi ağız büzüşdür. O, adamin ağılmı əlindən alır, o hər şeyə nə işə yeni sima verir.

REY
BREDBERI

“451” FARENHAYT

304

“451° farenheyit” (ingiliscə “Fahrenheit 451”) – Rey Bredberinin 1953-cü ildə nəşr olunan elmi-fantastik antiutopiya romanıdır.

Romanda kütləvi mədəniyyətə və istehlakçı düşüncəsinə əsaslanan, bütün kitabların yanmağa məruz qaldığı, tənqidi fikir yürüdənlərin qanundan kənar olduqları totalitar cəmiyyətdən səhbət açılır. Əsərin əsas qəhrəmanı Qay Monteq yanğınsöndürən vəzifəsində çalışır. Və həmişə öz işinin bəşəriyyət üçün yararlı olduğunu düşünür. Lakin tez bir zamanda özünün də bir hissəsi olduğu cəmiyyət ideallarına baxıb ümidişizliyə qapılır, didərgin düşür və çox da böyük olmayan marqinallar qrupuna qoşulur. Qrup üzvləri ilə birgə kitabların mətnini əzbərləyib növbəti nəslə ötürmək istəyir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Dörd yüz əlli bir dərəcə farenheyət – kağızın alovlanma temperaturudur.

O vaxtlar dünyanın hər növ, ölçü və rəngində olan kitabları ilə yeyirdim, içirdim və yatırdım.

- Cox düşünürsünüz.

- Nadir hallarda televiziya verilişlərinə baxır, avtomobil yarışlarında iştirak edir və əyləncə mərkəzlərinə gedirəm. Ona görə hər axmaq fikir üçün vaxtum qalır.

Cox nadir halda başqa birinin üzündə öz simamızın əksini, ən ümddə və gizli arzularımızı görmək olur.

Bizim zəmanədə insan kağız salfeti kimidir: ona burun silirlər, əzirlər, atırlar, yenisini götürürülər, burun silirlər, əzirlər, atırlar.

- Deyirsiniz on yeddi yaşıınız var?

- Hə, bir aydan sonra tamam olacaq.

- Qəribədir, çox qəribədir. Arvadımm otuz yaşı var, amma hərdən mənə elə gəlir ki, siz ondan böyüksünüz.

Ona elə gəldi ki, yarıya bölündü, ikiyə parçalandı. Yarısı alov kimi isti, o biri yarısı buz kimi soyuq oldu. Biri zəif, digəri-kobud, biri-həssas, digəri daş kimi möhkəm oldu. Və hər biri digərini məhv etməyə çalışdı.

- Niyə mənə elə gəlir ki, sizi çoxdan tanıyıram?

- Çünkü siz mənim xoşuma gəlirsiniz və mənə sizdən heç nə lazımlı deyil. Bir də ona görə ki, biz bir-birimizi başa düşürük.

- Siz elə hey təccübənlərinizsiniz!

- Ona görə ki, əvvəller heç vaxt bunlara fikir verməmişəm... Vaxtum olmurdu.

Danışan saatlar sanki qaşqabaqlı dəqiqələri, ondan da pisi – illəri ağlayırdı.

Hiss etdi ki, o ölsə, ağlaya bilməyəcək. Çünkü bu, yad bir insanların ölümü olacaq... Və bu ona elə qorxunc göründü ki, ağlamağa başladı.

Sonra Klariss qeybə çəkildi. Əvvəl bu günün digərlərindən nə ilə fərqləndiyini başa düşmədi. Əsas olan isə Klarissin heç bir yerdə gözə dəyməməsi idi. Gölmeçələr bomboş, ağaclar bomboş, küçələr bomboş. Çatışmayıni qavrayıb itkin düşmüşü axtarmağa başlayana kimi artıq özündə deyildi, sönük həyəcan onu əsir almışdı. Nəsə baş vermişdi, adət etdiyi qayda pozulmuşdu. Düzdür, bu qayda çox sadə idi. Özüdə bir neçə gün əvvəl başlamışdı. Amma yenə də.

XIX əsr adamını təxəyyülünüzdə canlandırmağa çalışın – itlər, atlar, ekipajlar – həyatın asta sürəti. Sonra XX əsr. Sürət artır. Kitablar həcm cə kiçilir. Qısalılmış nəşrlər. Çıxarışlar. Təfərrütə varmadan! Tez nəticəyə doğru!

Mümkün qədər çox idman, çox oyun, çox əyləncə – qoy insan həmişə kütlə içərisində olsun, onda fikirləşməyə ehtiyac qalmayacaq. Yeni, lap yeni idman növləri təşkil edin! Daha çox şəkilli kitablar. Daha çox filmlər. Daha az beyin qidası. Nəticədə əskiklik hissi və qəribə narahatlılıq. İnsanlarla dolub-dاشan küçələr. Tələsən insanlarla. Fərqi yoxdur hara tələsən.

Onu hər hansı bir əşyanın necə hazırlanıldığı deyil, niyə və nəyə görə hazırlanlığı maraqlandırır. Bu cür maraq isə təhlükəlidir. Elə ki, “niyə”, “nəyə görə” soruşturmağa başlayıb, vaxtında durdurulmazsa, sonluq çox acınacaqlı ola bilər.

Əgər insanların siyasetə görə dərđ çəkdiklərini görmək istəmirsizsə, onda onlara məsələnin hər iki tərəfi tanış olmağa imkan verməyin. Qoy bir tərəfi bilsinlər, bundan da yaxşı – heç bir tərəfi.

Tanıdıqlarının içində yeganə o iddi ki, gözlərimin düz içində baxırdı. Nəsə bir əhəmiyyət kəsb edirmişəm kimi.

Uşaq ikən kitabları qoxulamağı sevirdim.

Bəlkə ona görə varlılıq ki, yerdə qalanlar kasıbdır və bizim heç vecimizə də deyil? EşitmİŞƏM ki, bütün dünya səfələt içindədir. Bizim isə qəmımız toxdur! EşitmİŞƏM ki, bütün dünya ağır şəraitdə işləyir. Biz isə kef edirik. Bəlkə elə buna görə bizi nifrət edirlər? Niyə? Nəyə görə? Sən bilirsən? Mən bilmirəm. Bəlkə bu kitablar gözümüzü açdı! Bəlkə onlar bizi həmin dəhşətli səhvleri təkrarlamaqdən qorudu.

...bəlkə uzun-uzadı danışsam, ağillı nəsə deyə bilərəm...

Bu, belə ciddi olmasaydı, bəlkə də gülməli olardı.

Kitablar – unutmağa qorxduqlarımızın saxlandığı yerdir. Onlarda heç bir möcüzə, sərr yoxdur. Möcüzə yalnız onları danışa bilməsindədir.

Niyə kitablara belə nifrət edirlər? Niyə onlardan belə qorxurlar? Onlar bizə həyat çöhrəsindəki çapıqları göstərir.

- Arvadım kitabların televizor kimi reallığa malik olmadığını deyir.

- Çox şükür ki, belədir. Kitabı örtüb “gözlə” deyə bilirsən. Onun hökmdarı özünsən.

Birinci – biliyimizin keyfiyyətidir. İkinci – bu bılıkları qavramış düşünmək üçün boş vaxt.

Üçüncü isə – yuxarıdakı iki bəndin qarşılıqlı münasibətinən doğan nəticələr əsasında hərəkət etmək hüququ.

Bilirsinizmi, ölüm ayağında olan birinin vəziyyətinin üstünlükləri var? İtirməyə bir şeyin olmayanda riskdən qorxmursan.

Axi kitablar bizim necə axmaq və eşşək olduğumuzu xatırlatmaq üçün mövcuddur. Onlar triumf vaxtı Sezarın qulağına piçildayan pretorian qarovaluna oxşayır: “Unutma, Sezar, sən də ölümə məhkum san”.

Dünyanı xilas edəcək şeyi özünüz yaradın; və əgər bu yolda boğulsanız, heç olmasa sahilə üzdüyünüzü biliəcəksiniz.

Son anlarınızı qəfəsdə fırlanaraq çarxdakı dələ olmadığınıza özünüzü inandırmagın nə mənası var?!

Demək olar ki, danışdıqından heç nə eşitmədim. Eşitdiklərimi isə qanmadım.

Ey məhəbbət, icazə ver,

Bir-birimizə sadıq qalaq.

Onlar birlikdə olacaqlar – Monteq və Faber, od və su. Və gözəl günlərin birində, hər şey qarışır, qaynayıb, yoluna düşəndən sonra, artıq nə su, nə od olacaq. Əvəzində şərab olacaq. Bir-birindən bu qədər fərqli iki maddədən yeni, üçüncüsü yaranacaq.

Onların bütün həyatı böyük parlaq meteora bənzəyir. Hələki o uçur, o gözəldir, ancaq mütləq o, nə vaxtsa yere düşəcək.

Öz cahilliyyiniz gizlətsəniz, sizi döyməyəcəklər və siz heç vaxt ağıllanmayacaqsınız.

...budur, dünyanın bütün dillərində axmaq adlanı biləcək maraqlı bir insan nümunəsi gəlir.

Ən böyük axmaq, bir damcı da olsa ağılı olan axmaqdır.

Qürur... Görüm onu lənətə gəlsin!

- Axmaqlıq elədim.

 - Hər halda buna dəydi.

308 Hələ ki qorxmuram. Yəqin ona görə ki, nəhayət, lazımları edirəm.

Ay göydən asılı qalmışdı. Ay və ay işığı. Hardandır o? Bəli, aydırkı, günəşdən. Bəs günəş öz işığını hardan alır? Heç yerdən, o yanır: öz odu ilə. Elə hey yanır, günlər keçidikcə, həmişə. Günəş və zaman. Günəş, zaman, alov. Yandırıcı alov. Göydə günəş, yerdə saat vaxtı ölçür.

Günəş hər gün yanır. O zamanı yandırır. Zaman isə illeri və insanları yandırır.

İndi ona yalnız bu lazımdır: əzəmetli dünyanın onu qəbul etməsinə dair sübut və düşünməli olduğu şeylər haqda düşünmək üçün vaxt.

Ayri-ayrılıqda fəaliyyət göstərdiyimiz müddətdə qızıl bizim yeganə silahımız id.

Kitabları üz qabığına görə mühakimə etməyin.

Hər kəs özündən sonra nəsə qoymalıdır. Oğul, ya kitab, ya şəkil, tikdiyi ev, ya da heç olmasa kərpicdən ucaltdığı divar, ya da təmir etdiyi bir cüt başmaq, ya əllərilə saldığı bağ. Yaşayarkən barmaqlarının toxunduğu bir şey... İnsanlar sənin yetişdirdiyin ağaca və ya gülə baxacaq və həmin an sən həyatda olacaqsan.

Mən balaca olanda babam vəfat etdi. O, heykəltəraş idi. Çox mehriban biri idi, insanları sevirdi. Şəhərimizi zibildən təmizləməyə biza o kömək oldu. Uşaqlara oyuncaq düzəldirdi. Yəqin hayatı boyu milyonlarla cürbəcür əşya hazırlamışdı. Əlləri həmişə məşğul olurdu. Və o öləndə, birdən başa düşdüm ki, onunçun yox, düzəltdikləri üçün aşılayıram. Ağlayırdım, çünki qavrayırdım ki, bir də belə şeylər olmayıacaq, daha babam ağacdən fiqurlar yonmayacaq, bizimlə arxa məhlədə göyərçinlər yetişdirilməyəcək, skripkada çılmayacaq, güləmləi əhvalatlar danışmayacaq. Heç kim onun kimi gözəl danışa bilmirdi. O, bizim bir parçamız idi və o bu dünyadan köçəndə bütün bunlar da həyatımızdan getdi. Hər şeyi onun kimi edəcək kimsə qalmadı. O, fərqli idi, heç kimə oxşamırı. Həyat üçün çox gərəkli bir insan. Hələ də onun gedisişlə barışmamışam. İndiñin özündə də fikirləşirəm ki, onun ölümü ilə dünya necə gözəl incasənet əsərlərinindən məhrum oldu, necə maraqlı həkayə söylənilməmiş qaldı, nə qədər göyərçin evə döñəndə onun əllərinin qayğılaş toxunuşunu artıq hiss etməyəcək. O, dünyının siması təzədən düzəldirdi. O, dünyaya yenilik bəxş edirdi. O, vəfat etdiyi gecə dünya on milyon yaxşı iş qədər kasıbladı.

Əsas konkret nə etdiyin deyil, əsas toxunduğun hər şeyin formasını dəyişməsi, əvvəlki kimi olmaması, onda sənin bir parçanın qalmasıdır.

İnsanlar Yer kürəsində onlara o qədər də böyük ərazi ayrılmadığını unutmamalıdır. Çox asanlıqla verdiklərini geri ala biləcək təbiətin əhatəsində yaşayırlar. Bizi bir nəfəsi ilə yer üzündən təmizləmək, ya da okean sularında qərq etmək – onun əlində heç nədir və bütün bunları etməkdə yeganə məqsədi insana düşündüyü qədər qüdrətli olduğunu xatırlatmaqdır.

Qədim zamanlarda simurq adlı axmaq bir quş yaşıyırıñ iş. Hər yüz ildən bir özünü tonqa-lda yandırımış. Yəqin bəşəriyyətlə yaxın qohumluğu var imiş. Lakin hər yandıqdan sonra küllər içindən yenidən doğulmuş. Biz insanlar bu quşa bənzəyirik. Baxmayaraq ki, onunla müqayisədə üstünlüyümüz var. Bilirik ki, necə axmaqlıqlar törməmiş, yüzilliklər, minilliklər boyu etdiklərimizin hamısını bilirik. Və bir halda ki, bilirik və hər şey qeyd olunub, biz geriyə boylanıb gəldiyimiz yola nəzər salmaq iqtidarındayıq. Onda belə çıxır ki, hələ də nə vaxtsa bu matəm tonqallarını qalayıb içincə atlamağacığımız haqda ümid var. Hər nəsil bizlərə insanlıq səhvlərini yaddaşından silməyən adamlar qoyub.

Gecə yarısı oyanıb vaxtı bilmək istəyirsən və əqrəblər dəqiç saat, dəqiçə və saniyeni göstərir və bu parlaq an sənə sakit və razı şəkildə gecənin keçdiyini söyləyir; qaranlıq düşməsinə baxmayaraq, tezliklə yenidən günəş doğacaq.

Elə ki məktəblər tədqiqatçı, tənqidçi, alim, incəsənət adamı əvəzinə çox və daha çox qaçan, tulunan, üzgүү, motosikletlə əlləşməyi sevən, təyyarəçi, avtomobil yarışlarında iştirak edənləri məzun etməyə başladı, elə həmin an “dünyagörüşlü” sözü söyləşə çevrildi.

İnsan adət olunanlar çərçivəsindən çıxan şeyləri sevmir.

Cürbəcür konkurslar təşkil edin. Məsələn: məşhur mahniların sözlərini kim daha yaxşı xatırlayır, ştatların əsas şəhərlərinin adını kim deyə bilər, ya keçən il Ayova ştatında nə qədər bugda yığılıb. İnsanların başını rəqəm və təhlükəsiz faktlara doldurun. Özləri bezənə qədər... amma əvəzində elə fərz edəcəklər ki, savadlıdırlar. Həttə özünü fikirləşən, irəliyə doğru hərəkət edən kimi təsəvvür edəcəklər. Və insanlar “xoşbəxt” olacaq. Çünkü həmin faktlar “dəyişilməz” bir şeydir. Lakin onlara sürüşkən materialiya olan fəlsəfə və ya sosiologiya kimi şeylər verməyin. İraq olsun, birdən nəticə çıxarıb ümumiləşdirməyə başlasalar... Bu, xəyalpərəstliyə aparıb çıxaracaq!

Bizə əyləncə, bayram, akrobat və sehrbazlar, təhlükəli tryuklar, reaktiv avtomobil və motosikletlər, ya da pornoqrafiya və narkotik verin. Və bunlara bənzər, avtomatik refleks yaradan şeylər! Əgər faciə məzmunsuz, film boş, komediya vecsizdir, onda mənə həyəcan 310 dozasi verin. Qulaqbatriçi musiqi ilə beynimə zərba vurun. Və mənə elə gələcək ki, pyessə reaksiya verirəm. Halbuki bu olsa-olsa səs dalğalarına mexaniki reaksiyadır.

Vay, bu yaxşı əməl sahibi olmaq istəyənlərin əlinən... müqəddəs simaları, təkəbbürlü sakitliyi və yeganə istedadları: heç bir səbəb olmadan insanın özünü günahkar hiss etməsi.

ALLIANCE

SESİLIA
AHERN

P.S. MƏN SƏNİ SEVİRƏM

312

Avropanın roman ulduzu adlandırılan irlandiyalı yazarının bestsellerə çevrilmiş debüt əsəri.

Əri Cerrini itirən otuz yaşlı Holli ağır günlər yaşayır. Elə bu vaxt poçṭla sağlığında həyat yoldaşının ona yazdığı məktubları alır. İndi bu məktublar onu Cerri ilə bağlayan yeganə tellərdir. Ancaq iki şərti gözləmək zəruridir: on iki məktubun hərəsi bir ayda açılmalıdır və içindəki tapşırıqlara mütləq əməl olunmalıdır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Sonumuz çox tez çatdı.

Yenidən xoşbəxt olmağı öyrənməkdən də ağır günahlar var.

Biz artıq iki ay olar ayrılmışıq. Ancaq o bunu hələ başa düşməyib. Ya da düşüb, amma özünü o yerə qoymur.

Sən mənim həyatımı həyat elədin... yox, yox! Sən elə mənim həyatım idin.

- O, nə elədi ki?

- Ağzını açdı. Bu artıq problem deməkdir.

Qolf ağacı – Cona. Kitablar – Şerona. Xatirələr, gülüş və göz yaşları isə Holliye.

Xatirələr gözəldir. Lakin onlarm dadi, ətri yoxdur. Onlara toxunmaq olmur. Və, sözsüz, vaxt ötdükcə ömrümüzə saçdıqları işiq da zəifləyir.

Ayı nişan al, yan keçən belə ulduzların arasında qalacaqsan.

Zəng edib beş avro istəmək necə acınacaqlıdır. Ondan da dəhşətliyi odur ki, heç zəng eləməyə də adam yoxdur.

Ölüm istisnalar etmir.

- Kifayət qədər xoşbəxt görünürsüz.

- "Görünmək" və "olmaq" eyni şey deyil.

Həqiqətin gözünə dikk bax. Və hər şeyin qaranlığa qərq olunmasına baxmayaraq həmişə işiqli tərəfi görməyə çalış.

Cəri həmişə onun xatirələrində yaşayacaq. Ancaq bunun üçün ilk növbədə o özü yaşamağı öyrənməlidir.

- Təkcə bir arzum var. Qızım xoşbəxt olsun. İstər Deniellə, istər yadplanetli ilə, istər lap uçan boşqabla. Fərqi yoxdur. Yetər ki, üzü gülsün.
- Çox sağ ol, ana. Sadəcə hələ bilmirəm siyahıdakılardan hansı mənə daha uyğundur.

Bəli, bu axşam xoşbəxtəm. Sabah işə səhər açılın, onda biliçəm. Və elə səhərin açılması özü böyük xoşbəxtlikdir.

A black and white close-up portrait of Stefani Mayer. She has long, dark, wavy hair and is wearing a light-colored, V-neck top. Her gaze is directed towards the camera with a slight smile.

**STEFANI
MAYER**

“ALATORANLIQ” SAQASI

“Alatoranlıq” - yazuçı Stefani Mayerin “Alatoranlıq” seriyasından olan ilk kitabıdır. Əsərdə 17 yaşı Izabella Svon və vampir Edvard Kallenin sevgisindən bəhs edilir. Kitab ilk dəfə 2005-ci ildə çap olunub. Vampir romani ABŞ-da rekord 100000 tirajla satılmış və New York Times-in bestsellerlər siyahısına daxil olmuşdur.

“Yeni Ay” - Stefani Mayerin «Alatoranlıq» seriyasından ikinci romanıdır. Bu hissədə həqiqi məhəbbətin itkisindən bəhs edilir. Kitab 2006-ci ildə nəşr olunub, film şəklində ekranlara 2009-cu ildə çıxmış və böyük izleyici kütləsi toplamışdır.

“Tutulma” - “Alatoranlıq” saqasının üçüncü kitabı.

Sielə sirli qətllərə bürünüb. Qisas atəsi ilə yaxılan vampir-qadın yenidən ölümcül təhlükə qarşısında qalan Bellamı axtarmaqdadır. Bundan əlavə, bütün hadisələrin mərkəzində olan Bella Edvarda olan məhəbbəti ilə Ceykoba olan dostluğu arasında seçim etməlidir.

“Sübh” - “Alatoranlıq” saqasının dördüncü kitabı.

Gənc Bella seçim qarşısındadır – özünün yoxsa körpəsinin həyatı. Edvard sevgilisini xilas etmək istəyir. Kimdənsə kəmək gözləmək əbəsdir, ailəsi qəti surətdə onun qərarına qarşıdır. Ancaq kəmək qəflətən və heç kimin gözləmədiyi bir adamdan gəlir.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Şübhəsiz, başqasına, xüsusiilə, sevdiyin birinə görə həyatından keçməyə dəyər.

Ən ümdə arzuların həyata keçəndə, gözləmək lazımdır. Çünkü gec-tez tale səninlə haqq-hesab çəkəcək.

- Sənlə olanda həmişə çox danışram. Elə bütün problem də bundadır.

- Narahat olma, demək olar ki, biz müxtəlif dillərdə danışırıq.

- Ağlı başında olan qız mənə heç yaxın da gəlməzdi.

- Görürəm səndə artıq mənim intellektual göstəricilərimə qarşı şübhələr formalaşıb.

Mən səni görən kimi taleyinə qarışdım.

Əgər o “biz” deyirsə, hər şeyə hazırlam.

Bütün cahanda mənə səndən dəyərli heç kim yoxdur. Bu gündən və əbədi!

Mən heç kimi axtarmırdım, çünkü principcə tapa da bilməzdim – axı sən hələ dünyaya gəlməmişdin.

Mənim üçün səndən və sənlə əlaqəli şeylərdən gözəl heç nə yoxdur.

Sənə bu qədər əzab bəxş etdiyim halda “mən də səni sevirəm” desəm, inanarsanmı?

Gün nə qədər yaxşı olursa, olsun o həmişə bitir.

- Bella, mən heç yerə gedən deyiləm. Məgər bu bəs deyil?

- Bugünlük kifayətdir. Qulaq as, səni dünyada hər şeydən çox sevirəm, bəs bu kifayətdir?

- Hə, həm bugünlük, həm də ömürlük bəsimdir.

- Deməli, aslan quzuya aşiq olub.

- Necə də axmaq quzudur...

- Aslan isə mazoxistin biridir.

Heç çəvirlməyə də bilərdim. Bu səsi hər yerdə tanıydım... tanıydım və hay verərdim. İstər oyaq olum, istər yuxulu... yəqin öldükdən sonra da.

- Bu nə vaxtsa dəyişəcək?

- Nə?

- Görəsen, hər dəfə sən mənə toxunanda ürəyim köksündən çıxmağı tərgidəcək?

- Ümid edirəm ki, yox.

Heyf, nağılım sona yetdi və mən artıq baş qəhrəman deyiləm.

Zaman isə yerində durmur. O gedir. Hər şeyə rəğmən. Hətta saniyə əqrəbinin hər hərəkəti tuluqlanmış yaradıki nəbz kimi atıb ağrı versə də... Sabit şəkildə getmir. Hərəbən işləq sürətiley uçur, hərdən isə acı bağırsaq kimi uzanır. Amma yenə də gedir. Hətta mənim üçün də.

Ağrı və boşluqdan mən boşluğu seçirəm.

Xatırlamaq olmaz, unutmak isə çox qorxulu səslənir. Göründüyü kimi, fəaliyyət dairəsi elə də
318 geniş deyil.

Bilirəm bu kömək olmayıacaq. Ancaq istəyirəm bilişən: Yanındayam.

Hər səhər gözümü açıb daha bir gün yaşadığımı dərk edəndə dəhşətli dərəcədə təəccübənirdim.

Hər şey o qədər də pis deyil – param-parça olmuş qəlbim söylədi, sonra isə əlavə etdi – daha da pis olacaq.

Cox sevdikcə, bir o qədər reallığı yadlaşırsan.

- Məni necə oldu tapdım?

- Çünkü axtardım.

- Sənə əvvəller söylədiklərimi necə unuda bilərsən?

- Unutmamışam, hamısı yadımdadır.

Hər şey xatirimdədir. Tamamilə hər şey. Birlikdə yaşadığımız gözəllikləri məhv edən o dəhşətli sözlərin də.

- Yalvarıram, mənə yazılının gəlməsin. Sadəcə bir şeyi de. Bütün bu sənə elədiklərimdən sonra məni yenə sevə bilərsən?
- Sənə olan hissələrim heç vaxt sönməyəcək, əlbəttə, sevirəm. Və sən bunu dəyişə bilməzsən.
- Onsuz bundan artıq lazımlı deyil.

Axı mənə eqoistəm. Amma mənə öz tələblərimdən və arzularumdan da dəyərli – SƏNSƏN.

Tələ hesab etdiyimlə əbədi birlikdə!

Gəl onda birlikdə xayal quraq. Sənin yanında mənə heç göylər də lazımlı deyil.

Volturilərin edəcəkləri ən böyük cinayət – məni öldürməkdir. Sənsə məni ata bilərsən... tərk edə bilərsən... yox ola bilərsən... Volturilərin törədə biləcəkləri bunlarla müqayisədə uşaq oyuncağıdır.

Xahiş edirəm, söz vermə. Ümid etməyə başlasam və sonra görsəm ki, hər şey boşuna imiş... bax buna dözə bilmərəm.

Sənin üzərimdəki hakimiyyətin əbədi və dağılmazdır.

Bella, səndən öncə həyatım aysız gecə kimi idi. O yalnız ulduzların sayışmasından işıqlanırdı. Amma sonra... sonra sən parlaq bir meteor kimi səmamdan keçdin. Keçdin və bütün ətrafi nura qırq etdin. Parıltı və gözəlliyi gördüm. Sən üfüqdə gözdən itəndən sonra dünyam yenə qaranolğa büründü. Belə baxanda heç nə dəyişmədi. Ancaq sənin işığınla kor olan mən, sonra mərhəmətlə zəif göz vuran ulduzları da görə bilmədim. Hər şey əvvəlki mənasını itirdi.

Zərfi açmamışdan qabaq Ceykin nə deyəcəyini bilirdim. Təkcə üstü qaralanmış səfirlərin əzabi təəccüb doğururdu. Hərflər sanki iti biçaq kimi kəsirdi. Bundan başqa, sona çatdırılmamış hər ifadənin arxasında bitib-tükənməyən inciklik dururdu.

- Zəng edə bilərdin.
- Üzr isteyirəm, qeyd kitabçamda zəlilərin telefon nömrəsi yoxdur.

- Əgər onu heç bir təhlükə təhdid etmirdi, qorxutmaq nəyə gərəkdir?
- Qorxmaq, aldanmaqdan yaxşıdır.

Sənin bu "bəxt gətirməy"inlə təyyarədən heç qara qutu da qalmazdı.

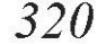
Elə tez qayıdacam ki, heç mənimçün darıxmağa macal tapmayacaqsan. Ürəyimdən müşayat ol: səndə qoyub gedirəm.

Cansız əşyalarda söhbət – həmişə pis əlamət sayılıb. Yaxşı, cansız əşyalardın özləri mənən danişmağa başlamamış evdən rədd olmaq vaxtıdır.

Nəyi istəməli olduğumu bilsəydim, məhz belə kişi istərdim.

Onu görəndə, birdən elə təəssürat yaranır ki, səni yer yox, o cəzb edir. Və dünyada ondan vacib heç nə yoxdur. Və onun üçün hər şey edər, hər kəs olarsan... ona lazımlı olan kəs: müdafiəçi, sevgili, dost, qardaş.

Bütün vaxtımı zirək insanların əhatəsində keçirsem, natamamlıq kompleksi qazanacam.

 Cared ona elə baxırdı ki: ilk dəfə günəşini görən kor kimi, da Vinçinin naməlum tablosunu kəş
320 edən kolleksioner kimi, yeni doğulmuş körpəsinin üzünü tamaşa edən ana kimi.

 Mən elə o cür oğlan idim: axtardığını tapan kimi diz çöküb evlilik təklif edən.

Nə qədər ki, qəlbin döyünlər, mübarizə aparacam.

Edvard məni qucağında sıxdı və öpməyə başladı – belə öpüşər qanunla qadağan olunmalıdır! Onlar çox təhrikədicidir – bu məcburetmədir, düzünlə qalsa, mənlik üzərində zorakılıqdır.

- Axı mən üzr istədim.

- Və mən səni bağışladım... demək olar bağışladım. Ancaq bundan xatirələrim dəyişmədi ki.

O, nəsə istəyəndə dəhşət yaradıcı olur.

Sən özün yalan danışa bilmirsən və bir az da olsa bunu səndən yaxşı bacarana inanırsan.

Bella, o səninçün narkotik kimi bir şeydir. Mən isə sağlamlığım üçün daha faydalı olardım: narkotik yox, hava və günəş olardım.

Bir vampirə görə sən vicedansızcasına vicedanlısan.

Təəssüflənirəm ki, yaxşı ilə yaxşı arasında seçim etmək məcburiyyətindəsen.

Qorxduğun kəsdən qaça bilərsən, nifrat etdiyinlə döyüşə atıla bilərsən. Belə qatillərdən qorunməyi bacarıram. Sevdiyinin əli ilə ölmək – bu başqa məsələdir. Qaçıb döyüşməklə niyə ona əzab verəsən ki? Əgər ona verə biləcəyin yeganə şey həyatındursa, mövcudluğundan yapışib qalmağa dəyərmi?

Bilirəm, çətin olacaq, ancaq belə lazımdır. Mənə sən lazımsan, özüdə həmişəlik. Bir insan ömrü mənə azdır.

- Mehrabda görüşərik.

- Ağ geyim də olacam.

Diqqət cəlb etmədən yaşamaq, həmişə peyzaja qarışmaq olmaz.

- Bura sənin toyunu pozmağa gəlməmişəm. Ona görə burdayam ki...

- Onu ideal edəsən.

- Yuxarı plankadır.

- Edvard...

Reaksiya sıfır.

- Edvard!

Sükut.

Yaxşı, deməli, monoloq olacaq.

Onların narazılıq səbəbi olmaq xoşdur.

Mənim əzabım başqa cür idi. Çünkü Bellani fikrimdə dəfələrlə itirmişdim. Başqa cür idi, cünki o heç vaxt mənə aid olmamışdı. Və, deməli, onu heç itirə də bilməzdim.

Seçim olmayanda ağrı nədir ki?

Bir sarışını necə suda batırmaq olar? Bilirsən? Hovuzun dibinə güzgü yapışdırmaq lazımdır.

Bir sarışının yaddasını təmizləmək üçün bilirsən nə etməlisən? Qulağına üfürməlisən.

Ağrı okeanı. Deməli, o belə olur. Digər sahil elə uzaqdadır ki, dalğalanan suların arxasında.

Onu görmək cəhənnəm, heç xəyalimdə canlandırma da bilmirdim.

Nə qədər cavab lazımdır. Mən isə hələ heç sualları verməyə başlamamışdım.

İndi biz onunla eyni nağıldayıq.

STEFAN SVEYQ

324

QƏLBİN SƏBİRSİZLİYİ

“Qəlbin səbirsizliyi” – Gözəl, varlı və axsaq bir qızın Avstriya ordusunda xidmət göstərən gənc leytenantı duyduğu sevgi füsunkar və kədərlidir. İmkanlı Kekəşfalva nəyin bahasına olursa olsun, pulla xəstə qızına xoşbəxtlik ala bilmir. Aşıq olmuş qəlb isə incik və səbirsizdir, gözləyə bilmir...

Əsərdən seçilmiş hissələr

İyri nəcək dərəcədə öz-özünü tanıyırsan.

İnsan öz həyatının məqsəd və mənasını başqasına lazımlı olduğunu anlayanda hissə edir.

Bədbəxtlik insanı dəymədişər edir, fasılısız əzab isə ədalətli olmağa mane olur.

Mən hər dəfə aym otuz bir yox, otuz gün olduğunu görəndə böyük rahatlıq keçirən yaziq yoxsul bəndəyəm.

Görünür, bu gün ssəhv diaqnozlar gündündür.

O saymağı bacarmır, pul necə qazanılır – bilmir və bu səbəbdən böyük var-dövlətə layiq deyil.

Riskdən qorxmayanların köməyinə tez-tez təsadüf gelir.

Aldatmaqdansa aldanılmağa icazə vermək.

Bir dəfə tovlannmış insana inamını qaytarmaq üçün çox əmək sərf etməlisən.

İnsanın düşdüyü ümidiqlik nə qədər dərindirsə, onun xoşbəxtliyə susamış üzeyinin fəryadı bir o qədər şiddətdir.

Taleyin bir dəfə amansızcasına yaraladığı insan, həmişəlik tez yaralanan olur.

Qəbulu mümkün olmayan fədakarlıqlar var.

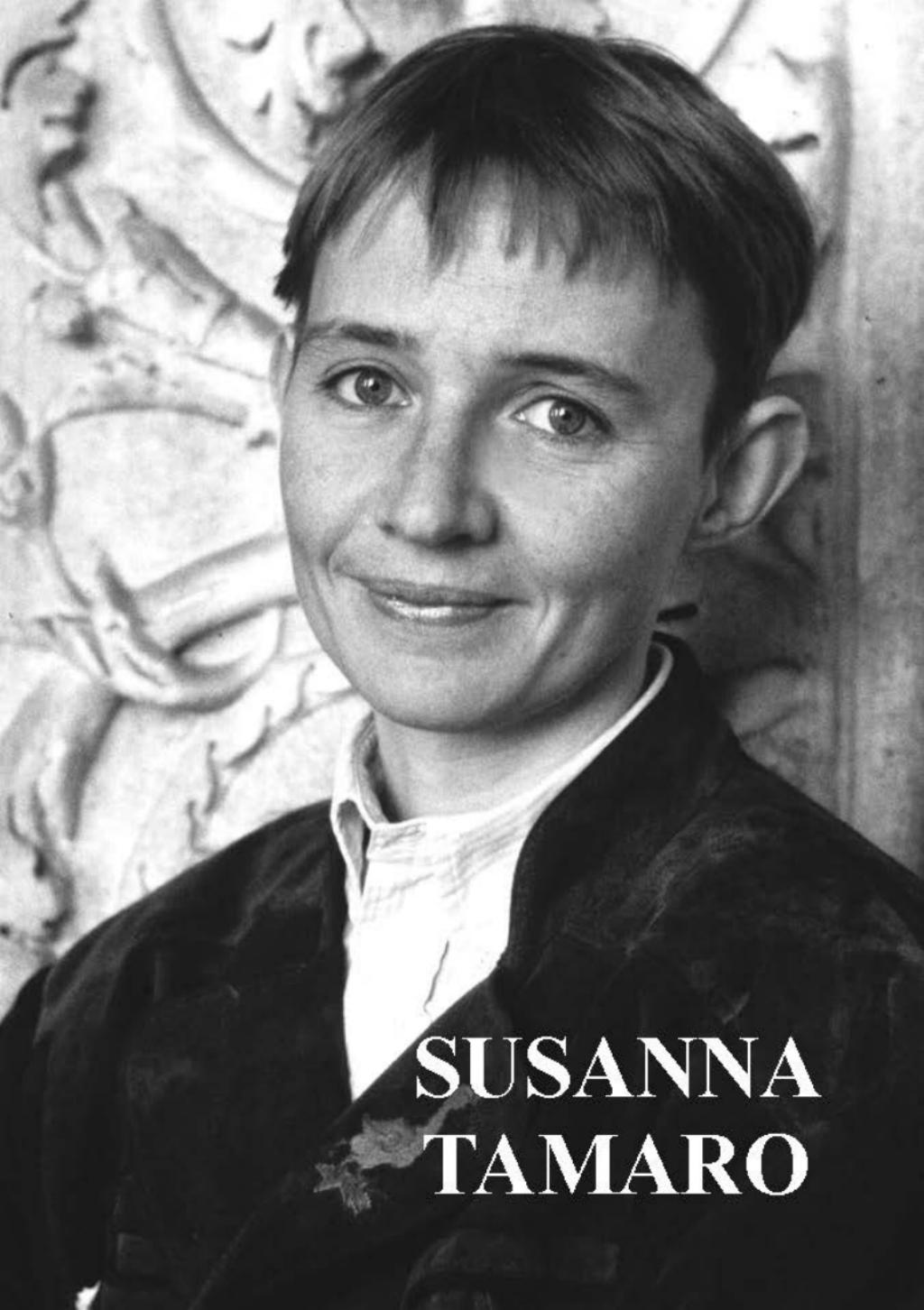
İnsan ədalətli cəza verirse, ona zorakılığı bağışlayırlar.

Vicdan xatırlayırsa, demək, heç bir günah unutulmayıb.

Əksliklərin uğurlu vəhdəti harmoniya üçün daha əlverişli şərtidir. Həmişə başlangıçıda təəccüb doğuran sonalar tamam təbii görünür.

Yalnız ölçüyə gəlmeyən və əhatə olunmayan bizi qorxudur.

İki cür mərhəmət var. Biri aciz və ürəkləri riqətə gətirən. Bu, mənə etibarılı, başqasının bədbəxtliyini görəndə ağırılıq baxış edən hissədən daha tez canını qurtarmaq istəyən qəlbin səbirliyi idir. Bu mərhəmət deyil, bu, sadəcə öz rahatlığını yaxınının əzablarından instinkтив qoruma istəyidir. Ancaq başqa mərhəmət də var – əsl, heyf silənmək əvəzinə fəaliyyət tələb edən mərhəmət. O, nə istədiyini bilir, qəti qərarlıdır, əzab çəkib və rəhm edərək insan qüvvəsi və həttə ondan da çoxu iqtidarında olan hər şeyi edir.

SUSANNA
TAMARO

ÜRƏYİNİN ÇAĞIRDIĞI YERƏ GET

328

İtalyan yazarı Susanna Tamaronun 1994-cü ildə qələmə aldığı “Ürəyinin çağırıldığı yerə get” əsəri uzun müddət İtaliyanın kitab satışında birincil-iyi qoruyub saxlamışdır. Əsər nənənin nəvəsinə məktubları şəklində tərtib olunmuşdur. ABŞ-a oxumağa üz tutan nəvəsinə özünün və qızının hərəkətlərini başa salmağa çalışan nənə, hər gün məktublar yazıb saxlamaq qərarına gəlir ki, ölümündən sonra bütün sırlar həqiqətə qovuşsun.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Onu nə zaman əkdiyimizi xatırlayırsanım? On yaşındaydım və artıq «Kiçik şahzadə»ni oxumuşdun. O kitabı sənə sinifdən-sinfla keçməyin münasibətilə hədiyyə olaraq almışdım. Hekayəyə heyran olmuşdun.

Başqaları kimi bir qız olduğunu düşünərək səni həvəsləndirmək üçün gözəl it cinsləri göstər və deyirdi: «Bu Cockerə bax, ya da bu Lassiyə necədir?» Sənəsə donuz kimi səs çıxarı və onu dinləmədən gedirdin. Qadının təccübədən üzünün ifadəsinin necə dəyişdiyini xatırlayırsanım? Heç cür təsəvvür edə bilmirdi ki, belə eybəcər bir itə sahib olmaq istəyirsən. Həqiqətən də Busk balaca idi, amma balaca olmasına baxmayaraq dünyadan bütün cinslərinin xüsusiyyətlərini daşıyırıldı. Qurd kimi başı, ov iti kimi sallaq və yumşaq qulaqları, nazik ayaqları, tülkü kimi quyruğu, doberman kimi qara tükləri vardı.

Yetimmi? İnsanın nənəsi ölürsə belə demək olarmı? Əmin deyiləm. Bəlkə də nənələr, babalar, itmişləri adlandırmaga dəyməyəcək aksessuarlar olaraq görünürülər. İnsan baba və nənəsindən, nə yetim, nə də dul qalır. Onları ucsuz-bucaqsız yolların birində təbiətin qanunu olaraq sanki bir çətiri unudan kimi buraxırıq.

Xeyli yaşadığım və daha çox insan itirdiyin üçün artıq bilirəm ki, əslinde ölürlər yalnız yoxluqları ilə deyil, – onlarla bizim aramızda söylənilməyən sözler üzündən insana əzab verirlər.

Yara nə qədər böyük və dərindirsə, ətrafında yaranan zireh da o qədər güclü olur. Amma sonra, uzun zaman geyilən bir geyim kimi ən çox istifadə olunan yerlərində köhnəlir, tikişləri sökülür və ani bir hərəkətdən yırtılır. Əvvəl heç bir şey hiss etməzsən, zirehinin hələ də səni möhkəm sardığını zənn edərsən, amma bir gün birdən-birə səfəh bir şey qarşısında uşaq kimi səbəbini də bilmədən ağlamağa başlayarsan.

İkimiz də eyni ağacda yaşadıq, amma elə fərqli mövsümlərdə ki!

Axmayan göz yaşları qəlbədə yiğilar, zaman keçdikcə qabıq tutar və əhəngin paltaryuyan maşına tixanması kimi qəlbəti tixayıb iflic edər.

Yaşlıların düşüncələrində gələcək yoxdur, varsa da daha kədərli, ya da hüznlüdür.

Çox şeyin onlarmın ürkək gözlərində əks olunmasını xoşlamadıqlarına görə çoxları onlara nifət edir.

Deyirlər ki, ataların günahını övladları çəkər. Doğrudur, çox doğru, babalarının nəvələri, oğadalarımızın nəticələri çəkər.

Bəzi həqiqətlər özlərində bir qurtuluş duyğusu daşıyır, bəziləri də qorxu duyğusu oyandırır.

Bir zamanlar oxuduğum bir Hind kitabına görə bütün güc qədərin əlindədir, iradənin gücü isə yalnız bəhanədir.

Evə keçərkən heç bir şey olmamış tərzdə davrandım, çünkü səni yaxşı olmağa sürükləyən o xasiyyətinə nifət etdiyini bilirəm.

Öz mədəniyyətinin köklərini itirənlər indinin qərarsızlığını və boz rəngini öncəki həyatlarıyla açıqlamaya çalışırlar.

330 Anam həyatdan doymadan və kılə öldü, bir dəfə olsa belə özünün də bəzi qüsurları ola biləcəyini ağlına gətirmədi. Ona daha yaxşı seçimlər təqdim etməyən dünya ona qarşı mərhəmətsiz davranışmışdı.

İnsanın özündən küsməsi özünə inamsızlığa gətirib çıxarır.

Uşaq tərbiyəsinə korlayan ikiüzlülükdür.

Ölüm də sevgi kimi elə bir mövzudur ki, onu söyleməyə ehtiyac yoxdur.

Bədbəxtlik, xüsusi olaraq qadın cinsini izləyər. Bəzi irsi anormallıqlar kimi anadan qız övlada keçər. Keçərkən də zəifləmək əvəzinə daha intensiv, daha davamlı və dərin olur.

Mən feministəmmi? Xeyr, yalnız geridə qalanlara daha parlaq bir işıq altında baxmaq istəyirəm.

Yuxarı dırmaşmaqdansa, yarı yolda partlayan qığılcmalar.

Həyat bizi ona olan ehtiyacları ilə irəliyə çəkirdi.

İnsan o ailənin övladı olurdu ki, yalnız o ana və ata bəzi şeyləri öyrənməyimizi, bir addım, kiçik bir addım daha irsliləyəcəyimizin nizamını saxlayamış.

Yaşadıqça, bir sevinc yelini gömürən kədərə məglub oldum, özümü yerində durarkən addımlarını ağır-agır yerə vuran əsgərlər kimi hiss etdim.

Başına gələn hər hadisənin bir mənası vardır. Dünyanın bu nizamına inanmaqdə tərəddüb etməyən insanları seçimlərinə görə həmişə qızsqanmışam. Mənə görə ən gözəl niyyətlərimə baxmayaraq, bunu bacarmirdim: qorxu və ədalətsizlik qarşısında hər zaman geri dişdüm. Həmişə daxiliimdə insanların üzündə minnətdərliq duyğusunu görmədiyim üçün üşyan oynardı.

Dil dişin ağrıyan yerinə dəyər.

Bu cür şeylərdə məcbur etmə olmaz, yoxsa səyyar satıcılara bənzəyərik; mallarının reklamını nə qədər çox etsələr də, hamı bu işdə bir hiylə olduğu düşünür.

Xoşbəxtliyin həmişə bir obyekti vardır, nəyə görəse xoşbəxt olursan, xoşbəxtliyin var olması xarici səbəblərlə bağlıdır. Halbuki, nəşənin obyekti yoxdur. Bəlli olmayan bir səbəbdən səni sarıyar, varlığı günəş kimidir; səni öz hərarətiylə yandırar.

Bizim münasibətimizi düşünən zaman ağlıma bir mənzərə ağac və onun gövdəsinə sarılmış bir sarmaşıq gəlir. Ağac daha yaşlı, daha yüksəkdir, uzun zaman eyni yerdə durur, kökləri daha dərinindədir. Sarmaşıq isə onun ayaqlarında, yalnız bir mövstümədə açır, onun köklərinə kök yox, ancaq sap deyə bilərik. Sonra balaca qollar çıxarırlar və ağacın gövdəsindən tutub dirişməşməş başlayır. Bir-iki il keçdikdən sonra isə ağacın başına çıxır. Ev sahibi yarpaqlarını tökəndə o hələ də yaşıl qalır. Yayılmağa, sıxlığa başlayıb ağacı bütünlükə sarıyar, artıq günəş və su yalnız sarmaşığa çatır. Bu dəmdə ağac saralıb solur və məhv olur, yerindəsə yalnız sarmaşıq üçün dayaq olmağı yarayan quru gövdəsi qalır.

Məglubiyət duyğusu onu qəbul edə bilməyəcəyim qədər güclü idi.

Nədən ən sadə həqiqətlər anlanılması ən çatın olanlardır?!

Kral Süleymanın üzüyünü, dünyadakı bütün heyvanlarla danışmağa qadir olan o dilmancı istəyərdim.

Həyat comərdlik tələb edir.

Anlayışın sükuta ehtiyacı vardır.

Mənim dövrüm də zəka evlilik üçün son dərəcə əhəmiyyətsiz bir cehiz sayılırdı; dövrün ənənələrinə görə bir xanım evdar qadın olmalydı, sual verən, maraqlanan qadının bir həyat yoldaşı olmasını hər adam istəmirdi. Buna görə gənclik dövründə çox tənha idim.

Əlbəttə, susub olduğum kimi görünə bilərdim, amma təəssüf ki, - ya da yaxşı ki - alдığım təhsisə baxmayaraq bir hissəm hələ də canlı qalmışdı və o hissəm saxta bir görünüşü rədd edirdi.

Düşünürəm ki, ətrafım dəki kişilərin gözünü qorxudan bərabərliyə əsaslanan bir münasibət axtarmağım idi.

Əlbəttə çox zəkalıydım, çox oxuyurdum, atam qürurla deyirdi: «Olqa evlənməyəcək, çünki ağılı həddən artıqdı».

332 Qəribədir, ümumiyyətlə sonradan həyatımızın ən əhəmiyyətli varlığına çevrilən insanlardan ilk anda xoşumuz gəlmir.

Rahat yaşamaq insanın ən güclü arzularından biridir, o zaman da beləydi, indi də belədir.

O zaman eyni yaşda olmayıza baxmayaraq səhbətimiz tutmurdu. Bir tək ortaq nöqtə o idi ki, eyni dildə danışırıq.

Açından ölməkdənsə, heç nədən ölmək daha asandır, əzabə üşyan edə bilirsən, heçliyə yox.

Biz xəyanət etmişdik və bütün xainlər kimi nə yerdi, nə göydə bizə yer vardi.

Hər zaman yaranan ən qorxulu səhv nədir, bilirsənmi? Həyatın dəyişməz olduğunu sanmaq, qatarın rels dəyişdirmədən sonsuza qədər gedəcəyini düşünməkdir. Halbuki, tale yazılısə biziş düşündüyüümüzdən daha rənglidir. Artıq çıxış yolunun qalmadığını sandığın bir vəziyyətdə, ümidsizliyin zirvəyə çatanda ruzigar sürətiylə hər şey dəyişir, yerlə-yeksan olur və bir anda özünü yeni bir aləmdə görürsən.

Müasir insanın bütün vərdişləri arasında gündəlik qəzetləri oxuması ən pis vərdiş sayıyla bilər. Səhər ruhun təmiz olduğu anda qəzetlər əvvəlki günlər dünyada baş vermiş bütün pişlikləri insana ötfürür. Amma vaxtında ondan xilas olmaq üçün qəzet oxumamaq lazımdı. Bu günsə artıq bu mümkün deyil; radio və televizor var, bunları açmanın bütün pişliklərin daxilinə dolmasına bəsdir.

Yer üzü bir vampirə bənzəyir, qanın dadımı bir dəfə aldımı yenidən istəyir, yenisini və daha çox arzulayır.

Yaşanmayan bir şeyin xəyalı qurulmaz!

Yenilik ilk addımda qorxudur, irəliləmək üçün bu qorxu duygusunu aşmaq gərəkdir.

O gecə qəfildən bir şeyi sezmişdim, bədənimizlə ruhumuz arasında çox kiçik pəncərə vardi, açıq olduqları zaman burdan duyğular keçirdi, bağlı olduqda heç nə keçə bilmirdi. yalnız sevgi hamisini birdən-birə şiddetli bir fırtına kimi aça bilirdi.

- Daha əvvəl həyatımızın hansı dövründə qarşılaşmışdıq.

- Lap çoxunda

Ürəyin azad qaldığı müddətdə heç kəsin diqqətini çəkməzsən; sonra bir insana bağlananda sən artıq başqlarıyla maraqlanmaz olarkən hamı arxanca düşər, səni tərifləyər.

Münasibətlərdəki asanlıq sevgini ucuzlaşdırır, xəfiplədir.

Bir insanı sevəndə-onu bütün bədən və ruhunla sevəndə ondan bir uşaq istəmək ən təbii şeydir.

Amma ürəkdən inanram ki, ürəklərdə heç bir dəyişiklik yoxdur, yalnız indi az saxtakarlıq var, bu qədər. Düşünürəm ki, yaşlıları təbiətləri qədər müdrik olmadıqları kimi, gənclər də təbiətləri qədər xudbin deyillər. Anlamamaq və anlamamamaq yaşa deyil, hər kəsin haqq etdiyi yola əlaçılıdır.

İnsan öz daxili dünyasına baxmaq istəmədiyi zamanda daha asanlıqla bəhanələr tapır. Hər kəs günah işlədə bilər. Günahın ya da məsuliyyətin yalnız bizə aid olduğunu qəbul etmək çox cəsarət tələb edir. Yenə də sənə söylədiyim kimi irəliləmək üçün tək yol budur. Əgər həyat bir yoldursa, həmisi yoxuş yuxarı gedən bir yoldur.

Yalnız əzab insanı təkmilləşdirir, - deyirdi, - amma əzabla sinə-sinəyə gəlməliyik, qaçmağa çalışın, ya da ağlayıb sizlayanlar itirməyə məhkumdur.

Mükəmməl olduğunu söyləyən hər kəs etibar etməyin, böyük həqiqətlərin onların cibində hazır olduğunu söyləyənlərə inanmayın, yalnız ürəyinizin səsinə qulaq asın.

Buna səy göstərilmez, inam özü gəlir. Sizin inanınız var, amma qürurunuz bunu qəbul etməyinizə əngəl olur, çox sual verirsiz, sadə olanı müräkkəbləşdirirsiz. Həqiqətdə dəhşəti dərəcədə qorxursunuz. Özünüzü rahat buraxın, ortaya çıxacaq nə varsa çıxacaqdır.

Çinarın altında oturanda özünüz deyil, çınar olun, meşədə meşə, düzəd düz, insanların arasında insanlarla olna.

Uşaqkən dama çıxmağı çox sevirsən, amma yaşlananda çox da xoşuna gəlmir. Bir zaman sırılı və macəra dolu kəşflər indi acı xatırələrə çevirilir.

Çinilər bir-birinə deyəmiş ki, maraqlı illər görəsən. Sənə bu yaxşı bir arzudur? Düşünmürəm, bu arzudan çox bir lənəti xatırladır. Maraqlı illər ən qalmaqallı hadisələrə şahid illərdir.

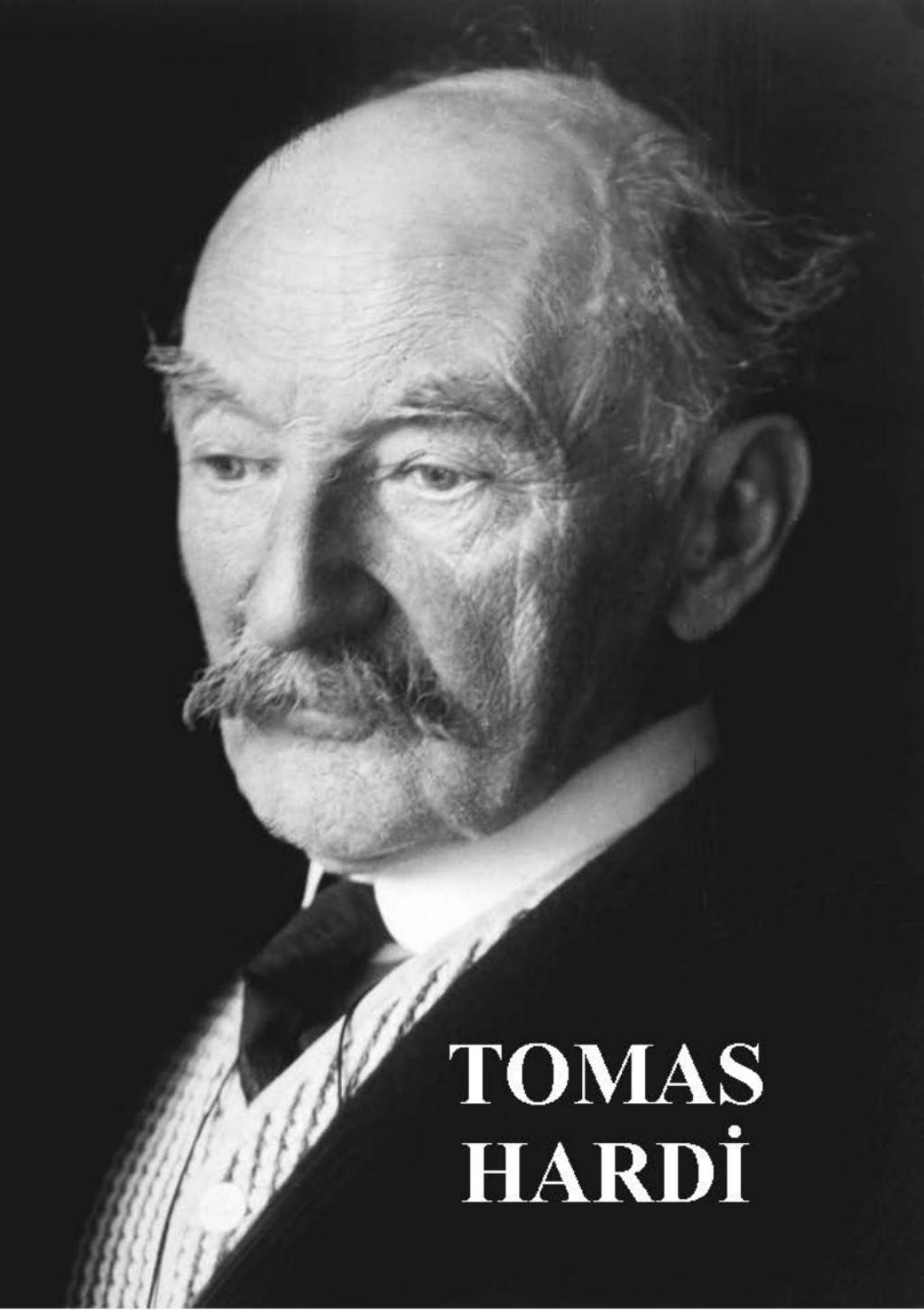
334

Bu anda göydən bir pəri ensə və mənə üç diləyimi soruşa nə istədiyimi bilirsənmi? Məni bir sıçana, hamsterə, ya da ev hörümçeyinə, yəni görünmədən sənin yanında qala biləcək bir şeyə döndərməsini istəyərdim. Sənin necə bir gələcəyin olacaq, bilmirəm, xəyal da edə bilmirəm, səni çox sevdiyim üçün də bunu bilməmək mənə əzab verir.

Harda olsam da səni görmə imkani olarsa, mənasız keçirilmiş bir həyat görəndə necə üzülürdümse elə üzüləcəm, eşq qacışını tamamlamamış bir həyat məni kədərləndirir. Özüne diqqət et. Böyükəndə səhvlərin yerinə doğruları qoymaq istəyəndə xatırla: İlk çeviriliş insan öz içinde etməlidir, bəli ilk və ən əhəmiyyətli çeviriliş budur.

İnsan özü haqqında bir düşüncəyə sahib deyildi, bir məqsəd uğrunda vuruşmaq atılacaq ən təhlükəli addımdır.

Qarşında xeyli yol açıldıqda hansını seçəcəyini bilmədiyin zaman, hər hansı birinə o an qədəm qoyma, otur və gözlə. Dünyaya gəldiyin gün necə inamla və dərindən nəfəs alımdır eləcə nəfəs al, heç bir şeyin sənin diqqətinə dağıtmamasına yol verme, gözlə və yənə gözlə. Dur, səssizə dur və ürəyini dinlə. Səninlə danışdığu zaman qalx və ÜRƏYİNİN APARDIĞI YERƏ GET.

TOMAS
HARDI

D'ERBERVİLL NƏSLİNDƏN OLAN TESS

336

Tomas Hardinin (1840—1928) bu romanının əsas mövzusu gözəl sima və hissiyyathı ürəyə malik bir qızın kədərli taleyiidir. Lənətlənnmiş Tess qüdrətli əcədadlarının günahlarını yumağ'a məhkum edilir. Doğmalarına görə həyatını fəda etməyə hazır olan bu qız insanı keyfiyyətlərə kobud qəsdə etiraz edir və cincət törətməli olur.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Başqalarının heç nə düşünmədikləri halda onların nə düşündüyünü güm an etmək lazım deyil.

Tovlanmış hər-hansı namuslu bir insanın gözündən sarğı düşəndə çox vaxt qəddar olur.

O, bunda dərs deyil, barışmalı olduğu tale zərbəsi görürdü.

Tess daxilində arzularla işinmiş həyatın necə döyündüyünü hiss edirdi. Bəlkə də o, xatirələrin olmadığı dünyadan hər-hansı bir güşəsində xoşbəxt yaşaya bilərdi.

“Hələ ki, həyat var, ümid də var” – sevimli nəzəriyyəçilərin bizi yeritmək istədikləri bu inam aldananlıara bir o qədər də lazım deyil.

O özünü Məsumluq səltənətinə soxulmuş Günah mücəssəməsi hesab edirdi.

Qadın gündəlik həyatda olduğu kimi təbiətin fonunda yalnız təsadüfi əşya deyil, onun ayrılmaz hissəsinə çevriləndə füsunkarlıq qazanır.

Əvvəl rəhmlı dünya idi, indi maraqsız pantomima.

Kədəri dərk etmiş hər kəsə görə gözəllik, əşyanın özündə deyil, onun ifadə etdiyi şeydə gizlənmişdir.

Sənki günlər çoxluğu – səhərlər – bir cərgəyə düzülüb. Birinci səhər – ən böyük və aydın görünəndir; və sonrakılar bizdən olan məsafləyə görə daha çox kiçilir və kiçilir; və onların hər biri zəhmli və zalındır. Və sənki deyirlər :”Mən gelirəm! Özünü məndən qor! Qoru!”

Ağlındıqca daha çox fərqli insan tapırsan. Adı adam insanlardakı fərqə fikir vermır. Paskal

Klerin məhəbbəti gündəlik həyat üçün həqiqətən çox dini idi. Daha çox göylərə aid idi. Belələrinə sevdiklərinin yoxluğu varlığından daha çox lazımdır. Zira ayrılıq çağrı real çatışmam azlıqlardan məhrum ideal obraz yaranır.

Rocer Etem deyir ki, uzun müddətli sərsərilikdən sonra təcrübə vasitəsilə qısa yol tapırıq. Tez-tez belə çox çekən sərsərilik səyahəti davam etdirmək imkanından məhrum edir, – onda təcrübəmizin nə faydası?

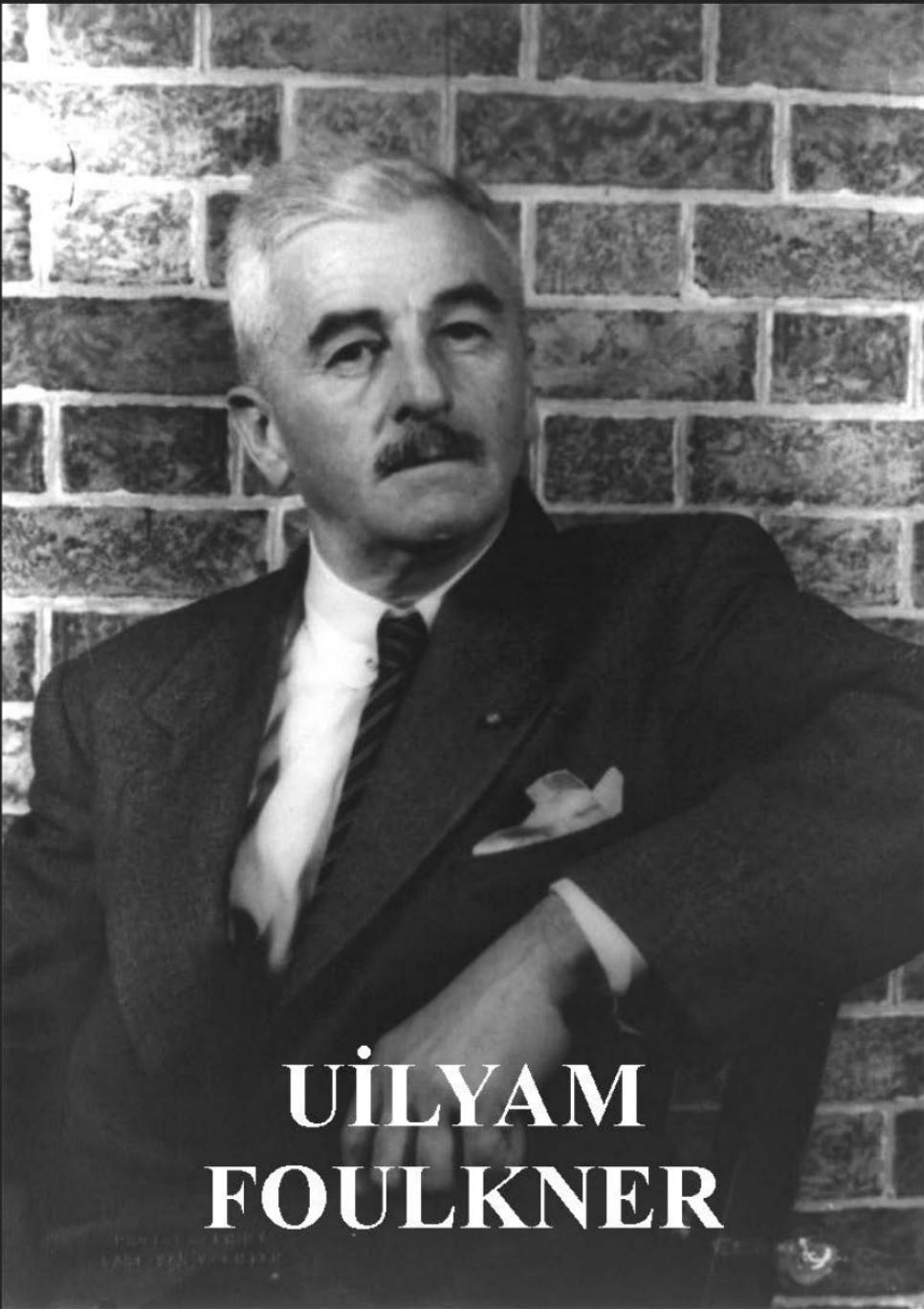
Elə bu kifayətdir ki, verilmiş halda, milyonlarla başqa hallarda olduğu kimi, bir təmin iki yarısı lazımı anda rastlaşmadı, – hər ikisi gec oluncaya qədər axmaqcasına yer üzündə dolaşdı. Bu təəssüfə layiq gecikmənin nəticəsində həkayəmizi təşkil edən təəccüb, narahatlıq, peşmanlıq, bədbəxtlik və qəzalar baş verdi.

Bu görüşün mənasını başa düşsəydi, soruşa bilərdi: niyə həmin gün hər mənada ləyaqətli və layiqli adamın yox, pis adamın seçim və maraq dairəsinə düşdü; və niyə həmin vaxt o digəri üçün keçici yarın nudulmuş xatirədən başqa bir şey olmadı?

Nadir halda insan çağırışı eşi dır, seviləməsi gərəkən çox gec gəlib çıxır. Təbiət elə də tez-tez yaratdığı yazılıq bəndəsini görüb xoşbəxtliyi tapanda – “Bax!” demir. Yaxud vücudun “Harda?” fəryadına “Burda” deyə cavab vermir. Və bu gizlənqəç darixdirici, bezdirici oyuna çevrilənə kimi belə də davam edir.

338 Niyə bu füsunkar, hörmək toru kimi hissiyyatlı, qar kimi saf qadın ruhu damğa gəzdirməyə məhkum oldu? Min illər boyu bizə, ahəngdarlığı, həsrət qalanlara mücərrəd fəlsəfə izah edə bilmədi: niyə tez-tez kobudluq gözəlliyyə qalib gəlir, niyə yaxşı qadına nalayıq kişi sahiblənir?

O belə biri idi. Robert Santin sözləri ilə desək, “öz məhvini aşiq olmuşdu”. Xəyal şimşek kimi ani çaxdı – yenə soyuq, bir dəqiqəlik acizliyə tənə edən idrak öz yerini tutdu; öz qırurunun mənasızlığından dəhşətə gəlib, yenə öz biganəliyinə qapıldı.

WILLIAM
FOULKNER

AVQUST İŞİĞİ

340

Amerikanın cənubu - özünün bütün iztirablı, faciəvi və dəlisov gözəllikləri ilə. "Avqust işığı" romانında təhlükəli və məhvədici ehtiraslar coşur, qorxulu ailə sirrləri qorunub saxlanılır, rasizm və qəddarlıq baş alıb gedir, sevgi və nifrət isə sözün əsl mənasında gözəl ölçülərə çatır.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Üzəyi yumşaqlıq, mehribanlıq, cavamlıq (artıq qırx yaşı olardı) və demək olar ki, hər cür hissiyat onun canından tərlə birlikdə çoxdan çıxıb yox olmuşdu; onda inadıl, ümidsiz dözümlülükdən, bir də dəlisov nəsil təkəbbürlüyündən savayı heç nə qalmamışdı.

Cavan subayların, taxta-şalban donjuanlarının sayı kənddəki ailələrin sayından da az idi.

Qədim yunan vazalarının üstündəki rəsmi lərde olduğu kimi, irəliyə bir addım belə atmadan əbədi hərəkətdə olmuşdu.

“Gözümün görmədiyi, qulağımın eşitdiyi qədər uzaqda”.

Mən bilən, qadınlar xeyirxah olmaqdan daha çox gözəldilər. Kişilər – bəlkə də. Qadınlarsa, – yalmız çirkin qadın xeyirxahlığa ehtiyacı olan digər qadına yaxşılıq eləyər.

Bunlardan biri ərə getdimi, yaxud ərə getməmiş belə bir yüksək sahib oldumu, dərhal qadın irqindən, qadın tayfasından uzaqlaşüb, ömrünün axırına kimi kişi tayfasından yapışmağa can atır. Elə buna görə də onlar tənbəkiyə meyllənir, sıqaret çəkir və ya tütün iyliyir; elə buna görə də səs vermək hüququ tələb etməyə başlayırlar.

– Eh, kişilər, – arvadı deyir, – görüm siz iənətə göləsiniz.

Sobanın tələb etdiyi diqqət onun qalandığı amansız qətiyyətlə heç cür uzlaşmur.

Cavan, deyib-gülən oğlan üçün evlilik həyatı, off, nə qədər uzun, yorucu olur. Düz demirəm?

Mən ondan məktub-zad gözləmirəm – heç məktub yazmağı da yoxdur.

Və dlin əbədi ləngliklə sözləri necə seçdiyinə diqqətlə qulaq kəsilib, düşüncənin ardınca zorda yetişrək lal-dinməz halda sürətlə fikirləşdi.

Kişi. Bütün kişilər. Yaxşılıq eləmək üçün əlinə düşən yüz fürsəti, bir dəfə ilişmək, istənilməyən yerə, istənilməyən şeyə ilişmək fürsətinə bada verəcək. Zəngin olmaq, ad-sən qazanmaq, xeyirxah iş görmək, bəzən həttə ziyankarlıq etmək üçün qarşısına çıxan istənilən fürsəti, istənilən imkanı gözü görməyəcək, əldən verəcək. Amma ilişmək fürsətinə əldən buraxmayacaq.

Allah özü hər şeyin ədalətli olmasının qayğısına qalacaq.

Ata qanı sevgi və qürurla nifrət bəsləyir, ana qanı işə nifrətlə sevir və birgə yaşayır.

Ayağa qalxır, ehtiyatla, yavaş-yavaş, bir qədər yöndəmsiz addimlarla kişi gözlərinin artilleriya mənzilini dəf edərək, dükana girir;

Daim sərgərdan yaşayan əsl səfилə də bənzəmirdi, amma sur-sumbatından o qədər ev-eşiksizlik töküldü ki, sanki, nə doğma bir şəhəri, nə kənd-kəsəyi, nə küçəsi, nə dörd divarı, nə də bir ovuc torpağı vardi.

– Bəyəm bu paltarda işləyəcək?

– Öz işidir, – sex rəisi cavab verdi. – Mən onun paltarını işə götürmürem.

İnsanın adı, sadəcə, onu başqlarından fərqləndirməyə xidmət edən bir səs, bir işarə deyil, həm də o adamın nə törədəcəyinin müjdəcisi ola bilər; əlbəttə, əgər başqları onun mənasını vaxtında anlaya bilərlərse.

342 Sims onun kostyumunu işə götürmədiyi kimi, heç o andır sıfətini də işə götürməyib.

O, tez-tez başını geri atıb, çıynının üstündən arxasına boylanırdı; arxadan sürətlə gələn maşma dönbüb baxan qatır kimi.

Ona baxanda mənim ağlıma küçədə avaralanan radiolu maşın gəlir. O radio nə deyir, nə danışır, maşın özü hara gedir – heç nə anlaya bilmirsən, lap yaxından baxanda işə məlum olur ki, içində heç kim yoxdur.

Onun haradan gəldiyi, hara gedəcəyi, burada qalib-qalmayacağı heç kimin (ən azı şalvar geyinənlərin heç birinin) vecinə deyildi.

İşdə ustalıqla girlənmək bacarığı, istənilən sahədə çox az insana verilir, hətta oğurluqda və yaxud adam öldürməkdə belə. Qarşıya müəyyən bir məqsəd qoymaqla, ona nail olmağa can atmaqla lazımdır.

Dünyada elə bir fərsiz adam yoxdur ki, ən azı, hansısa bir işdə digərini üstələyə bilməsin.

Mənəcə, yaxşı olmaq tənbəl adam üçün dünyada ən asan işdir.

Əgər pis bir iş görmək niyyətində olsam, Allah məni beləsiylə yoldaşlıq etməkdən saxlaşın.

Görünür, Bayron pis şeylərdən o qədər uzaq qaçıır ki, həyatda çox şeydən xəbəri olmur.

- O hələ özünü ram edə bilməyib. Özünü tam inandıra bilməyib.

-Nəyə?

-Mən düşündüyümdən də ağılsız olduğuna...

Gedin ölenə kimi işləyin, kölə uşağı kölə!

İnsan ətrafındakılar haqda o qədər az şey bilir ki... Onun aləmində bütün kişiler – elə bütün qadınlar da – hər işi onları daxilən hərəkətə gətirən istək və ya həvəsə görə görülür – başqa bir kişini, ya da başqa bir qadını təqlid edəcək qədər ağılsız olsalar belə.

Və budur, Bayron aşiq olur. Öz qısqanc və ciddi, eşq obyektinin cisməni bakırəliyini tələb edən kənd tərbiyəsinə rəğmən aşiq olur.

Yanğına tamaşa eləmək ki, pulsuzdur.

Ona od vurmaq lazımdı, özü də insan piyiylə, daha şiddətlə alışib-yansın deyə.

Qadının üzündəki təbəssümün bulağın gözünə daş atıldıqdan sonra əriyib yox olan dalğalar kimi ölüyib söndüyüünü görür.

Gözleri tamam gömgöydü. Ancaq bu gözlərə, bəlkə də, Bayronun onu aldatmağa çalışığına inamın kəlgəsi düşüb.

– Bəyəm bir dəqiqlik oturanda da hər dəfə saata baxırsınız? Onlar hardan biləcəklər ki oturmusunuz, ya oturmamısınız? Bir dəqiçə az, bir dəqiçə çox – nə fərqi var ki?

– Belə başa düşürəm ki, mənə oturmağımı görə haqq ödəmirlər.

Çünki boşboğazlığa görə ona əmək haqqı ödəsəyidilər, çoxdan bu sexin sahibi olmuşdu.

İnsanlar bir-biri haqqında getdikcə daha çox yalan şeylər danışırlar.

Braun, əgər belə demək mümkündüsə, hırıldama qdan, onu-bunu lağla qoymaqdan boş vaxt tapanda elə burda işləyirdi.

Doğrudan da belədi, adam ki işdən çıxdı, dərhal onun dalınca ağızlarına gələni danışırlar.

“Qürur və şərəfdən, həyatdan hələ nəsə bir şey qalıb”.

Sahib olduğu qadının başına bu cür oyun açmaq kişilərə xas olan şeydir, buna görə də qadınlar güclü olmağa məcburdurlar, kişilərlə tördədikləri yaxud kişilər üçün qurşandıqları pis əməllərə görə onları günahlandırmak olmaz, zira Allah özü yaxşı görür ki, birinin övrəti olmaq nə qədər çatın işdir.

Zira şəhər belə hesab edirdi ki, bu mömin və əməlisaleh qadınlar bağışlamağın – bu şirin vicdan çərəzinin dadi, ətri qaçmasın deyə yaxşını da, pisi də belə asanlıqla unutmurlar.

İnsanlar bəzən zorla öz iradələrinə tabe etdirildikləri adamın da halına acırıflar.

344

Amma hamı – bu sözü deyən də, təkrar edən də, ona qulaq asan da yaxşı başa düşürdü ki, bu, doğru deyil.

Ümumiyyətlə, insanlar hər yerdə eyni cürdür, ancaq kiçik şəhərdə – şər iş görməyin daha çetin, onu gizli tutmaq imkanının isə çox az olduğu bir yerdə – görünür, adamlar başqası haqqında daha çox şər şeylər uydura bilirlər.

İnsan yalnız yadda saxladığı qədər unuda bilir, artıq yox.

“Çünki hər dəfə, – o düşünür, – bir şey vərdiş halına keçəndə, nə işdəsə, həqiqətdən və gerçəklilikdən daha çox uzaqlaşır”.

Zira insanın ümidi edə biləcəyi yeganə şey – ona öz din qardaşları arasında sakitcə yaşamaq imkanının verilməsidir.

...gözləri isə eləydi ki, yalan demək istəsən də, deyə bilməzdin.

Kristmas qanunu ona görə pozur ki, çoxlu pul qazanmaq istəyir, Braun isə qanunu ona görə pozur ki, nə elədiyini başa düşməyə ağılı çatır.

Çünki artıq baş vermiş bədbəxtlik baş verə biləcək bədbəxtlik qədər qorxunc deyil. O, təki heç nə dəyişməsin deyə, vərdiş olunmuş bədbəxtlikdən bərk-bərk yapışacaq. Bəli. İnsan həmişə canlı adamlardan qaçıb gizlənmək istədiyi barədə danışacaq. Amma ona əsl ziyan vuran ölüldür. Torpaq altında sakitcə yatan, onu heç cür tutub saxlamağa çalışmayan ölüller; o, bax onlardan qaçıb gizlənə bilməyəcək.

Deyirlər yalnız təcrübəli yalançılar adamı aldada bilir. Amma təcrübəli, vərdişkar yalançı çox vaxt yalnız özünü aldadır; bütün hayatı boyu düzələk qandalının buxovunda gəzən adamın yalanına isə daha asan inanırlar.

Bəlkə, ona görə ki, taylı təkcə tayıni tapmır, həm də o öz tayından yayına bilmir.

“Deyəsən, sən yaxşı yata bilmirsən. Çoxdandı yuxuya gedə bilmirsən. Sən gərək çox yatasan”.

– Braun isə soruşub: “Nə qədər çox?” Kristmas deyib: “Bəlkə də – həmi şəlik”.

– Onda saat neçə olardı? – şerif soruşur.

– Yəqin ki, səkkiz, – Braun deyir. – Adam nə vaxt yuxudan oyanır? Əgər zəngin deyilsə. Mən isə, bir Allah bilir ki, onlardan deyiləm.

Bilirsiniz maraqlı olan nədir: bəzi adamlar elə fikirləşirlər ki, pul qazanmaq və yaxud pul elədə etmək qaydasız oyun kimi bir şeydi.

...qapını arxadan bağlasalar da, cürbəcür sıfətlər pəncərələrdən içəri boyanmış.

Axi yalançımı da elə qorxutmaq olar ki, axırda o, məcbur qalıb düzünü desin; eləcə də əksinə: düz adımı zorla yalan danışmağa məcbur etmək olar.

Yuxusu gələcəyinə ümidi olmayan adamlar kimi əllərini boynun ardında çarpezlayıb yatağına uzandı.

“Mən niyə at iyinin içində yatmalyam?” Sonra tərəddüdlə dedi: “Çünki onlar qadın deyillər. Hətta onların dişisi də kişi kimi di”.

Zira çoxdan əxz etmişdi ki, uşaqlar böyükleri böyük kimi qəbul edə bilsələr də, böyükərlər uşaqları böyük kimi qəbul etməkdən başqa heç nəyə qabil deyillər.

Hətta ayaqqabıların üstündəki toz da som-soyuq idi, onu üşüdürüdü.

Yaddaş, bilgi xatırlamazdan qabaq inanır. Xatırladığından, hətta bilginin ilgiləndiyindən daha uzun müddətə inanır.

Qızın nə üçün ağladığını da başa düşmədi, zira bilmirdi ki, böyükler də ağlayar, bunu bildiyi vaxt gəlib çatanda isə yaddaşı o qızı çıxdan unutmuşdu.

Zira hər ələcsizliqda bir ümid görməyi öyrənmək üçün beş yaş hələ çox az idi.

Onlar qapıdan keçib bayırı çıxarkən bir zəncirin iki həlqesinə bənzəyirdilər – bütün kompromisləri qəti rədd etmək sarıdan bir-birlə eyniləşən, bir-binini tamamlayan iki kürək; heç qan qohumluğu da onları bir-birinə bu qədər oxşada bilməzdı.

Səsi acıqlı deyildi. Bu səsdə, ümumiyyətlə, insana xas, ən aza, şəxsi heç nə yox idi. Sadəcə, yazılmış, yaxud çap olunmuş söz kimi soyuq və rəhməsiz idi.

346 Özünü qartal kimi ciddi, müstəqil, nəhəng, amansız və güclü hiss edirdi. Amma bu hiss keçib getdi, hərçənd, o vaxt o öz cisminin, eləcə də bütün ətraf məkanının onun üçün – qartal üçün əsl qəfəs olduğunu hələ anlamamışdı.

– Sənəcə, o, (diyə) indi harda ola bilər?

– Bilmirəm. Mən ki, diyə deyiləm. Bilmirəm o, harda ola bilər.

Məsələ qadında, onun ən adı, ən məsum hərəkətlərə belə cüzi də olsa, şeytani çalar qatmasında, xəlvəti işlərə olan qadın marağında, qadın həvəsində idi.

Hətta ailəli kişilər belə təsadüfən-təsadüfə, bayramdan-bayrama öz evlərində otururdular; onlar başqa bir mühitdə cərəyan edən ayrıca, gizli bir həyat yaşıyır, hərdən bir yolları evə döşəndə isə teatrda əzizlənən mesenatlar kimi evdəkilor onların başına fırlanırdılar.

Amma səfil-sərgərdan geyimli, utancaqlıdan simasına nəsə maddi dünyaya aid olmayan, günahsız bir ifadə çökmüş kəndçisifet yeniyetmə oğlan və onun önlündə məyus halda, intizar içində donub qalmış, bapbalaca bir qız... O qədər balaca ki, sanki, ona da qeyri-maddi dünyamın həmin möhürü vurulmuşdu.

Zira cavan adamın məhəbbəti arzusu kimi cüzi bir ümidi də özünü doyurur.

İnsan pulu hara gəldi səpməyi öyrənməyənəcən, onun qədrini bilməyi heç cür öyrənə bilmir.

Bu, sonralar baş verəcəkdi – həyat o qədər sürətlə firlanacaqdı ki, əxzetmə həm bilgini, həm də inancı əvəz edəcəkdi.

Cavan olmaq çox dəhşətli şeydi. Çox dəhşətli şeydi. Çox dəhşətli

Zaman ötüb keçdikcə ümidişizlik, qəzəb və xəcalet hissi korşalır, təsirini itirirdi.

Üz-üzə dayansalar da bir-birinə baxmırıldılar. Onları bağçada seyrə dalarkən bir-birinə rast galmış iki rahibə bənzətmək olardı.

Bütün bunlar üç-dörd il əvvəl olmuşdu, indi isə tamam unudulmuşdu – əqlin inadkarlığına güzəştə gedilərək nə gerçek, nə də yalan olduğu qəbul edilmədən unudulan fakt kimi.

Eştdin bu nə deyir? – kişi dedi. – Deyir ki, bəlkə o mənim xoşuma gəlir. Romeo və Cülyetta. Aman Allah!

Beləliklə, fanatizmlə bəsirət, demək olar ki, eyni anda hərəkətə gəlmİŞdi; yalnız fanatizm bir qədər gecikmişdi.

Sonra uzun çəkən şiddətli külək o qızı da üçüncü bir kağız parçası kimi onun həyatından sovurub apardı.

Nəç ki Cənubdaydı (nisbi mənada), bu fəndi almırı. Amma bir dəfə işləmədi. Yenə də yataqdan qalxanda yatdığı qadına zənci olduğunu dedi. “Nə olsun, – qadın təccübəldi. – Mən də elə bilirom ki, yenə italyana-zada rast gəlmİŞəm”

Zira qadınlar fiziki döyüş qaydalarına heç vaxt riayət etmirlər.

“O də elə bütün qadınlar kimi dır. İstər on yeddi, itərsə də qırq yeddi yaşları olsun, bir kişiye təslim olmaq vaxtı yetişəndə onların heç biri uzun-uzadı zəvzəmədən ötüŞ bilmir”.

Axı niyə də başqalarından fərqli fikirləşməlidir, lap elə mənim haqqımda olsa belə.

Fikirləşirdi ki, özündən deyil, tənhalıqdan qaçıb yox olmağa çalışır. Küçə isə hələ də uzanıb gedirdi: pişik kimi onun üçün də hər yer eyni idi. Bu yerlərin heç birində dinclik tapa bilmirdi. Dövranlar, əhvallar dəyiş-dəyiş kükçə hələ də uzanıb gedir, həmişə də kimse siz, bomboş görünürdü: o özünü sükut içərisində daim hərkətə məhkum, gah söndürülən, gah da yeni dən alovlandırılın ümidsizliyin cəsarəti, yaxud gah söndürülməsi, gah da alovlandırılması lazımlı gələn cəsarətin ümidsizliyi tərəfindən qaçarağa götürürən saysız-hesabsız avatarlar kimi də görə bilərdi.

Toydan bir gün sonra isə demişdi: "Artıq, ağılımı başına yiğmaq vaxtı". Elə həmin gündən ağılımı başına yiğmağa başladı.

"Yaşım artıq əllini haqlayıb. Ürəyim istəyən hər şey varımdır. Mənə yaxşı bir arvad göndərin. Kimliyinin fərqi yoxdur, təki yaxşı evdarlığı olsun, yaşı da otuz beşdən aşağı olmasın".

"Evlənmək" sözünün onların arasına girməsindən, dile gətirilməsindən qorxdu, öz-özünü götürüy etdi: "Bəlkə, o hələ bu barədə düşünmür, mən özüm çəşib onu bu fikrə sala bilərem".

- 348**
- Əgər biz uşaq istəsəydi, mənçə, bunu iki il əvvəl edərdik.
 - O vaxt istəmirdik.
 - Elə indi də istəmirik, – o dedi.

"İndi biliyəm ki, axmaq nədir. Bu o adamdır ki, hətta özünün belə ağıllı məsləhətinə qulaq asın".

Beləliklə, indi onlar bir vaxtlar bilginin doğulduğu üfunəftli mağaralar dövründən bu günədək özlərilə gətirdikləri ibtidai bir heyət içərisində yanğına tamaşa edir, elə bil, havaya yüksələn alovu ölümün özü kimi birinci dəfəydi görürdülər. Sonra hay-küy içində, zingil dəyə-zingildəyə, siqnal verə-verə yanğın maşını özünü yetirdi. O təzəydi, rəngliydi, qızıl suyunu çəkilmişdi, əl siqnalı və qızılı rəngli, təmkinli, ötkəm, məğrur səsli zəngi vardi. Başı şlyapasız kişilər və cavanlar üzüm salxımı kimi onun yan-yörəsindən elə rahatca asılmışdılar ki, fizika qanunlarına qarşı belə bir heyətamız bigənəlik yalnız milçəklərə xas ola bilərdi.

İnsan nəyisə eləməmək qərarına gələndə, elə biliyəm ki, o özü-özünü güvənməlidir. Ancaq nəyisə eləmək istəyəndə, mənçə, gərək hökmən, kim dən olursa olsun, ala biləcəyi hər məsləhətə qulaq assın.

Gələnlərdən bəziləri – artıq tapançası cibində olanlar dərhal günahkarı edam etməyə çağırıdlar.

Bura yiğişmişdilar ki, susmaq bilməyen Kim öldürüb? Kim öldürüb? ugultusunu saysız-hesabsız güclü daban taqqılıtları ilə Onu hələ tuta bilməyiblər? Hə-a. Tuta bilməyiblər? Tuta bilməyiblər? şəklində həkk etsinlər.

İnsan, ağırlığına dözə biləcəyi, yaxud dözməli olduğundan xeyli, müqayisəyəgəlməz dərəcədə çox işlər görür, hərəkətlər törədir. O da bax elə bu cür öyrənib ki, hər şeyə dözə, hər yükü daşıya bilər. İş də elə bundadı. Dəhşətliyi də elə budur. İnsan hər şeyə dözə, hər yükü, hər cür yükü öz çıymında daşıya bilər, bilər”

Elə bil, Allah özü istəyir ki, qadınlar kişi yalanı arasından nəyə ehtiyacları varsa onu öyrənib bilsinlər – özü də heç nə soruşub eləmədən. Nəyə ehtiyacları yoxdursa, nəyi bilməli deyillərsə, onu bilməsinlər, heç ağıllarına da gətirməsinlər. Buna görə də indi onun nəyi bildiyini, nəyi bilmədiyini qəti deyə bilmərəm.

Amma məsuliyyəti boynunuza götürüb deyə bilərsinizmi ki, şərin həddi-hüdudu haracandır, harda o, görüntüyü keçir? Əməllə görüntütü arasındaki həddin hansı nöqtəsində şər dayanır, irəli gedə bilmir?

349

“Bəlkə, bu hələ yalan deyil, axı bunun yalan olduğunu özü də başa düşmür?”

– Yox, – Haytauer deyir. – Sizə mənim köməyim lazım deyil. Sizə artıq məndən qat-qat güclü biri kömək eləyir.

– Kim kömək eləyir?

– Şeytan

Göz önündəki ilgim – hamısı bir andaca bir-birinə qarışaraq, hər cür məntiqi və bəraəti rədd edən, amansız alov kimi onları udub əridən qətiyyətə çevrildi: İstəmirəm! İstəmirəm!

Yaxşı qadınlar qaba rəftarlı, içki düşkünü və sair bu qəbildən olan pis kişilərin əlindən zillət çəkirlər. Ancaq hansı qadın – iştir yaxşı, iştirə də pis olsun – pis kişidən kişilərin yaxşı qadınlardan çəkdikləri qədər zillət çəki b?

Uşağı olan bir qadına xəyanət eləmək mümkün deyil, ananın əri – o, ata olsa da, olmasa da – artıq aldadılmış kişi d.

“Mənimləşə bölüşmək istəmədi, – o fikirləşir. – Mən onu dinləyərdim, danışa-danışa fikirləşməsinə mane olmazdım.”

Əlbəttə, insanların ağızını bağlamaq mümkün deyil. Hətta qadının belə.

Deyəcəksiniz ki, məhəbbətin nə olduğunu ilk dəfədir anlamışınız; mənsə deyirəm ki, ümidi nə olduğunu anlamışınız. Başqa heç nəyin, yalnız ümidi. Ümid üçün heç bir obyekti əhəmiyyəti yoxdur, elə sizin özünüz üçün də.

Cavanlıq. Cavanlıq. Onu nəylə müqayisə etmək olar, bu dünyada heç nə onunla müqayisə edilə bilməz.

O, dərinən, ağır-agır nəfəs alır, hər nəfəs alıqca özünün bozumtu ala-toranda əridiyini, qəzəbdən, ümidsizlikdən xali olmayan bu sakit kimsəsizliyə qarışdığını hiss edir.

Zaman, işiqli və qaranlıq vaxt kəsimləri çoxdan öz ardıcılığını itirmiş, bir-birinə qarışmışdı.

Onlar, sanki, indi bir bütöv olmuşdular, bir-birindən göz qapaqlarının iki hərəkəti arasındakı an 350 qədər ayrıılır, bir-birinə keçmirdilər.

Həmi istəyir ki, məni tutsunlar, ancaq mən özüm onların qarşısına çıxıb: “Bu da mən. Bəli, mən onlara demək istərdim ki, “Bu da mən”. Mən yorulmuşam Qaçmaqdən, yorulmuşam Öz həyatımı içi yumurta ilə dolu zənbil kimi daşınmadan yorulmuşam deyəndə onlar məndən qaçırlar. Guya, məni tutmaq üçün nəsə xüsusi bir qayda var, bu cür tutmaq isə o qaydaya uyğun deyil.

“Hər halda, bu yeddi gündə otuz ildə getdiyimdən çox uzağa getmişəm, – o düşündü. – Amma bu çevrədən qırağa heç cür çıxa bilməmişəm. Özüm öz ətrafıma cizdiğim çevrəni heç cür yarib keçə bilməmişəm, indən belə isə onu heç cür təzədən ciza bilmərəm”.

Öz mamır basmış tənhalılarının ən dərin cəngəlliyyində yaşayırdılar.

Ümumiyyətlə, heç nə eləməyib. Özünü zənci kimi yox ağ adam kimi aparıb. Əsas məsələ də bundadı. Camaat buna görə belə bərk qızılbaşlıb. Sən bir buna bax, qatil olasan, adam öldürəsən, özün də geyinib-kecinib, şəhərdə kefin istədiyi kimi gəzəsən;

Seçim etmək insana heç də tez-tez nəsib olmur.

Zira əqlin ən xoşbəxt xisləti vicdanın həzm etmədiyi şeyi unutmaqdır.

Xalq deyilən şey qəribə məxluqatdır. Əgər daim onun öününe təzə bir dəlil, sübut çıxarmasan, nə düşüncəsində, nə də əməlində nədənsə yapışib sabit qala bilmir. Sonra təzə bir sübut, dəlil gətirsən belə, dəxli yoxdu, yenə fikrini dəyişir.

Əgər aralıqda gəzən şayiələr həqiqət kimi qəbul edilirsə, onda bu, həqiqətdir.

Mənəcə, pis adamlar kimi yaxşılardan öz seçimlərinin haqq-hesabını ödəməlidirlər.

Mexaniki zamandan daim uzaq qaçıır. Ancaq elə buna görə də heç vaxt onu sshv salmur. Sanki, təhtəşşüründə əqlin iştirak olmadan, qeyri-ixtiyari doğulan bir neçə dəyişməz, kristallaşmış sabit vaxt ölçüsü vardi və bu gerçək dünyada onun bütün keçmiş həyatını indiyəcən məhz bu ölçülər idarə etmiş, onlar nizama salmışdı.

Yaxşı olmaq elə pis olmanın özü kimi insana heç də havayı başa gəlmir; bunun da əvəzini ödəmək lazımdır. Haqq-hesab tələb olunanda məhz yaxşı adamlar onu ödəməkdən imtina edə bilmirlər. Ona görə imtina edə bilmirlər ki, onları heç cür bu haqq-hesabı zorla ödəməyə məcbur etmək olmaz – onlar, bir növ, düz, vicdanlı qumarbaz kimidilər. Pis adamlar isə imtina edə bilərlər; çünki, onsuz da, heç kim onların bu haqq-hesabı dərhal, yaxud ümumiyyətlə, haçansa ödəyəcəklərinə ümidi eləmir. Yaxşılardan imtina etməyi bacarmırlar. Bəlkə də, yaxşılardan pişlərdən daha çox, daha sürəktli ödəməli olurlar.

Əgər bir insan ona tuşlanmış tapançadan qaçırsa, yaxud sinəsini onun öününe verirə, bu hərəkətinin qoçaqlıq və ya qorxaqlıq olduğu barədə düşünməyə heç cür macal tapa bilməz.

Lənət şeytanı, doğrudanmı, mənim kimi son vaxtlar bu qədər yalan danışmağa məcbur olan bir adam indi elə bir şey tapıb uydura bilməyəcək ki, ona hər kəs inansın – istər qadın, istərsə də kişi. Ancaq deyəsən, bacarmayacam. Görünür, bu iş – inandırıcı tərzdə yalan danışmaq mənlik deyil.

Düşüncə o qədər sürətliydi ki, heç nə fikirləşə bilmirdi.

Bu fikirlər tələsmek zərurətilə birlikdə eyni qoşquya qoşulmuş paradoks kimi beynindən dördnala çapılıb keçdi.

Yorğunluq, əzginlik deyil, məhz təslimçilik, sanki, o, insana ya məglubiyətdən, ya da qalibiyətdən yapışır durmaq imkanı verən, özündə MƏN VARAM qüvvəsini cəmləşdirən, imtina edildiyi təqdirdə isə çox vaxt ölümə naticlənən bütün gücündən – qürurundan, ümidindən, qorxu və məğrurluğundan əl çəkib, onu möhkəm düyünlənmiş bir yumruğa tərk etmişdi.

Bir də ki, onsuz da, bizim əməllərimiz çox vaxt özümüzə yaraşdır. Həmçinin biz də öz əməllərimizə.

Birdən fikirlərinin nə dediyinə heç özü də qulaq asmayan deyinən qadının səbəbsiz-filansız sizildənmiş kimi zəhlətökən olduğunu hiss edir;

Həyat özü qocanın ayağına gəlir, onlar isə gec qalırlar. Onlara yalnız onun artıqları qalır.

Qorxuram ki, o, məni tamam çəş-baş sala, yəni, necə deyərlər, gözümü çəpləyə-çəpləyə axırdı, doğrudan da, çəpgöz olam...

Bayronun heç nə olması da sizin hər şey olmanız kimi təzədən düzələn deyil.

O, ağlamağa başlayır, Haytauer isə qadın göz yaşları önungdə ələcsiz qalan bütün kişilər kimi matdüm-matdüm ona baxır.

Nəhayət, məğrurluq tamamilə gücdən düşüb bərəat istəyi səviyyəsinə endi, sonra isə onun son və acı qalıqları bu adamı tərk edərək, onu axırıncı sığınacaqdən da məhrum etdi.

– Eh, kişilər, – o dedi. – Elə buna görə də qadınlar sizə qarşı bu qədər səbirsizdilər. Siz heç şıltاقığın da həddini bilmirsiniz. Hədd isə düzünə qalsa, üskük kimi bir şeydi. Əgər siz kişilər kömək üçün özünüzə qadın tapmasaydınız, heç on yaşına çatmamış hamımızı bir nəfər kimi cənnətə aparardılar.

Bir qadının digərinin arxasında danışması üçün əsas tələb olunmur. Əlbəttə, söz-söhbətlərin çoxu qadılardan çıxır. Ancaq əgər siz təkcə kişi kimi deyil, daha geniş düşünə bilsəydiniz, onda bilərdiniz ki, qadın nəsə deyirə, bunun onun özü üçün heç bir əhəmiyyəti olmur. Öz dediklərini ciddi qəbul eləyən məhz sizsiniz, kişilərdi. Əgər o qadına, ya da sizə qarşı bir əfrəzi olan varsa, bilin ki, o, qadın cinsindən deyil.

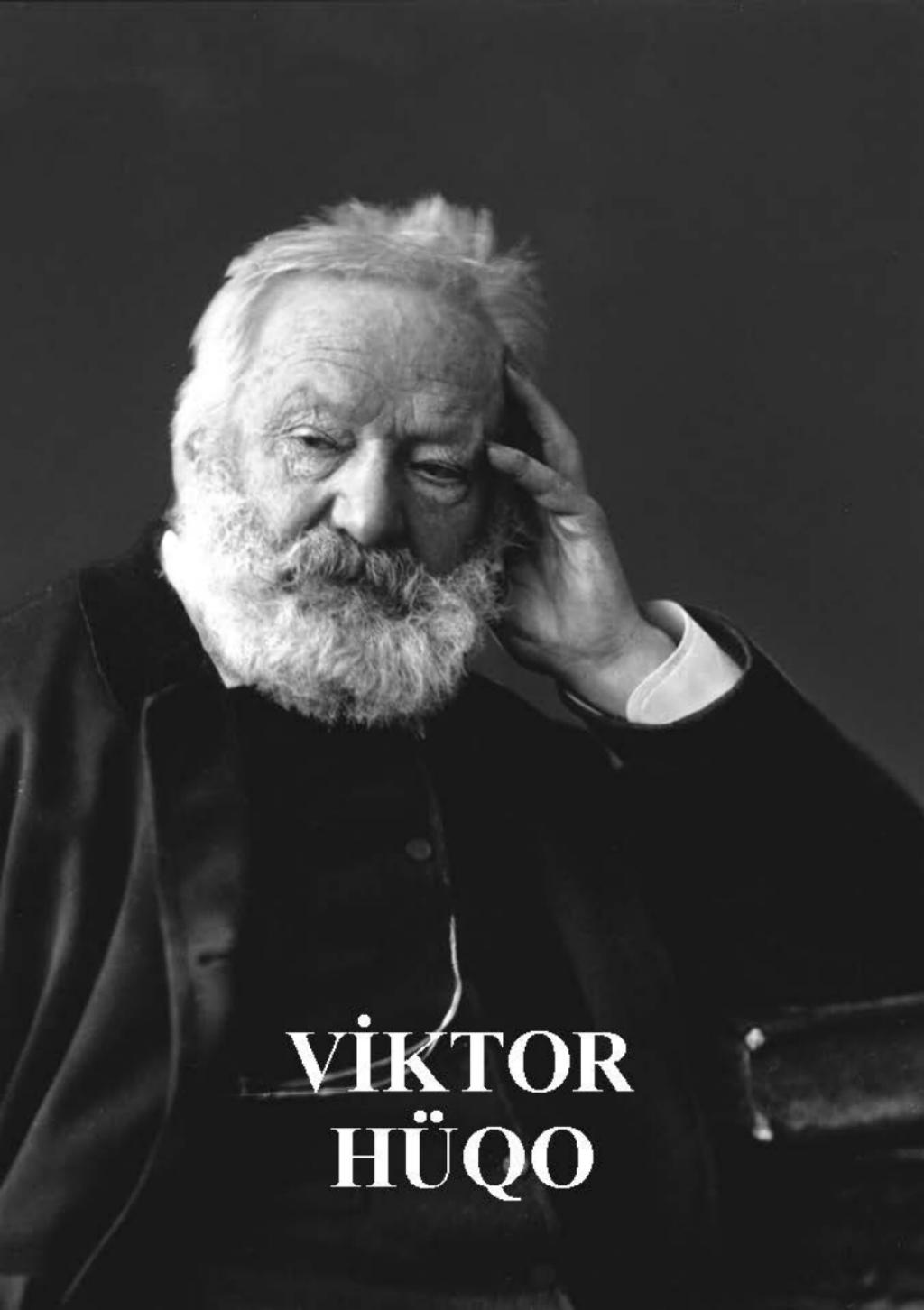
Nisbətən cavan kişilər – şəhərlilər isə bir kənddə topa topa hərəkətsiz dayanıblar, ya da bir-birilərinə nəsə deyir, ağızucu söhbət edirlər; onlar bir qismi Bayrona tanış olan kontor işçiləri, vəkillər və hətta, birdən-birə hamisi eyni anda sıfətlərinə eyni cür zabitəli ifadə verən və bu səbəbdən mülki geyimli polisləri xatırladan, amma polis kimi görünüb-görünmədiklərini çox da vəclərinə almayan ticarətçilərdi.

Görünür, insan hər şeyə tab gətirə bilər. Hətta özü eləmədiyi şeyə də. Hətta "Elə şey var ki, ona tab gətirmək mümkün deyil" fikrina də. Hətta yerə çöküb, hönkür-höñkür ağlamalı olduğu halda, bunu eləmədiyinə də. Hətta geri döñüb baxsa da, baxmasa da artıq bunun heç bir faydası olmadığını biləndə də tab gətirə – döñüb geri baxmaya bilər.

Yəqin ki, tutub əzişdirə də bilmərəm, çünki məndən iri, cüssəli, məndən güclüdür. Ancaq hər halda, buna cəhd eləyə bilərəm. Cəhd eləyə bilərəm.

Bu adam yalandan qorxuram deyəcək qədər həyasızdı, bir vaxtlar qorxmadan yalan danışlığı kimi.

Ən aza, heç yerimi qırmamışam, – Bayron fikirləşir. – Daha doğrusu, o, mənim heç yerimi qırmayıb.

A black and white photograph of an elderly man with a full, bushy grey beard and hair. He is resting his chin on his right hand, which is propped under his head. He is wearing a dark, button-down shirt. The background is a solid, dark grey.

VIKTOR
HÜQO

SƏFİLLƏR

356

Səfillər (fr. "Les Misérables") – Viktor Hüqonun yaradıcılıq fəaliyyətində əsas yer tutan romanlardan biri.

XIX əsrin başlanğıcı. Avropa – inqilab astanasındadır. Katorqadan qaçan, səfil, höbs cəzasına məhkum olunmuş Jan Valjan qəddar məhkəmədən qaçmağa məcburdur. Paris polisinin inspektoru Javer onun ələ keçirilməsini bütün həyatının işinə çevirir. Jan Valjan taleyinə görə məsuliyyət daşıdığını zənn edən Fantina adlı qadının ölümündən sonra onun qızı və ona ən yaxın insan olan Kozetta ilə qalır. Qızın xoşbəxtliyi naminə Jan hər şeyə hazırlıdır...

Əsərdən seçilmiş hissələr

Sanki ruhu yer üzündə yaşamaq üçün bəhanə axtarırdı.

Müqəddəs olmaq – müstəsna bir şeydir: ədalətli olmaq isə qaydadır. Yolunuzdan çıxın, yixılın, günah iş görün, ancaq ədaləti olun.

Mümkün qədər az günah etmək – insan üçün qanun budur. Heç günah etməmək mələklərin arzusudur. Yer üzündə nə varsa, günaha tabedir. Günah cəzibə qüvvəsinə malikdir.

Ah nə gözəl təselli verən bir adam idi! O, kədəri unutdurmağa çalışmadı, əksinə kədəri daha da dərinləşdirib, sonra ümidi verməklə onu daşıdırı.

- Bilik həqiqətdən doğmuş olan hakimiyətdir. Yalnız bilik insanları idarə edə bilər.

- Bir də vicdan.

- Hər ikisi bir şeydir. Vicdan – bizdə fitrən mövcud olan biliklərin məcmusudur.

Tərəqqinin kobud təzahürləri inqilab adlanır. İngilab qurtardığı zaman aydın olur ki, bəşəriyyət şiddətli qulaqburmazı almışsa da, irəliyə doğru addım atmışdır.

Varlanmaq guya qabiliyyətdəndir. Lotereyada udsanız, sizi ağıllı hesab edəcəklər. Bəxtiniz gətirdimi – hamı sizi böyük bir insan hesab edər.

Almazın çürümək qorxusu yoxdur.

Seyr edənlərin özlərini də seyr edənlər var.

Hər yerə yayılmış qəm-qüssə onun üçün yalnız yaxşılıq etməkdən ötrü daimi bir bəhanə idi.

Dərdli adamlar geriyə baxmazlar. Onlar qara talelərinin dallarınca gəldiyini çox gözəl bilirlər.

Ləkələnmiş adamlar hörmət həsrətindədir.

İnsanı yoxsulluqdan şərəfsizliyə aparan yol yaxşı çıkış yolu deyildir.

Bədbəxtlik zehni tərbiyə edir.

Əşrlərin siması məhz ayrı-ayrı illərin simasından yaranır.

Yoxsuluq və nasazlıq pis məsləhətçidirlər: birisi deyinir, o birisi yaltaqlanır. Nəzarətsiz qəlbələr bu səslərə qulaq asırlar. Nəticədə məhv olur, sonra da məhv olanlara daş atırlar.

Bunlar nə mərhəmətli, nə kinli, nə alim, nə cahil, nə dahi, nə də axmaq idilər, lakin bunlarda bir sehr, bir cazibə var idi ki, buna da “20 yaşı” deyirlər.

Süleyman peyğəmbər cavab verirdi ki, məhəbbət işmətin bir hissəsidir.

O, yaşamaq üçün işləyirdi, sonra yenə yaşamaq üçün sevdi, çünki adı açıqdan başqa ürək acliği da var.

Dünyada heç nəyi bəyənməzdı ki, bu da zəiflərin nəzərində böyük qüvvədir.

Çox vaxt sadəl övhiliyün böyük məharət olduğu meydana çıxır.

Ağzı açıq qalmış pivə köpüklənməz.

Səhv etmək – eşqin xasiyyətidir.

Həyatda müvəffəqiyyət qazanmaq üçün alçaq olmaq kifayət deyildir.

Bəzi adamlar vardır ki, birinə nişnət bəsləmədən, başqalarını sevə bilməzlər.

Dövlətin ən mühüm məmurları süd anaları və məktəb müəllimləridir.

Onun sizin yanınızda olmağına səbəb sizin ona möhtac olmağınız, onun da sızsız yaşaya bilməməsidir.

Həyatın ən ülvi səadəti – sevildiyinizə əmin olmaqdır, sizi öz xatirinizə, daha doğrusu, sizdən asılı olmadan sevməkdir.

İnsanı keçmiş həyatla bağlayan sırlı telleri qırmaq çətin və əziyyətli işdir.

Aza qənaət etməyin axırı heç nə ilə yaşamaqdır.

Qadının pərəstişkarlığından başlayaraq onun mərhəmətinə qədər hər bir şeyə sahib olmaq, heç bir zaman yalqızlıq nə olduğunu duymamaq, onun itaətkarlığından və zaifliyindən qıvvat almaq, bu əyilmək bilməyən nazik ağaca söykənmək, öz əllərinizlə öz səadətinizə toxunmaq, onu bağrmızə basmaq – aman allah, bundan da böyük səadət olarmı?

Deyirlər ki, köləlik Avropa mədəniyyəti sayəsində yox olmuşdur. Bu səhv fikirlərdir. Köləlik hələ də mövcuddur, lakin onun ağırlığı indi yalnız qadınların üzərinə düşür ki, buna da fahişəlik deyilir.

Marağın gözü ac olur.

Vicdan – xam xəyallar, ehtiraslar, arzular xaosu deməkdir, vicdan – xəyallar və həsrətlər dəfinəsi, özümüzün belə həya etdiyimiz fikirlərin mağarası deməkdir.

Ən müqəddəs şey başqalarını düşünməkdir.

Bütün həyat hadisələri arası kəsilmədən bizdən qaçır. Hər bir qaranlığın işiqlə bir gündüzü var. Hər bir şimşəkdən sonra yenə qaranlıq çökür. Siz seyr edir, tələsir, keçici bir xəyalı tutmaq üçün əllərinizi uzadırsınız. Hər bir hadisə – yolun döngəsi deməkdir. Yolları döñə-döñə bir dən qocalıq başınınızın üstünü alır. Siz bir təkan hiss edirsiniz, ətraf qaranlıqdır, qarşınızda dum an arasından açıq bir qapı görürsünüz, sizi buraya gətirib çıxaran həyatın qəmlı atı dayanır və qaranlıqda, üzü pərdəli bir kimse, tanımadiğiniz bir kimse atı açmağa başlayır.

Bu qədər dəqiq olmasına səbəb mərhəmətli olması idi: o, mərhəmətli olduğu üçün də dəqiq idi.

Talein amansız zərbələrində bir xüsusiyyət var: biz nə qədər kamil və ya nə qədər bərk türəklə olsaq da, bu zərbələr yenə də mənliyimi zin dərinliklərindən insan təbiətini zahirə çıxarırr.

Bəlkə də onun hiddətlənməsi öz acizliyini özündən gizlətmək üçün idi?

İnsan bütün dünyaya sahib olacağını zən etdiyi haldə, ona müqəddəs Yelena adası qismət olur.

İmperatordan (Napoleon) göylərə şikayət olunmuşdu və onun süqut məsəlesi artıq həll edilmişdi. O, Tanrıya mane olurdu.

Ölümü arzulamaq da ölmək deməkdir.

Tarixin qəribə və ilahi bir xüsusiyyəti var: özü nur olduğu halda və məhz nur olduğu üçün, indiyə qədər parlaq zənn edilən yerlərə kölgə salmağa başlayır. Tarix bir şəxsi iki müxtəlif kabusa çevirir, biri o birinə hücum edir, ona divan tutur və müstəbid bir hökmədarın qorxunc sıfətləri bir sərkərdənin cəzibədar təsiri ilə qarşı qarşıya gəlir. Xalqlar da bunun sayəsində tarixi şəxsiyyətlərə daha düzgün və qəti qiymət verə bilirlər. Rüsvay olmuş Babil İsgəndərin, zəlil olan Roma – Sezarın, dağdırılmış Beytülməqpəddəs – Titin şöhrətini azaldır. Zülmün ömrü zalimin ömründən uzundur. Ölərkən surətində təcəssüm edən zülmətdən başqa bir şey qoymayıb gedənlərə ar olsun!

İcazə verilən şər yaxşılığının təzahürlərindən biridir.

Hər zaman materiya ruh qarşısında pərəstiş edər.

Bir çox insanların taleləri belədir : onlar özlərini yalnız yarıya qədər göstərə bilirlər.

Məyusluq hər zaman əsnər.

360 İki bədbəxtlik birləşəndə seadət əmələ gəlir.

O sevmək qabiliyyətini itirməmişdir, lakin – əfsus! – o, sevmək imkanından məhrum edilmişdi.

Yaxşı niyyətlərin də, pis niyyətlərin də uçurum kimi yerləri var.

“Meymun şərabı”, “aslan şərabı”, “qoyun şərabı”, “donuz şərabı”. Bu dörd ad sərxoşun endiyi dörd pilləyə işarə idi. Birinci sərxoşluq pilləsi insanı şadlandırır, ikinci pillə – əsəbiləşdirir, üçüncü pillə sarsaqlaşdırır, nəhayət, dördüncü pillə – heyvana döndərir.

İnsan qəlbini heç zaman boş qalmamalıdır. Əgər bir şey məhv olursa, qoy məhv olsun – yalnız bir şərtlə ki, o məhv olmaqla, başqa bir şey yaranmış olsun.

Həqiqətin bir xüsusiyyəti var ki, o da heç zaman mübaliğəyə yol verməməkdir. Onun mübaliğəyə ehtiyacı yoxdur.

O yerdə ki, sadə bir gün işığı kifayətdir, yanım alovlarına nə ehtiyac var?!

Düşünmək – budur insan ruhunun həqiqi qələbəsi!

Yanlış bir səbəb görə edilən fədakarlıq hər halda fədakarlıqdır.

Səni dinləməsələr də, hələ bu o demək deyildir ki, sən gərek susasan.

Harada olursa olsun, uşaq ki, başlı-başına buraxıldı, sanki tale onu bizim cəmiyyətin qəbahətləri içində batıb qalmağa məhkum edir, cəmiyyət onun namusunu, vicdanını əlinən alır.

İctimai əlaçılardan sahəsində bütün nəcibliyin yeganə mənbəyi – elmdir, ədəbiyyatdır, incəsənətdir, təhsildir.

İrəli hərəkət etmək üçün bəşəriyyətin qarşısında həmişə zirvələr başında şanlı qəhrəmanlıq nümunələri olmalıdır.

Əgər kişi zənən xeylagına çox təəşşür göstərirse, özünün də arvadı varsa, bu arvada qarşı da laqeydisə, bu arvad da çırkınse, qaşqabaqlı isə, öz hüququnu yaxşıca dərk edirse, toyuq ağac üstündə oturan kimi, qanun məcəlləsinin üstündə oturursa, hələ bir qısqancırsa – onda bu kişiinin əl-qolunu açması və rahatlıq kəsb etməsi üçün bircə yol qalır: pul kisəsini arvadının ixtiyarına versin.

Əri ona etinasızlıq göstərir, o da ərinin var-yoxunu dağıtmalı təselli tapır.

İllər insan təbiətini rəndələyir.

Dəymə-düşər qızlar həmişə belə olur: onların qalası nə qədər az təhlükə qarışındasə – onlar bir o qədər çox sayıqlıq göstərirlər.

Onun bütün varlığı – artıq qurtarmış olan bir həyatın əlamətlərini göstərirdi, əslində isə onun hayatı hələ heç başlamamışdı.

Sanki hər şeyin ömrü tükənmüşdi, ancaq inad edərək qəbrə getmək istəmirdi.

Bizi həmişə – bizim özümüzdə çalışmayan cəhətlər cəlb edir.

Onun yeganə bir yükü vardısa, o da öz fikirləri idı.

Ağ həmişə ağa qarşı amansızdır.

Zaman hər hissi kütləşdirir.

İnsan sevdikə daha artıq sevmək isteyir.

Yalnız nazik bir hasar ümidsizliyi qəbahətdən, ya cinayətdən ayırır.

Çox vaxt elə olur ki, mehribanlıq ifadə edən sözlər sevgi hissindən çox yaşayır. Onun ağızı: "əzizim" dəsə də qəlbə susurdu.

Göz önündə olmayan adamın xatirəsi qəlbin qararıq, dərin guşəsində alışış yanır; bu adamın bir daha qayıdır gəlməsinə ümid nə qədər az isə onun xatirəsi də bir o qədər çox işıqlanır.

Ümidsizliyə tutulan, zülmət içində boğulan qəlb bu işığı öz üfüqündə görür; bu onun gecəsinin ilduzudur.

Xoşbəxt o adamdır ki, Allah ona, qəmginlik içində olsa da, məhəbbətə və bədbəxtliyə layiq bir qəlb vermişdir.

Təbiətdə əhəmiyyətsiz heç bir şey yoxdur, təbiətə dərindən nüfuz edənlər bunu bilir.

O, heç bir şey bilmirdi, cəzibədarlıq və təhlükə də elə bundadır.

Uşaqlar bıçaqla oynadıqları kimi, qadınlar da öz gözəllilikləri ilə oynayırlar. Elə də olur ki, onlar öz-özlərini yaralayırlar.

Bu nə qədər qəribə görünən də, cavan oğlanın həqiqətən sevdiyini göstərən ilk əlamət – qorxaqlıqdır, cavan qızını isə cəsarət!

Bir-biri ilə belə nadır, belə riqqətli bir məhəbbətə bağlı olan, uzun zaman bir-biri üçün yaşayan bu iki insan indi bir-birinin yanında, bir-birindən ötrü dinib-danışmadan, şikayətlənmədən, gülümşəyə-gülümşəyə əzab çəkirdi.

Sevgi nədir: kainatın bir məxluqda cəmləşməsi; bir məxluqun tanrıya çevrilməsi.

Əbədiyyəti zəbt edə bilən, onu doldura bilən yeganə şey – sevgidir.

Sevgi yoxluğundan ölmək – dəhşətdir.

- O qız yenə Lüksemburq bağına gəlirmi?
- Yox, cənab.
- O qız günorta ibadətində bu kilsədə olurmu?
- O, daha bura gəlmir.
- O qız yenə bu evdə yaşayır mı?
- O, buradan köçüb getmişdir.
- İndi o, harda yaşayır?
- O, öz yerini demədi.

Öz Ruhunun harada yaşadığını bilməmək insan üçün nə böyük müsibətdir.

Vay o adamın halına ki, o ancaq bədəni, şəkli, surəti sevmışdır! Ölüm bunların hamısını onun əlindən alacaqdır. Çalışın ruhu sevin, onda siz yenə də onu taparsınız.

Sevilmək nə böyük şeydir! Bundan daha böyük bir şey sevməkdir! Ürək ehtirasın gücü ilə əzəmətli olur. O, özündə ancaq təmiz şeyləri saxlayır, o, ancaq yüksək və böyük şeylərə arxalanır.

Susmaq qəlbin dolu olduğunu göstərir.

Yoxsul ehtiyacın müəyyən dərəcəsində kütləşərək, bədxalılığa qarşı daha şikayətlənmir, xeyirxahlıq üçün də təşəkkür etmir.

Tənbəllik – anadır. Oğlu – oğurluq, qızı – acliqdır.

Sevgi üçün orta bir vəziyyət yoxdur: o, ya məhv edir, ya xilas edir.

Sevgi əgər ölüm deyilsə, həyatdır.

O, ancaq Kozeltanı gördüyü anlarda yaşayırırdı.

Sevgi – bütün başqa şeyləri ehtirasla unutmaqdır. Ehtirasdan necə məntiq tələb etmək olar!

İnsanların qəribə iddiası var: istəyirlər ki, sevgi onları bir yana aparıb çıxarsın.

Həqiqi sevgi səhər şəfəqi kimi işıqlı, qəbir kimi laldır.

Sevgi deyilən füsunkar operanın librettosu əhəmiyyətsiz şeydir.

Onların ruhu bir-birinə elə qarışmışdı ki, hərə öz ruhunu götürmək istəsydi bunu ayırd edə bilməzdi.

Həmişə səmimi və təbii hissələr olan yerdə ayrılıq məhəbbəti daha da artırır.

O, küçələri avara-avara dolaşmağa başladı – bu əzab çəkən adamların əl atdıığı adı bir vasiədir.

Müharibə o zaman biabırçı bir şey, xəncər o zaman qatil xəncəri olur ki, bunlar haqqı, tərəqqiyə, idraka, mədəniyyətə, həqiqətə öldürəcü zərbə endirsin.

Qəlb bütün xəyallarını sərf etməyinə ümidişizliyə uğramır.

Səbir kasası dolanda, əzab və iztirab həddindən aşağıda ən mətanətli xeyirxah adamlar da sarsılırlar.

364

Böyük kədər insan mənəviyyatını əzir, hayatı insanın gözündən salır.

Hər adamın cəmiyyət üçün etdiyi güzəştin eyni miqdarda olmasına bərabərlik deyilir.

Fədakarlıq bəzən qalibiyətə gətirib çıxaran son silahdır.

Ən yüksək fəlsəfə laqeydlidir.

Başqasını yaralayan özü də yaralanacaqdır.

Mədənin tələbinin yeganə qanun olmasına yol vermək olmaz.

Hər an – amansız bir qəbirqazandır.

İlk sarsıntı keçəndən sonra onun beyni əmələ gəlmış vəziyyəti bir növ filosofcasına dərk etməyə başladı, bu da aşağıdakı cümlə ilə ifadə olunurdu: "Elə belə də olmalıdır!" Lakin o, "Mən bunu çoxdan deyirdim!" düsturuna gəlib çatmadı.

Həkimin öz-özünə ürəyində danışması xəstənin pis vəziyyətdə olmasını göstərir.

O, öz qarşısında eyni dərəcədə düz olan iki yol görürdü, ancaq bu yol iki idi; İşin xüsusilə əzab verən cəhəti də o idi ki, bu yollar bir-birinə zidd idi.

Ona hər şeydən çox əzab verən – özünə inamını itirməkdə.

Sevgi insan axmaqlığı, Tanrı hikmətidir.

Xoşbəxt adam bütün dünyaya xoşbəxtlik dileyir.

Biz yaxşı olduğumuz üçünümüz xoşbəxtik, ya xoşbəxt olduğumuz üçünümüz yaxşıyıq?

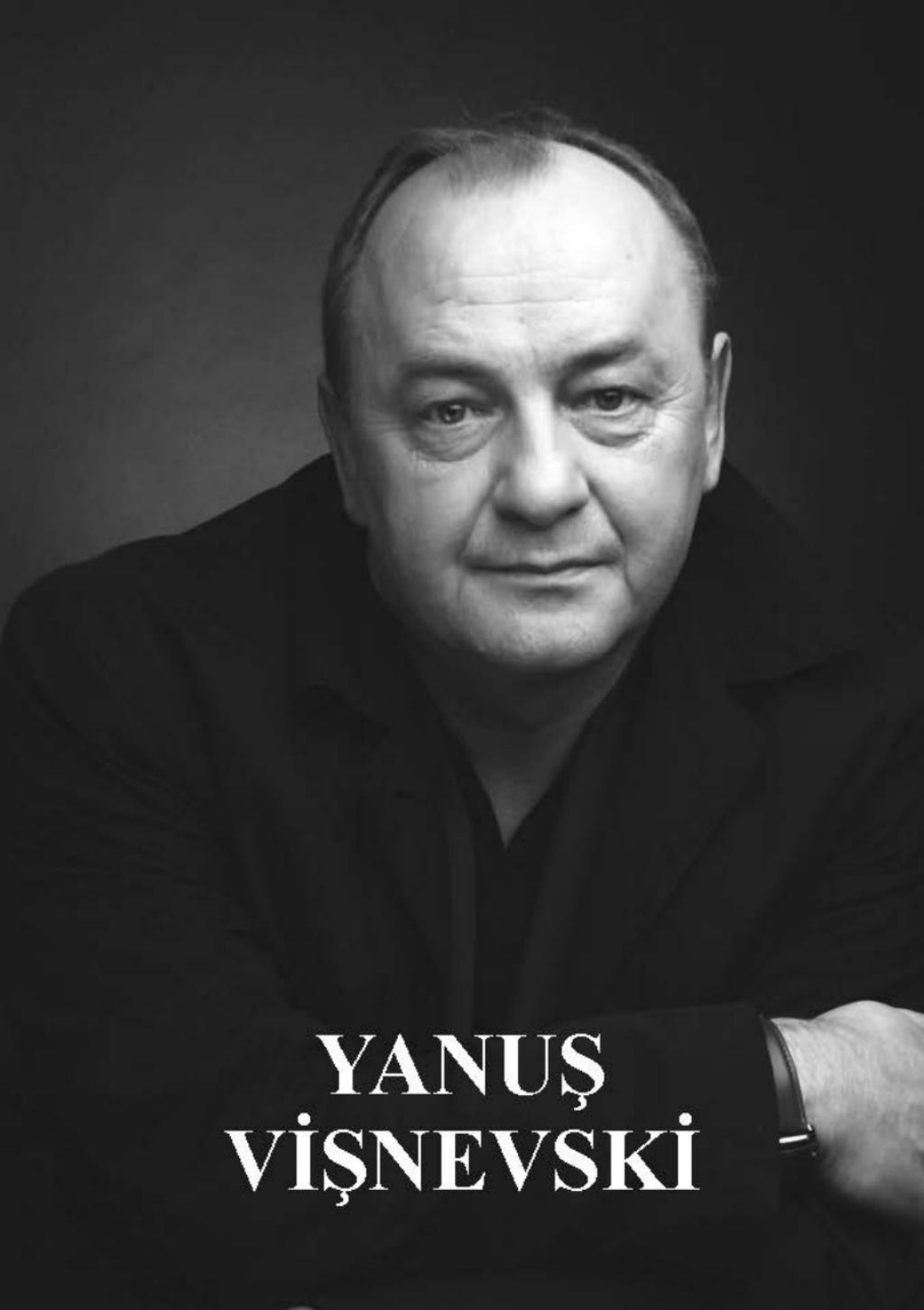
Nə olursa – olsun, hər zaman qadın seviləcəkdir.

Elə yaşayım ki, ikilikdə sizə daha heç bir şey lazımlı olmasın.

Doğrudə da mən öz qüvvəm daxilində olan hər şeyi elədir. Ancaq bir şeyi eləyə bilmədim: tək olanda mənimlə səhbət eləyən adamı susdura bilmədim.

O, elə vəziyyətə, yorgunluğun elə pilləsinə gəlib çatmışdı ki, burada kədər insanların çıxməq üçün daha özünə yol axtarmır, o sanki donub, qalır. Ürəkdə elə bil ümidişzilik ləxtası əmələ gəlir.

Ölməyin eybi yoxdur, yaşamamaq dəhşətdir.

A black and white portrait of a middle-aged man with a receding hairline, looking directly at the camera with a neutral expression. He is wearing a dark, collared shirt. The background is a soft, out-of-focus grey.

YANUŞ
VIŞNEVSKI

ŞƏBƏKƏDƏ YALNIZLIQ

368

Polyak yaziçisi Yanuş Vişnevskinin debüt romani. Həqiqətə çevrilən virtual sevgi hekayəsi. Qəhrəmanlar internet - çatda tanış olurlar, bir-birləri ilə həyatları, taleləri, erotik fantaziyaları, problemləri haqda bələşürərlər. Bir çox manələri dəfə edib Parisdə görüşürərlər. Ancaq qarşılara çıxan ən böyük manə elə görüşləri olur.

Əsərdən seçilmiş hissələr

Əbədi olanlardan ən tez ölüni sevgidir.

Kişilər o qədər şöhrətpərəstdirlər ki, internetdə tanış olduqları qadının da gözəl olmasına istəyirlər.

İlahi, itim məni necə insan hesab edirsə, elə biri olmağımı kömək et!

Başqalarından müdrük ol və bunu onlara göstərmə.

Biri üçün qarşılıqsız darixmaqdan haqsız heç nə yoxdur.

Sənsiz dünyam birdən elə səssiz oldu ki...

Səndən əvvəl heç bir “əvvəl” olmayıb.

Heç bilirsən ki, kitablar bint və gips ola bilər?

Sevginin tərkibində əzab çəkmək var. Dostluqdə - yox. Sevgi birtərəfli ola bilər. Dostluq – heç vaxt. Sevgi qürur, xübfəsəndlik, görməmişlik və nankorluqla özünü göstərir. O, heç bir fədakarlıq tanımır və heç bir əməyə görə diplom paylamır.

Kəlmələrlə də toxunmaq olar... əllərin etdiyindən daha incə...

Səhərlərə nifət edirdim. Onlar mənə gecələrin sonu olduğunu və yenə öz fikirlərimlə birtəhər yola getmək lazımlı gəldiyini xatırladırdı.

İdrak: Günlüşlə problemim var. Biz bir-birimizi qarşılıqlı itələyirik. Çünkü o, məni ciddi görkəmimdən məhrum edir.

Ürək: Sevgiya nifət etdiyindən belə danışırsan. Səni başa düşürəm. Axı o, gələndə səni söndürürələr.

Yuxuda gördüm ki, özünüzü asmısınız. Heç inanmazsız, ayılanda necə xoşbəxt idim.

Hərdən bəziləri o qədər bəxtsiz olur ki, onları həyata göz açmamış alçaldırlar.

Boğazı azacıq yandıran yüngül kədər. Və dərhal da sevinc. Ağlamaq iştərcəsinə vəhiş bir xoşbəxtlik. Ardınca həqiqətdən çox uzaq ruhanmaq. Sonra yumşaq, elə hey davam edən narahatlıq. Və bütün bunlara ağalıq edən toxunmaq istəyi. Ona toxunmaq. Bircə anlıq, özüdə dodaqlarla!

Ən cazibədar kişi qulaq asmağı bacarındır.

Çünki sənə yazmağı sevirəm. Səbəblər də çoxdur. Və bunlardan biri də, isteyirəm biləsən ki, səni düşünürəm. Kifayət qədər egoistik səbəkdir, lakin bunu heç bir vəchlə inkar etmək istəmirəm. Sənin haqda issə tez-tez və çox düşünürəm. Daha doğrusu, istənilən şəraitdə bu düşüncələr mənə yoldaşlıq edir. Heç təsəvvürünə belə gətirə bilməzsən onlarla mənə necə xoşdur. Sənə minnətdaram: bütün ciddiyəyətim və həyəcanımla. Minnətdaram ki, sən varsan və mən də var ola bilirəm.

İsteyirdi ki, yalnız onu düşünsün – sevinəndə, qərar qəbul edəndə, narahat və ya kefsiz olanda. Bəyəndiyi hər hansı bir musiqiyə qulaq asanda, hər hansı bir lətifəyə ürəkdən güləndə və ya hər hansı bir kinoya baxıb kövrələndə belə yalnız onu fikirləssin. İsteyirdi alt paltarı seçəndə də, ətir və ya saç rəngi alanda da onu xatırlasın. Küçədə öpüşən cütlüklərdən nəzakətlə baxışlarını yan çəkəndə də onu düşünsün. Səhər yuxudan oyananda ilk fikri, gecə yatmadıdan qabaq son fikri də o olsun.

Bundan ölürlərsə, deməli, bahalı şeydir.

Kişi qıruru həssaslıqla birləşəndə hər addımda sizlayan daban yarasına çevirilir... gəzmək issə vacibdir.

Niyə o belə gecikib? Həyatına belə gec gəlib? Bircə “bəli”lik yubanıb.

Əgər itlərin danışiq qabiliyyəti olsayıdı, onlar özlərinə siğışdırıb insanlarla heç kəlmə də kəsməzdilər.

O, fasılələrlə iştirak etməkdənə, tamamilə iştirak etməməyi üstün tuturdu.

Caz – qaraların quldarlığa görə ağlardan allığı qıisasdır.

İçimdə elə şeyləri oyadın ki, heç onlarm mövcudluğu haqda xəberim də yox idı.

İstərdim bilişən ki, mənə toxunan yegane kişi sənən. Xəyallarında belə. Yəqin bunu bilməyin üçün yox, sadəcə etiraf etmək üçün söylədim.

Bir vaxtlar “sənin üçün darıxıram”ın nə demək olduğu haqda mübahisə edirdin.

Təqribən bu, hərdəm xəyallıq, fikirli olmaq, musiqi, buna hiss edə bildiyimə görə təşkkür, var olduğun üçün sevinc və ürək nahiyəmdə istilik deməkdir.

Elə həmin gecə o öldü. O ağlamadı. Bacarmadı. Göz yaşları bir-neçə gün sonra – yasdan qayıdır hamamda onun xələtini, diş frəscəsini, çarpayının yanındakı stolun üstündə isə oxuyub qurtarmadığı kitabın əl-fəcinini görəndə – gəldi.

Heç bir qoruyucu-mələyə ehtiyac yoxdur. Axı anaları onlarladır...

Bu eşq macərası deyil! Yüz dəfə böyük şeydir. Eşq macərası? Elə səslənir ki, elə bil... Onların münasibətinə eşq macərası demək, tikintiyə betonu “rols-roys”da daşınağa oxşayır. Belə baxanda mümkündür, amma axmaqcasına bir hərəkətdir.

- Bu vaxt burda neyləyirsiz?
- Görmürsüz məgər? Ağlayıram.
- İcazəniz var?
- Yox. İcazəsiz ağlayıram.

Axı niyə hamı məni tərk edir? Niyə?

Tap məni.

Bir il əvvəl tapdığın kimi.

Xahiş edirəm tap məni! Xilas elə!

Qadınla söhbət. Onu atmış, tərk etmiş və bağışlanması xahiş edən bir qadınla. Və o bağışladı, lakin unuda bilmədi. Və ona məktublar yazdı. Hər gün. Elə yazdı ki, sanki o qadın hələ də onun həyatındadır. Nə bir kəlmə peşmançılıq, nə də narazılıq, cavabsız suallar. Qadının əvəzinə də verdiyi suallara cavab. Heç onları oxumayan bir qadına məktublar. Qayğı, zəriflik dolu. Şikayətsiz, lakin hərdən yalvarışa bənzəyən xahişlərə bürünən məktublar.

QEYD

QEYD

QEYD

QEYD

QEYD